

895

Juhani Laurila

Jyväskylän musiikkiopisto
ja konservatorio
1948-1969

Musiikkitieteen lisensiaatintyö
Jyväskylän yliopisto Humanistinen tiedekunta
Musiikkitieteen laitos 1998

Keski-Suomen konservatorio -
viisikymmentä vuotta alueellisen ja ammatillisen
musiikinopetuksen kehittäjänä, toteuttajana
ja tiennäyttäjänä.

Tämä on tutkimuksen ensimmäinen osa,
ja käsittää vuodet 1948 - 1969.
Vuosista 1969 - 1998 tehdään
erillinen tutkimus.

Copyright © 1998, by Juhani Laurila
Kopi-Jyvä Oy
Jyväskylä 1998

Juhani Laurila

Jyväskylän musiikkiopisto
ja konservatorio

1948-1969

ESIPUHE

Kirjoitustehtäväni suorittamista varten olen saanut taloudellista tukea Suomen Kulttuurirahaston Keski-Suomen Rahastolta, Keski-Suomen konservatorion johtokunnalta, Keski-Suomen Konservatorion säätiöltä sekä Jyväskylän yliopistolta, mistä tässä yhteydessä haluan lausua parhaat kiitokseni. Yhtä tärkeää on tutkimuksen edistymiselle ollut se kannustus ja aito kiinnostus, mitä Jyväskylän yliopiston musiikkitieteen professori Matti Vainio, apulaisprofessori Jukka Louhivuori ohjaajanani sekä laitoksen henkilökunta ovat sitä kohtaan osoittaneet. Tohtori Martti I. Jaatinen on nähnyt suuren vaivan muokatessaan työtäni sekä kieli- että painoasultaan lopulliseen muotoonsa. Hän on myös monin tavoin auttanut ja innostanut kirjoittajaa tutkimustyön edetessä. Fil. lisensiaatti Erkki Fredriksonin asiantuntemukseen on allekirjoittanut voinut tukeutua ennen muuta Jyväskylän musiikkielämän varhais historian yksityiskohtien selvittelyssä. Kaikki henkilöt, joita työtäni varten olen haastatellut, ovat antaneet minulle ainutker- taista ja korvaamatonta tietoa sekä ilmaisseet suurta ymmärtämystä aiheittani sekä pyrkimyksiäni kohtaan. Siitä teille lämmin kiitokseni.

Jyväskylässä 5.4.1998

Juhani Laurila

TIIVISTELMÄ

Työni kohdistuu 50-vuotiaan Keski-Suomen konservatorion syntyyn ja sen alkuhistoriaan vuosina 1948-1969. Vaikka tutkimusalueen ydin on rajattu tälle ajalle, on kirjoittajan pyrkimyksenä tarkastella musiikkioppilaitoksen kehittymistä ja merkitystä laajemmassa yhteydessä. Siksi mukaan on otettu kaupungin musiikkielämän vaiheita aina 1860- ja 1870-luvulta asti. Silloin syntyivät Jyväskylälle tyypilliset kuoro- ja orkesteriperinteet, joiden kantajana ja kehittäjänä konservatorio on toiminut koko olemassaolonsa ajan. Toinen esittävän taiteen alue, jota työssä on käsitelty erillään edellisestä, on kamari- ja resitaalikonsertit. Musiikkielämä, joka sai kaupungissa järjestäytyneet muotonsa 1920-luvulla, oli varsin vilkasta jo viime vuosisadan puolella. Päinvastoin kuin kuorot ja orkesterit, olivat kamarimusiikin konserttisarjojen korkeatasoiset esiintyjät usein pääkaupungista tai ulkomailta. Musiikkiopisto ja konservatorio sen seuraajana ottivat kaupungissa 1940-luvun lopulla konserttitapahtumien tuottajan osavastuun, mikä käytäntö on jatkunut meidän päiviimme asti. Tehtävään liittyi selkeä pedagoginen funktio.

Ammatillisesti orientoituneen musiikinopetuksen juuret ulottuvat Jyväskylässä kansakoulunopettajaseminaariin, "Suomen ensimmäiseen musiikkiopistoon" saakka. Sen traditiot voidaan suoraan johtaa yliopiston opettajankoulutuksen ja musiikkikasvatuksen nykytodellisuuteen. Vaikka konservatorion pyrkimykset ammatillisen koulutuksen toteuttajana olivat osin kilpailemassa korkeakoulun hankkeiden kanssa, pohjustivat molemmat 1960-luvulla aktiivisesti valmiuksia seuraavalla vuosikymmenellä toteutuneisiin musiikinopettajakoulutushankkeisiinsa. Seminaarin musiikinlehtorien E.A. Hagforsin ja P.J.Hannikaisen työ ja käytännön esimerkit ovat vaikuttaneet merkittävästi valtakunnan musiikkioppilaitosinstituutioiden laulun- ja instrumenttiopetuksen kehittämiseen. Tämä koski myös Jyväskylän musiikkiopistoa, jonka syntymiseen ensimmäinen korkeakoulun musiikinlehtori Eino Roiha suoranaisesti vaikutti. On syytä uskoa, ettei eräänlainen kohtalon yhteys ja tuloksellinen yhteistyö yliopiston ja konservatorion kesken ole ohi, ehkei se ole päässyt kunnolla alkamaankaan.

Johtaja Veikko Norosen, konservatorion voimakasotteen perustajan ja ensimmäisen johtajan kaksi toiminnan joh-

totähtea olivat ammatillisen koulutuksen kehittäminen ja desentralisaation toteuttaminen. Musiikkialan ammatteihin jottavaa tai ainakin niihin valmentavaa opetusta pystyttiin antamaan Norosen kaudella Jyväskylään saadun pätevan opettajakunnan avulla. Yhteiskunnan virallista siunausta ei koulutus ehtinyt saada. Helsinki-keskeisyyden traumaattinen vastustaminen ja Sibelius-Akatemian saavuttaman statuksen arvostelu tai valtionavun kadehtiminen eivät välttämättä autta- neet konservatoriota sen pyrkimyksissä arvostetumpaan asemaan. Kuitenkin Norosen monet vahvat ominaisuudet organisaattorina ja talousmiehenä olivat hänen puutteitaan merkittävämmät. Sitkeä maaseudun aseman puolustaminen jottivat hänet yhdessä muiden musiikkioppilaitosten kanssa lopulta tärkeään voittoon, musiikkioppilaitoslainsäädännön toteutumiseen.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO HUMANISTINEN TIEDEKUNTA MUSIIKKITIEDEEN LAITOS

Lisensiaatintyö, tekijä: Juhani Laurila

Työn nimi: Jyväskylän musiikkiopisto ja konservatorio 1948-1969

Keski-Suomen konservatorio - viisikymmentä vuotta alueellisen ja ammatillisen musiikinopetuksen kehittäjänä, toteuttajana ja tiennäyttäjänä (ensimmäinen osa, toinen osa, vuodet 1969-1998 ilmestyy myöhemmin).

Oppiaine: Musiikkitiede

Aika 27.4.1998

Sivumäärä 124

Asiasanat: Jyväskylän musiikkiopisto, Jyväskylän konservatorio, konserttielämä, musiikkioppilaitoslainsäädäntö

Säilytyspaikka:

Muita tietoja:

SISÄLTÖ

ESIPUHE	I
TIIVISTELMÄ	II
JOHDANTO	1
OPPILAITOKSEN SYNTYVAIHEET	5
1. JYVÄSKYLÄN MUSIIKKIOPISTON SYNTY	5
1.1. Pohjustustyö	5
1.2. Mallia orkesterikoulusta	7
1.3. Musiikkiopiston perustamistoimet	8
1.4. Vetoapua Helsingistä	10
HENKILÖHISTORIAA JA HENKISTÄ PERINTÖÄ	12
2. HAGFORS JA HANNIKAISET	12
2.1. Seminaarinlehtorien pioneerintyö	12
2.1.1. E.A.Hagfors	12
2.1.2. P.J.Hannikainen	15
2.2. Hannikaisten toinen sukupolvi	17
3. V.E.NORONEN konservatorion isä	21
3.1. Voimakastahtoinen johtaja	21
3.2. Kansakoulujen taloudenhoitaja	23
3.3. Ristiriitojen synnyttäjä	24
3.4. Toiminnan mies	29
3.5. Valtakunnantason musiikkipoliit. vaikuttaja	30
4. K.V.LEINO konservatorion kummisetä	33
OPPILAITOKSEN KEHITYS	35
5. HALLINTO JA TALOUS	35
5.1. KANNATUSYHDISTYS 1948-1958	35
5.1.1. Hankkeen suunnittelu ja toteuttaminen	35
5.1.2. Kasvun vuodet 1948-1953	36
5.1.3. K.V.Leinon miljoonalahjoitukset ja säätiöiden synty	37
5.1.4. Muu varainhankinta	38
5.1.5. Talouden syöksykierre 1954-1958	39
5.2. SÄÄTIÖ 1958-1963	41
5.3. SÄÄTIÖ 1964-1969	42
5.4.1. Monimutkainen palapeli	45
5.4.2. Johtajan asema	46
5.4. HALLINNON VAIHEET	45
6. OPETUSTYÖ	48
6.1. Rakentava aika 1948-1953	48
6.2. Epävarmuuden aika 1954-1963	50
6.3. Kilpailu ammatillisesta koulutuksesta	51
6.4. Kurssitutkinnot	54

6.5. Uusi nousu 1964-1969	55
6.4. Norosen koulutuspoliittisia visioita	57
7. OPETUSTILOJEN JÄRJESTELYT	59
7.1. Hyyryläisestä Harjulinnan osakkaaksi	59
7.2. Painotalon valtaus 1969	62
OPPILAITOS JA ESITTÄVÄ MUSIIKKI	64
8. ORKESTERI-, KUORO- JA OOPPERA	64
8.1. Paikallishistoriallista taustaa	64
8.1.1. 1800-luvun loppu	64
8.1.2. 1900-luvun alku	68
8.2. Jyväskylän amatööriorkesteri	68
8.3. Sotien jälkeinen aika	70
8.4. Ahti Karjalaisen orkesteri ja kuoro	70
8.6. Paavo Raution kamariorkesteri	74
8.6. Musiikkilautakunnan rooli	75
8.7. Einari Kropsun kausi	79
9. KAMARIMUSIIKIN KONSERTTISARJAT	83
9.1. Konserttielämän synty Jyväskylässä	83
9.2. Vuosisadan alun konserttielämyksiä	85
9.3. Esiintymistilat	86
9.4. Järjestäytynyt konserttielämä	89
9.4.1. Väinämö - Väinön Soitin	89
9.4.2. Konserttiyhdistykset	91
9.5. Musiikkiopiston järjestämät konsertit 1948-1958	93
9.6. Konservatorion järjestämät konsertit 1958-1970	95
9.7. Oppilasnäytteet 1949-1970	97
IHANTEET JA IDEALISMI	99
10. DESENTRALISAATIO, V.E. Norosen musiikkipoliittinen doktriini	99
11. PÄÄTÄNTÖ	105
LIITTEET	109
Liite 1 Jyväskylän musiikkiopiston perustamiskirja.	110
Liite 2 Eräitä piirteitä maamme musiikinopetuksen vaiheista	111
Liite 3 Keski-Suomen konservatorion vaiheita 1948 - 1996	114
Liite 4 Keski-suomen konservatorion (1948-1998) hallintokaavio	118
Liite 5 Lähdelettelö	119
Keski-suomen konservatorion historiaan liittyvä arkistomateriaali	119
Kirjallisuus	119
Jyväskylän yliopiston opinnäyte- ja tutkimustöitä	120
Lehti- ja vuosikertomusartikkelit sekä painamattomat julkaisut	120
Aiheen kannalta keskeinen lainsäädäntö ja sen valmistelu	120
Haastattelut	120
HAKEMISTO	121

Lyhenne- ja kuvaluettelo

Tekstissä olevien lähdeviittausten lyhenteet

Konservatorio ja muut musiikkioppilaitokset

VK Vuosikertomus oppilaitoksen lukuvouden toiminnasta

PK Pöytäkirja (oppilaitoksen ylläpitäjän laatima, vuosikokouksen, johtokunnan, hallituksen tai työvaliokunnan eli päätöksiä tekevän elimen asiakirja)

TA Talousarvio

TK Toimintakertomus (kertomus kalenterivuoden toiminnasta)

JM Jyväskylän Musiikkiopisto, 29.4.1948-31.7.1958 (Kannatusyhdistyksen ylläpitämä)

JMS Jyväskylän Musiikkiopiston säätiö vuosina 1952-31.7.1958, Musiikkiopiston Kilpisenkadun tilat omistanut ensimmäinen säätiö - ei ylläpitäjä

JKS Jyväskylän Konservatorion säätiö

JK Jyväskylän Konservatorio, 1.8.1958-31.7.1984 (Säätiön ylläpitämä oppilaitos)

KK Keski-Suomen Konservatorio, 1.8.1984 - (Kuntainliiton, myöhemmin kuntayhtymän ylläpitämä oppilaitos)

SA Sibelius-Akatemia

Kaupungin arkistot

JKH Jyväskylän kaupunginhallitus

MLK Musiikkilautakunta

Muut arkistot

AK Ahti Karjalainen

AO Amatööriorkesteri

EK Einari Kropsu

JL Juhani Laurila

MA Matti Asikainen

PJH P.J.Hannikaisen muistopatsastuomikunta

PO Päiviö Ollilainen

SML Suomen Musiikkioppilaitosten Liitto

TM Timo Mäkinen

VN Veikko Noronen

Mietinnöt

TKK Taidekasvatuskomitean mietintö 1951

SASTK Sibelius-Akatemian aseman selvittelytoimikunnan mietintö 1964

MOPTK Musiikkioppilaitostoimikunnan mietintö 1965

MOTK Musiikinopetustoimikunnan mietintö 1974

Päivälehdet

AL Aamulehti

HS Helsingin Sanomat

KL Kansan Lehti

KU Kansan Uutiset

PS Päivän Sanomat

SS Suomen Sosiaalidemokraatti

US Uusi Suomi

IL Keski-Suomen Iltalehti

JS Jyväskylän Sanomat

S-S Sisä-Suomi

KSML Keskisuomalainen

TV Työn Voima

KUVAT

Johdannon alussa nuottiesimerkki V.E.Norosen "Tuutulaulusta"

1) Orkesterikoulun oppilas-iltojen ohjelmia ss. 4-7

2) Orkesterikoulun oppilasorkesteri s.8

3) Mielenosoitus Harjun kentällä 1952 s.9

4) Professori Eino Linnala s.10

5) Säveltäjä P.J.Hannikainen s.14

6) Professori Ilmari Hannikainen s.16

7) Professori Tauno Hannikainen s.18

8) Laura Järnefelt: Veikko Noronen s.21

9) V.A.Niininen ja V.E.Noronen s.22

10) Maakuntaneuvos Veikko Hyytiäinen s.25

11) Jean Sibelius ja Tauno Hannikainen s.26

12) Kauppaneuvos Kaarlo Leino s.33
13) Jyväskylän Musiikkiopiston säätiö 1952 s.36

14) Anja Helle, Mirja Järvinen, Kyllikki Koskenniemi ja Airi Rytsölä s.38

15) Kaupunkineuvos Veli Järvinen s.42

16) Musiikkineuvos Einari Kropsu s.46

17) Sellotaitelija Veikko Höylä s.50

18) Yliopettaja Leea Isotalo s.52

19) Lehtori Salme Kapanen s.53

20) Yliopettaja Jorma Nisula s.54

21) Lehtori Marja Pöyry s.55

22) Konservatorion opettajakunta 1968 s.56

23) Näyte Norosen leikekirjasta s.60

24) Gummeruksenkadun toimitila s.61

25) Alli Hannikainen s.65

26) Konserttiohjelmia viime vuosisadan lopulta ss. 66-67

27) Jyväskylän amatööriorkesteri 1919 s.69

28) Jyväskylän Musiikkiopiston orkesteri ja kuoro 1954 s.71

29) Jyväskylän Musiikkiopiston kamariorkesteri 1958 s.73

30) Varatuomari Pekka P. Sipponen s.75

31) Konservatorion kuoro ja orkesteri 1961 s.76

32) Konservatorion oopperaluokan "Myyty morsian" s.78

33) Aleksandr Siloti ja Ilmari Hannikainen s.82

34) Ilmari Hannikaisen "Valse sentimentto" 84

35) Toimitusjohtaja Päiviö Ollilainen ja Heikki Ollilainen s. 86

36) Konserttiohjelmia 1920- ja 1930-luvuilta ss. 87-90

37) Viulutaiteilija Yehudi Menuhin s.91

38) Viulutaiteilija Igor Oistrach s.92

39) Duo Paavo Rautio ja Timo Mäkinen s. 93

40) Pianotaitelija Meri Louhos s.94

41) Yliopettaja Maila Haavisto s.96

42) Johtaja Veikko Noronen s.101

43) Professori Taneli Kuusisto s.103

JOHDANTO

On tullut aika tutkia, koota ja kirjoittaa muistiin Keski-Suomen konservatorion ja sen edeltäjien Jyväskylän musiikkiopiston ja Jyväskylän konservatorion syntyyn ja kehittymiseen liittyviä aiheita. Oppilaitos saavuttaa huhtikuun 29. päivänä 1998 viidenkymmenen vuoden iän, mikä jo sinänsä oikeuttaa sen historiatiетоjen keräämiseen ja toiminnan merkittävyyden arvioimiseen. Keski-Suomen konservatorion, kuten useimpien muidenkin maamme ammatillista opetusta antavien oppilaitosten kohdalla, kuluva vuosisadan loppu merkitsee suuria rakenteellisia uudistuksia, jotka näyttävät johtavan muutokseen organisaatioiden sisällä, jopa ylläpitäjien toiminnan lakkaamiseen. Tässä lienee toinen syy, joka antaa aiheen arkistojen penkomiseen ja yritykseen selvittää kehityksen kulkua tämän päivän tilanteeseen.

Olen valinnut tutkimuskohteeseeni näkökulman, joka ei ole pelkästään oppilaitoksen historiatiетоjen kerääjän. Pysin työni avulla osoittamaan, että Jyväskylässä on musiikkikasvatuksen, kuten muunkin koulutuksen alueella, oltu edistyksen katalysaattoreita valtakunnan mittakaavassa. Kaupungin perinteet suomenkielisen koululaitoksen, alkeisopiston, lyseon, oppikoulun, kunnallisen keskikoulun, peruskoulun sekä musiikkiluokkatoiminnan kokeellisena laboratoriona ja kehittäjänä ovat velvoittavat. Opettajankoulutuksen kunnias historia aina kansakoulunopettajaseminaarin perustamisesta saakka vaatii jyvaskyläläisiä opettajien valmistajia, myös konservatoriota, olemaan aikaansa seuraavana ja jatkuvasti uutta etsivänä muutosprosessin kärkenä. Tämä on edellyttänyt aktiivista toimintaa oppilaitoksessa, missä koulutuskäytäntöjä luodaan ja mukanaoloa siellä, missä musiikkipoliittisia päätöksiä tehdään.

Keski-Suomen konservatorio on sijaintinsa puolesta joutunut tulemaan toimeen itsenäisesti, ilman pääkaupungin musiikki- ja kulttuurielämän läheisyyden mukanaan tuomaa lainatarjontaa. Siksi Jyväskylässä ja Keski-Suomessa oli mahdollista, jopa välttämätöntä, lähteä rakentamaan järjestelmiä, jotka pohjautuivat omaehtoiseen toimintaan ja rohkeaan kilpailuun valtakunnan muiden keskuksien kanssa. On ollut onni, että musiikkioppilaitoksen kehittäjiksi on Jyväskylässä löytynyt voimia, joiden päämäärät ovat olleet kunnianhimoiset, idealismi vankkumaton ja joilla on ollut kyky toimia käytännön kasvatustyössä sekä organisaation johdossa rohkeasti ja määrätietoisesti.

Päämääristä mielestäni kaksi ovat sellaisia, jotka musiikkiopiston perustamisesta asti ovat kulkeneet oppilaitoksen kehittämisen johtoaiheina riippumatta siitä, kuka konservatoriota on johtanut tai minkälainen taustayhteisö sen hallinnosta on vastannut. Ne ovat alueelliseen oikeudenmukaisuuteen

5. TUUTULAULU
Laulan lasta nukkumahan
Kantelstar: II 174
V. E. Noronen

Lento andante

Tuu - ti las - ta tuu tuu

Tuu - ti las - ta, tuu - ti pien - tä
tuu

tuu - ti las - ta nuk - ku - ma - han,
tuu tuu

lau - lan las - ta nuk - ku - ma - han

pyrkiminen ja aitoon ammatillisuuteen kasvattaminen, sekä näiden huomioon ottaminen kaikissa toiminnan muodoissa. Kun edellä mainitut tavoitteet on viisi vuosikymmentä pidetty johdonmukaisesti mielessä päätösten valmistelussa ja niitä toimeenpantaessa, ei ole ihme, että Keski-Suomen konservatorio tunnustetaan tänään musiikinopetuksen alueellisen hajasijoittamisen periaatteen puolustajaksi ja musiikkialan ammatillisen koulutuksen vahvaksi edistäjäksi.

Koska molempien pääteemojen kehittäminen on edellyttänyt koulutusideoiden avointa käsittelyä, tuntuu luonnolliselta, että konservatoriolaitos Jyväskylässä on näyttänyt esimerkkiä ja malleja myös muille. Se on osoittanut, miten opetuksen järjestäminen toimipisteisiin ja niiden itsenäistymisen tukeminen käytännössä ovat onnistuneet. Ammatillisen opetuksen edistämiseksi järjestetyt korkeatasoiset konserttisarjat, kansainväliset mestarikurssit, ulkomaisten professorien rekrytoiminen suomalaisten rinnalle tai tasokkaiden musiikkikilpailujen järjestäminen ovat herättäneet innostusta ja samankaltaisia toteuttamistoimia muissakin monista musiikkioppilaitoksistamme.

Työni käsillä oleva jakso sisältää laitoksen perustajan ja ensimmäisen johtajan Veikko Norosen ajan, vähän yli kaksi

kymmentä vuotta (1948-1969). Norosen kuolinvuosi 1969 oli vedenjakaja musiikkioppilaitosten kehityksessä valtakunnallisesti ja Jyväskylässä erityisesti. Vuoden alusta voimaansatunut musiikkioppilaitoslainsäädäntö siirsi maan musiikinopetuksen uuteen aikakauteen, samoin 1970-luvun alussa käynnistynyt musiikkioppilaitosten opettajankoulutus. Keski-Suomessa Norosen kausi taas päättyi hänen viimeisen saavutuksensa ja monumenttinsa, Gummeruksenkadun toimiloiden valmistumiseen sekä uuden, alueellisen toimintamallin hahmottumiseen.

Aiheeni työstäminen on ollut arkistotutkimusta. Lähde-materiaalina on voittopuolisesti toiminut dokumenttijäämistö, jota on talletettu oppilaitoksen omaan arkistoon. Siihen kuuluvat tärkeimpinä pöytäkirjat, jotka ovat ensimmäisen jakson osalta pääosin Veikko Norosen käsialaa. Siitä, että ne ovat muodoltaan keskustelupöytäkirjoja, on sekä hyötyä että haittaa. Asiakirjat kertovat tapahtumista laveasti, mutta alleviivaavat pöytäkirjanpitäjän subjektiivisia käsityksiä. Onkin välttämätöntä verrata niistä saatavaa informaatiota muuhun lähdemateriaaliin. Vuosikertomukset ovat hyvä tiedosto oppilaitosten toimintaa tutkittaessa. Vaikka Norosen kynän jälki näkyy voimakkaana niissäkin, ovat ne luonteeltaan objektiivisempia kuin pöytäkirjat. Ne oli suunnattu laajalle, kriittiselle yleisölle, jopa päätöksentekijöille. Virallinen kirjeenvaihto Norosen ajalta ei tuo kovin paljon uusia aspekteja edellä mainittujen asiakirjojen kokonaisuuteen. Säilynyt aineisto käsittää pääasiassa raha-anomuksia ja niistä annettuja päätöksiä. Arkistojen avulla olen yrittänyt rakentaa työlleni mahdollisimman totuudenmukaisen perustan ja olen ollut siinä onnellisessa asemassa, että pääasiallinen tutkimusmateriaali on ollut koko ajan käsieni ulottuvilla.

Veikko Norosen arkisto, johon kuuluu leikekirjojen lisäksi hänen omalla nimellään tai Venni ja VEN-nimimerkeillä kirjoittamiaan musiikkiartikkeleja, P.J.Hannikaisen muistopatsastoimikunnan pöytäkirjat, Sibelius-leikekirja sekä suuri joukko yksittäisiä asiakirjoja, on huomattavan laaja ja kattava. Kiehtovan, joskin sekundäärisen lähdeaineiston muodostavat Norosen keräämät lehtileikkeet, jotka hän on koonnut yhteensä 15 isokokoiseen kirjaan. Mielenkiintoisinta niissä on se, että ne eivät ole valikoivia, vaan kerääjän pyrkimyksenä näyttää olleen kattavan kuvan antaminen Jyväskylän musiikkiopiston ja konservatorion saamasta julkisuudesta. Suurissa kirjoissa on 200 ja pienemmissä 100 sivua täynnä musiikkioppilaitosta suoraan tai läheisesti koskettavaa uutis-, ilmoitus, arvostelu ym. materiaalia, yhteensä yli 2000 kookasta sivua. Näihin on lisättävä Norosen käsin kirjoittamat kommentit ja päiväkirjanomaiset merkinnät, joilla on olen-naista lähdearvoa.

Leikekirjat ovat yhdessä muun arkistomateriaalin kanssa korvaamaton lähde tutkijalle, joka yrittää löytää tosiseikat ja tärkeimpien tapahtumien syy-seuraussuhteet monenkirjavan mielipiteenilmaisun joukosta. Tärkeimmistä konservatorion

kehittämistä koskevista tapahtumista ja päätöksistä löytyvät merkinnät sekä pöytäkirjoista, vuosikertomuksista että leikekirjoista. Kriittiselle tutkijalle lähteiden vertailu on välttämätöntä; se avaa mielenkiintoisella tavalla eri näkökulmia käsiteltävään aineistoon ja oppilaitoksen todellisuuden kuvaukseen.

Vaikutena leikekokoelman käsittelyssä on se, että kaikissa artikkeleissa ei ole päivämääriä. Ne on kuitenkin koottu kronologiseen järjestykseen, mikä helpottaa aineiston analysointia. Toisena hankaluutena on materiaalin laajuus. Noronen lienee kerännyt lähestulkoon kaiken, mitä musiikkioppilaitoksesta kirjoitettiin. Hänellä oli varaa liimata kirjoihinsa halventavimmatkin lausunnot ja henkilökohtaiset parjaukset, joita hän sai osakseen julkisessa sanassa. Lehtikirjoittelun taso ei ollut tuona aikana kehuttava. Suuri osa kirjoittelusta koskee riita-asioita ja sortuu alatyylisiin. Artikkeleja ja arvosteluja kommentoimalla Noronen halusi jättää itselleen viimeisen sanan paikan, mahdollisuuden, jota hän ei lehtien palstoilla useinkaan saanut. Lienee varsin inhimillistä, että hän jo leikekirjoja kootessaan ajatteli niiden mahdollista lukijaa ja yritti johdatella historian lopullista arviota ajastaan ja aikalaisistaan haluamaansa suuntaan.

Artikkelien joukossa on runsaasti sellaista lähdeaineistoa, joka on uniikkia - tietoja ei enää ole muualta saatavissa. Noronen on esimerkiksi pyrkinyt keräämään leikekirjoihinsa kaikki talon konserttiohjelmat, -ilmoitukset ja -arvostelut ensimmäisistä oppilasilloista alkaen. Leikekirjat ovat järjestelmällisesti etenevine ja kirjattuine tapahtumien kuvauksineen tutkijalle todellinen aarre. Ei voi olla kysymättä - kaiken sen työmäärän ymmärtäen, mitä musiikkioppilaitoksen johtaminen Noroselta vaati - mistä hän löysi sen ajan, mitä asioiden muistiin merkitseminen virallisesti pöytäkirjoihin ja vuosikertomuksiin sekä niiden lisäksi tunnontarkasti leikekirjoihin edellytti? Olihan hänellä kaiken lisäksi päätyönsä aivan muualla.

Arkistomateriaalia täydentävät tutkimukseni lähteinä henkilöhaastattelut. Niitä tehdessäni huomasin, miten tärkeäksi Jyväskylän musiikinopetuksen historian muistiin merkitseminen monen kaupunkilaisen mielestä koetaan. Haastattelussa tuli esiin kirjallisen lähdeaineiston käsittelyn kannalta tärkeää taustatietoa sekä toimijoiden motiiveja, jotka ovat tarpeellisia tehtyjen ratkaisujen ymmärtämiseksi. Musiikkiopiston ja konservatorion alkuvuosikymmenien tapahtumiin liittyy monia henkilöitä, jotka on pakko esitellä yleisen vaikuttavuutensa tai musiikkioppilaitoksen kehitykseen osallistumisensa vuoksi. Olen kuvannut heitä lyhyesti alaviitteissä ja selvittänyt mahdolliset kytkennät tutkimuskohteeseen. Koska työni mahdollisesti saa jatkoa konservatorion lähihistoriaa käsittelevästä osasta, tarkastelen tässä lähemmin ainoastaan niitä henkilöitä, jotka elivät mukana Norosen ajan tapahtumissa.

Käyttämästäni kirjallisuudesta löytyvät lähdeluettelossa sellaiset teokset, joita olen työssäni lainannut. Tausta-aineistona olen käyttänyt kolmea Jyväskylän kaupungin historiankirjaa eri aikakausilta, aiheeseen liittyvää musiikkialan kirjallisuutta sekä tietokirjoja sodan jälkeiseltä ajalta tähän päivään. Jyväskylän kulttuurihistoria ja sen tutkimus painottuvat lähdevalinnoissa. Kuvat ovat olennainen osa työni informatiivista viestiä. Niillä haluan havainnollistaa tärkeinä pitämiäni tapahtumia ja rikastuttaa henkilökuvaustani. Kuvien tarkoitus on myös dokumentoida aiheen kannalta merkityksellisiä asiakirjoja, jotka ovat hajallaan eri arkistoissa.

Tutkimustehtävän rajaus

Keski-Suomen konservatorion alkuvuosien, 1948-1969, historiallinen ajanjakso on suhteellisen lyhyt. Ymmärtääkseen sitä ja voidakseen kiinnittää tämän ajan oikeaan viitekehkeyseen, on hyvä palauttaa mieliin Jyväskylän hieman vajaan puolentoista vuosisadan mittainen musiikkielämän paikallishistoria. Siksi työni sisältää katsauksen kaupungin konserttielämään aivan sen alusta lukien. Erityisesti pyrin työssäni painottamaan niitä kulttuurisia erikoispiirteitä, jotka vaikuttivat yleisön musiikkimaun, -tietouden ja jo varhain heränneen ammatillisuuden vaatimuksen syntymiseen. Tästä syystä seuraan erikseen sitä kehityslinjaa, jonka voi katsoa alkaneen Jyväskylälle tunnusomaisen kuoro- ja orkesteritoiminnan alkuvaiheista 1800-luvulla sekä konservatorion tärkeätä osuutta tänään kunnianhimoisin tavoitein musisoivien Jyväskylän kaupunginorkesterin, oopperayhdistyksen sekä kamariorkesterin synnyssä. Sinfoniaorkesterin historian kuvaukseen ja sen ylläpitäjän, musiikkilautakunnan merkitykseen orkesterin sekä musiikkioppilaitoksen toiminnan koordinoijana, kiinnitetään luvussa 8 erityistä huomiota. Se ei johdu yksin siitä, että orkesterin ja musiikkioppilaitoksen suhteisiin sisältyi mielenkiintoinen jännite, yleisesti puhuttiin jopa kriisistä, vaan siitä, että Jyväskylän musiikkiopiston merkitys kaupungin orkesteritoiminnan kehittämisessä ja sen professionaalisuuden korostumisessa on ollut huomionarvoinen.

Tarkoituksella tutkin tästä erillisenä ilmiönä Jyväskylän konserttitarjonnan vaiheita, jotka perustuvat solististen esiintyjien sekä kamarimusiikkikokoonpanojen vierailuihin kaupungin estradeilla. Tämä alue, jossa musiikkiopisto ja konservatorio olivat aktiivisia toimijoita, perustui pääosin muualta, Helsingistä ja ulkomailta, kutsuttuihin korkeatasoisiin artisteihin. Nämä sekä paikkakunnan omat esiintyvät taitelijat tuottivat musiikin opiskelijoille välttämättömiä esikuvia.

Idolien merkitystä musiikkioppilaitoksen kasvatustyössä ja oppilaiden motivoinnissa on pidetty syystä keskeisenä.

Musiikin opettamisen traditiot Jyväskylässä kiinnostavat erityisesti tutkimusaiheen kannalta. Varsinkin seminaarin musiikinopetuksen alkuvaiheisiin ja ensimmäisten musiikinlehtoreitten työn merkittävytyteen pedagogisten mallien luomisessa ja levityksessä, halutaan lukijan kiinnostavan huomiota. Seminaarin historian kirjoittajan Aimo Halilan mukaan Jyväskylän seminaari oli "Suomen ensimmäinen musiikkiopisto" ja lehtori E.A.Hagfors "suomenkielisen musiikinopetuksen isä" (Halila 1963, 100-101). Tutkimuksen tekijän mielenkiinnon kohteena on myös kysymys, syntyikö musiikkiopisto Jyväskylään ikään kuin tyhjästä, vai oliko sillä konkreettisia esikuvia.

Aiheen käsittelyssä yritän tuoda esiin edeltäjäni Veikko Norosen tavoitteenasetteluja ja päämäärien toteuttamistapoja siinä fyysisessä ympäristössä ja henkisessä ilmapiirissä, missä oppilaitos 1940-, 1950- ja 1960-luvuilla toimi. Haluan kuvata kohtuuttoman suuriltakin tuntuvia vaikeuksia, joiden keskellä konservatorion johtaja ja opettajat tuolloin työtään tekivät. Pyrin tietoisesti välttämään eläytymistä tapahtumiin tai rooleihin. Objektiviisuuden ihanne, johon tähtään, syntyy historianutkija Pentti Renvallin mielestä siitä, että ihmiskäsityksissä operoidaan ajatelluilla, ei eletyillä tai vahvaan eläytymiskykyymme perustuvilla suhteilla (Renvall 1965, 108, 111). Tämän muistaminen on sitäkin tärkeämpää, kun puhumme ajasta ja organisaatiosta, jota voimakkaasti dominoi yksi henkilö, Veikko Noronen.

"Kaikki, mitä historiallisesta menneisyydestä löydämme, liittyy tavalla tai toisella menneisyyden ihmisen toimintaan. Tämän vuoksi mikään kuvan luominen menneisyydestä ei ole mahdollista luomatta kuvaa menneisyyden ihmisestä ja ihmisistä" (Renvall 1965, 233). On paradoksaalista, että henkilöllä, jonka teot antoivat aihetta jatkuviin julkisuuden aggressioihin, oli ulkokuorensa takana syrjäänvetäytyvä, minäänsä piilotteleva persoonallisuus. Hänestä ei olisi paljon iloa elämäkerran kirjoittajalle. Noronen oli yhden asian mies - hän eli työlleen ja aatteilleen, hän taisteli musiikkiopistonsa puolesta itseään säästämättä. Aikaansaannostensa kautta hänet on myös helpompi ikuistaa aikakirjoihin. Menetelmät, joilla hän päämääriinsä pyrki, herättivät hänen kanssaihmisissään ristiriitaisia reaktioita ja synnyttivät luonnollisia vastavoimia, mutta usko ajamansa asian oikeutekseen ei Norosella kovimman painostuksen alla horjunut. Konservatorion alkuvuosien historiaa ei tästä syystä voi kirjoittaa ilman päähenkilöä. Olen mielestäni onnistunut työssäni, jos lukija jää kysymään, oliko tämä sankari vai konna. Mitättömyys ei Norosen kuvaan kuulunut.

Jyväskylän Orkesterikouluun

III. oppilasnäytös

~~Johtajana: E. Pylkkänen ja E. Rintala~~
~~Avustajana: E. Pylkkänen ja E. Rintala~~

intyeitä johtavat: A. Plyskov ja Erkki Lippas.
 Avustavat: rva L. Plyskov, hra T. Gattunen, nni
Kaarina Koras, sekä rva Aune-Martta Roi-
han oppilaat Leena-Maija Roiha ja Yrjö
Sariola.

O n j a i m a:

1. Suomen salossa.....	Oppilasorkesteri	7. Mozart: Aentoletahu	Piiku kvartetti
2. Puhe.....	Opettaja E. Lailikari	8. Pacius: Suomen laulu.....	Haimo Sourander, Martti Ostela ja Jaakko Uusisilta
3. Olinat: Alegria.....	Martta Hanne ja Maili Aaltonen	9. kansanlauluja.....	Mäivikki Leppänen ja joukkvartetti
4. Rieding: Concertino.....	Leena Kovanen, Nitve Soini ja Hilka Saalo.	10. kansanlauluja.....	Seija Hartikainen ja joukkvartetti
5. Brahms: g-molli rapsodia.....	Yrjö Sariola	11. Linjaalirattaat.....	Leena Korhonen ja joukkvartetti
6. Yksi ruusu.....	Jaakko Uusisilta ja Jousirytye	12. Kähler: Concertino.....	Kristiina Roiha
7. Esaki: Concertino.....	Erkki Lippas, Ilkka Pajala sekä Jousirytye	13. Sibellius: Barcarolla.....	Leena-Maija Roiha
		14. Molartin: Alegria.....	Martta Hanne
		15. Beethoven: Menuetti.....	Oppilasorkesteri
			Maalsten: Nukku-Matti.....

* * * *

Kuva 1 Jyväskylän amatööriorkesterin orkesterikoulu toimi vuosina 1945-1948 ahkerasti. Esimerkkinä soittokauden 1947-1948 oppilasillan ohjelma. Koulun opettajaluettelo sekä soittokauden 1945-1946 oppilasnäytöksen ohjelmat ovat sivuilla 6 ja 7. AO arkisto.

OPPILAITOKSEN SYNTY- VAIHEET

1. JYVÄSKYLÄN MUSIIKKIOPISTON SYNTY

1.1. Pohjustustyö

Ennen kuin asiakirjojen perusteella voidaan tarkasti selvittää Jyväskylään perustetun musiikkiopiston syntyvaiheet, on syytä esittää kaksi kysymystä: miksi juuri Jyväskylään ja miksi juuri vuonna 1948? Taloudenhoitaja V.E. Noronen kertoo aikataulusta tiedon, jonka mukaan vuoden 1947 loppupuolella oli asiaa kaikessa hiljaisuudessa ruvettu valmistelemaan (JM TK 1948, 1). Noronen oli ennen sotia työskennellyt Helsingissä, Mikkelissä ja Raumalla, kahdessa viimeksi mainitussa kaupungissa opettajana. Vuonna 1939 hän sai verrattain suuren apurahan¹ musiikkiopintojen jatkamista varten ja saattoi tämän turvin opiskella heti sodan päättymisen jälkeen Sibelius-Akatemiassa (KSML 23.9.1969). Sieltä hän valmistui vuonna 1946 ja otti samana syksynä vastaan Jyväskylän kansakoulujen taloudenhoitajan viran (Elmgren-Heinonen 1960, 778; Peltonen 1989, 232).

Norosen kaltainen määrätietoinen musiikki-, koulu- ja talousmies täytti hyvin tuolloin musiikkiopistohankkeen toteuttajalta vaaditut ominaisuudet. Tuntui varsin luontevalta, että hän, ajettuaan itsensä sisään kaupungin koulutoimeen, alkoi etsiä pursuavalle energialleen muita purkautumisteitä. Vastaavalla tavalla oli aiemmin syntyneiden musiikkiopistojen kehittämistoimet henkilöityneet voimakkaisiin persoonalluuksiin, mainittakoon heistä vaikkapa Martin Wegelius² ja hänen pioneerintyönsä Helsingin musiikkiopiston perustajana, Boris Sirpon³ merkitys Viipurin musiikkiopistolle, tai Felix Krohnin⁴ toiminta Lahden musiikkiopiston hyväksi.

Noronen kertoi 20. lukuvuoden päätteeksi opettajilleen pitämässään epävirallisessa puheessa opiston perustamisesta seuraavia seikkoja. Hän tunsu kaupungin hyvin entuudestaan 30-luvulta, jolloin hän oli opiskellut seminaarissa. Kaupunki oli kuitenkin noista ajoista muuttunut, mihin ratkaisevasti vaikuttivat sotavuodet ja siirtolaisten muuttaminen Keski-Suomeen. Tultuaan sodan jälkeen takaisin kaupunkiin, hän oli keskustellut musiikkioppilaitoksen perustamisen mahdollisuuksista musiikinlehtori, tohtori Eino Roihan⁵ kanssa. Tämä piti hankkeen toteuttamisen suurimpina vaikeuksina pätevän opettajakunnan palkkaamista, kaupungin ja lähikuntien taloudellisen tuen saamista ja sen vetäjän joutumista vasten tahtoaan eri ryhmien ankaran ristetuleen. (Noronen 1968, II, 1.) Tästä esimakua Noronen kertoi kokoneensa tammikuun 22. päivänä 1947 keskustellessaan erään tunnetun jyväskyläläisen viulistin kanssa. Tämä ilmoitti Norosen mukaan hänelle varsin suorasukaisesti, ettei yritys tule onnistumaan ilman lehdistön myötävaikutusta, mutta että suurimmat vaikeudet kohtaisivat hanketta kaupungin kitsauden vuoksi. Väkipahva viulisti uhkaili tehdä lopun hänen salaperäisestä toiminnastaan (Noronen 1968 II, 1-2).

Noronen kertoo musiikkiopiston perustamisen siirtyneen tästä syystä vuodelle, koska hän jäi odottelemaan myös muiden toimenpiteitä (Noronen 1968 II, 2). Mainittu viulisti oli ilmeisesti Lassi Utsjoki⁶, joka esiintyi pitkäaikaisen kokemuksensa oikeutuksella Jyväskylän musiikkielämän edusta-

1.

Apuraha oli suuruudeltaan 10.000 markkaa ja tunnustus kansansävelmien ansiokkaasta keräystoiminnasta.

2.

Martin Wegelius (10.11.1846 -23.3.1906 Helsinki) oli monipuolinen muusikko, säveltäjä ja musiikkipedagogi. Hän perusti vuonna 1882 Helsingin musiikkiopiston, jota johti kuolemaansa saakka.

3.

Boris Sirpo (3.4.1893 Vladikavkaz - 25.1.1967 Portland, Oregon) oli venäläissyntyinen, suomalainen kapellimestari ja viulopedagogi. Sirpo perusti vuonna 1918 Viipurin musiikkiopiston, jota hän johti talvisodan puhkeamiseen 1939 asti. Tämän jälkeen Sirpo siirtyi Yhdysvaltoihin, jossa loi uran kapellimestarina ja opettajana.

4.

Felix Krohn (20.5.1898 Tampere - 18.11.1963 Lahti) suoritti varsinaisen elämäntyönsä Lahden musiikkiopiston (ent. Viipurin musiikkiopisto) johtajana vuosina 1945-1963. Hän toimi Suomen Musiikkiopistojen Liiton ensimmäisenä puheenjohtajana vuodesta 1956 kuolemaansa asti.

5.

Eino Roiha (12.5.1904 Viipuri - 20.10.1955 Helsinki) väitteli tohtoriksi 1941 aiheenaan Sibeliuksen sinfonioiden muotoanalyttinen tutkimus. Hän työskenteli Jyväskylän seminaarin musiikinlehtorina 1930-1935 ja edelleen Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun musiikinlehtorina 1935-1948, jonka jälkeen Helsingin yliopiston musiikinopettajana kuolemaansa asti. Roiha oli Jyväskylän amatööriorkesterin kapellimestari 1931-1939 ja sen orkesterikoulun johtaja vuosina 1945-1948.

6.

Lassi Utsjoki (10.10.1893 Utsjoki - 1.9.1957 Jyväskylä) tuli Jyväskylään vuonna 1924 ja työskenteli vuodesta 1925 sanomalehti Keski-suomalaisen toimittajana. Viulunsoittoa hän oli opiskellut neljä vuotta Helsingin musiikkiopistossa. Jyväskylässä tämä värikäs lehtimies toimi seminaarin viulunsoitonopettajana vuosina 1927-1936 sekä niitti mainetta kuoronjohtajana ja säveltäjänä johtaessaan mieskuoro

**JYVÄSKYLÄN
ORKESTERIKOULU**
soittokausi 1945-46
Johtaja: Tri EINO ROIHA

OPETTAJAT:

<p>Viulutunnit</p> <p>A. Plyskov P. Mirola A. Aronsson L. Peimola</p> <p>Huilutunnit</p> <p>A. Liukkonen</p> <p>Klarinetitunnit</p> <p>A. Mustapää</p>	<p>Sellotunnit</p> <p>A. Karttunen N. Kiiskilä</p> <p>Teoriatunnit</p> <p>P. Mirola E. Roiha E. Tulikari</p> <p>Oppilasorkesteri</p> <p>A. Plyskov</p>
---	---

Koulu toimii Jyväskylän Amatööri-orkesteri r.y:n alaisena.

Paikka N:o 253

**JYVÄSKYLÄN
ORKESTERIKOULU**
SOITTOKAUDEN 1945-46
**PÄÄTTÄJÄISET
JA
OPPILAS-ILTA**
VALTIONTALOSSA MAANANTAINA 20. V.
KLO 19.30

AVUSTAA:
JYVÄSKYLÄN AMATÖÖRIORKESTERI

jana. Noronen uskaltautui lopulta yritykseen huolellisesti valmistautuen. Hänen mukaansa järjestettiin yhteensä 17 alustavaa neuvottelutilaisuutta, ennen kuin päästiin perustavaan kokoukseen ja huhtikuun 29. päivään 1948 asti (Noronen 1968 III, 1-2). Mielenkiintoinen anekdootti on Norosen kertoma tieto, että kokouksen jälkeen häntä oli kadulla tullut vastaan jyväskyläläinen liikemies, joka lupasi otis musiikkiopistolle 500.000 markkaa mikäli Noronen saisi sen rekisteröidyksi ennen toukokuun loppua. "Kun sitten menin velkomaan kunnan mieheltä saatavia, niin hän ilmoittikin sen olevan leikkiä" (Noronen 1968 II, 2). Opisto kuitenkin perustettiin ja sen toiminta alkoi syyskuussa 1948. Täydellä syyllä voidaan V.E.Norosta pitää Jyväskylän Musiikkiopiston, myöhemmän Konservatorion, perustajana (Elmgren-Heinonen 1959, 778).

Jyväskylä ei suinkaan ollut maaseutumusiikkiopistoista aivan ensimmäisiä. Imatralle ja Länsi-Helsinkiin oli perustettu opistot vuonna 1945, Kotkaan vuotta myöhemmin. Muut, Viipuri (1918), Helsinki (1922), Tampere (1931), Pori (1931) ja Etelä-Pohjanmaa (1936), olivat käynnistäneet toimintansa sotien välisenä aikana (Ritaluoto 1996, 95-98; MOPT 1965, 4). On muistettava, että Jyväskylä oli ennen talvisodan puhkeamista pieni, alle kymmenen tuhannen asukkaan kaupunki (Tommila 1972, 248). Vaikka kaupungissa oli runsaasti henkisiä resursseja seminaarin ansiosta, sen taloudellinen asema koheni merkittävästi vasta sota- ja sitä seuranneen muun metalliteollisuuden myötä. Mitenkään ei voi aliarvioida pakokoluovutetun Karjalan siirtolaisten mukanaan tuomaa voimakasta väestön sekä henkisen pääoman kasvua (Hintze⁷, 26.5.1997).

⁷ Sirkkoja usean vuoden ajan (Rautio 1987, 5-7).

⁷ Dmitry Hintze (6.2.1914 Pietari - 15.11.1997 Jyväskylä), tunnustettu jyväskyläläinen musiikkipedagogi ja kriitikko. Haastattelua antaessaan hän oli viimeinen elossa ollut konservatorion perustajajäsen. Hintze tunnettiin Norosen ja jyväskyläläisen musiikkielämän teräväkynäisenä arvostelijana.

Oppilas-illan

OHJELMA:

Amatööriorkesteri	Cherubini: Alkusoitto opp. „Vedenkantaja“
Avauspuhe	Tri Eino Roiha
Viulusoolo	Pertti Laitunen Seitz: Viulukonsertti II ja III osa
Huiluettoja	Urpo Lindeman ja Seppo Siitari Key: Duetto Saksal. kansansävel } sov. Köhler
Viulusoolo	Osmo Maikkilä Viotti: Viulukonsertti I osa
Amatööriorkesteri	Kuula: Kaksi etelä-pohjal. polkkaa Schubert: Kevätuskoa
Oppilasorkesteri	Händel: Largo Schubert: Ständchen
Viulusoolo	Leena Korhonen Sä kasvot neito kaunoinen
Tyttöyhtye	Minun kultani kaukana kukkuu
Viulusoolo	Pirkko Kekäläinen Tartini: G-molli Sonaatti I ja II osa
Poikayhtye	Desormes: Mandolinata
Päättäjäsanat	Op. E. Tulikari
Amatööriorkesteri	Savino: Hilpeyttä Strauss: Persialainen marsel

Amatööriorkesteria johtaa tri E. Roiha ja oppilasorkesteria hra A. Piyakov
Soitinsooloja säestävät rva L. Piyakov sekä hrat T. Laitunen ja P. Mirola

tyydytetyt” (JM VK 1948-1949, 6). Sibelius-Akatemian lehtorin Eino Linnalan mielestä Keski-Suomi oli musiikkiopistokysymykseen nähden aiemmin ollut tyhjiö (VN leikekirja I, 57). Siirtolaisten levittäytyminen koko lailla tasaisesti maamme etelä- ja keskiosiin toi mukanaan musiikkialan ammatillaisia, ennen kaikkea Viipurista.

Lahden lisäksi, jonne Viipurin maineikas musiikkiopistolaitos uudelleen sijoitettiin, riitti aktiivista sivistyneistöä ja muusikkoja pääkaupunkiseudulle, mutta myös Jyväskylään. Näistä “maahanmuuttajista” hyötyi koko kaupungin kulttuurielämä, musiikkiopistokin. Moni arvostettu taiteilija joutui kuitenkin ankeina sodan jälkeisinä aikoina soittamaan henkensä pitimiksi ravintoloissa salonki- ja tanssimusiikkia tai pitämään yksityistunteja (Hintze 26.5.1997).

1.2. Mallia orkesterikoulusta

Musiikkiopistolla oli kaupungissa suoranainen edeltäjä, “orkesterikoulu”, jonka toimintaa Jyväskylän amatööriorkesteri ylläpiti. Tapio Koivukoski⁸, joka johti amatööriorkesteriä viisitoista vuotta sen uudelleenheräämisen jälkeen, toteaa kesken jääneen pro gradu -työnsä lyhennelmässä seuraavaa: “Sodan jälkeen Roiha ryhtyi jälleen kapellimestarin toimeen. Orkesteri käynnistyi syksyllä 1945 ja samalla käynnistyi sen yhteyteen perustettu orkesterikoulu.” “Orkesteri piti syksyllä 1945 yhden konsertin ja esiintyi muutamissa juhlatilaisuuksissa. Toiminnan pääpaino oli orkesterikoulun puolella. Kaupunkiin oli nimittäin tullut siirtoväen joukossa useita opetustyöstä kiinnostuneita ammattimuusikkoja. He soittivat ravintoloissa sekä amatööriorkesterissa ja opettivat orkesterikoulussa. Oppilaita oli ensimmäisenä toimintakautena 63.”⁹ (Koivukoski 1982, liite.)

Amatööriorkesterin ylläpitämästä orkesterikoulusta voidaan katsoa alkaneen Jyväskylässä seminaarin ulkopuolella tapahtunut järjestelmällinen musiikkikasvatustyö. Koulun ensimmäisen soittokauden 1945-1946 ohjelmasta ja opettajista voi vetää sen johtopäätöksen, että orkesterisoiton lisäksi säännöllisillä opetustunneilla annettiin pätevää ohjausta soittimienkäsitelyssä sekä musiikin teoriassa (AO arkisto). Koulun opettajakunnasta moni saikin kiinnityksen perustettavaan musiikkiopistoon. Kun orkesterikoulu opiston perustamisen myötä lopetti oman toimintansa, toivat sen opettajat mukanaan monia lahjakkaita oppilaita. Eino Roiha jätti siis V.E.Noroselle hyvien neuvojen lisäksi toimivan oppilaitoksen sabluunan.

Keväällä 1946, orkesterikoulun ensimmäisen toimintavuoden päättäjien ja oppilasillan yhteydessä Roiha esitti toivomuksen, että amatööriorkesterin perustamasta koulusta kehittyisi oikea musiikkiopistolaitos kaupunkiin (SS 22.5.1946). Lukuvuonna 1946-1947 oppilaita olikin jo 41 ja viimeisenä toimintavuotena 1947-1948 38 oppilasta. Säännöllisen opetuksen lisäksi oppilaat saivat orkesterikoulun oppilaskortin, joka vastasi opintokirjaa. Sen mukaan lukukausimaksut olivat 450-600 markkaa lukukaudelta ja kirjoittautumismaksu 30 markkaa. Amatööriorkesterin eli ylläpitäjähdistyksen puheenjohtajana toimi koulun aikana opettaja Eino Tulikari, sihteerinä johtaja Päiviö Ollilainen ja rahastonhoitajana kauppias K.V.Leino eli samat henkilöt, jotka olivat perustamassa musiikkiopistoa ja tulivat jatkamaan sen keskeisissä tehtävissä Norosen rinnalla. (AO arkisto.)

8. Tapio Koivukoski (15.2.1921 Lammi - 21.1.1995 Jyväskylä), jyväskyläläinen musiikinlehtori. Koivukoski johti amatööriorkesteriä vuosina 1977-1992.

9. Amatööriorkesterin arkistossa säilyneen oppilasluettelon mukaan oppilaita oli syyslukukaudella 1945 36. Kevätlukukaudelle otettiin lisää kahdeksan oppilasta.

Kuva 2 Jyväskylän orkesterikoulun orkesteri keväällä 1947 johtajana A.Plyskov. AO arkisto.

Koulu ehti toimia sodan jälkeen kolme lukuvuotta ennen musiikkiopiston perustamista (Koivukoski 1982, liite). Norosen antaman tiedon mukaan sillä oli takanaan yli kahdenkymmenen vuoden toiminta-aika¹⁰ (VN leikekirja III, 10, JM PK 25.8.1948). Tällaisia orkesterikouluja toimi näihin aikoihin muissakin maaseutukaupungeissa, mm. Mikkelissä ja Kuopiossa, mistä jyvaskyläläiset lienevät ottaneet mallia (Koivukoski 1982, liite).

Jyväskylän orkesterikoulussa annettiin jousi- ja puhallinsoitinten opetusta ja se järjesti musiikkioppilaitosten tapaan julkisia oppilaskonsertteja. Orkesterikoulun johtajana toimi sodanjälkeiset kolme vuotta tohtori Eino Roiha (Koivukoski 1982, liite), joka vuonna 1948 muutti Helsinkiin. Yhdessä yhdistyksen puheenjohtajan, opettaja Eino Tulikarin¹¹ kanssa hän organisoi koulun toiminnan, järjesti oppilasnäytteet ja piti konserttien pakolliset puheenvuorot. Noronen oli todennäköisesti kuuntelemassa koulun julkisia oppilasiltoja ja otti ideoita opistonsa alkuvuosien matineoihin ja musiikki-iltoihin.

Niissä hän samalla tavoin toimi ohjelmien juontajana esitellen säveltäjät ja soittajat.

1.3. Musiikkiopiston perustamistoimet

Pöytäkirjalähteiden mukaan Jyväskylän musiikkiopiston kannatusyhdistyksen perustaminen ja rekisteröinti tapahtuivat todella nopeasti. Norosen työpaikalla pidetyn ns. neuvotteleavan kokouksen 14.4.1948 jälkeen jatkettiin asian valmistelua 23.4.1948 pienen ydinjoukon kesken. Tähän kuuluivat Norosen lisäksi K.V. Leino, Väinö Kauranen¹² ja Eino Tulikari. Noronen oli lyhyessä ajassa valmistellut kannatusyhdistyksen sääntöehdotuksen, joka päätettiin esitellä suuremmalle toimikunnalle (JM PK 23.4.1948). Toimikunta kutsuttiin koolle torstaiksi 29.4.1948 klo 18.00 ja perustava kokous tuntia tämän jälkeen (ibid.). Huolellisesti suunniteltu hanke oli käynnistetty.

10.

Norosen antama tieto perustuu "Kunnallisvirkamies"-nimisen lehden numero 5 artikkeliin vuodelta 1952. Mistään muista lähteistä, esimerkiksi amatöörorkesterin arkistosta olevista asiakirjoista, ei löydy vahvistusta tälle väittämälle. Onkin todennäköistä, että orkesterikoulu "oppilaitosmuotoisena" toimi ainoastaan sodan jälkeiset kolme lukuvuotta.

11.

Eino Tulikari (28.2.1905 Halsua - 19.11.1977 Jyväskylä) oli konservatorion perustajajäsen ja pitkäaikainen hallinnon edustaja. Hän toimi Jyväskylässä opettajana vuodesta 1933 alkaen sekä myöhemmin Cygnaeuksen ja Keskuskansakoulun johtajana vuoteen 1966 asti. Tulikari oli Jyväskylän opettajayhdistyksen puheenjohtajana (1945-1953) ja innokas kuoro- ja musiikkimies sekä etevä kanteleensoittaja. Hän vaikutti amatöörorkesterin riveissä ja hallinnossa sen toiminnan päättymiseen 1948 asti.

12.

Kunnallisneuvosmies, kelloseppä Väinö Kauranen (7.1.1898 Jyväskylän mlk - 6.5.1956 Jyväskylä) oli Jyväskylän kunnalliselämän aktiivisia vaikuttajia sekä valtuustossa että hallituksessa. Hän toimi myös pitkään kaupungin musiikkilautakunnan puheenjohtajana. Kauranen oli musiikkiopiston perustajajäsen ja kuului sen hallintoelimiin kuolemaansa saakka.

1.3. Musiikkiopiston perustamistoimet

Kuva 3 Nuorelle musiikkiopistolle kerättiin rahaa erilaisin riennoin. Kuva Harjun urheilukentältä syksyllä 1951, missä leikkimieliseen mielenosoitukseen näyttivät opiston opettajista otaneen osaa ainakin Niilo Kiiskilä (oikealla), Olavi Ingman ja Dmitry Hintze banderollia kantaen (keskellä) sekä Terttu Pajunen-Kivikäs (vasemmalla). KK valokuva-arkisto.

Perustava kokous oli kuulutettu koolle kutsuilla, joita lähetettiin ns. suuremmalle toimikunnalle. Tähän kuuluivat K.V.Leino, Eino Roiha, Kalle Järvinen, Vilho Puttonen, Väinö Kauranen, Eero Fredrikson, Eino Tulikari, Hannes Horpio ja V.E. Noronen, ja ainakin seuraaville musiikkiyhtymille: Mieskuoro Sirkat, Työväen Mieskuoro, Rautatieläisten Mieskuoro, Naiskuoro Vaput, Työväen Sekakuoro, Jyväskylän Sekakuoro, Jyväskylän Sekakuoro, Kaupungin Kirkkokuoro, Maaseurakunnan Kirkkokuoro, Amatööriorkesteri r.y., Schaumannin Tehtaan soittokunta, Työväenyhdistyksen Soittokunta ja Kantaattikuoro (JM PK 29.4.1948).

Vaikka kaikki eivät kutsua noudattaneet, haluttiin antaa sellainen kuva, että kaupungin koko musiikkiväki oli hankkeessa mukana. Kokouksessa em. jäsenet totesivat V.E. Norosen ja K.V.Leinon johdolla musiikkioppilaitoksen perustamisen paikkakunnalle toivottavaksi ja tarpeelliseksi, päättivät perustaa yhdistyksen ja hyväksyivät sille valmistelevan toimikunnan laatimat säännöt (ibid.). Alusta lähtien oli asetelma musiikkiopiston vastuu- ja kehittämistehtävien jakamisen osalta selvä: Noronen otti ohjaket käsiinsä ja hänen uskolliseksi tukijakseen sekä opiston tärkeäksi mesenaatiksi kohosi Leino.

Huolellisesta valmistelusta kertoo se, että jo musiikkiopiston perustamispäivänä, välittömästi kannatusyhdistyksen ensimmäisen kokouksen jälkeen, kokoontui sen valitse-

ma Jyväskylän Musiikkiopiston Kannatusyhdistyksen väliaikainen hallitus. Se kirjasi yhdistyksen perustajajäseniksi 14 henkilö- ja viisi yhteisöjäsentä (liite 1) sekä valitsi puheenjohtajakseen Norosen, varapuheenjohtajaksi Leinon ja sihteeriksi Tulikarin (JM PK 29.4.1948). Toukokuun 19. päivänä Noronen toimitti hallituksen jäsenten allekirjoittamat sääntöasiakirjat paikalliselle viranomaiselle, ja jo seuraavana päivänä ne olivat saapuneet oikeusministeriöön. Ministeriö hyväksyi 28. toukokuuta 1948 yhdistyksen rekisteriin merkittäväksi (Ilmoitus yhdistysrekisteriin ja säännöt, KK arkisto).¹³

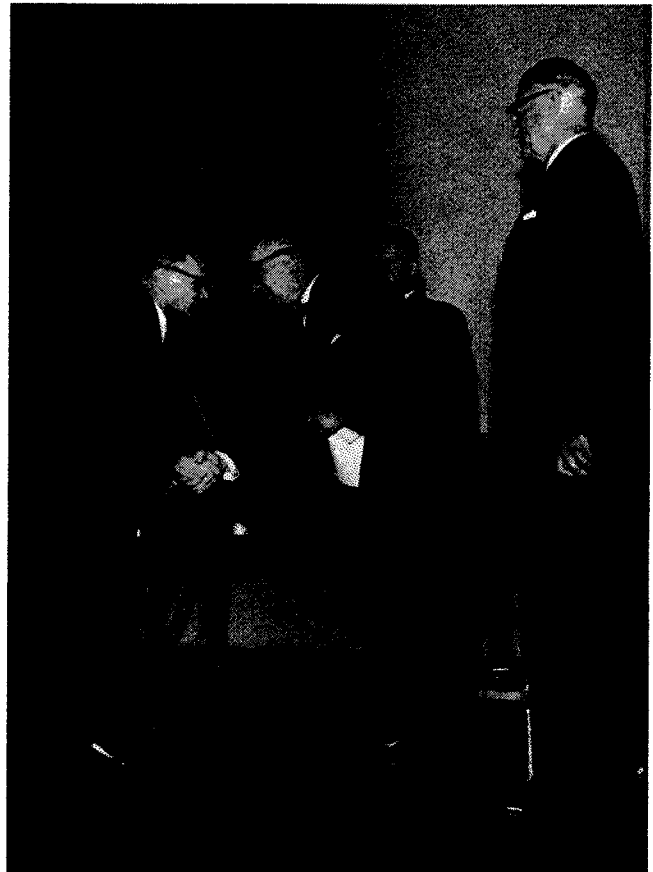
Noronen oli ymmärtänyt hyvin julkisen sanan merkityksen musiikkiopistoidean markkinoinnissa. Niinpä paikallinen lehdistö, sanomalehdet Keski-suomalainen, Sisä-Suomi ja Työn Voima seurasivat opiston ensimmäisiä askeleita lähes viikottain. Varsinkin Keski-suomalaisen johtava kulttuuripersoonaa ja musiikkipakinoitsija "Puuma" eli Lassi Utsjoki kirjoitti ahkerasti ja myönteisesti Jyväskylän musiikkiopiston tarpeellisuudesta.

Sanomalehdistön merkitys yleisen mielipiteen muokkaajana oli vielä sodan jälkeen muihin medioihin nähden yliver-tainen. Tämä ymmärrettiin musiikkiopiston johdon piirissä viimeistään silloin, kun ruvettiin etsimään kannatusyhdistyksen talousarviolle katetta. Julkisuus palveli varojen keräämistä etenkin Jyväskylän kaupungilta, liikeyrityksiltä sekä yksityishenkilöiltä.

13.

Nopeasta käsittelyaikataulusta voi vetää sen johtopäätöksen, että Noronen huolehti henkilökohtaisesti asiakirjojen toimittamisesta viranomaisille.

Musiikkiopistoaahteen levitys hoidettiin Jyväskylässä muutoinkin mallikelpoisesti. Alusta asti mukaan saatiin harastajavoimat sekä työväen että porvarien riveistä. Puoluepolitiikka ei aiheuttanut skismoja myöhemminkään, henkilo-suhteet kyllä sitäkin enemmän. Monenlaisin tempauksin haluttiin kartuttaa musiikkiopiston kassaa ja nostattaa innostusta. Varsinkin tilahankkeen rahoittamiseksi tarvittiin talookohtain. Taloudellisten vaikeuksien voittamiseksi pelattiin jalkapalloa ja vedettiin köyttä. Tempauksia järjestettiin milloin Puistokoulun kentällä (VN leikekirja I; 12; KSML 11.10.1948), milloin Harjun urheilukentällä (VN leikekirja II, 31-32, KSML 8.9.1951). Musiikkiopiston lisäksi mukana olivat Mieskuoro Sirkat, Rautatieläisten Mieskuoro, Jyväskylän Työväen Mieslaulajat, Mieskuoro Päijänne, Työväen Teatteri, Valmet, Lievestuoreen Sekakuoro, Vaajan Laulu, Äänekosken musiikkiyhdistykset, Vaput, kaupunginvaltuuston puheenjohtaja, kaupunginjohtaja, kaupungin pormestari, paikalliset sanomalehdet jne. Myös vuonna 1951 perustettu naistoimikunta (VN leikekirja III, 7) keräsi huomattavan määrän varoja ja hankki myötätuntoa oppilaitoksen tarkoituksien varten. Se toimi aktiivisesti aina 1980-luvun loppuun saakka. Paikkakunnan maineikkaat kuorot, Sirkat etunenässä, olivat opiston innokkaita tukijoita ja yhteistyökumppaneita (KSML 8.10.1948; KSML 11.10.1948).

Kuva 4 Kunniajäseneksi kutsuminen, joka ei ollut muissa musiikkioppilaitoksissa tapana, kuului tärkeänä osana oppilaitoksen julkisuuskampanjaan Jyväskylässä. Professori Eino Linnala (kuvassa vasemmalla) sai tällaisen huomionosoituksen 29.11.1962. Samoihin aikoihin Veikko Noronen (keskellä) arvosteli voimakkaasti Sibelius-Akatemiaa ja sen johtoa. Kuvassa oikealla konservatorion rahavarainhoitaja Rafael Sourander. KK valokuva-arkisto, J.M.Eriksson.

1.4. Vetoapua Helsingistä

Sibelius-Akatemian tunnettujen musiikkipoliittisten vaikuttajien käynnit Jyväskylässä vakiinnuttivat nuoren oppilaitoksen asemaa sen kotikaupungissa. Akatemian vararehtori Sulho Ranta¹⁴ vieraili musiikkiopistossa heti ensimmäisen lukukauden aikana. Hän näki maaseutumusiikkiopiston merkityksen Helsingin kannalta tärkeäksi todetessaan sanomalehti Sisä-Suomen haastattelussa syksyllä 1948 seuraavaa: "Taide-musiikin opetus on keskittynyt pääkaupunkiin, mutta tämä keskitys aiheuttaa turhan ja liiallisen paineen sinne. Sen sijaan musiikinopetus maaseutukaupungeissa aiheuttaa toiselta puolen sen, että pätevät taiteilijat voivat siirtyessään maaseudulle opettajiksi lisätä musiikin harrastusta, ja toiselta puolen maaseutukaupunkien musiikkiopistoissa pääsevät opiskelun alkuun useammat pyrkijät ja sieltä sitten kyvykkäiksi havaitut voivat siirtyä Helsinkiin jatkamaan. Mutta musiikinopetuksella on sosiaalinenkin merkitys, sillä musiikki osaltaan kokoaa nuorisoa mahdollisista huonommista harrastuksista." (SS 5.11.1948.) Jälkimmäisen käsityksen jakoi myös useam-

14. Sulho Ranta (15.8.1901 Peräseinäjoki - 28.4.1960 Helsinki) oli Sibelius-Akatemian vararehtori vuosina 1937-1956. Hän oli säveltäjä, musiikin historiankirjoittaja sekä kriitikko, joka tunnettiin nimellä "Särä". Ranta toimi opetusministeriön taidekasvatuskomitean jäsenenä vuodet 1948-1951. Hän lukeutui Norosen Helsingin ajan ystäviin ja tukijoihin.

15. Ernst Linko (14.7.1889 Tampere - 28.1.1960 Helsinki) toimi Sibelius-Akatemian rehtorina 1936-1959 ja pianonsoiton professorina vuodesta 1939. Hän sävelsi runsaasti pianomusiikkia, mm. neljä pianokonserttoa. Jyväskylän musiikkiopiston kunniajäsen hänestä tehtiin vuonna 1951.

16. Selim Palmgren (16.2.1878 Pori - 16.12.1951 Helsinki) työskenteli Rochesterin Eastman School of Musicin sävellyksen professorina vuosina

paan otteeseen K.V. Leino, opiston "harmaa eminenssi", jonka mielestä "musiikki kyllä vetää ajatukset pois kaikesta huonosta - ja joutilaisuudestakin" (KSML 3.9.1948).

Vähän myöhemmin, lokakuun 28.1949 vieraili Jyväskylässä Sibelius-Akatemian rehtori Ernst Linko¹⁵, joka näki musiikkiopiston perusajatuksen oikeaksi ja toivotti oppilaitoksen oppilaat päästötutkinnon suorittamisen jälkeen tervetulleiksi akatemiaan diplomitutkintoa suorittamaan (VN leikekirja I, 45). Myös Norosen sävellysohjain Sibelius-Akatemian ajoilta, professori Selim Palmgren¹⁶, kutsuttiin musiikkiopiston hänelle järjestämään sävellyskonsertin

1.4. Vetoapua Helsingistä

yhteydessä tutustumaan taloon. Palmgrenin saaminen vanhoilla päivillään Jyväskylään laulajatarvaimonsa kanssa vielä johtamaan orkesteria oli Noroselta taitava teko. Palmgren antoi vierailunsa yhteydessä myönteisen lausunnon opiston työstä, sen ilmiömäisen nopeasta eteenpäin menosta (VN leikekirja I, 95).

Vielä konkreettisemmin osoitti tyytyväisyyttään musiikkiopiston valitsemalle linjalle opistossa maaliskuussa 1950 vierailut säveltäjä Eino Linnala¹⁷. Hän jakoi maaseutumusiikkiopistot kahteen sarjaan, joista kansankonservatorio-tyyppisiä hän ei arvostanut, koska ne periaatteessa antoivat vain yksityisopetusta.

Jyväskylän valitsema Sibelius-Akatemian mallin mukainen opetus sekä solistisissa että tarpeellisissa teoreettisissa aineissa sai hänen varauksettoman tukensa (VN leikekirja I, 57). Sekä Linko, Palmgren että Linnala valittiin myöhemmin musiikkiopiston kunniajäseniksi, Linko ja Palmgren 23.2.1951 (JM VK 1950-1951, 5) ja Linnala 29.11.1962 (JK VK 1961-1962, 10).

Helsingiläisten musiikkimiesten tarkoitushakuiset ja kohteliaat lausunnot olivat muokkaamassa yleistä mielipidettä Jyväskylässä uuden musiikkioppilaitoksen puolelle. Ne eivät olleet pelkästään kohteliaisuuksia, monet musiikkikasvattajat uskoivat niihin vilpittömästi. Opisto sai yhdistyksen perustamisen jälkeen kaupungilta 150.000 markan määrärahan (KSML 15.6.1948) talousarvion ulkopuolelta ja haki sekä sai seuraavalle toimintavuodelleen 500.000 markan¹⁸ avustuksen (KSML 19.10.1948). Tähän tarvittiin paikallista yksituumaisuutta sekä hiukan ulkopuolista apua. Norosen hyvät suhteet opiskeluaikansa Sibelius-Akatemian johtoon ja opettajiin tuotti nuorelle oppilaitokselle tärkeitä vierailuja, konsertteja ja kunniajäsenyyksiä. Taidokkaalla julkisuus kuvan muokkaustyöllä oli suuri merkitys alkuvuosien säröttömän myönteisessä suhtautumisessa opiston kehittämiseen. Musiikkiopiston tulevaisuuden kannalta merkityksellisimmän, joskin varsin vaihtoehdottoman päätöksen kannatusyhdistyksen hallitus oli tehnyt elokuussa 1948 valitsemalla V.E.Norosen oppilaitoksen johtajaksi (JM PK 25.8.1948).

1921-1926, sen jälkeen Helsingin musiikkiopiston ja konservatorion pianonsoitonopettajana sekä vuodesta 1939 Sibelius-Akatemian sävellyksen professorina. Palmgren kuuluu maamme tunnetuimpiin pianomusiikin säveltäjiin, joka oli itse taitava pianisti. Jyväskylän musiikkiopiston kunniajäsen Palmgrenista tuli vuonna 1951.

17.

Eino Linnala (19.8.1896 - 8.6.1973 Helsinki) oli arvostettu Sibelius-Akatemian musiikinteorian lehtori ja oppikirjantekijä. Hän sävelsi kaksi sinfoniaa sekä orkesteri-, kamarimusiikki- ja vokaaliteoksia. Linnala sai professorin arvon vuonna 1958 ja Jyväskylän konservatorion kunniajäsen hänestä tuli vuonna 1962.

18.

Vertailun vuoksi mainittakoon, että amatööriorkesterin orkesterikoululle lukuvuotta 1947-1948 varten saama kaupunginavustus oli 30.000 markkaa, ja että kaupunki myönsi Jyväskylän Yhtyneille Orkestereille vuoden 1948 toimintaa varten 50.000 markkaa (AO arkisto).

HENKILÖHISTORIAA JA HENKISTÄ PERINTÖÄ

2. HAGFORS JA HANNIKAISET

2.1. Seminaarinlehtorien pioneerintyö

2.1.1. E.A.Hagfors

Kun puhutaan jyvaskyläläisestä musiikkikulttuurista ja sen perinteistä, on mahdotonta ohittaa Jyvaskylän seminaaria maamme suomenkielisen musiikinopetuksen kehtona. Seminaari oli maassamme ensimmäinen opettajia valmistava laitos, jossa annettiin järjestelmällistä musiikkikoulutusta (Laitakari 1988, 100). Kirkkomuusikkoja kouluttavat oppilaitokset perustettiin myöhemmin: Turun lukkari-urkurikoulun C.G.Wasenius ja O.Pahlman vuonna 1877 (Ranta 1945, 66), Helsingin lukkari- ja urkurikoulun vuonna 1882 L.N. Achte (Ranta 1945, 144). Ouluun perustivat lukkari-urkurikoulun Anton Kunelius ja M.L.Källström samoin vuonna 1882, mutta sen toiminta lakkasi jo vuonna 1893 (Jalkanen 1978, 437). Kirkkomusiikkioppilaitoksista nuorimman, Viipurin kirkkomusiikkiopiston toiminnan käynnisti Emil Sivori vuonna 1893 ja johti sitä kuolemaansa, vuoteen 1929 asti. Oppilaitos jatkoi työtään talvisodan päättymiseen saakka (Ranta 1945, 239-242). Helsingin ja Turun lukkari-urkurikoulut, myöhemmin kirkkomusiikkiopistot, toimivat vuoteen 1951 saakka, jolloin ne lakkautettiin ja niiden tilalle perustettiin Sibelius-Akatemian kirkkomusiikkiosasto (Jalkanen 1978, 437).

Vuosi 1882 oli maamme musiikkielämän kannalta merkittävä. Helsingin ja Oulun lukkari-urkurikoulujen lisäksi syntyi silloin Helsinkiin Martin Wegeliuksen aloitteesta musiikkiopisto, joka myöhemmin kehittyi Sibelius-Akatemiaksi. Samoin vuonna 1882 Robert Kajanus perusti Helsingin orkesteriyhdistyksen, Helsingin kaupunginorkesterin edeltäjän, jonka yhteyteen liitettiin vuonna 1885 orkesterikoulu (Ranta 1945, 210). Se oli nimensä mukaisesti tarkoitettu kotimaisten muusikkojen kouluttajaksi (ibid.) ja toimi mal-

lina monille muille orkesterikouluille, joita myöhemmin perustettiin eri puolille maata syntyvien orkesterien alaisuuteen (katso luku 1.2.). Samalla tavoin Helsingin musiikkiopisto oli esimerkkinä 1900-luvun alkupuolella ja ennen muuta sotien jälkeen syntyneille musiikkiopistoille.

Hyvissä ajoin ennen kuin kansakoulunopettajaseminaari vuonna 1863 aloitti toimintansa, kutsui sen johtaja, kansakoulujen ylitarkastaja Uno Cygnaeus¹ Erik August Hagforsin² seminaarin ensimmäiseksi musiikinlehtoriksi (Ranta 1945, 83, 85). Keväällä 1860 Hagfors harkitsi pitkään Cygnaeukselta saamansa kirjeen tarjousta lähteä musiikinopettajaksi Jyvaskylään (Laitakari 1988, 79). Lääkäriksi valmistunut Hagfors oli erikoinen valinta suomalaisen musiikinopetuskulttuurin esitaistelijaksi. Hän osasi kaupunkiin tullessaan tuskin sanaakaan suomea, eikä koskaan oppinut täydellisesti hallitsemaan oppilaittensa äidinkieltä. Virkanimitykseen liittynyt ulkomainen opintomatka ja stipendi saattoivat vaikuttaa Hagforsin myönteiseen päätökseen. Hän oli jo opiskeluvuosiinsa Helsingissä harrastanut musiikkia mm. laulamalla oopperanäytöksissä, soittamalla selloa Akateemisessa orkesterissa ja liittymällä Akademiska Sångföreningeniin. Niinikään hän aloitti Helsingissä opettajantehtävien hoitamisen toimien vuosina 1850-1859 useiden helsinkiläisten oppikoulujen laulunopettajanviroissa. (Ranta 1945, 84.)

Vuosina 1862 ja 1863 Hagfors opiskeli apurahansa turvin musiikkia Saksassa ja sai vaikutteita saksalaisesta musiikkipedagogiasta sekä laulunopetuksesta. Niitä hän sitten sovelsi Jyvaskylässä. Matkatuomisinaan Keski-Suomeen hänellä oli myös koko joukko soittimia ja nuotteja (Laitakari 1988, 83).

1. Uno Cygnaeus (12.10.1810 Hämeenlinna - 2.1.1888 Helsinki) oli filosofian kandidaatti ja pappi. Cygnaeus antoi 1857 Suomen kansakoulun perustamisesta lausunnon, jonka perusteella hän sai matkastipendin Ruotsin, Tanskan, Saksan ja Sveitsin seminaareihin ja kansakouluihin tutustumista varten. Hänet nimitettiin kansakoulujen ylitarkastajaksi 1860 ja hän perusti 1863 Suomen ensimmäisen kansakoulujen opettajaseminaarin Jyvaskylään, jota johti vuoteen 1869 asti. Tämän jälkeen Cygnaeus siirtyi Koulutoimen Ylihallituksen kansakoulujen ylitarkastajaksi Helsinkiin.

2. Erik August Hagfors (28.9.1827 Inkoo - 11.2.1913 Jyvaskylä) valmistui lääketieteen ja kirurgian tohtoriksi. Hagfors määrättiin musiikin lehtoriksi perustettavaan Jyvaskylän seminaariin, missä virassa hän toimi vuodet 1863-1893 hoitaen myös seminaarin lääkärin ja Jyvaskylän I silmälääkärin tehtäviä. Hän toimi maamme ensimmäisten laulujuhlien yleisjohtajana 1881, 1884 ja 1887 Jyvaskylässä. Hagforsia pidetään suomenkielisen musiikinopetuksen ja kuorolaulun isänä.

Sopivan musiikkikirjallisuuden ja oppimateriaalin lähes täydellinen puuttuminen suomen kielellä johti siihen, että Hagfors hankki, käänsi, mukaili ja sävelsi itse tarvitsemansa laulut, joita oppilaat kopioivat vihkoihinsa. Näitä neliäänisiä sovituksia kerääntyi vuodessa kymmeniä ja ne säilyttivät asemansa, vaikka vähitellen myös painettuja laulu- ja soitto-kirjoja alkoi ilmestyä (Laitakari 1988, 84). Yhdessä jyvaskyläläisen piirilääkärin ja suomenkielen edistäjän Wolmar Styrbjörn Schildtin³ kanssa Hagfors kehitti ensimmäisen suomenkielisen musiikkisanaston (Laitakari 1988, 86). Vasta opintomatkinsa aikana, melko iäkkäänä, Hagfors aloitti urkujen, viulun ja pianonsoiton opiskelunsa, mutta korvasi puutteensa suurella innolla. Hän perusti seminaariin kaupungin ensimmäisen jousikvartetin, jossa itse soitti selloa (Laitakari 1988, 82-88).

Hagfors joutui suunnittelemaan musiikinopetuksen Jyväskylän seminaarissa koko lailla tyhjästä. Kaupungissa sen paremmin kuin koko maassa ei ollut juuri minkäänlaisia opettamisen malleja. Jyväskylän yläaleiskoulu, joka aloitti toimintansa vuonna 1858 ja muuttui vuonna 1862 yliopistoon johtavaksi 7-luokkaiseksi alkeisopistoksi (Mikkola 1983, 15), oli kyllä monin tavoin tukemassa seminaarin kehitystä. Tässä ensimmäisessä suomenkielisessä ja suomalaisuuden asiaa ajaneessa sivistyslaitoksessa opiskeli tuon ajan säätyläiskulttuurista lähteneitä poikia, lähinnä virkamiesten lapsia. Sama koski paljolti Jyväskylän tyttökoulua. Seminaaria puolestaan kävivät monet talonpoikaistaustan omaavat nuoret, alkuaikoina ehkä varttuneemmatkin opiskelijat. Seminaarilaisilla oli siis tästä syystä erilainen lähtökohta musiikinopiskeluun verrattuna säätyläiskotien kasvatteihin, joiden kotona musiikin harrastaminen oli tuona aikana tavallista. (Erkki Fredrikson, 2.3.1998.) Alkeisopistossa, joka vuonna 1873 muutti nimensä lyseoksi, oli vahvaa musiikin harrastusta.⁴ Sitä ohjasi innokas musiikkimies, Saarijärven kanttorin poika Karl Henrik Kahelin, joka myöhemmin toimi pitkään lyseon rehtorina (Mikkola 1937, 168). Jyväskylän suomalainen lyseo ja seminaari olivat 1800-luvun loppupuolella valtakunnallisia instituutioita, kotvan aikaa ainoita lajeissaan, joten niiden merkitys sivistyksen, myös musiikin-harrastuksen levittäjinä ja opetuksellisen tasa-arvon toteuttajina, oli perustavaa laatua.⁵

3.

Wolmar Styrbjörn Schildt (31.7.1810 Laukaa - 8.5.1893 Jyväskylä) toimi Jyväskylässä piirilääkärinä 1839-1889. Schildt oli innokas suomalaisuuden edistäjä, kansanvalistaja ja ensimmäisen suomenkielisen oppikoulun isä. Hän kehitti nuoren kaupungin kulttuurientoja monipuolisesti ollen mukana perustamassa Jyväskylän lyseota ja tukemassa tyttökoulun ja seminaarin saamista kaupunkiin. Hän perusti kaupunkiin vuonna 1842 Säästöpankin ja toimitti vuosina 1868-1870 Kansan Lehteä. Schildt käynnisti vuonna 1863 Seminaarin yhteyteen ensimmäisen kansankirjaston. Hänellä oli pitkälle vietyjä visioita Jyväskylän yliopiston ja oman läänin kehittämiseksi. Hän tuli myös tunnetuksi taitavana uudissanojen sepittäjänä (Tommila 1972, 122-124, 253, 258, 262-264).

4.

Alkeisopistossa annettiin 1860-luvulla kaikilla seitsemällä luokalla laulun opetusta. Yhteinen viikkotuntimäärä voimistelun ja piirustuksen oli kanssa kuusi viikkotuntia. Kahelinin jälkeen musiikinopettajina toimivat vuosina 1880-1938 G.Kock, M.Marittinen, L.G.Kesäniemi, Alli Hannikainen sekä Martti Korpilahti (Oksala 1958, 51, 90, 140).

5.

Kyllikki Malisto kertoo Hannikais-kirjassaan Hagforsin kuorolaisten neliäänisen laulun kuuntelemisen käänteentekevistä vaikutuksesta nuoreen alkeisopistolaiseen P.J.Hannikaiseen. Hannikainen muistelee itse erityisesti Jyväskylän vanhassa kirkossa sunnuntaisin tapahtuneita harjoituksia ja seminaarilaisten juhlallisia kevättutkintotilaisuuksia, joita hän innolla seurasi (Malisto 1980, 33-34).

Seminaarityöskentelyssään Hagfors tukeutui opintomatkalta saamiinsa vaikutteihin sekä Cygnaeuksen yleispedagogiseen asiantuntemukseen. Opettajan sanelun mukaan merkityistä muistiinpanoista kertyi ensimmäisten neljän vuosiluokan jälkeen oppimateriaali, joka sisälsi musiikkiopin, pianon- ja harmoninsoiton tehtäviä sekä kuorolauluja. (Ranta 1945, 85-86.) Hagfors aloitti Jyväskylässä suomenkielisen kuorolaulu kirjallisuuden julkaisemisen, jota hän jatkoi 1800-luvun loppuun saakka. Tähän ohjelmistoon hän kelpuutti vain ns. arvokkaita lauluja silloisilta tunnetuilta eurooppalaisilta säveltäjiltä, suomalaisia kansanlaulusovituksia sekä muutamia omia sävellyksiään. (Ranta 1945, 86-87.)

Hagfors oli ensisijaisesti kuoromies. Tällä alueella hänen vaikutuksensa seminaarissa sekä oppilaitensa kautta koko maassa oli urauurtava. Hän perusti heti Jyväskylään saavuttuaan erikseen seminaarin oppilaista mies-, nais- ja sekakuorot, jotka muodostivat kaupungin esittävän musiikkikulttuurin pohjan. Helsingiläisten koulumiesten ja senaattorien mielestä oli suoranainen ihme, että niin monia seminaarin oppiaineita voitiin "käsitellä" suomeksi. Suomenkielinen kuorolaulu, jota he kuulivat seminaarin ensimmäisen vuosijuhlatutkinnon yhteydessä keväällä 1864, sai heidät kerrassaan hämmästyksen valtaan. (Ranta 1945, 88.) Hagforsia voidaan pitää sekä seminaarien musiikinopetuksen perustan luojaena että kuorolaulun harrastuksen levittäjänä. Eurooppalainen neliääninen laulutraditio saatettiin hänen kouluttamiensa opettajien kautta koko kansan keskuuteen. Samalla Suomea alettiin kansakoulun ja seminaarin avulla kehittää kohti sivistysvaltiota (Ranta 1945, 99).

2.1.1.1. Lukkarikoulu Jyväskylään - toteutumaton hanke

Sillä seikalla, että Cygnaeus otti musiikinlehtoriksi juuri Hagforsin, joka ei ollut koulutettu musiikkimies ja lisäksi ruotsinkielinen, saattoi olla omat koulutuspoliittiset syynsä. Seminaarin perustamisen aikoihin käytiin suuriruhtinaskunnassa varsin perusteellinen linjanveto perinteisen muusikkoammattikunnan, lukkarien ja urkurien opetuksen järjestämisestä. Lukkareita ei ollut tähän mennessä systemaattisesti koulutettu, ja asia otettiin esille Turun hiippakunnan lakimää-

Kuva 5 P.J.Hannikainen kuvattuna vanhemmilla päivillään vuonna 1924. KK valokuva-arkisto, J.Kuusisto.

räisessä synodaalokokouksessa vuonna 1859. Hiippakunnan papisto oli tehnyt aloitteen, jonka mukaan tulisi perustaa koko maata palveleva lukkarien ja urkurien koulutuslaitos. (Jalkanen 1976, 230.) Koska vastuu lasten lukemaan opettamisesta oli ennen kansakoululaitoksen perustamista ollut kirkolla ja lukkareilla, tuntui monien mielestä luonnolliselta, että kun vuoden 1858 kansakoulujulistuksen jälkeen ruvettiin ajamaan opettajien koulutuslaitosta Jyväskylään, samaan yhteyteen olisi voitu sijoittaa lukkarien koulutuspaikka⁶ (Jalkanen 1976, 233). Tälle ajatukselle löytyi esikuvia tuon ajan Keski-Euroopasta.

Sekä papisto, kirkkomuusikot että maallikot olivat yhtä mieltä siitä, että oli ryhdyttävä tarkoituksenmukaisiin toimiin kehnon kirkkolaulun kohentamiseksi. Kansakoulujen ylitarkastajana toiminut Jyväskylän seminaarin johtaja Cygnaeus ei oppilaitoksen perustamisen yhteydessä eikä myöhemminkään voinut hyväksyä lukkarinkoulutuksen liittämistä seminaariin, koska “tätä ei voitu toteuttaa aiheuttamatta suuria hankaluuksia seminaarin varsinaiselle työskentelylle. Huo-

neistotilat olivat siihen liian pienet ja sopimattomat, eikä Jyväskylässä ollut saatavissa lisätiloja”. Kirkkolaulun parantamisesta ylitarkastaja Cygnaeus oli sitä mieltä, “että hyvin järjestetyt kansakoulut voivat parhaiten tuottaa siinä tuloksia”. (Jalkanen 1976, 244.)

Vaikka Cygnaeus vastusti lukkarien kouluttamista seminaarissa, oli hänellä muutoin myönteinen asenne musiikinopetukseen sekä sen hengelliseen sisältöön. Hänen vaikutuksestaan muodostuivat laulu ja soitto seminaarien tärkeimmiksi oppiaineiksi, jota varten piti olla virka ja muiden opettajien rinnalla tasa-arvoinen opettaja. Laulua ja soittoa oli opetussuunnitelmassa verraten runsaasti, yhteensä kuusi tuntia viikossa kaikilla luokilla. (Laitakari 1988, 14-15.) Soiton opetukseen kuului tärkeänä urkujensoitto, kaksi tuntia viikossa, missä näkyi selvästi Cygnaeuksen hyötyajattelu: musiikinopetus palveli myös kirkkoa. Näin seminaari, vaikkei se ottanutkaan lukkarien ja urkureiden koulutusta oman kattonsa alle, auttoi seurakuntia parantamalla urkuriin siihen asti kehoja opiskelumahdollisuuksia (Laitakari 1988, 17). Seminaareista valmistuneet kansakoulunopettajat toimivat yleisesti maaseutuseurakuntien sivutoimisina urkureina aina meidän päiviimme saakka. Urkujen tai urkuharmonin soittoaidon hankkiminen sekä pakollisten virsien opettelu eivät menneet hukkaan.

Porvoon ja Kuopion tuomiokapitulit yhtyivät myöhemmin lausunnoissaan Turun tuomiokapitulin ehdotukseen lukkarien kouluttamisesta Jyväskylässä (Jalkanen 1976, 245) ja seminaarin silloinen johtaja Karl Gabriel Leinberg joutui valmistelemaan senaatille summittaisen talousarvion seminaarin laajentamista lukkari- ja urkuriopetusta varten (Jalkanen 1976, 246-249). Leinberg vastusti kuitenkin Cygnaeuksen tukemana vaatimusta toteamalla, että seminaarin voimavarat eivät riittäneet edes eri puolella maata tarvittavien kansakoulunopettajien koulutukseen (Laitakari 1988, 18). Niinpä senaatin enemmistö ei lopulta pitänyt oikeana koulutuksen sijoittamista Jyväskylään, (Jalkanen 1976, 255) ja vuoden 1872 valtiopäivät sinetöivät lopullisesti yhden 1860-1870-lukujen tärkeimmistä musiikkipoliittisista päätöksistä, seminaari- ja kirkkomuusikkokoulutuksen eriyttämisen.

Kouluylivaltakunnan ylitarkastaja Cygnaeuksen sekä seminaarinjohtaja Leinbergin näkemykset olivat edistyksellisiä ja johtivat kansakoululaitoksen arvostuksen kasvuun. Ajan myötä kirkastui myös kirkkomuusikkojen toimenkuva, ja koulutus toteutettiin sen mukaisesti (Jalkanen 1976, 255-256). Mikäli Hagforsin tilalla olisi ollut joku tuon ajan koulutetuista muusikoista, olisi tämä saattanut johdatella seminaarin musiikinopetusta sakraalishakuisiksi, olivathan lähes kaikki ammattimuusikot vielä 1860-luvulla kirkkomuusikkoja. Tästä Cygnaeuksen täytyi olla hyvin perillä.

6. Vaikka Suomeen ei lukkari-urkuriin koulutusta seminaarin yhteyteen tullutkaan, oli suunnitelmia yhteiskoulutuksesta lähiseuduilla. Kolppanan suomenkielinen lukkari-opettajaseminaari Inkerinmaalle perustettiin samana vuonna kuin Jyväskylän seminaari (Halila 1963, 31).

Jyväskylän musiikkikasvatuksen historiassa tämä vähän tunnettu ammatillisen koulutuksen hanke oli toteutumattajäämisestään huolimatta - tai juuri sen vuoksi - merkityksellinen. Se antoi E.A. Hagforsille sekä hänen jälkeensä musiikinlehtoriksi nimitetyille P.J. Hannikaiselle ainutlaatuisen tilaisuuden saattaa kasvuun kansan musiikillinen sivistys ja kehittää kuorolaulukulttuurin lisäksi maahan yksittäisohjaukseen perustuva laulun- ja soitonopetuksen traditio. Tämä tapahtui ilman kirkon holhousta, kattavan kansakoulujen verkoston avulla. Jyväskylän seminaarista muodostui ensimmäisten musiikinlehtoriensa aikana merkittävä suomalainen oppilaitosinstituutio, jossa aloitettiin järjestelmällinen yhteiskunnan antama musiikkikoulutus (Laitakari 1988, 100).

Laajemmin arvioituna se kulttuurikasvatus, jota juuri suomenkielinen musiikinopetus edusti ja ympäri valtakuntaa levittäytyneet kansakoulunopettajat toteuttivat, sai aikaan kansankielisen ja -mielisen identiteetin vahvistumisen. Sitä tarvittiin maassa venäläistämishankkeiden vastapainoksi paria vuosikymmentä myöhemmin. Suomenkielinen ja -mielinen kansanvalistaja oli tässä taistelussa tehokkaampi väline kuin tuolloin maalliseen tai hengelliseen säätyyn kuulunut, lähes poikkeuksetta ruotsinkielistä sivistyneistöä edustanut virkamies. Suomalaisesta kuoromusiikista, etenkin mieskuorolaulusta, syntyi poliittinen mahtitekijä ja pelottava ase venäläistä vallanpitäjää vastaan.

2.1.2. P.J.Hannikainen

Musiikkielämän varsinaisena rikastuttajana ja vakiinnuttajana Jyväskylässä voidaan hyvällä syyllä pitää Hagforsin työn jatkajaa Pekka Juhani Hannikaista.⁷ Molemmat ehtivät vaikuttaa viroissaan peräti kolmekymmentä vuotta. Edeltäjästään poiketen Hannikainen oli käynyt täysin suomenkielisen koulun, Jyväskylän alkeisopiston, sittemmin lyseoksi muuttuneen maan ensimmäisen kansankielisen oppikoulun. Suomenmielisyys ja suomalaisuusate olivat hänelle ja hänen akateemisille ystävilleen myös Helsingissä, sekä yliopistossa että osakunnassa, tärkeitä innoittajia. Mieskuorolaulu sopi kansallisuusaatteen kantajaksi, ja Hannikaisen rakkaus kuo-

romusiikkiin sai hänet perustamaan kieliriitojen tuloksena syntyneeseen otolliseen maaperään Ylioppilaskunnan Laulajat vuonna 1882. Samoihin aikoihin hän valmistui Helsingin yliopistosta maisteriksi (Ranta 1945, 192-193,195,198). Edeltäjänsä Hagforsin tavoin P.J. Hannikainen ei ollut pätevätytynyt opettajaksi eikä musiikkialalle, vaan oli muusikkona sanan parhaassa mielessä itseoppinut (Ranta 1945, 199).

Jyväskylä oli 1880-luvun lopulla, kun Hannikainen saapui takaisin kaupunkiin, vireä kulttuurikeskus, kiitos Jyväskylän lyseon ja seminaarin sekä niiden etevien lehtoreitten ja johtajien. Suomalaisuusaate oli heille merkittävä energian lähde, siitä syntyivät monet ideat ja kulttuuriteot. Lehtoreiden joukossa voimakkaimpia suomalaisuustaistelijoita olivat mm. Nestor Järvinen, G.L.Pesoni, Jaako Länkelä, K.G.Göös ja K.J.Gummerus. Ymmärrettävästi ne heistä, jotka ryhtyivät julkaisemaan Jyväskylässä suomenkielisiä oppikirjoja, saattoivat vaikuttaa muita enemmän - ja pidempään. Kaupungissa asui tähän aikaan muitakin merkittäviä kulttuuripersoonia, kuten lyhyen aikaa J.H. Erkko, Juhani Aho ja Minna Canth.⁸ Paitsi kuoronjohtajana ja säveltäjänä Hannikainen toimi Jyväskylässä taitavana soitonopettajana: hän antoi opetusta mm. sellaisille tulevaisuuden musiikkiammatilaisille kuin Väinö Raitiolle⁹ ja Lennart von Zweybergille¹⁰. Hän käynnisti kaupungissa orkesteriharrastusta toimien itse johtajana. Näin hän antoi muusikkopojilleen ensimmäiset kokemukset orkesterityöstä. (Ranta 1945, 202.) Myös seminaarissa toimi hänen aloitteestaan ja johdollaan jousiorkesteri. Ahkera musiikinlehtori antoi oppilailleen korvauksetta viuluopetustakin, jonain vuonna jopa 40 tuntia viikossa (Malisto 1980, 266).

Jos Hagfors oli alkanut Jyväskylässä kuorokirjallisuuden toimittamisen suomenkielisinä painoksina, tuli P.J.Hannikaiselle kunnia julkaista Suomen ensimmäistä musiikkilehteä Säveleitä omalla kustannuksellaan. Vaikka avustajakuntaan kuuluivat maan huomatuimmat tuon aikaiset musiikkimiehet, ei lehti elänyt kuin kolme vuotta. (Ranta 1945, 202.) Varsin suosituiksi tulivat Hannikaisen vuonna 1901 toimittama Kansakoulun musiikkioppi sekä kansakouluja varten julkaistu

7. P.J Hannikainen (9.12.1854 Nurmes - 13.9.1924 Helsinki) valmistui fil. maisteriksi kemia pääaineenaan 1882. Hän toimi ensin Helsingin suomalaisen alkeisopiston opettajana, mutta siirtyi Jyväskylän seminaarin musiikin vt. lehtoriksi 1887 ja vakituiseen virkaan E.A.Hagforsin jälkeen 1893. Eläkkeelle hän jäi vuonna 1917. Hannikainen oli arvostettu kuoromies ja säveltäjä sekä monipuolinen musiikkipedagogi ja muusikko.

8. Erkko asui Jyväskylässä vajaan kaksi vuotta, Aho vain yhden talvikauden. Minna Canth muutti pian miehensä, lehtori J.F.Canthin vuonna 1879 tapahtuneen kuoleman jälkeen Kuopioon. Hänen näytelmänsä jäivät kuitenkin elämään Jyväskylän teatterinäyttämöiden vakio-ohjelmistoon (Tommila 1972, 271).

9. Säveltäjä Väinö Raitio (15.4.1891 Sortavala - 10.9.1945 Helsinki) asui Jyväskylässä vuosina 1899-1916. Sekä Raitioiden että Hannikaisten perheissä musisoivat lähes kaikki perheenjäsenet. Väinö oli Ilmari Hannikaisen luokkatoveri. Ystävykset soittivat yhdessä nelikätisesti klassisia sinfoniaita (Ranta 1945, 514-516). Väinön isä Kosté Raitio (1855-1924) toimi Jyväskylän seminaarin johtajana vuosina 1900-1912.

10. Sellotaitelija, professori Lennart von Zweyberg (25.12. 1874 Jyväskylä - 11.2.1960 Bloomington) oleskeli suuren osan elämänsä Yhdysvalloissa, jossa hän hoiti Indianan valtionyliopiston sellonsoiton ja kamarimusiikin professuuria vuosina 1928-1945. Hän oli aikansa kansainvälisesti arvostetuimpia suomalaisia taiteilijoita. Toivomuksensa mukaisesti hänet haudattiin synnyinkaupunkiinsa Jyväskylään 25.4.1960. Konservatorio oli mukana järjestelyissä, ja vainajan muiston kunnoittamiseksi perustettiin hänen nimeään kantava konservatorion säätiön rahasto (JK VK 1959-1960, 8-9).

Kuva 6 Professori Ilmari Hannikainen, säveltäjä, pianisti ja pianopedagogi. Konservatorion kunniajäsen. KK valokuva-arkisto, J.Kuusisto.

laulukokoelma Sirkkunen ja Pieni lauluseppäle. Vähemmän tunnettua on, että Hannikainen oli taitava suomentaja. Hän ei kääntänyt ainoastaan laulumusiikkia, vaan myös runsaasti kaunokirjallisuutta. (Malisto 1980, 266.)

Kuorolaulun edistäminen muodostui Hannikaiselle Jyväskylässä sekä työksi että harrastukseksi. Seminaarin pakollisten mies-, nais- ja sekakuorojen johtamisen lisäksi häntä pyydettiin kaupunkiin vuonna 1899 perustetun mieskuoro Sirkkojen musiikinjohtajaksi (Malisto 1980, 266). Tälle kokoonpanolle hän teki runsaasti kuolemattomiksi jääneitä kuorosävellyksiään. Luovan työskentelynsä hän aloitti todenteolla vasta Jyväskylässä (Ranta 1945, 200), missä hänellä oli siihen aikaa ja vakiintuneen perhe-elämän sekä turvaton toimeentulon suoma rauha. Kesäiset Koukanniemi ja Aavaranta,

Kuhmoisten luonnonkauniit lomanviettopaikat, antoivat innoitusta, mikä lienee jättänyt jälkiä sävellystyöhön. Perheen koti, nykyisen Gummeruksenkadun varrella sijainnut kaunis puutalo, muodostui kaupungin kamarimusiikin harrastuksen tyyssijaksi. Siellä musisoivat milloin vanhemmat, milloin pojat, joskus koko perhe tai poikien tuomat vieraat. Nämä saattoivat olla maailmanluokan taitureita (Ranta 1945, 202). Jyväskylän idylli päättyi vuonna 1917, jolloin P.J. Hannikainen jäi eläkkeelle. Hän muutti Helsinkiin, mutta vietti edelleen kaikki kesäiset loma-aikansa Päijänteen Tehin Aavaranassa.

P.J.Hannikaisen jälkeen seminaarin musiikin lehtorin virkaa hoitivat kyvykkäät musiikkipedagogit I.E.Koskimies¹¹ ja Eino Roiha, jotka kantoivat seminaarin musiikinopetusperin-

11.

Ilmari Eliel Koskimies (1.5.1873 Isokyrö - 12.3.1929 Jyväskylä) valmistui fil. kandidaatiksi 1896. Koskimies opiskeli musiikin teoriaa mm. Jean Sibeliuksen ja urkujensoittoa Oskar Merikannon johdolla. Hän oli monipuolinen musiikki- ja kulttuuripersoona, joka oleskeli paljon ulkomailla. Koskimies toimi Jyväskylän seminaarin musiikin lehtorina vuosina 1917-1929. Hän johti Jyväskylän amatööriorkesteria vuosina 1919-1925.

teen musiikkiopiston perustamisajankohtaan asti. Koskimiehen aloitteesta perustettiin seminaariin orkesteri, jota hän johti kuolemaansa asti (Laitakari 1988, 97). Monien seminaarin kuorojen lisäksi ehti Koskimies johtaa amatööriorkesteria sekä edeltäjänsä tavoin mieskuoro Sirkkoja. Koskimies oli myös klavikordi- ja urkuasiantuntija, joka rakensi itse kahdet urut. Myös hänen jälkeensä virkaan valittu Eino Roiha oli innokas orkesterin- ja kuoronjohtaja. Hän kunnostautui erityisesti amatööriorkesterin vetäjänä (Ranta 1945, 650; Hyytiäinen, 5.1.1998). Roiha toimi seminaarin viimeisenä musiikinlehtorina, mutta sai välittömästi siirron sen toiminnan jatkajan, kasvatusopillisen korkeakoulun vastaavaan tehtävään. Tässä virassa hän vaikutti vielä Veikko Norosen saavuttua Jyväskylään musiikkiopistoajatukseensa (katso luvut 1. ja 3.).

2.2. Hannikaisten toinen sukupolvi

Ilman Hannikaisten veljessarjaa olisi maamme musiikinviljely jäänyt myös Jyväskylän osalta paljon köyhemmäksi. Vaikka P.J.Hannikaisen pojista ei kukaan jäänytkaan syntymäkaupunkiinsa, he toivat sodanjälkeisen ajanjakson ja konservatorion kehittymisen kannalta tärkeää henkistä rikkautta kaupungin konsertti- ja musiikinopetustraditioitten välittäjinä, niiden jatkuvuuden ja taiteellisen tason takuumiehinä. Kuka tahansa veljessarjasta sitten Jyväskylässä vierailikin, oli se aina tapahtuma, enemmän kuin pelkkä konsertti. Heillä oli kaupungissa runsaasti lapsuudenystäviä ja ihailijoita. Tätä "glamouria" ja poikien nostalgista Jyväskylänkodin kaipuuta osasi paikkakunnan musiikkioppilaitos käyttää hyväkseen. Varsinkin kahden P.J.Hannikaisen pojan, Ilmari ja Tauno Hannikaisen, johtaja Noronen sai liitettyä musiikkiopiston yhteyteen kutsumalla heidät ensin kunniajäseniksi ja omistamalla myöhemmin koko oppilaitoksen veljesten nimelle. Se, miten näin konkreettinen kunnianosoitus tuli Jyväskylässä vain lapsuutensa viettäneiden musiikkiprofessoreiden osaksi, ansaitsee lyhyen perustelun.

Professori Ilmari Hannikainen¹² valittiin Jyväskylän musiikkiopiston kolmanneksi kunniajäseneksi Selim Palmgrenin ja Ernst Lingon jälkeen Kilpisenkadun toimitilojen vihkiäisissä. Tätä ennen oli hän jo ehtinyt esiintyä oppilaitoksen orkesterin solistina 26.2.1952 valtionalossa pidetyssä sinfoniakonsertissa, jossa hän soitti Weberin Konserttikappaleen

f-molli op. 76 (JM VK 1951-1952, 19). Maaliskuun 23. päivänä 1953 juhliittiin musiikkiopistossa näyttävästi ensimmäisten omien tilojen käyttöönottoa. Mukana olivat opetusministeri Reino Oittinen ja hallitusneuvos Lauri Castren opetusministeriöstä. Kunniajäsenien kutsuminen oli tilaisuuden kohokohta: samalla kun uusi säätiö kutsui kunniajäsenekseen mesenaattinsa kauppaneuvos K.V.Leinon, musiikkiopisto kunnioitti kaupungin oman pojan, professori Ilmari Hannikaisen silloin jo mittavaa elämäntyötä. Juhlien pääkonsertin musiikkitarjonnasta vastasi opiston orkesteri ja kuoro Ahti Karjalaisen johdolla, ja juhlien aikana kuultiin Sibeliuksen, Lingon ja I.Hannikaisen musiikkia (JM VK 1952-1953, 5, 23).

Tuore musiikkiopiston kunniajäsen ja säveltäjä Ilmari Hannikainen oli myös paikalla Jyväskylän valtionalolla, kun siellä 9.12.1954 musiikkiopiston järjestämässä juhlakonsertissa muistettiin P.J.Hannikaisen 100-vuotissyntymäpäivää (Malisto 1980, 314). Ohjelmaan oli sisällytetty pelkästään P.J. ja Ilmari Hannikaisen musiikkia, jota musiikkiopiston orkesteri, kuoro sekä isä Pekka Hannikaisen pitkään johtama mieskuoro Sirkat ja äiti Alli Hannikaisen perustama naiskuoro Vaput esittivät. Jyväskylä oli tällöin koonnut yhteen parhaat voimansa juhliakseen paikkakunnan suuren musiikkimiehen muistoa. Ohjelmaan sisältyi myös V.E.Norosen puhe P.J.Hannikaisesta (JM VK 1954-1955, 18).

Ilmari Hannikainen oli vuonna 1917 ottanut vastaan Helsingin musiikkiopiston pianonsoiton 1. opettajan toimen (Ranta 1945, 559), jota hän hoiti kuolemaansa vuoteen 1955 saakka. Vain ulkomaanmatkat ja sävellystyö saattoivat välillä katkaista säännöllisen opetustyön. Musiikkiopisto kehittyi vuonna 1924 konservatorioksi ja myöhemmin vuonna 1939 Sibelius-Akatemiaksi. Hannikaisen virka muuttui silloin professuuriksi. Hän ehti opettajanuransa aikana kasvattaa monta ennen sotaa, sodan aikana ja sen jälkeen Helsingissä opiskelutta suomalaista taiteilijaa ja välittää heille erinomaisen Lisztin - Silotin pianokoulunsa. Kolme hänen oppilaistaan, Timo Mäkinen, Leea Isotalo ja Marja Pöyry, jatkoivat pedagogeina sekä muusikkoina Jyväskylän musiikkielämässä oppimestarinsa viitoittamalla jäljillä. Ilmari Hannikaiselle oli jäänyt Jyväskylään paljon kauniita muistoja ja hyviä ystäviä, joista mainittakoon vaikkapa Girsenin perhe. Ystävyys kantoi aina vuonna 1972 kuolleen neiti Alice Girsenin¹³ viimeiseen tahtoon saakka, jolla konservatorion säätiön Ilmari Hannikaisen rahasto saattoi kartuttaa pääomaansa ja järjestää tämän nimeä

12.

Ilmari Hannikainen (19.10.1892 Jyväskylä - 25.7.1955 Kuhmoinen) suoritti elämäntyönsä säveltäjänä, esiintyvänä taiteilijana sekä Sibelius-Akatemian pianonsoiton professorina vuosina 1939-1955. Hän oli jo sen edeltäjän, Helsingin musiikkiopiston, pianonsoitonopettajana vuodesta 1915 alkaen ja kasvatti Suomeen kokonaisen pianistisukupolven. Hannikainen on konservatorion kunniajäsen.

13.

Rautatievirkailija Alice Ingeborg Girsén (14.7.1885 - 2.9.1972 Jyväskylä) kuului Anna-sisarensa kanssa Hannikaisten lähipiiriin. Heidän kotinsa oli veljeksille, erityisesti Ilmarille aina avoin, ja neitosten venematkan päässä sijaitsevassa kesähuivilassa Iitarannassa, Jyväsjärven Ainolan puolella, vietettiin 1920-1930-luvuilla monia iltahetkiä. Tämän huvilan "puolikkaan", arvoltaan 47.000 markkaa, Alice Girsén testamenttasi konservatoriolle (JK PK 15.3.1973, liite 1) ja se luovutettiin Ilmari Hannikaisen rahastoon.

Kuva 7 Professori Tauno Hannikainen, kapellimestari ja konservatorion kunniajäsen (keskellä) vastaanottamassa muotokuvaansa sen paljastustilaisuudessa 1.3.1966. Vasemmalla pankinjotaja ja rouva Pekka P. Sipponen, oikealla kaupunginjohtaja ja rouva Veli Järvinen sekä muotokuvan tekijä, professori Erkki Kulovesi. Vähän aiemmin, 16.9.1965, oli konservatorion säätiö päättänyt omistaa oppilaitoksen Ilmari ja Tauno Hannikaiselle. KK valokuva-arkisto, J.M.Eriksson.

kantavat valtakunnalliset pianokilpailut (JK VK 1973-1974, 18, 20).

Keski-Suomi oli Ilmari Hannikaisen levottomalle sielulle tärkeä kiinnekohta. Aavaranta Kuhmoisissa ja siellä etenkin Mustalaissaari, johon hän rakensi piilopirttinsä, olivat Ilmarille elämän loppuun asti pakopaikkoja, joissa tämä vanhemmiten erakoitunut herkkä taiteilijasielu viihtyi. Jyväskylä jäi siellä 16.1.1913 pidetyn menestyksellisen ensikonsertin (Ranta 1945, 558) ja monien sen jälkeen annettujen pianokonserttien takia erityisen hyvin säveltäjä-pianistin mieleen. Aikoipa hän saatuaan Säynätsalon kirkon vihkiäiskantaatin vuonna 1929 sävellettäväkseen, jäädä pysyvästikin Keski-Suomeen, Säynätsalon kirkon urkuriksi, mutta hänen toivomustaan ei otettu vakavasti (Ranta 1945, 561). Tähän aikaan

Ilmarille oli sävellystyö tärkeintä. Kaikki olivat tietoisia hänen rakkaudestaan luontoon. Pessimistisyyteen taipuvaisen elämäntuntonsa hän kiteyttikin osuvasti: "Ihan täysin onneton en koskaan voi olla, niin kauan kuin minulla on piilopirtti, purjevene ja piano." (Ranta 1945, 563)

Ilmari Hannikainen ei käynyt Jyväskylän musiikkiopistossa kovin monta kertaa ennen traagista kuolemaansa heinäkuussa 1955. Hän ei ehtinyt vierailta isänsä P.J.Hannikaisen patsaan paljastustilaisuudessa 1958 (VN leikekirja X, 52-61) eikä osallistua entisen opinahjonsa Jyväskylän lyseon 100-vuotisjuhlien päätilaisuuteen 4.10.1958, jossa esitettiin hänen veljensä Väinö Hannikaisen¹⁴ juhlakantaatti Tauno Hannikaisen johdolla (VN leikekirja X, 50-51). Ilmari Hannikaisen elämäntyötä muistettiin Jyväskylässä erityisesti

14.

Säveltäjä Väinö Hannikainen (12.1.1900 Jyväskylä - 7.8.1960 Kuhmoinen) toimi Helsingin kaupunginorkesterin harpunoittajana 1923-1957. Jälkipolvet muistavat hänet parhaiten laulusävellyksistään. Väinö Hannikainen vieraili usein Jyväskylässä. Yksi hänen viimeisimmistä käynneistään tapahtui konservatorion oppilaskunnan 10-vuotisjuhlan yhteydessä 20.3.1960, jolloin hän kertoi mm. laulun Marja-Liisa synnystä (JK PK 1959-1960, 10-11).

maaliskuun 1. päivänä 1966, kun konservatorio omistettiin Hannikaisten nimelle (JK PK 1965-1966, 7).¹⁵

Ilmari Hannikaisen kuoleman jälkeen hänen leskensä Göta Tingvald-Hannikainen lahjoitti musiikkiopistolle puoli-sonsa koko nuottikirjaston (JM PK 1956-1957, 7) ja myöhemmin tämän Steinway-flyygelin sekä arvokkaita käsikirjoituksia (JK PK 1969-1970, 20). Ilmari Hannikainen jäi elämään jälkipolville koskettavien sävellystensä, monien oppilaittensa sekä pianonsoittokilpailunsa kautta, joka mielletään musiikkioppilaitosten piirissä Keski-Suomen konservatorion ja Jyväskylän yhteyteen. Sillä on nuoria pianistisukupolvia ajatellen tärkeä tehtävänsä tuoda esiin Ilmari Hannikaisen tuotantoa ja muistuttaa hänen merkityksestään pianistien kasvattajana.

Tauno Hannikainen¹⁶ oli Jyväskylän musiikkiopistossa ja konservatoriossa usein nähty vieras. Ensimmäisen kerran hän kävi vuonna 1953 5-vuotisjuhlien ja veljensä Ilmarin kunniajäseneksi kutsumisen yhteydessä (JM VK 1952-1953, 7-9). Hän oli vastikään kotiutunut Chicagosta ja ryhtynyt johtamaan Helsingin kaupunginorkesteria, jonka kapellimestariksi hänet oli jo sota-aikana valittu. Olojen levottomuuden ja kapellimestarin uransa vuoksi Yhdysvalloissa hän ei ollut aikaisemmin voinut palata kotimaahansa. Seuraava Jyväskylässä käynti oli työvierailu, Lounaispuistossa 20.6.1954 ensimmäisten Yleisten laulujuhlien vuosipäivän johdosta järjestetty musiikkiopiston orkesterin ulkoilmakonsertti (JM VK 1954-1955, 15). Helmikuun 25. päivänä 1956 oli hänen vuoronsa saada opiston kunniajäsenyys. Tämä tapahtui Hannikaisen 60-vuotispäivän johdosta pidetyn juhlakonsertin yhteydessä Helsingissä. Musiikkiopiston vuosikertomus kertoo asian lyhykäisyydessään seuraavasti: "Jyväskylän Musiikkiopistolla on ollut koko toimintansa ajan erittäin myönteinen suhde Jyväskylään liittyvään Hannikais-sukuun. Musiikkiopisto on puolestaan kaikella muotoa pyrkinyt rakkaudella vaalimaan sen perinteitä ja kunniakkaita saavutuksia. Osoittaakseen kiitollisuuttaan suuren kapellimestarin, professori Tauno Hannikaisen elämäntyölle, musiikkiopiston hallitus kutsui hänet musiikkiopiston kunniajäseneksi 13.2.1956." (JM VK 1955-1956, 11.)

Kun kummatkin veljet oli liitetty musiikkiopiston "perhepiiriin", saattoi oppilaitos heti tuntea Hannikaisten suvun kiitollisuuden vastaanottaessaan Ilmari Hannikaisen nuotiston sekä lupauksen Tauno Hannikaisen kirjaston saamisesta

Jyväskylään (JM PK 1956-1957, 7). Noronen saattoikin hive-nen ylpeänä todeta tämän jälkeen: "Yksistään näiden lahjoitusten kautta musiikkiopiston kirjasto on saanut sellaisen täydennyksen, että siitä muodostuu eräs suurimmista musiikkikirjastoista maassamme Helsingin ulkopuolella." (ibid.) Tavallaan lupauksen vakuudeksi vastaanotti musiikkiopisto tammikuun 9. päivänä 1957 professorinrouva Arvida Hannikaisen lahjoittaman Tauno Hannikaisen pienoiserliefin, joka on taiteilija Aarre Aaltosen muovaama (JM VK 1956-1957, 8). Myöhemmin Arvida Hannikaisen kuoleman jälkeen toteutui myös Tauno Hannikaisen toivomus ei vain kirjastonsa, vaan koko työhuoneensa siirtämisestä Jyväskylään (JK VK 1974-1975, 12). Samalla lienee täytynyt yksi Norosen rakkaimmista unelmista, Helsingin jälkeen suurimman nuottikirjaston karttuminen konservatorion omistukseen.

Seuraavan kerran esiintyivät Hannikaisten veljeksistä Tauno ja Väinö Jyväskylässä isänsä P.J.Hannikaisen patsaan paljastustilaisuudessa. Muistomerkki sijaitsee Jyväskylän Lounaispuistossa, paikassa jossa maamme ensimmäiset laulujuhlat oli pidetty (Malisto 1980, 314-315). Sitten seurasi Norosen uusi taktinen liike: säätiön hallitukseen valittiin ainai jäseneksi rouva Liisi Leinon kuoleman jälkeen professori Tauno Hannikainen Helsingistä (JK PK 28.3.1961). Saman vuoden lokakuun 24. päivänä hän kävi Jyväskylässä ja laski lehtikuvan (JS 24.10.1961) mukaan edellisenä päivänä seppeleen isänsä P.J.Hannikaisen patsaalle. Pöytäkirjojen mukaan Tauno Hannikainen osallistui myös ainakin kahteen säätiön hallituksen kokoukseen, 29.5.1962 ja 16.4.1964, mutta hän näyttää toimineen varsinkin kriisivuoden 1963 aikana Helsingistä käsin voimakkaasti konservatorion ja sen johtajan puolesta.¹⁷

Keski-Suomen museo sai myös vastaanottaa Hannikaisten perheen esineistöä, mm. P.J.Hannikaisen sävellystyössä ja lasten musisoinnissa tärkeän pianon. Museon tarkoituksena oli koota Hannikaisten kodin interiööri (KSML, IL 22.10.1963). Kotitalo Gummeruksenkadulla purettiin veljesten kuoleman jälkeen 1960-luvun lopulla. Saadessaan konservatoriolle lisätiloja Keskisuomalaisen vanhasta painotalosta, Noronen näyttää samoin innostuneen musiikkimuseon perustamisesta, jossa Hannikaisten suvulla olisi ollut erityinen paikkansa (JK VK 1968-1969, 17). Norosen kuoleman jälkeen asia oli vakavasti pohdittavana, mutta hanke jäi taka-

15.

"Jyväskylän Konservatorio, omistettu Ilmari ja Tauno Hannikaiselle" (JK PK 16.9.1965).

16.

Professori Tauno Hannikainen (26.2.1896 Jyväskylä - 12.10.1968 Helsinki) oli aikansa kansainvälisesti tunnetuin suomalainen kapellimestari. Hän aloitti orkesterinjohtajan uransa 1920-luvulla Suomalaisen Oopperan orkesterin ja 1930-luvulla Turun kaupunginorkesterin johdossa. Turusta hän matkusti vuonna 1939 Yhdysvaltoihin, jossa hän johti vakituisesti mm. Duluthin ja Chicagon sinfoniaorkesteria (2. kapellimestari). Palattuaan vuonna 1951 Suomeen hän toimi Helsingin kaupunginorkesterin kapellimestarina vuoteen 1963 asti. Hannikainen on konservatorion kunniajäsen.

17.

Tauno Hannikainen kirjoitti 3.2.1964 päivätyssä kirjeessään varsin suorasukaisesti Jyväskylän konservatorion hallitukselle puolustaen Norosen ansioita ja uhaten peruuttaa lupauksensa lahjoituksistaan sekä erota hallituksen jäsenyydestä, mikäli Noronen heitetään yli laidan (VN leikekirja XII, 184).

alalle ja toteutumatta oppilaitoksen päätehtäviin liittyneiden kiireiden keskellä.

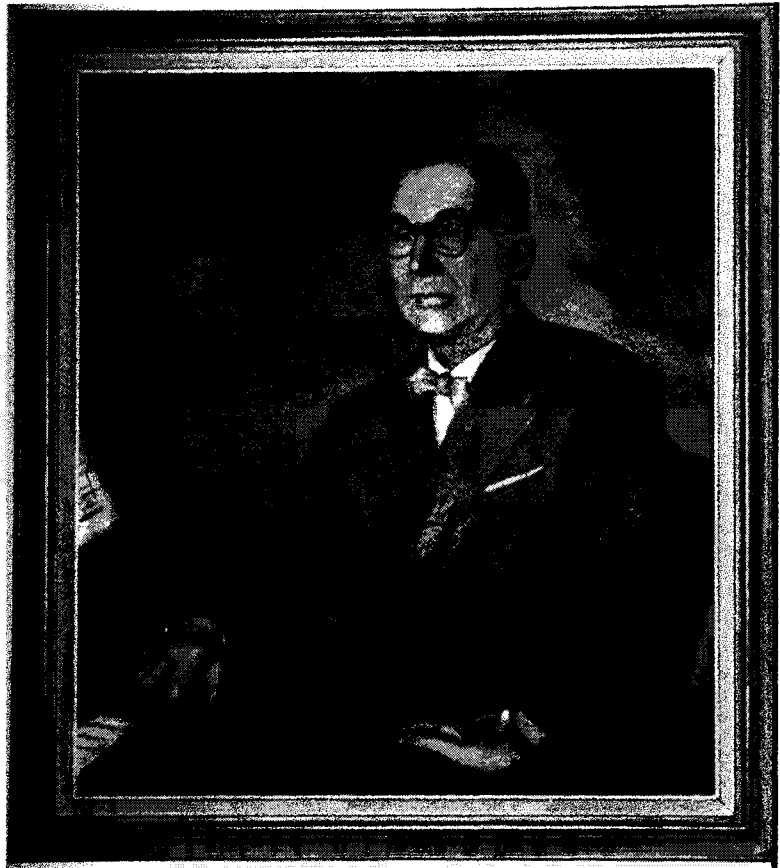
Loogisena jatkeena aiemmille toimenpiteille seurasi hanke liittää Hannikaisen suku oppilaitoksen nimeen. Noronen valmisteli toimenpiteen johtokunnalleen varsin seikkaperäisesti ottaen esimerkiksi eräitä ulkomaisia musiikkioppilaitoksia sekä kotimaasta Sibelius-Akatemian, Turun Sibelius-Museon, Vaasan Kuula-opiston, suunnitelmat Palmgren-opistoksi perustamiseksi Poriin sekä Oulun halukkuuden vaalia Madetojan perintöä. Samassa yhteydessä syntynyttä ideaansa Tauno Hannikaisen maalauksen teettämisestä hän perusteli erityisesti sillä, että näin saataisiin veljeksistä "ainakin yksi elävästä mallista tehty maalaus". (JK PK 26.8.1965, liite.) Muotokuvan toteutti professori Erkki Kulovesi taitavalla siveltimenjäljellä, ja itse päiväsankari saapui maalauksen paljastustilaisuuteen hieman Helsingissä pidettyjen pääjuhlien jälkeen maaliskuun 1. päivänä 1966. Samana päivänä Hannikainen johti Jyväskylän kaupunginorkesterin juhlakonsertissa Sibeliuksen II sinfonian (IL 2.3.1966; VN leikekirja XIV, 91-95).

Suuren maestron, Tauno Hannikaisen Jyväskylän vierailut loppuivat tähän esiintymiseen. Seuraavan kerran säätiön edustajat Veikko Hyytiäinen ja Veikko Noronen saivat jättää hänelle viimeiset terveiset 26.10.1968 Helsingin Vanhassa kirkossa pidetyssä siunaustilaisuudessa. Noronen kertoo leikekirjassaan (VN leikekirja XV, 112) varsin aktiivisesta osallistumisestaan hautajaisjärjestelyihin, Arvida-leski kun ei juuri käytännön toimiin pystynyt. Noronen lieneekin aika lailla suvereenisti järjestellyt lehti-ilmoitukset, siunauksen toimittajan ja hautapaikankin viimeisenä palveluksenaan ystävälleen ja tukijalleen. Virallisissa kuolinilmoituksissa pyydettiin kukkien asemesta muistamaan Jyväskylän konserva-

torion Hannikais-rahastoa, joka oli ollut lähellä vainajan sydäntä. Valtio lupasi Norosen mukaan kustantaa hautajaiset, mikä kunnianosoitus ei ollut vähäpätöinen. (VN leikekirja XV, 107-108.) Tauno Hannikaisen, viimeisen elossa olleen veljessarjan jäsenen poismeno merkitsi Jyväskylälle tärkeän kulttuuritradition katkeamista. Se irrotti oppilaitoksen siteit henkiseen perintöönsä. Koko maa jäi kaipaamaan legendaarista Sibelius-tulkitsijaa ja yhtä aikakautensa kansainvälisesti tunnetuinta suomalaista taiteilijaa.

Hannikaisten suvun merkitys maan musiikkielämän ja -kasvatuksen eri yhteyksissä on ollut huomattava. Jyväskylän seminaari on toiminut suomalaisen kansakoulun laulunopetuksen pioneerina sukupolvien ajan, ei vähiten P.J. Hannikaisen kaudella. Hänen tehtäväkseen tuli kuoromusiikin harrastuksen levittäminen isänmaallisen innostuksen myötä laajoille kansankerroksille. Tälle perustalle rakentui itsenäisyyden ajan Suomen systemaattinen laulun- ja musiikinopetus oppivelvollisuuskouluissa, samoin sotien jälkeen lisääntynyt tarve opettaa laulua ja soittoa musiikkioppilaitoksissa. P.J. Hannikaisen lahjakkaiden muusikkopoikien merkitys korostui nuoren esittävän musiikkikulttuurimme rakentajina. He rikastuttivat konserttielämäämme sekä kamari- että orkesterimusiikin alueilla ja antoivat musiikinopiskelijoille näiden tarvitsemia esikuvia ja menestymisen malleja. Norosen tarve vetää heidät esiin Jyväskylässä ei ollut pelkästään oppilaitoksen imagon kohottamista. Se merkitsi ammatillisiin tavoitteisiin tähtäävän opiskelun kannustamista. Päämäärän saavuttamiseksi kiinnitettiin konservatorioon esiintyviä opettajia ja kutsuttiin vieraksi korkeatasoisia taiteilijoita (katso luvut 8. ja 9.). Oli luonnollista, että joukkoon kuuluivat Hannikaiset, kaupungin omat kasvatit, jotka oli palkittu laakeriseppelein ansioistaan vaativilla kansainvälisillä konserttiestadeilla.

3. V.E.NORONEN konservatorion isä

Kuva 8 Johtaja Veikko Eljas Noronen, taiteilija Laura Järnefeltin Norosesta tämän 50-vuotisjuhlien yhteydessä maalaama muotokuva, joka paljastettiin 12.12.1964. KK valokuva-arkisto, Jorma Räsänen.

3.1. Voimakastahtoinen johtaja

Jyväskyläläinen kulttuurivaikuttaja ja tunnettu kolumnisti Kyösti Sorjonen luonnehti Veikko Norosta sattuvasti muistokirjoituksessaan 23.9.1969: "Hän näki vain yhden päämäärän ja se oli maaseudun musiikinopetuksen voimistaminen ja sen nostaminen alistetusta asemasta pääkaupungin rinnalle." "Hän ei puhunut paljon julkisuudessa. Ei esiintynyt muualla kuin konservatorion tilaisuuksissa, avajaisissa ja kauden päättäjäisissä. Mutta kuitenkin hän toimi aina. Oli yhteydessä ministeriöön, toisiin muusikkoihin ja musiikkioppilaitosten johtajiin. Pani niitä liikkeelle. Osoitti vaaroja ja tehtäviä. Norosen tähtäys oli aina kaukana." Ei hän itselleen kunniaa kysynyt, mutta oli valmis hankkimaan sitä muille. Hän ajoi asiaansa voimalla ja sitkeydellä, joka ei voinut jättää penseäksi. Oli oltava joko myöten tai vastaan." (Lahti 1991, 185.)

Veikko Eljas Noronen syntyi 19. päivänä huhtikuuta 1913 Äänekoskella ja kuoli 21.9.1969 Jyväskylässä. Hän valmistui kansakoulunopettajaksi vuonna 1935 Jyväskylän seminaaris-

ta ja ehti toimia ennen sotien puhkeamista opettajana Mikkelissä ja Raumalla sekä sosiaalitarkastajana Helsingissä. Norosten perheeseen kuului sisaruksia, jotka V.E. Norosen tavoin tekivät merkittävän elämäntyön Keski-Suomessa, mainittakoon heistä vaikkapa sahanhoitaja Eino, Helno Oy:n johtaja Lauri¹, jotka molemmat toimivat myös konservatorion hallintoelimissä, tai opettaja ja kotiseutuneuvos Heikki Noronen Suolahdesta. Helsingissä vaikutti Veikko Norosta pari vuotta nuorempi veli, varatuomari Robert Johannes Noronen², joka ansiokkaasti hoiti Jyväskylän konservatorion asioita pääkaupungissa (VN leikekirjat XIII, 21). Veikko Norosen vaiheista on kirjoitettu varsin vähän, vaikka hän ehti verraten varhain päättäneen elämänsä aikana tehdä kaksikin uraa ja vetää aktiivisesti lukuisia hankkeita, esimerkkinä vaikkapa P.J.Hannikaisen patsaan pystyttäminen Jyväskylän Lounaispuistoon (1954-1958) tai musiikkiluokkien perustaminen kaupunkiin³ (JK VK 1966-1967, 8).

1. Talousneuvos Lauri Noronen (10.7.1900 Äänekoski - 20.4.1970 Jyväskylä) oli Konservatorion säätiön perustaja- ja ainsijäsen. Hän toimi Oy Helylän johtajana Sortavalassa vuodesta 1931 alkaen ja sodan jälkeen Jyväskylässä perustamansa Helno Oy:n toimitusjohtajana kuolemaansa 20.4.1970 asti (JK VK 1969-1970, 4).

2. R.Noronen (7.6.1915 Äänekoski - 4.11.1961 Helsinki).

3. V.E.Norosen aloite kansakoulun johtokunnalle 16.12.1966.

Kuva 9 Jyväskylän kansakouluntarkastaja V.A.Niininen ja koulutoimen taloudenhoitaja V.E.Noronen, legendaarinen työpari palaverissa Niinisen työhuoneessa. Kouluviraston kokoelma.

Musiikkiopintonsa Noronen suoritti Sibelius-Akatemiasa opettajinaan Leevi Madetoja, Ilmari Hannikainen ja Selim Palmgren.⁴ Hän suoritti oppilaitoksessa sekä musiikinopettajan tutkinnon että päästötutkinnon vuonna 1946. Varsin vähän on tunnettua, että Noronen oli tuottoisa säveltäjä: hänen kynästään on lähtöisin kymmenen kantaattia, neljä jousikvartettoa, kaksi pianokonserttoa sekä pienimuotoisempia teoksia. Hän on myös toimittanut laulukirjan ja sävellystyöstään hänet on palkittu vuonna 1947 Suomen Suurkisojen järjestämässä sävellyskilpailussa kultamitalilla. (KSML 23.9.1969.) Noronen oli talvi- ja jatkosodan käynyt veteraani, toimi niissä komppanianpäällikkönä ja oli sotilasarvoltaan kapteeni (IL 19.4.1963). Hän haavoittui jo talvisodassa Taipaleenjoen taisteluissa ja kantoi päässään sirpaleita lopun ikänsä vakavia vaivojaan valittamatta.⁵ Lähellä elämäntyönsä päättymistä Noronen palkittiin 8.12.1967, suuresti ihailemansa Sibeliuksen syntymäpäivänä, Suomen Säveltaiteen tukisäätiön tunnustusapurahalla "ansiokkaasta toiminnasta musiikkioppilaitosten hyväksi (HS 9.12.1967).

Vuoden 1962-1963 vuosikertomuksessa (JK VK 1962-1963, 8,10) todetaan lyhyesti: "Koko Jyväskylän Konservatorion toiminnan ajan on sen johtaja V.E. Noronen hoitanut konservatorion johtajan tehtävät varsinaisen kunnallisen virkansa ohessa. Maaliskuun 1. päivästä 1963 alkaen hän siirtyi päätoimiseksi konservatorion johtajaksi." Samana keväänä päätettiin oppilaitoksen hallituksen, naistoimikunnan sekä opettaja- ja oppilaskunnan toimesta maalauttaa johtaja Norosen muotokuva. Tehtävän sai taiteilija Laura Järnefelt (JK VK 1962-1963, 11). Tämän onnistuneen kuvan ansiosta on Veikko Norosesta välittynyt jälkipolville tallenne, joka paremmin kuin monet sanat ja valokuvat kertovat hänen määrätietoisuudestaan ja itsevarmuudestaan.

3.2. Kansakoulujen taloudenhoitaja

Norosen elämäntyö kaupungin kansakoululaitoksen hyväksi ansaitsi jo yksistään muistokirjoituksen. Jyväskylän kansakoulujen taloudenhoitajana hänen osakseen tuli sodanjälkeisten vaikeitten vuosien 1946-1963 talousvastuun kantaminen. Jyväskylän kansakoulujen historia (Peltonen 1989) kertoo muutamin yksityiskohtaisin tiedoin Norosen osuudes-

⁴ Erään lähteen mukaan myös Ernst Linko oli Veikko Norosen sävellysopettaja (Sajakorpi 1989, 97).

⁵ Lääkärintodistus, Helsinki 12.3.1968 (EK arkisto).

3.2. Kansakoulujen taloudenhoitaja

ta sodanjälkeisten suurten ikäluokkien koulunkäynnin suunnitteluun ja koulurakentamiseen. Taloudenhoitajan tehtäviin kuului Jyväskylässä myös koulunkäynnin valvominen ja johdokunnan sihteerinä sekä kanslian esimiehenä toimiminen (Peltonen 1989, 233). Samanlaisella varmuudella ja päämäärätietoisuudella, millä Noronen hoiti musiikkiopistoa, tuntuu hän vieneen asioita eteen päin kansakoulussakin. Tästä urasta ei kuitenkaan samalla tavalla löydy kirjallisia dokumentteja kuin hänen opistonjohtajuudestaan, vaikka hän hoiti viimeksi mainittua tehtävää pitkään vain sivutoimenaan. Ensimmäisiä aikaansaannoksia Jyväskylään saapumisen jälkeen oli Norosen toimenpiteet koulutarvikkeiden ja opetuksessa käytettävien havaintovälineiden puutteiden korjaamiseksi. Norosen onnistui hankkia Sortavalan maalaiskunnasta evakuoitusta varastosta lähes tarvittava määrä opetustarvikkeita hinnalla, joka oli 30% niiden todellisesta arvosta (Peltonen 1989, 165-166).⁶

Noronen joutui virkansa puolesta selvittämään mm. kansakoululaitoksen tilantarvetta ja oppilasmäärien kasvuprosentteja. Tapojensa mukaan Noronen ei ollut asiaa hoitamaan perustetun toimikunnan jäsenenä välttämättä yhtä mieltä enemmistön kanssa oppilaslisäyksistä. Jälkeen päin osoittautuikin, että Noronen oli, arvioidessaan kansakoulujen tulevia oppilasmääriä vuodeksi 1958, lähempänä oikeata lukua 4847, kuin muu toimikunta (Peltonen 1989, 207). Tärkeällä paikalla Noronen joutui myös vaikuttamaan ollessaan Keskuskansakoulun, aikanaan Suomen suurimman kansakoulun⁷, rakentamistoimikunnan sihteerinä. Hänen taloudellista neuvokkuuttaan tarvittiinkin tosi tilanteessa: valtakunnallinen rahatilanne oli kireä ja lainaa vain vähän saatavissa (Peltonen 1989, 208-209).

Noronen käytti kansakoululaitoksen hyväksi myös säveltäjän lahjojaan. Kun Kypärämäen uutta koulua helmikuun 18. päivänä 1949 vihittiin, kuului juhlaohjelmaan koulutoimintatarkastaja Vilho Aukusti Niinisen sanoittama ja koulutoimen taloudenhoitaja Veikko Eljas Norosen säveltämä kantaatti Valon Linna. Sen esittivät Jyväskylän Opettajakuoro ja koulun oppilaskuoro johtajanaan opettaja Eino Tulikari (Peltonen 1989, 209-210). Kantaatti kuultiin vielä toistamiseen Kypärämäen koulun lisärakennuksen vihkiäisissä vuonna 1960 (Peltonen 1989, 216). Voidaan siis hyvällä syyllä todeta, että Noronen antoi koululaitoksen käyttöön vankan asiantunte-

muksensa taitavana talousmiehenä samalla kun hän käytti asemaansa, alussa jopa kansakoulujen virkahuonettaankin, musiikkikasvatustyön edistämiseen. Koululaitos ja esimies, tarkastaja V.A. Niininen⁸ olivatkin tärkeä taustatuki Noroselle hänen kehittäessään musiikkioppilaitosta sen taipaleen alkuajoina. Niininen antoi alaiselleen eräässä yhteydessä seuraavan kiitettävän "todistuksen": "Taloudenhoitaja V.Norosen virka Jyväskylän kansakoulujen taloudenhoitajana vaatii täyden päivittäisen työn ja on hän sen suorittanut hyvin ja kiitosta ansaitsevalla tavalla ja siten, että olen hänen työhönsä ollut varsin tyytyväinen, niin pidän aivan luonnollisena, että hän edelleenkin saa hoitaa Konservatorion johtajan tointa. - Noronen on hyvin pätevä musiikkimies sekä lahjakas että yrittävä, joten hän vain virkistyy Konservatorion piirissä. - On myös kaupungin edun mukaista, että hän pysyy Konservatoriossa johtajan paikalla." (JS 3.1.1959; VN leikekirja XI, 2)

Norosen kaltaiselle "energiatihentymälle" varhainen kansakoulun virasta eläkkeelle jääminen vuonna 1963 merkitsi vain sitä, että hän siitä eteen päin uhrasi koko tarmonsä konservatorion ja laajemmin koko maan musiikkioppilaitoskentän hyväksi. Sattumaa ei liene, että hän juuri tällöin lähti valtakunnallisella tasolla arvostelemaan Sibelius-Akatemian hegemonista asemaa etenkin valtion rahallisen tuen ylivertaisesti suurimpana käyttäjänä. Jo tätä ennen Noronen oli toistuvasti tukistanut korkeakoulua lukukausien alkajaispuheenvuoroissaan, mitkä hän painatti vuosikertomuksissa ja joille hän sai palstatilaa paikallislehdissä (JS 11.9.1959; KSML 8.9.1960; KSML 29.8.1962). Tarkkaan punnitut syytökset, jotka hän esitti konservatorion 15. lukuvuoden vuosikertomuksen saatesanoissa⁹, jäivät ikävästi kaikumaan maamme musiikkikorkeakoulun edustajien ja Norosen lukuisten vastustajiensa korvissa (JK VK 1962-1963, 3-8). Hänen sanansa otettiin vakavasti sekä kritiikin kohteessa että ministeriössä. Itse asiassa hän oli esittänyt samansisältöisiä lausuntoja jo 50-luvun lopusta alkaen sekä konservatorion että Suomen Musiikkiopistojen Liiton tilaisuuksissa ja oli erittäin hyvin perillä Sibelius-Akatemian erityisaseman yksityiskohdista (katso luku 10.). Vaati harvinaista rohkeutta lähteä näin avoimesti tuomitsemaan musiikkielämämme tabuja. Tästä syystä Noronen sai runsain mitoin arvostelijoita toimilleen sekä paikallisesti että valtakunnallisesti.

6. Vertaa Lauri Norosen toimintaa ennen sotaa puukalusteita valmistaneen Sortavalan maalaiskunnan Helylän tehtaitten johtajana (alaviite 1).

7. Keskuskansakoulu on arkkitehti Olavi Kivimaan piirtämä ja valmistui lopullisesti vuonna 1956. Sen rakentaminen useassa vaiheessa kesti yhteensä neljä vuotta (Jäppinen 1977, 64).

8. Kansakouluntarkastaja Vilho Niininen (20.12.1896 Pälkäne - 24.2.1980 Jyväskylä) oli koulutuksestaan kansakoulunopettaja. Hän tuli Jyväskylään Viipurin piirin kansakouluntarkastajan tehtävästä ja hoiti Jyväskylässä vastaavaa virkaa vuosina 1946-1964 eli lähes saman ajanjakson kuin mitä Noronen toimi taloudenhoitajana. Niininen oli näkyvästi mukana politiikassa toimien Jyväskylän kaupunginhallituksen I varapuheenjohtaja 1950-1953 ja II varapuheenjohtaja vuonna 1954.

9. Noronen laati tämän puheenvuoronsa eduskunnan sivistysvaliokuntaa varten, jonka kuultavana hän oli lokakuun 1962 loppupuolella (JK PK 1962-1963, 11; KK arkisto).

3.3. Ristiriitojen synnyttäjä

Vastavoimiin Noronen oli työssään saanut tottua. On kuin lukisi jännitysnäytelmää tutkiessaan musiikkiopiston 50- ja 60-luvun pöytäkirjoja ja lehtileikkeitä. Oppilaitoksen johtaja oli pannut peliin paljon henkistä ja aineellistakin pääomaansa. Opiston viisi ensimmäistä vuotta kuluivat vielä voimakkaan innostuksen vallassa, eikä Norosen ansioita sen paremmin kuin johtajuutta kukaan asettanut kyseenalaiseksi. Opiston Kilpisenkadun tilat valmistuivat sopivasti 5-vuotisjuhlien huipentumaksi¹⁰ ja olivat osoitus Norosen kyvyistä talousmiehenä ja organisaattorina. Hän kutsui Jyväskylään kuuluisia taiteilijoita, ja musiikkiopiston konserttisarja vakiinnutti asemansa kaupungin musiikkitarjonnassa. Oppilaitoksen opettajiksi kiinnitettiin myös erinomaisia muusikkoja ja pedagogeja kuten Ahti Karjalainen, Timo Mäkinen ja Paavo Rautio.

Opiston orkesteri, jonka Noronen oli perustanut heti ensimmäisen toimintavuoden syksynä (KSML 25.11.1948), kehittyi nopeasti Karjalaisen vuonna 1950 alkaneen johtajakauden aikana ja rupesi vaatimaan itsenäisempää asemaa. Kaupunki ei taas sen mielestä tukenut tarpeeksi opiston orkesterin kuluja. Noronen joutui puun ja kuoren väliin yrittäessään saada lisäavustusta kasvaviin menoihin, jotka olivat muodostuneet kolmasosaksi opiston taloudesta (VN leikekirja XV, 59). Hän pani peliin koko arvovaltansa pelastaakseen orkesterinsa tulevaisuuden ja -hävisi. Jyväskylän kaupunginvaltuusto ei 14.12.1953 pitämässään kokouksessa myöntänyt orkesterille lisärahoitusta, vaikka sitä oli painostettu jopa kansalaismielipiteellä.¹¹ Ainekset suureen ”kriisiin” olivat käsillä. Tähän liittyi eräiden opettajien kääntyminen johtajaansa vastaan, heidän erouhkauksensa sekä Norosen ja kaupungin johdon välien kylmeneminen. Painostuksen alla, vuoden 1954 lopulla, Noronen aikoi jo luovuttaa. Hän ilmoitti 17.12.1954 pidetyssä kannatusyhdistyksen hallituksen kokouksessa eroavansa 1.1.1955 ja ehdotti johtajan tehtäviä hoitamaan opettajakollegiota. Noronen halusi, oman kertomansa mukaan kyllästyneenä ristiriitoihin opistolla sekä polemiikkiin kaupungin johdon kanssa, keskittyä milloin kirjalli-

siin töihinsä, milloin omakotitalonsa rakentamiseen (JM PK 17.12.1954; JM PK 9.5.1955). Todelliset syyt saattoivat olla muualla (katso luku 5.4.2.).

Eroa ei hallitus hänelle kuitenkaan myöntänyt. Keväällä 1955 Noronen oli jälleen entisellään. Kannatusyhdistyksen hallitus tulkitsi johtamisen delegoimista uudelleen ja totesi, että opiston päätäntävaltaa oli koko ajan käyttänyt johtaja Noronen (JM PK 15.4.1955). Samalla vastapuoli¹² sai pyytämänsä erot (JM PK 9.5.1955). Orkesterikriisi jatkui kaupungissa kuitenkin vielä pitkään senkin jälkeen, kun ”Jyväskylän orkesteri”, kaupunginorkesterin edeltäjä, oli perustettu. Monet kokoukset jouduttiin käymään varsinkin rahoituksen tiimoilta, olihan musiikkiopiston orkesteri saanut sekä valtion että kaupungin avustusta. Orkesterin erottua oppilaitoksesta johtajansa mukana, jäivät opiston orkesterityöhön tarkoitetut valtion ja kaupungin määrärahat murto-osaan entisestä. Toinen hankaluus oli soittajaresurssien riittävyys - uusi orkesteri ei mielellään hyväksynyt sitä, että opistoon perustettiin välittömästi uusi orkesteri, joka vei soittajia sen riveistä.

Riitely aiheutti sen lopputuloksen, että opiston talous julkisten avustusten pysähtyessä paikoilleen joutui suuriin vaikeuksiin. Laitoksen johto joutuikin turvautumaan vekseleihin toimintamenojen kattamiseksi ja palkkojen maksamiseksi. Kierteen pahentuessa pankit antoivat ymmärtää, etteivät vakuudet enää riittäneet. Kannatusyhdistyksen pöytäkirjasta saattaa vetää sen sen johtopäätöksen, että Noronen oli henkilökohtaisessa takausvastuussa opiston yli 1.8 miljoonan markan veloista¹³ (JM PK 21.3.1958). Osoitus Norosen taloudellisesta kekseliäisyydestä olikin hänen esityksensä oppilaitoksen toiminnan siirtämisestä Kilpisenkadun tiloja varten perustetun säätiön vastuulle. Tässä operaatiossa hänen neuvonantajanaan toimi kansanedustaja, varatuomari Veikko Hyytiäinen¹⁴, Norosen henkilökohtainen ystävä. Ilman Hyytiäisen välittäjän roolia olisi Noronen useammankin kerran joutunut ahtaalle Jyväskylän kaupungin virka- ja luottamusmiesjohdon kanssa. Noronen ei osannut hoitaa samalla kertaa musiikkiopiston elintärkeiksi katsomiaan etuja ja suhteitaan avustusten myöntäjiin, kuten esimerkiksi orkesterikriisin yhteydessä kaupunginjohtaja Arvo Haapasaloon, vaan ne tulivat lehtipolemiikin ja keskinäisen syyttelyn asteelle (JM

10.

Vanhempi polvi Jyväskylässä muistelee vieläkin juhlien jatkoja uusissa tiloissa, joissa Ilmari Hannikaisen säestyksellä tanssittiin valssia aamuyöhön saakka (Hyytiäinen 2.10.1997).

11.

Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun musiikin lehtori, fil.tri Olavi Ingman oli 18.11.1953 pidetyn kansalaiskokouksen kokoonkutsuja. Paikalla oli 78 eri musiikkipiirien ja sanomalehdistön edustajaa (KK arkisto).

12.

Norosen toimien arvostelijoiden kärkeen kuuluivat tällöin laitoksen nimekkäät pedagogit Ahti Karjalainen ja Timo Mäkinen. Vuonna 1951 opettajakuntaan liittynyt Paavo Rautio pysyi lojaalina musiikkiopistolle ja Noroselle.

13.

Todennäköisesti vekseleihin kirjoitti nimensä myös K.V.Leino.

14.

Maakuntaneuvos, varatuomari Veikko Hyytiäinen (9.1.1919 Jyväskylä) toimi kansanedustajana vuosina 1958-1966. Hän oli Keski-Suomen Maakuntaliiton puheenjohtaja vuodesta 1951, Keski-Suomen Museoyhdistyksen johtokunnan jäsen vuodesta 1949, varapuheenjohtaja vuodesta 1961 ja puheenjohtaja 1980 lukien. Hän oli myös Keski-Suomen Konservatorion säätiön varapuheenjohtaja vuosina 1952-1973 ja puheenjohtaja vuosina 1973-1981. Hyytiäinen on säätiön kunnia- ja ainaisjäsen vuodesta 1981.

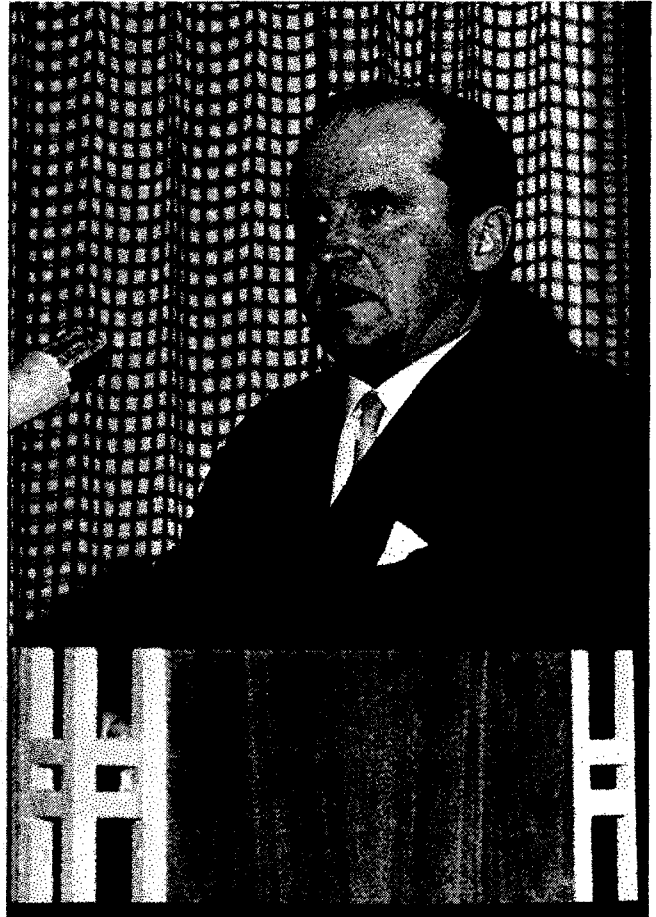
3.3. Ristiriitojen synnyttäjä

PK 22.3.1954). Tarvittiin raatimies Väinö Kaurasen virallisen välittäjänroolin lisäksi varatuomari Hyytiäisen taitavaa diplomatiata, että sopu ajan myötä herrojen välille rakennettiin (Hyytiäinen 2.10.1997).

Orkesterikriisi oli nuorelle musiikkiopistolle vakava takaisu, vaikka jälkeen päin ajatellen kriisin tuloksena syntyi-kin jotain uutta ja tärkeää: Jyväskylän orkesteri, myöhemmin kaupunginorkesteri. Se, että Noronen otti orkesterin eron kovin vakavasti, osoitti, mitä yhteissoitto ja oma orkesteri oppilaitoksen imagolle merkitsi. Välittömästi musiikkiopiston orkesterin ja kuoron irtauduttua vanhasta ylläpitäjästään, Noronen käynnisti sinfoniaorkesterin toiminnan uudestaan, mikä tulkittiin vastapuolella provokaatioksi. Kaupungin musiikkilautakunta oli jo alusta alkaen ”liittoutunut” orkesteriyhdistyksen kanssa ja ajoi voimakkaasti orkesterin etua musiikkiopistoa ja Norosta vastaan (JM PK 21.3.1957). Useita kokouksia pidettiin riitelevien osapuolten kesken ilman että sopua saatiin aikaan. Pahinta oli, että riitely aiheutti opistolle kaupungin- ja valtionavustusten jähmettyämisen paikoilleen. ”Jos musiikkiopiston avustusmäärärahat olisivat valtion avustusten osuudelta saaneet ilman sivulta tulleita häiriöitä kehittyä musiikkiopiston toiminnan kanssa, niin olisivat ne tällä hetkellä n. 5.0 miljoonaa markkaa”,¹⁵ oli hallitussihteeri Olli Närvä Norosen mukaan asiasta todennut. Jyväskylän kaupunki ei puolestaan ollut kahteen vuoteen myöntänyt avustusmäärärahoihinsa korotuksia. (JM PK 11.6.1957.)

Balsamia haavoille talousvaikeuksien ja orkesterikriisin keskellä oli Noroselle Paavo Raution johtaman oppilaitoksen kamariorkesterin menestys Tampereella ja Helsingissä alkuvuodesta 1958 (JM VK 1957-1958, 10-13), ja uudelleen Lahdessa ja Helsingissä vuoden 1959 alkupuolella (JK VK 1958-1959, 13-17). Tämän kokoonpanon, niin kuin monen muunkin oppilasorkesterin menestys, loppui kuitenkin lyhyeen kun sen vetäjä Paavo Rautio siirtyi ammattiorkesterin johtoon Ouluun.¹⁶ Kamariorkesterin pääkaupungin lehdes-
sä saamat hyvät arvostelut vähensivät kuitenkin kotoista riidan lietsontaa. Orkesterikriisikin taisi unohtua mielihyvän tunteeseen, jonka helsinkiläinen media sai aikaan suitsuttamalla kriitikko Erkki Pohjolan suulla: ”Tämä orkesteri ei ainakaan lisää konservatorio-nimityksen arvostelijoita” (PS 9.2.1959).

Kun musiikkiopistolle sen säätien perustamisen myötä oli saatu Kilpisenkadun kiinteistön arvoon perustuvat lainava-
kuudet saattoi Noronen huokaista helpotuksesta päästessään takausvastuusta. Musiikkiopiston 10-vuotisen toiminnan johdosta päätti säätien hallitus, samalla kun se otti oppilaitok-

Kuva 10 Varatuomari, maakuntaneuvos Veikko Hyytiäinen oli musiikkiopiston ja konservatorion säätien sääntöjen luoja, musiikkioppilaitoslainsäädännön valmistelija ja oppilaitoksen sekä sen johdon arvostettu tukija. KK valokuva-arkisto, T.S.Moilanen.

sen ylläpitotehtävät itselleen, esittää musiikkiopisto-nimen muuttamista konservatorioksi, jotta se paremmin vastaisi monien ammattimiesten lausuntojen mukaisesti laitoksen toimintapohjaa ja työn laatua (JK PK 18.4.1958, JM VK 1957-1958, 14). Tähän nimenmuutokseen viittasi myös Erkki Pohjola arvostelussaan.¹⁷ Noronen oli kääntänyt tyypilliseen tapansa ahdingon voitokseen. Esimerkkinä siitä, miten viimeistellysti Noronen oli konservatorio-operaation laatinut, voidaan pitää oppilaskunnan lipun vihkiäistilaisuutta 22.5.1958. Lipun olivat suunnitelleet arkkitehtiylippilas Jorma Paatola ja koristetaiteilija Tyyne Kallio. Siihen oli kaiken heraldisen symboliikan lisäksi ommeltu komeasti JKO, vaikka konservatorio-nimi olikin tarkoitus ottaa käyttöön vasta 1.8.1958 lukien ja asiasta tehty päätös oli vasta kuukauden ikäinen. (JM VK 1957-1958, 16-17.) Toinen kriisi, mikäli

15.

3,6 miljoonan markan asemasta.

16.

Paavo Raution päätökseen jättää Jyväskylä vaikutti myös se, ettei hän saanut hakemaansa kaupungin musiikinjohtajan paikkaa (JK VK 1958-1959, 11).

17.

Paikkakunnan pilkkakirveet väänivät oppilaitoksen nimestä varsin onnistuneen liikanimen ”Noros-torio”.

Kuva 11 Musiikkiopiston johtaja osasi hankkia opistolleen korkean tason ystäviä ja tukijoita. Tauno Hannikaisen kautta hän solmi yhteyksiä säveltäjämestari Jean Sibeliukseen, joka lupautui musiikkiopiston Kilpisenkadun tilojen rahoittamiseksi järjestetyn suurkeräyksen suojelijaksi vuonna 1952. Kuvassa Jean Sibelius ja Tauno Hannikainen Ainolassa vuonna 1952. JL valokuva-arkisto, Aarne Pietinen Oy.

3.3. Ristiriitojen synnyttäjät

mahdollista edellistä vielä vakavampi, koetteli konservatoriota ja sen johtoa vuonna 1963, eli hiukan Norosen eläkkeelle jäämisen, 50-vuotisjuhlien ja hänen kuuluisan eduskuntapuheenvuoronsa jälkeen. Tämän kriisin ainekset olivat koossa jo vuoden 1959 alussa, jolloin kaupunginhallitus kansakoulun johtokunnan päivävästaisesta lausunnosta huolimatta oli todennut, ettei Noronen voi yhdessä päätoimensa kanssa hoitaa konservatorion johtajan tehtäviä (JS 3.1.1959). Kansakouluntarkastaja V.A. Niininen teki asiasta kantelun Vaasan lääninhallitukselle (JS 27.1.1959) ja Noronen itse jätti asiasta valituksen. Nämä lääninhallitus kuitenkin hylkäsi (JS 9.6.1959).

Noronen uhkasi tämän jälkeen etsiä oikeutta aina KHO:ta myöten, mutta ratkaisevimaksi argumentiksi johtajan jatkamisen puolesta näytti nousevan talous. Vekselivetoisella oppilaitoksella ei ollut edellytyksiä palkata päätoimista johtajaa. Oli myös täysi syy otaksua, että Norosen erottamisen myötä välttämättömät lahjoittajat olisivat kaikonneet näköpiiristä ja vetäneet antamiaan ja lupaamiaan avustuksia mennessään (JK TK 1958).

Tilanne oli aina vuoden 1963 alkuun asti sekava, kunnes Norosen eläkepäätös muutti tilanteen hänen kannaltaan myönteiseksi. Vielä tammikuussa 1963 ei ollut täyttä varmuutta Norosen mahdollisuuksista jatkaa johtajana. Kanteleluin ja valituksin oli sivuviran hoitoa pystytty jatkamaan näin kauan, mutta tammikuun 5. päivänä pidetyssä säätiön hallituksen kokouksessa kaupunginsihteeri Reino Pöyhönen totesi, ettei kaupunginhallitus enää kansakoulun johtokunnan ja JKH:n aikaisemmin tekemien päätösten eikä Korkeimmalta Hallinto-oikeudelta saadun ratkaisun perusteella voinut sallia Norosen toimivan konservatorion johtajana.

Noronen yhtyi ainakin näennäisesti päätöksiin ja totesi, että tehtävään tuli valita toinen henkilö. Kokous oli kuitenkin yksimielinen siitä, ettei Norosta voitu estää hoitamasta tehtäviään ja toivoi, että hän vielä tekisi jatkamisesityksen kaupunginhallitukselle. Hallitus valitsi kuitenkin "varmuuden vuoksi" konservatorion vt. johtajaksi kapellimestari Einari Kropsun. Samassa kokouksessa perustettiin laitoksen apulaisjohtajan toimi, jota ei kuitenkaan täytetty (JK PK 5.1.1963).

Viivytystaktiikalla pelattiin aikaa, ja on todennäköistä, että Norosen eläkeanomus kansakoulun taloudenhoitajan tehtävistä oli jo jätetty asianomaisille viranomaisille. Norosen sairauden vakavuutta ei ennen hänen eläkkeelle jäämistään ymmärretty. Vielä lääkärintodistuksen jättämisen jälkeenkin sen sisältö oli vain harvojen tiedossa. Noronen kantoi ylpeästi taakkansa, kunnes hän syyskesästä 1967 joutui vaivojensa vuoksi sairaalahoitoon. Tällöin hoiti vt. johtajan tehtäviä kapellimestari Einari Kropsu.¹⁸

18.

Einari Kropsu toimi Norosen sijaisena 10.8.1967-31.3.1968 (JK PK 6.10.1967; JK PK 14.3.1968).

19.

Keski-Suomen Konservatorion kuntainliitto aloitti toimintansa 1.8.1984.

Jälkeenpäin on helppo todeta, että niin ikävä kuin julki-seksi paisunut kriisi olikin, muodostui sen lopputulos konservatorion ja musiikkikasvatuksen edistämisen kannalta myönteiseksi. Jyväskylän kaupungin suhde musiikkioppilaitokseen saatiin pitkällisten epäluulojen ja -luottamuksen kauden jälkeen vakiinnutettua sillä tavoin, että se säätiön sääntöjen muutoksella sai konservatorion luottamuselimiin määräysvallan (katso luku 5.3.). Norosen asema laitoksen johtajana tuli samalla turvatuksi. Toimenpiteellä taattiin konservatorion kehittyminen ja työrauha aina sen kunnallistamiseen¹⁹ saakka. Sääntömuutoksen toteutumisen ja sovun löytymisen takana oli jälleen varatuomari Veikko Hyytiäinen, jonka juridista kokemusta sekä välittäjän ominaisuuksia jälleen tarvittiin (Hyytiäinen 13.10.1997).

Ratkaisu, joka päätti riitelyn hallinnollisella tasolla, säilytti molempien osapuolten kasvot. Noronen tulkitsi kaupungin määräysvallan merkitsevän sitä, että oppilaitoksen taloudelliset vaikeudet olivat ohii ja opettajien palkkojen jälkeensä jääneisyys voitiin vihdoinkin korjata (JK TK 1963). Kaupunki puolestaan saattoi määräävässä asemassaan helpommin järjestellä konservatorion ja perustettavan kaupunginorkesterin yhteisiä virka- ym. asioita. Häviäjiksi jäivät ne osapuolet, jotka olivat lämmitelleet vanhoja orkesterikriisin aikaisia kaunojaan. Riidat haluttiin nyt haudata, ja esimerkiksi säätiön vuoden 1963 toimintakertomuksessa viitataan tapahtumien osalta vain vuosikertomukseen, joka ei sekään mainitse epäsovusta mitään.

Vuoden 1963 tapahtumat näyttäytyivät sanomalehtien palstoilla varsin värikkäinä. Norosen pääta vaadittiin vadiille, erityisesti kaupungin musiikkilautakunta ja sen puheenjohtaja Väinö Starck esiintyivät voimakkaasti konservatorion johtoa vastaan. Vanha kiista orkesterin ylläpitämisestä hiersi lautakunnan ja musiikkioppilaitoksen välejä, varsinkin kun samat henkilöt edelleen vaikuttivat päättävillä paikoilla. Taktisesti käytettiin konservatoriosta eroavien opettajien tunteja hyväksi, samoin kuin aiemmin, Norosta vastaan. Hänet haluttiin leimata itsevaltiaaksi ja yhteistyökyvyttömäksi johtajaksi. Monen aivan luonnollisista syistä opettajakunnasta irtautuneen pedagogin lähtö selitettiin johtuvan tästä. Ehkä pahin ylilyönti oli toisen, "Keski-Suomen musiikkioppilaitoksen" perustamishanke, mikäli Noronen ei jättäisi paikkaansa. Väinö Starck antoi mm. Helsingin Sanomille omissa nimissään lausunnon, jossa hän totesi, "että ellei opiston nykyinen johtaja eroa tehtävistään, kaupunki on väistämättömästi toisen vastaavan laitoksen perustamisen edessä". Samassa yhteydessä kuitenkin kaupungin virallinen kanta kaupunginjohtaja Veli Järvisen esittämänä oli varsin sovitteleva ja odottava. Suoraan hän kuitenkin toteaa: "Kahta opistoa

Jyväskylän kaupunki ei voi ruveta avustamaan.” (HS 23.10.1963.) Vielä rauhan rakentamisen jälkeenkin kaupungin musiikkilautakunta ja sen puheenjohtaja Starck vaativat Norosen eroa ja johtajan paikan auki julistamista yhdessä opettajantoimien kanssa (JK PK 16.5.1964).

Vaikka Jyväskylän musiikkiriidoista kirjoittivat kaikki paikalliset ja valtakunnalliset sekä monet maakunnalliset sanomalehdet, piti Noronen päänsä kylmänä eikä kiistoja kommentoinut. Tämän hän oli omien sanojensa mukaan joutunut lupaamaan Hyytiäiselle ja Järviselle (VN leikekirja XIII, 166). Leikekirjoissaan, jotka Noronen tarkkaan tästä asiasta päivitti, hän puhuu katkeraan sävyyn opettajiensa edesottamuksista (VN leikekirja XIII, 157). Kaikkien eroavien tai erolla uhanneiden pedagogien tarkoituksiperät eivät liene olleet puhtaat, ja monet uskoivat Norosen joutuvan perääntymään. Hän oli suuttanut Helsingin ja Sibelius-Akatemian musiikkipiirit häijyillä ajatuksillaan korkeakoulun professuurien laillisuudesta ja sai pyyhkeitä pääkaupungissa ilmestyvien lehtien musiikkitoimittajilta. Seppo Nummi, joka oli Jyväskylän kulttuuripäivien vaikuttajahahmoja, uhrasi paljon palttilaa Jyväskylän musiikkiriidan seikkaperäiseen ruotimiseen (US, 20.10.1963). Konservatorion ja sen johtajan toimintaa vastustanut paikallinen oppositio käytti taitavasti hyväkseen Helsingin musiikkipiirien mielialoja. Se uskoi aivan ilmeisesti runsaan lehtikirjoittelun ja julkisen sanan voimalla voivansa kääntää yleisen mielipiteen sekä konservatorion ja kaupungin päättävät hallintoelimet musiikkioppilaitoksen johtajaa vastaan. Tavoite oli mitä ilmeisemmin saada hänet erotetuksi. Siksi ei kirjoittelussa kaihdettu mitään keinoja. Apua pyydettiin ”korkeammilta auktoriteeteilta” aina akateemikkoja myöten, kun omat ammuksot oli tuhlatu. Vaadittiin häiriöpesäkkeen poistamista (US 27.10.1963). Öljyä laineille valoi konservatorion säätiön hallituksen asettaman selvittelyelimen antama lausunto. Se piti sisällään aiemmin mainitun ajatuksen hallintomallista, jossa Jyväskylän kaupunginvaltuuston valitsevat jäsenet muodostaisivat enemmistön konservatorion säätiön hallituksessa. Muutoksia valmistelemaan säätiö valitsi arvovaltaisen toimikunnan, johon kuuluivat maaherra Eino Palovesi, kaupunginjohtaja Veli Järvinen, kansanedustaja Veikko Hyytiäinen ja varatuomari Erkki Punamäki (HS 26.11.1963). Toimikunnan työn tuloksena konservatorio sai taakseen toimivan ylläpitäjän. Viileällä diplomatialla oli voitettu tulinen taiteilijatemperamentti.

Antamansa lupauksen mukaisesti ei Noronen kiistan ollessa kuumimmillaan itse kirjoittanut lehtiin eikä antanut julkaista hänen tuekseen laadittuja puolustuspuheita. Mutta Veikko Noronen ei olisi ollut oma itsensä, ellei hän kuitenkin myöhemmin olisi ”vuotanut” julkisuuteen kaksi hänelle varsin mairittelevaa kirjelmää, jotka oli laadittu pahimpaan kriisiaikaan vuonna 1963. Paikallinen sanomalehti julkaisi ne peräkkäisissä numeroissaan (IL 3.3. Tauno Hannikainen, IL 4.3.1964 Felix Krohn, VN, leikekirja XIII, 184). Vaikka

kirjoitukset edustavatkin vähemmän kriittistä journalismia, on varsinkin Felix Krohnin kirje, jonka hänen on täytynyt kirjoittaa lokakuussa vain vähän ennen kuolemaansa, tärkeä dokumentti. Siitä ei voi olla lainaamatta tunnustuksen sanoja, jotka SML:n pitkäaikaiselta ja arvostetulta puheenjohtajalta olivat valittuja ja tietämykseen perustuvia: ”Veikko Noronen on ensimmäisenä herättänyt meidät ruususen unestamme havaitsemaan ne monet epäkohdat - ilman liioittelua -vääriinkäytökset, jotka ovat jarruttaneet musiikinopetustoimintaa koko maassa. Hänen ansiokseen on laskettava kiistämättömästi ne toimenpiteet, joiden herättämänä valtakuntaan piankin saadaan musiikinopetukselle lakisäateistä turvallisuutta. Siitä saa olla kiitollinen myöskin Sibelius-Akatemia”. ”Suomen Musiikkiopistojen Liiton piirissä osataan antaa Veikko Norosen toimenpiteille täysi tunnustus. Olen saanut painetusta sanasta lukea konservatorionne opettajakunnan olevan Veikko Norosta vastaan. Tämä on asia, johon en voi uskoa. Ei voida sanoa näin miehestä, joka konservatorionne taloudellisissa vaikeuksissa - olen tietoinen niistä - on pystynyt järjestämään vakinaiselle palkalle enemmän opettajia kuin mikään toinen musiikkiopisto. Opettajainne palkkaus - heikkoudestaan huolimatta -kuuluu parhaimpiin maassamme. Opettajain edun parantamiseksi hän on ollut mukana perustamassa heille omaa liittoa. Asiassa täytyy olla jokin väärin tulkittu lausuma.” (IL 4.3.1964.)

Se, että musiikkiriidat vähitellen laantuivat, ei yksinomaan ollut Norosen väkevien puolestapuhujien kirjoitusten ansiota, joita ei enää kukaan lehtien palstoilla kommentoinut. Maisteri Felix Krohnin artikkelissa esiin tuotu musiikkioppilaitoslainsäädäntö oli komiteatyövaiheessa, mutta siitä saadut ennakkotiedot olivat musiikkiväelle toiveita herättävät. Samaan aikaan Jyväskylän orkesteriväki sai puolestaan kuulla iloisia uutisia, kun Jyväskylän kaupunginhallitus päätti kokouksessaan 19.5.1964 tehdä esityksen kaupunginvaltuustolle kaupunginorkesterin perustamiseksi vuoden 1965 alusta (IL 20.5.1964). Tärkeämmät tehtävät ja uudet haasteet antoivat molemmille osapuolille yllin kyllin puuhaa kuluttavan riitelyn sijaan.

3.4. Toiminnan mies

Jatkuvista ristiriitaisuuksista huolimatta ehti Noronen toimia ahkerasti useilla musiikkielämän sektoreilla. Tehtävistä, joita hän lähti innolla hoitamaan, voidaan tarkemmin kuvailla vaikkapa seminaarinlehtori P.J.Hannikaisen satavuotissyntymäpäivän muistoksi järjestettyä muistopatsashanketta, jonka toimikunnan puheenjohtajana hän nelisen vuotta uurasti. Noronen piti P.J. Hannikaista niin tärkeänä Jyväskylän musiikkikaupungin imagolle, että päätti musiikkiopiston nimissä järjestää valtakunnallisen suurkeräyksen painettuine kuponkeineen ja keräyslistoineen. Hän lienee myös piirtänyt listoihin seuraavat P.J.Hannikaista hyvin kuvaavat sanat: ”Suo-

3.4. Toiminnan mies

menkielisen laulun tienraivaaja, koululaulun herättäjä, laajan opettajapolven musiikin innoittaja ja kasvattaja, tunnettujen ja pidettyjen kuoro- ym. laulujen säveltäjä ja runoilija ym.” (PJH arkisto.)

Keräys, joka alkoi juhlavuonna, eteni varsin verkkaan. Kuitenkin muistopatsastoimikunta saattoi 15.12. 1957 pitämässään kokouksessa Norosen johdolla päättää, että patsas hankitaan kuvanveistäjä Alpo Sailon P.J.Hannikaisesta tämän viimeisinä elinvuosina tekemästä rintakuvasta 1 ½ kertaa suurennettuna, valettuna pronssiin ja että tehtävä annetaan rva Nina Sailolle. Jyväskylän kaupunki oli luvannut kustantaa patsaan jalustan, mikäli se pystytettäisiin kaupungin alueelle (PJH arkisto, PK 15.12.1957; JM TK 1957). Syksyyn 1956 mennessä oli varoja kerätty jo noin 0,5 miljoonaa markkaa (JM VK 1955-1956, 9). Patsaan paljastustilaisuus päätettiin pitää Jyväskylän lyseon 100-vuotisjuhlallisuuksien aikana lokakuun 5. päivänä 1958 (PJH arkisto, PK 22.9.1958).²⁰ Näin Noronen saattoi pitää Lounaispuistoon sijoitetun patsaan paljastuspuheen “useampaan tuhanteen nousevan yleisömäärän” edessä (JK VK 1958-1959, 10).²¹

Lähes unohduksiin on joutunut V.E.Norosen kirjallinen toiminta. Hänen sävellystyöstään ei kuule enää soivia esimerkkejä, vaikka mittavasta teosmäärästä löytyy sekä pieniä laajamuotoisia töitä.²² Harva myöskään tietää, että Noronen kirjoitti varsin ahkerasti musiikkipakinoita ja säveltäjien muotokuvia paikallisessa lehdistössä. Hän käytti nimimerkkejä VEN tai Venni ja uskaltautui kirjoituksissaan väittelyihin kuuluisan pakinoitsija Puuman eli Lassi Utsjoen kanssa muun muassa kapakkamusikkojen ja kevyemmän musiikin arvostuksesta (VEN leikekirja 2, 4-6). Mielellään Noronen kirjoitti säveltäjämestareista kuten Frantz Schubertista, J.S. Bachista (VEN leikekirja, 12) tai kuuluisista musiikin tulkitsijoista. Hän kirjoitti Jyväskylän konserttielämän synnystä, ensimmäisistä kuoro- ja orkesterikokoonpanoista. Hän tiesi varsin paljon oman kaupunkinsa kulttuuriperinteestä (VEN leikekirja 19-28) ja tunsikin länsimaisen musiikin historiaa. Norosen tapana oli, varsinkin musiikkiopiston toiminnan alkuaikoina, pitää opiston järjestämien konserttien yhteydessä

20.

Patsaan paljastustilaisuuden järjestäminen samanaikaisesti lyseon juhlien kanssa herätti myös närkästystä, vaikka lyseon päättilaisuus olikin päivää aikaisemmin. Sen arvokkaan ohjelman järjestäjät eivät oikein tieneet, miten suhtautua Norosen hankkeeseen, joka myös toi kaupunkiin runsaasti vääjäläisiä. Tauno ja Väinö Hannikainen, jonka kantaatitettiin lyseon 100-vuotispääjuhlassa Tauno-veljen johdolla, osallistuivat kutsuvieraina myös isänsä muistomerkin paljastusseremonioihin. (VN leikekirja X, 50-61.) Hannikaiset olivat kaikki Jyväskylän lyseon kasvatteja (Mikkola 1983, 487).

21.

Jyväskylän musiikkiopiston leiman vuonna 1948 suunnitellut lehtori Toivo Ojalan (22.11.1887 Köyliö - 20.5.1961 Jyväskylä) kerrotaan patsaan paljastamisen yhteydessä todenneen, että yhtä merkityksellinen ellei tärkeämpi henkilö seminaarin ja koko kaupungin musiikkikasvatuksen historiassa on ollut E.A Hagfors. Noronen oli tuolloin tokaissut, että tehdään patsas hänellekin. Lounaispuistossa seisoo tämänkin mainion laulu- ja kuoromiehen muistomerkki, joka paljastettiin 8.6.1963. Hagforsin patsastoimikunnan puheenjohtajana toimi Eino Tulikari (VN leikekirja XII, 136).

22.

Tunnetuimpia Norosen sävellyksistä lienee kuoroiteos “Tuutulaulu” Kantelettaren sanoihin. Siitä esimerkki löytyy tämän tutkimuksen johdantoluvusta. Muita Norosen teoksia ei enää kuule esitettävän.

23.

Sibelius soitti Noroselle 23.3.1953 ja onnitteli opiston tilojen valmistumisen johdosta.

24.

V.E.Noronen kunnioitti Sibeliusia yli kaikkien säveltäjien. Yksi hänen keräämistään leikekirjoista käsittelee valtakunnan eri lehtien artikkeleita säveltäjämestarin kuolemasta ja hautajaisista. Saamaansa hautajaiskutsua ja Aino Sibeliusen kiitosta hän piti erikoisen suuressa arvossa.

esityksiä illan säveltäjistä. Kirjoituksistaan ja keräämistään lehtileikkeistä päätellen hän oli säveltäjämestari Jean Sibeliusen suuri ihailija. Norosen elämän tähtihetkiin kuului varmasti yhteydenpito mestarin kanssa Tauno Hannikaisen välityksellä tai jopa suoraan.²³ Sibeliusen suostuminen musiikkiopiston Kilpisenkadun tilojen keräyksen suojelijaksi huhtikuussa 1951 ei ollut mikään markkinatempu, vaan hieno oivallus nuoren musiikkioppilaitoksen johtajalta (JM VK 1950-1951, 5-6).²⁴

Noronen oli Jyväskylässä perustamassa myös kulttuurielämämme kannalta tärkeitä järjestöjä. SMOL:n eli Suomen Musiikkioppilaitosten Opettajien Liiton syntysanat lausuttiin konservatorion Kilpisenkadun pikkusalissa joulukuussa 1961 (Noronen 1968 I, 7-8). Liiton väliaikaiseen hallitukseen tulivat valituiksi puheenjohtajaksi V.E.Noronen ja jäseniksi mm. johtaja Eero Nallinmaa Tampereelta sekä monia jyväskyläläisiä opettajia. Tilintarkastajiksikin valittiin kelpo muusikkoja: sellotaiteilija Erkki Rautio, dipl. pianisti Pentti Karjalainen ja varalle oopperalaulaja Antonietta Toini sekä piano- ja urkutaiteilija Johann Strohofer. Puheenjohtaja painotti liiton “pyrkivän hyvään yhteistyöhön eri musiikkioppilaitosten ja erikoisesti Suomen Musiikkiopistojen Liiton kanssa, koska musiikkioppilaitosten opettajain palkkausten korjaamiseen liittyvät toimenpiteet sitä myös varmasti kiinnostavat” (VN leikekirja XIII, 25-26). Liitto piti pitkään 1980-luvulle asti kotipaikkaansa Jyväskylässä, jonka konservatorion opettajayhdistys on ollut liiton aktiivisimpia jäseniä.

Hedelmällistä yhteistyötä Noronen ja konservatorio harastivat myös Kilpisenkadun huoneiston vuokraustoiminnan muodossa: säätiö luovutti taloudellisen tilanteensa parantamiseksi uusia tilojaan mm. Suomen Yleisradion Jyväskylän paikallisstudiolle (JM PK 10.9.1952). Säätiö oli myös yhteistyössä 1.10.1951 perustetun Keski-Suomi-Rahaston kanssa siten, että sen kanslia toimi musiikkiopiston kansliassa. Hankkeen puuhamies oli maisteri Pekka Hintikka, joka tuli vakuuttuneeksi keskisuomalaisen opiskelijoiden tuen tarpeesta toimiessaan Helsingissä Keskisuomalaisen Osakunnan senior - jäsenenä (Hyytiäinen 5.1.1998). Rahaston säätiö-

ön perustaminen tapahtui lähes samanaikaisesti musiikkiopiston säätiön kanssa. Noronen ymmärsi myös hyvin rahaston päämäärän merkityksen maamme ensimmäisenä maakunnallisena kulttuurirahastona ja vaikutti aktiivisesti sen hyväksi. Hän ajatteli ensisijaisesti lahjakkaiden keskisuomalaisten musiikinopiskelijoiden asemaa (VN leikekirja III, 1-2; KSML, JS). Toimenpiteestä muodostui myöhemmin (Noronen 1968 II, 4-5), Jyväskylän lyseon 100-vuotisjuhlien yhteydessä 1.10.1958, vahva maakunnallinen kulttuurielämän toimija, Suomen Kulttuurirahaston Keski-Suomen Rahasto.

3.5. Valtakunnantason musiikkipoliittinen vaikuttaja

Ehkä kauaskantoisimpia valtakunnallisia hankkeita, joissa Noronen vaikutti mukana, oli Suomen Musiikkiopistojen Liitto, SML. Vaikka liiton isähahmo olikin maisteri Felix Krohn Lahdesta, kuului Veikko Noronen tämän ja Kotkan Musiikkiopiston johtajan Niilo Heimolan lisäksi sen perustajiin. Norosta pidettiin joukon tulieluna. Anekdoottina kerrotaan hänen pitäneen yöpöydällään muistikirjaa siltä varalta, että mieleen tuleva hyvä koulutusidea ei pääsisi yöllä unohtumaan. (Ritaluoto 1996, 24-27.) Liiton perustava kokous pidettiin 25.11.1956 Lahden konserttitalossa. Mukana oli 14 tiedossa olleesta musiikkioppilaitoksesta 12. Noronen tuli itseoikeutetusti valituksi liiton ensimmäiseen hallitukseen. (Ritaluoto 1996, 28-29.) Liitto perustettiin ensisijaisesti ajamaan musiikkioppilaitosten valtionapuasia. Jo keväällä neuvottelivat Lahden Felix Krohn, Kotkan kaupunkineuvos Kustaa Lindgren ja Veikko Noronen aiheesta. Jokainen oppilaitos kamppaili taloudellisten vaikeuksien kanssa. Musiikkioppilaitosten yhteiselimen perustamista pidettiin siksi tärkeänä (VN leikekirja XV, 60, 71).

Liiton kautta Noronen ajoikin monia ajatuksiaan musiikkioppilaitosten aseman parantamiseksi, ensimmäisenä musiikkioppilaitosten luokitusjärjestelmän laatimista. (Perälä 1993, 11; Ritaluoto 1996, 33). Eduskunta oli vuoden 1960 talousarviota vahvistaessaan edellyttänyt, että hallitus tulee toimituttamaan selvityksen maassa toimivien musiikkioppilaitosten laadusta ja luokituksesta, jotta avustukset näille oppilaitoksille voitaisiin jakaa tarkoituksenmukaisella tavalla (JK TK 1959, 1; JKS TK 1959, 1). Keskusteltuaan asiasta hallitussihteeri Olli Närvän kanssa Noronen laati varsin yksityiskohtaisen oppilaitoksen tiloihin, opetus suunnitelmaan,

kurssitutkintoihin, oppilasmääriin, opettajien pätevyyteen ja kalustoon perustuvan luokitusehdotuksen, jonka avulla oppilaitokset oli mahdollista jakaa A-E kategorioihin.²⁵ Vaikka tätä järjestelmää ei välttämättä virallisesti hyväksytty²⁶, toimivat Norosen luokitusperusteet pohjana myöhempiä lakisääteisen valtionavun kriteereitä määriteltäessä (Perälä 1993, 11-12). Noroselle oli ilmeistä hyötyä siitä, että hän tunsii opetusministeriöstä hallitussihteeri Närvän henkilökohtaisesti ja välitti usein tämän terveisiä liitolleen (Ritaluoto 1996, 33) sekä oppilaitoksensa luottamusmiesjohdolle. SML jätti oman lakiehdotuksensa musiikkioppilaitosten valtionavusta opetusministeriölle kesällä 1961. Se jäi makaamaan ministeriön kolmeksi vuodeksi asian uutuuden ja ministeriön työtaakan vuoksi (Noronen 1968 I, 3).

Vuosi 1962 oli tärkeä musiikkioppilaitosten valtionapujärjestelmän lainsäädäntöprosessin alkuun lähdessä. Sekä kansanedustaja Matti Kekkonen että Veikko Hyytiäinen olivat jättäneet toivomusaloitteensa Musiikkioppilaitosten laista ja kansanedustaja Jussi Saukkonen lakialoitteen Sibelius-Akatemian asemasta (JK VK 1961-1962, 6). Veikko Noronen ajoi juuri silloin innokkaimmin maaseudun musiikkiopistojen asiaa. Hän antoi täyden tunnustuksen säätiönsä varapuheenjohtajalle, kansanedustaja Hyytiäiselle, joka jo vuoden 1961 puolella oli tiettävästi ensimmäisenä liikkeellä toivomusaloitteineen. Noronen kirjoittaa leikekirjaansa: "Merkitäköön kiitollisuudella muistiin, että Varatuomari Veikko Hyytiäinen on tehnyt aloitteen Eduskunnassa lainsäädännön aikaansaamisesta musiikin opetustoimintaa varten. Ensi kerran Suomessa: Aloite on jälleen saatu - Jyväskylästä. Eläköön Lex Hyytiäinen." (VN leikekirja XII, 63.)

Vaikka Noronen virallisesti osallistuiikin musiikkioppilaitoksille suunnitellun lain valmistelemaan SML:n kautta, tunnusteli hän samaan aikaan mahdollisuuksia saada aikaan musiikkioppilaitoksille lainsäädäntöä laativa toimikunta suoraan kansanedustajiin vaikuttamalla (JK PK 1968-1969, 11; VN leikekirja XV, 20). Noronen oli kuultavana eduskunnan valiokunnissa ainakin kahteen otteeseen. Vuonna 1960 hän esitteli laatimansa musiikkioppilaitosten laatu- ja luokitusjärjestelmävedoksen valtionvarainvaliokunnan taidejaostolle (Noronen 1968 I, 3). Syksyllä 1962 hän jatkoi ankaraa kritiikkiään Sibelius-Akatemian erityisasemaa kohtaan (JK VK 1962-1963, 3-8). Korkeakoulua arvostellessaan ja ollessaan 20.10.1962 eduskunnan sivistysasiain valiokunnan kuultavana, hän tuli tahattomasti²⁷ edistäneeksi Sibelius-Akatemian

25.

Norosen mukaan liiton hallitus jätti opetusministeriölle sen pyytämän luokitelausunnon, jossa Jyväskylän konservatorio oli asetettu musiikkiopistoista ensimmäiselle sijalle (JK TK 1959, 1; SML:n hallituksen kirje opetusministeriölle 3.4.1960). Aimo Ritaluodon mukaan SML ei kuitenkaan toimittanut lausuntoa ministeriölle (Ritaluoto, 1996, 34). Konservatorion johtokunnan pöytäkirjojen mukaan mainittu vuonna 1960 tehty oppilaitosten luokitus oli perusteena vielä opetusministeriön jakaessa valtionapuja vuodelle 1964 (JK PK 4.4. 1964, liite 2).

26.

Vuonna 1961 myös valtion säveltaidelaetakunta suoritti musiikkioppilaitosten luokitusta jakamalla niiden opettajakunnan A-E kategorioihin opintojen, taiteellisten ansioiden ja kokemuksen perusteella (SASTK 1964, 42).

3.5. Valtakunnantason musiikkipoliittinen vaikuttaja

juridista asemaa käsitelleen toimikunnan perustamista (US, 31.10.1962; VN leikekirja XIII, 77-78).

Kertomansa mukaan Noronen puhui eduskunnassa "asiat selviksi". Kuulemisensa jälkeen hän joutui nimittäin monien kysymysten kohteeksi ja lopuksi eräiden valiokunnan jäsenten (Partanen ja Leinonen) lisätentittäväksi eduskunnan kahvilaan. "Heidän toimestaan myös opetusministerille valaistiin kertomaani tilannetta". Samassa pöydässä istunut opetusministeri lupasi asettaa toimikunnan ja kehotti Norosta keskustelemaan hallitussihteeri Närvän kanssa. Toista viikkoa myöhemmin eli 1. marraskuuta saatiin virallinen päätös toimikunnan asettamisesta. (Noronen 1968 I, 3; Noronen 1969, 11.) Hallitusneuvos Kai Kortteen johdolla istunut viisihenkinen työryhmä otti nimekseen Sibelius-Akatemian aseman selvitytoimikunta ja jätti mietintönsä 14.4.1964 (SASTK 1964, 1). Laki ja asetus Sibelius-Akatemiasta valmistuivatkin musiikkioppilaitoslainsäädäntöä aikaisemmin ja astuivat voimaan 1.9.1966.²⁸

Noronen ei voinut jättää kesken muiden musiikkioppilaitosten asiaa. Joulukuussa 1963 hän sai kuulla yllättävän tiedon, että hallitus vaihtuisi ennen vuoden vaihdetta. Hän pelkäsi, että seuraava opetusministeri saattaisi suhtautua musiikinopetuksen asiaan kielteisemmin kuin istuva. Siksi hän pyysi audienssia ja sai tavata ministerin 17.12.1963. Norosen kertoman mukaan ministeri oli kysynyt häneltä "Mitä te vielä vaaditte minulta", jolloin Noronen esitti toimikunnan asettamista myös musiikkioppilaitosten taloudellisen aseman korjaamiseksi. Oliko käynnillä ratkaisevaa vaikutusta, jäänee arvoitukseksi. Joka tapauksessa toimikunta asetettiin 18.12.1963 silloisen opetusministerin viimeisenä virkatoimena. (Noronen 1968 I, 4.) Tämä oppilaitoskentän ja epäilemättä Norosen aktiivisuuden ansiosta musiikkioppilaitosten valtionavusta annettavaa lakia ja asetusta pohtimaan perustettu toimikunta otti nimekseen musiikkioppilaitostoimikunta ja se istui lähes kaksi vuotta.

Toimikunnan puheenjohtajaksi nimitettiin, samoin kuin Sibelius-Akatemian asemaa pohtineen toimikunnan, hallitusneuvos Kai Korte ja siihen kuului jäsenenä Jyväskylän tärkeä musiikkipoliittinen vaikuttaja Veikko Hyytiäinen (MOPTK 1965, 1). Esityksensä se sai valmiiksi 30.11.1965, mutta kesti yli kolme vuotta, ennen kuin kauan odotettu lainsäädäntö toteutui. Sibelius-Akatemian saaman lakisääteistyden ja kor-

keakoulun merkityksen kasvusta huolimatta olivat musiikkioppilaitosten valtionavusta säädettyt lait musiikkialan 1960-luvun suurin saavutus, elinehto maaseudun musiikkioppilaitoksille ja tärkeä voitto SML:lle sekä Norosen kaltaisille asian väsymättömille puolestapuhujille. Ilman musiikkioppilaitoslainsäädäntöä, joka astui voimaan 1.1.1969, eivät konservatorioiden ammatillinen opetus, musiikkikiopistojen alueellisesti tasapainoinen, määrällinen sekä laadullinen kehitys ja koko musiikkioppilaitosjärjestelmämme nousu eurooppalaisittain vertailtuna alansa eturiviin, olisi olleet mahdollisia.

Pitkän odotuksen päätteeksi sai Jyväskylän konservatorio vuoden 1969 alusta kahdeksan muun kehittyneimmän musiikkiopiston mukana valtionavun, joka ensin oli 40% oppilaitoksen ns. hyväksytyistä menoista. Muut korkeampaan valtionapuprosenttiin ylittäneet opistot olivat Helsinki, Lahti ja Tampere. Kuopion musiikkiopisto sai kirkkomusiikkiosastonsa ansiosta päätöksen hyväksytyjen menojensa osalta 50% ja Vaasan, Kotkan, Oulun sekä Turun musiikkiopistot 30% valtionavustukseen (Ritaluoto 1996, 14 ja 62). Veikko Norosen oli vaikeaa niellä mielestään selvästi heikompiensoisten oppilaitosten ottamista lain piiriin, ne kun pudottivat valtionosuusprosenttia muiden osalta. Jyväskylän konservatorio oli laskenut talousarvionsa 45 prosentin valtionavun mukaisesti (JK PK 21.5.1969, liite 1).

Norosen poistuminen Jyväskylän musiikkielämän ja valtakunnallisen musiikkipoliittikan areenoilta tapahtui hänen ikänsä huomioonottaen varhain, mutta inhimillisesti arvioiden mittavan elämäntyön jälkeen. Se tapahtui kesken musiikkioppilaitosten uutta kehittämisprosessia, jossa hänen merkityksensä oli olennainen. Syksyllä 1969 Norosen pitäessä viimeistä avajaispuhetta konservatorion 22. lukuvuoden alussa, oli fyysisesti väsyneellä, mutta henkisiltä voimavaroiltaan vahvaksi ja itsetietoiseksi kasvaneella oppilaitoksen johtajalla syytä olla tyytyväinen. Hän oli elänyt kulttuurielämän kehityksen vallankumouksellisia aikoja, uusien korkeakoulujen sekä Oulun yliopiston perustamisvaiheet Helsingin vastalauseista huolimatta. Itse hän oli pientä maaseutumusiikkiopistoa kehittäessään kohdannut samankaltaisia ennakkoluuloja kuin korkeakoulujen puuhamiehet ja -naiset. Hänen edustamansa oppilaitos oli jo vuonna 1960 esitetty opetusministeriölle ensimmäiseksi vertaistensa joukossa²⁹ (JK PK 27.4.1960, liite 1, 1-2). Monien mielestä Jyväskylä oli edel-

27.

Norosen tarkoitus oli akatemian arvostelullaan herättää kansanedustajat näkemään muiden musiikkioppilaitosten tukala taloudellinen asema, eikä suinkaan etsiä parannusta korkeakoulun laillisen aseman ja rahoituksen ongelmiin.

28.

Sibelius-Akatemian lainsäädäntö vahvisti sen aseman yksityisenä korkeakouluna, joka saattoi nyt lakiensa ja ohjesääntönsä perusteella toimia lähes täysin valtion ylläpitämänä oppilaitoksena. Ainoastaan nuoriso-osastoon kohdistuvista menoista se sai vain 50 % valtionapuna. Akatemian asemaa selvittänyt toimikunta pohti myös valtion täyden omistamisen mallia, mutta ei päätenyt sitä oppilaitoksen mielipiteen kuultuaan esittämään.

29.

Musiikkioppilaitosten luokitus perustui SML:n 17 jäsenoppilaitoksen lukuvuodelta 1958-1959 antamiin tietoihin. Noronen oli tuonut liiton kokoukseen 3.4.1960 ehdotuksen, johon perustuen oli tarkoitus laatia lopullinen versio ministeriölle, mutta jonne sitä Ritaluodon mukaan ei koskaan jätetty (Ritaluoto 1996, 33-34). Norosen kehittämät kriteerit kuitenkin kirkastuivat vähitellen käytössä ja muotoutuivat yhdeksänkohtaiseksi luetteloksi vuoden 1968 musiikkioppilaitosten valtionavustusta koskevaan lakiin (Ritaluoto 1996, 34).

leen oman lain voimaantullessa musiikkioppilaitosten ykkönen, jos kriteereinä olisi pidetty esimerkiksi opettajavakansien, opetustilojen, suoritettujen tutkintojen tai pidettyjen konserttien lukumääriä.

Musiikkioppilaitoslainsäädäntö oli vihdoinkin saatu valtakunnallisesti turvaamaan maaseudun oppilaitosten aseman. Se antoi Jyväskylän konservatoriolle vakiintuneen taloudellisen pohjan monien vaikeitten vuosien jälkeen. Laitoksen perustajan ja johtajan olisi suonut kuulevan opetusministeri Marjatta Väänänen konservatorion 25-vuotisjuhlassa hänelle osoittamat tunnustuksen sanat "musiikinopetuksen irrottamisesta pääkaupungin helmasta" (KSML 4.10.1972) tai lukevan paikallislehdestä (KSML 9.6.1972) professori Taneli Kuusiston hänestä kirjoittaman artikkelin: Veikko Noronen, Jyväskylän konservatorion luoja - Piirteitä henkilökuvaan.³⁰ Gummeruksenkadun toimitalo oli professori Kuusiston mielestä "eräs ja viimeinen niistä rohkeista näyistä, jotka johdattivat Veikko Norosta hänen kutsumuksessaan maakunnan ja koko maamme musiikinopetusolojen kohentamiseksi ja järjestyksensä räistämiseksi." (ibid.)

Konservatoriolla oli syksyllä 1969 käytössään maaseutumusiikkiopistot huomioonottaen yhden parhaimmista opetus-

tiloista. Tehtyään sovun vanhan arkkihollisensa Sibelius-Akatemian kanssa oli Noronen kehittänyt rehtori Kuusiston lanseeraamaa yhteistutkintojärjestelmää Jyväskylässä niin, että myös opetuksen taso oli varsin hyvin valtakunnallisesti arvioitavissa (JK PK 21.5.1969, liite 1, 3-4). Hän jätti jälkeensä tulevalle sukupolvelle ylpeytensä aiheen, laajan ja hyvin hoidetun musiikkikirjaston, mittavan soitinkokoelman sekä perustamansa asuntolasäätön. Häneltä jäi seuraajilleen alkuun saatuja ja idea-asteella olleita laitoksen tulevaisuuteen luotaavia suunnitelmia.

Konservatorion 30-vuotisjuhlien yhteydessä vuonna 1978 kirjoitti Kyösti Sorjonen kolumnissaan Veikko Norosta enteellisesti: "Kulttuurirahaston Eki³¹ Salonen tuumaili tässä takavuosina, että maakunnassa pitäisi kerätä tietoa ja luoda henkilökuva miehistä ja naisista, jotka ovat voimakkaasti ajaneet jotain asiaa, aatetta tai yritystä ja siinä toiminnassa ovat olleet usein myös ärsyttäjiä, yksipuolisuudessaan varpaille astuvia mutta kuitenkin tulosta saavuttaneita. Mikäli kulttuurirahasto myöntää apurahoja tällaiseen, esittäisin sellaisen myönnettäväksi Veikko E. Norosen toiminnan kokoomiseen ja henkilöhahmon selvittämiseen" (KSML 26.4.1978).

30.

Kuusiston mukaan Noronen oli musiikkioppilaitosten oman lain toteutumisvaiheessa unohtanut hetkessä vanhat kaunat ja kesällä 1965 tehnyt Sibelius-Akatemian rehtorin kanssa veljellistä yhteistyötä SML:n ensimmäisten kesäseminaarien aikaan Jyväskylässä (KSML 4.10.1972).

31.

Suomen kulttuurirahaston asiamies tohtori Erkki Salonen.

Kuva 12 Kauppaneuvos K.V. Leino, konservatorion harmaa eminenssi ja vanhan ajan taidemesenaatti. Hänen ansiostaan musiikkiopisto selvisi läpi ensimmäisen vuosikymmenen taloudellisten vaikeuksien. KK valokuva-arkisto, Hellas, Jyväskylä.

4. K.V. LEINO

konservatorion kummisetä

V.E. Norosen rinnalla Jyväskylän musiikkiopiston kehittäjänä ja tukijana toimi ansiokkaasti mutta näkymättömänä Kaarlo Vilho Leino, jyvaskyläläinen liikemies, mesenaatti ja suuri musiikin ystävä. Hän syntyi Hausjärvellä joulukuun 16. päivänä 1877 Manasse Johanssonin ja Vilhelmina Waseniuksen 16-lapsisen perheen kahdeksantena lapsena. Varattoman työläisperheen kasvattina hän joutui jo nuorena itse elättämään itsensä ja tukemaan perheensä toimeentuloa hankkimalla ansioita paimenpoikana ja myöhemmin maatoissa. Kuusitoistavuotiaana hän kuitenkin antautui nahka- ja jalkinealalle, jolla hän toimi eri paikkakunnilla harjoittelijana ja työntekijänä. Vuonna 1902 hän siirtyi Suomen Kenkä- ja Nahkatehdas Oy:n työnjohtajaksi Korkeakoskelle ja 1910 Attilan kenkätehtaan työnjohtajaksi, myöhemmin kauppatarkkajaksi. Vuonna 1914 hän perusti oman nahka-alan yrityksen Jyväskylään. Tätä hän johti menestyksellisesti kuolemaansa eli 3.12.1958 asti (KSML 16.12.1948).

K.V. Leinon elämäkumppani, rouva Liisi Leino¹ kuoli pian miehensä jälkeen. Hänet muistetaan konservatoriossa ennen muuta miehensä viimeisen lahjakirjan toisena allekirjoittajana, mutta myös oppilaitoksen hallituksen jäsenenä parin viimeisen elinvuotensa aikana. Leinot tunnettiin Jyväskylässä myös muista, esimerkiksi Jyväskylän röntgenlaitoksen perustamisen yhteydessä, tekemistään lahjoituksista (KSML 8.12.1960). K.V. ja Liisi Leinon omistama "Kenkä- ja Valjas - Oy Leino" on vielä tänäkin päivänä suvun hallussa, ja sitä johtaa Kaarlo Leinon tyttären Elissa Leinon ja tämän aviomiehen jälkeen jo kolmas sukupolvi.

K.V. Leinon vetäminen mukaan musiikkiopiston perustamistoimiin oli Noroselta kauaskantoinen teko. Hän tiesi, että opisto tulisi tarvitsemaan liike-elämän tukea ja siksi hän kutsui mukaan Jyväskylän tärkeimpiä yrityksiä, Kenkä- ja Valjas-Leinon lisäksi Are Oy:n Kalle Heinosen, A. Fredrikson Oy:n Eero Fredriksonin, Helno Oy:n Lauri Norosen sekä paikallisten sanomalehtiyhtiöiden edustajia. Vaikka edellä mainituista kaikki olivat aktiivisesti mukana oppilaitoksen tukijoina, nousi K.V. Leinon osuus alusta asti muiden yläpuolelle. Lahjoituksia vastaanotettiin milloin Leinolta itseltään, milloin Oy Leino-yhtiöltä, milloin "tuntemattomalta lahjoittajalta", milloin Liisi ja K.V. Leinolta yhdessä. Vähääkään epäilemättä lahjoittajien selkeää tahdonilmaisua oli viimeksi mainittu, aviopuolisoiden yhdessä lahjoittamat viisi miljoonaa markkaa ja varsinkin lahjakirjan muotoilu, osoitus Noro-

1. Liisi Leino, os. Alanen syntyi Seinäjoella 20.10.1884 ja kuoli Jyväskylässä 6.12.1960. Hän oli vuodesta 1958 kuolemaansa saakka konservatorion säätiön hallituksen jäsen.

sen kyvystä hoitaa asiat paitsi musiikkiopiston parhaaksi, myös omaksi edukseen² (JK PK 1958-1959, 12). Oli ymmärrettävää, että vastustajien oli vaikea käydä oppilaitoksen johtajan kimppuun niin kauan kuin mesenaatin miljoonat ja vankkumaton tuki olivat tämän puolella. Kaarlo Leino, jolle Noronen hankki tämän vanhoilla päivillä kauppaneuvoksen arvonimen, piti ystävyyttään ja solidaarisuuttaan musiikkiopistoa ja Norosta kohtaan suuressa arvossa. Ei ollut yllätys, että kauppaneuvos Leino opiston Kilpisenkadun toimitilojen vihkiäisjuhlien yhteydessä maaliskuun 24. päivänä vuonna 1953 kutsuttiin myös opiston säätiön kunniajäseneksi, olivathan Leinon lahjoitukset, lainojen takaukset ja arvovalta joh-

taneet säätiöratkaisun toteutumiseen ja omien tilojen saamiseen (JK VK 1952-1953, 5). Kauppaneuvos K.V. Leinon muistoa ja hänen lahjoittamaansa varallisuutta vaalii Keski-Suomen Konservatorion säätiö sekä sen alaisuudessa toimiva, Leinon nimelle vuonna 1977 perustettu rahasto. Sen tuotoilla on järjestetty mm. K.V. Leinon nimeä kantavat musiikkikilpailut, ensimmäisen kerran 22.-24.4.1983 (JK PK 1982-1983, 22). Kauppaneuvoksen tytär Elissa avusti rahastoa kuolemaansa asti pieteetillä ja isänsä avokätisyydellä. Rahastosta on tuettu musiikin mestarikurssitoimintaa, Keski-Suomi soi -tapatumaa sekä konservatorion 50-vuotisjuhlajulkaisua.

2.

K.V. Leinon lahjakirjassa todetaan varsin yksikantaan, että rahat annetaan "Norosen työn helpottamiseksi". Noronen valtuutettiin yhdessä Liisi Leinon ja johtaja Erkki Toivosen kanssa päättämään niiden käytöstä (JK VK 1958-1959, 12). Leino oli myös sairasvuoteeltaan 27.10.1958 sanellut säätiön hallitukselle kirjelmän, joka liitettiin 14.12.1958 pidetyn kokouksen pöytäkirjaan. Siinä hän antoi Noroselle täyden tukensa ja tunnustuksensa. Samassa kokouksessa Noronen palautti muistosanoissaan hallituksen mieleen ehdon, jonka Leino oli kirjallisesti jättänyt yhteensä 15 miljoonan lahjoituksistaan (JK PK 14.12.1958). Ehtoa ei ole löytynyt konservatorion arkistosta, mutta sen voi olettaa käsitelleen Norosen asemaa opiston johdossa.

OPPILAITOKSEN KEHITYS

5. HALLINTO JA TALOUS

5.1. KANNATUSYHDISTYS 1948-1958

5.1.1. Hankkeen suunnittelu ja toteuttaminen

Jyväskylän musiikkiopisto perustettiin vuonna 1948 kannatusyhdistyspohjalle. Ottaen huomioon ajatusrakennelman, jolle V.E.Noronen oli laitoksen suunnitellut, tuntui organisaattiorakenne oikealta. Ratkaisulla katsottiin saatavan laitokselle paras mahdollinen taloudellinen tuki (JM PK 14.4.1948), kun yhdistyksen jäseniksi kutsuttiin kaikkien kansalaispiirien, eri musiikkiyhitymien, liike-elämän Jyväskylän kaupungin ja lehdistön edustajia. Kaupungin musiikkilautakunta mainittiin erikseen perustavan kokouksen pöytäkirjassa (JM PK 29.4.1948).

Ensimmäisten valmistelevien toimikuntien rakenteesta huomaa selvästi, etteivät henkilövalinnat olleet sattumanvaraisia, vaan jokainen jäsen kuului tiettyyn taustaryhmään. Lähes kaikki, jotka osallistuivat perustavaan kokoukseen, olivat myös allekirjoittamassa perustamisasiakirjaa sääntöineen. Kaksitoista jyväskyläläistä, joista yhdeksän valittiin ensimmäiseen hallitukseen, edustivat kaupungin kuoroelämää (Sirkat, Työväen Mieslaulajat, Rautatieläisten Mieskuoro), orkesteriperinnettä (Amatööriorkesteri, Wilh. Schumannin soittokunta), Kasvatusopillista Korkeakoulua ja koululaitosta, elinkeinoelämää, kahta tärkeintä päivälehteä sekä kaupungin hallintoa (JM PK 29.4.1948, liite).

Ensimmäisessä kokouksessaan väliaikainen hallitus järjestäytyi ja perusti itselleen työvaliokunnan, johon kuuluivat molemmat puheenjohtajat ja sihteeri (JM PK 29.4.1948). Seuraavan hallituksen kokouksen (JM PK 11.5.1948) tärkeimpiä päätöksiä oli kannatusyhdistyksen rahastonhoitajan valitseminen sekä oppilaitoksen työskentelyjärjestyksen hyväksyminen. Rahastonhoitajaksi valittiin pankinjohtaja Rafael Sourander¹, joka hoiti näitä tehtäviä koko kannatusyhdistyksen olemassaolon ajan sekä toiminnan säätioittamisen jälkeen vastaavia tehtäviä aina kuolemaansa, vuoteen 1969 saakka. Oppilaitoksen työskentelyjärjestys oli myös laitoksen

tulevan johtajan V.E.Norosen käsialaa. Merkittävää siinä oli, että se noudatteli pitkälle Sibelius-Akatemian vastaavan ohjekirjan periaatteita (katso luku 6.1.).

Ensimmäisessä hallituksen varsinaisessa kokouksessa hyväksyttiin myös laitoksen talousarvio vuodelle 1948. Oli tärkeää, että nuoren musiikkioppilaitoksen uskottavuus varmistettiin asiantuntevalla taloudellisella suunnittelulla. Samoin oli välttämätöntä, että sille hankittiin julkisia varoja. Ensimmäisen lukukauden toimintaan saatiin varsin hyvin jäsenmaksuja, lukukausimaksujen kertymiä sekä avustuksina Jyväskylän kaupungilta 150.000 ja Jyväskylän maalaiskunnalta 25.000 markkaa.

Lähes koko talousarvion tuotto, noin 580.000 markkaa, käytettiin opettajien palkkoihin (JM PK 17.3.1949, liite). Soittimia ei vielä ollut, ja opettajat opettivat joko kotonaan tai vuokratuissa tiloissa, joita saatiin eri puolilta kaupunkia. Tärkeää osaa tulivat opiston taloudessa alkuvuosina esittämään yksityisten ja yritysten myöntämät lahjoitukset. Kolme tahoa, K.V.Leinon Kenkä ja Valjas, Lauri Norosen Helno Oy ja Kalle Heinosen Are Oy merkitsivät seuraavan vuosikymmenen aikana musiikkiopistolle välttämätöntä yksityistä rahoituslähdetä.

Ajan mittaan kävi selväksi, että K.V.Leinon merkitys kaikkiin muihin nähden muodostui tärkeimmäksi. Paikalliset musiikki- ja kirjakaupat, Päiviö Ollilaisen Väinämö, Westerlandin musiikkiliike sekä Weilin&Göösön kirjakauppa, ja Musiikkiliike Fazer Helsingistä lahjoittivat opistolle lähes vuosittain nuotistoa tai soitinmateriaalia (JM TK 1948). Musiikkikaupoista Väinämön, myöhemmin Väinön Soittimen merkitys yhteistyökumppanina nousi muiden yläpuolelle ennen muuta johtaja Ollilaisen orkesterikoulutaustan ja musiikkiopistomyönteisen toiminnan ansiosta. Valtionapua ei laitos ensimmäiselle toimintavuodelleen saanut.

1.

Rafael Sourander (17.2.1896 Lempäälä - 2.3.1969 Jyväskylä) oli koulutukseltaan fil. maisteri. Hän toimi Jyväskylässä vuodesta 1936 alkaen PYP:n konftorin ensimmäisenä johtajana. Päävirkinsä ohella Sourander oli aktiivinen kuoromies ja toimi SULASOL:n Jyväskylän piirin puheenjohtajana sen perustamisesta kuolemaansa asti. Hän oli vuodesta 1948 alkaen konservatorion taloudenhoitaja ja sen rahoituskysymysten monipuolinen asiantuntija.

Kuva 13 Musiikkiopiston säätiö ensimmäisessä kokouksessaan 3. helmikuuta 1952 Kilpisenkadun uusissa tiloissa. Vasemmalta oikealle K.V. Leino, V.E. Noronen, Onni Peltonen, Veikko Hyytiäinen, M.V. Sipponen, Eino Tulikari, Lauri Elimäki, Tauno Mikkola, Väinö Kauranen, Lauri Noronen, Mauno Salojärvi ja Linnea Oksala. Kuvasta puuttuvat Päiviö Ollilainen, Kalle Heinonen ja Pekka Hintikka. KK valokuva-arkisto, H. Heinonen.

5.1.2. Kasvun vuodet 1948-1953

Jyväskylän musiikkiopiston yksinkertainen talararviorakenne toimi hyvin yhdistyksen neljän ensimmäisen vuoden ajan. Suurimman menoerän muodostivat opettajien palkat. Opettajat oli opiston alusta asti jaettu kuukausipalkkaisiin ja tuntiopeettajiin. Ensin mainitut saivat palkkansa 9 kuukaudelta ja heidän ansioihinsa lisättiin pieni kesäloimakorvaus.² Tuntiopeettajat saivat palkkaa pidettyjen tuntien perusteella siten, että vuodessa opetettiin 32 viikkona. Vuodesta 1953 lukien näyttää opisto ruvenneen maksamaan kuukausipalkkaisille opettajilleen ympärivuotista korvausta (JM PK talousarviot ja tilinpäätökset vuosilta 1949-1953). Tämä näkyi välittömästi myös budjettien loppusummissa. Toinen menoja lisäävä tekijä oli opiston omien tilojen valmistuminen Kilpisenkadulle vuosina 1952-1953. Ensimmäisten vuosien ilmaiset vuokratilat muuttuivat yht'äkkiä velkavaroin hankitun huoneiston kalliisiin omistusasakkeisiin. Kolmas suuri kasvava menoerä olivat oppilaitoksen orkesteritoiminnan kulut, jotka

Noronen erotti alusta pitäen muusta toiminnasta omalle momentilleen.

Edellä mainituista syistä johtuen musiikkiopiston budjettien loppusummat kasvoivat alkuvuosina nopeasti: 1949 1.759.672 mk, 1950 3.087.529 mk, 1951 4.467.426 mk 1952 6.662.307 ja 1953 8.218.049 mk. On syytä pitää mielessä, että talousarvioihin oli tuohon aikaan lisätty indeksikorotusvaraksi 15 %, mikä lienee vastannut inflaation kulkua. Oppilaitoksen tulojen kasvu pysähtyi kuitenkin vuonna 1953, ja seuraavat seitsemän vuotta opisto joutui jakamaan niukkuutta talousarvion loppusumman liikkua 9-10 miljoonan markan tietämissä (JK PK 29.5.1963, liite 3).

Alkuvuodet näyttävät taloustietojen valossa merkinneen sitä, että kaupunki, maalaiskunta ja myöhemmin valtio avustivat oppilaitosta likimain sen jättämien avustusanomusten mukaisesti. Kaupungin avustus nousi vuoden 1949 500.000 markasta vuonna 1950 800.000, vuonna 1951 1.250.000,

2.

Musiikkiopiston ensimmäinen täydelle kalenterivuodelle 1949 tehty talousarvio hyväksyttiin 25.8.1948 pidetyssä hallituksen kokouksessa. Opiston Sibelius-Akatemian mallin mukainen työskentelyjärjestys oli hyväksytty jo 11.5.1948.

5.1. KANNATUSYHDISTYS 1948-1958

1952 1.750.000 ja 1953 2.500.000 markkaan, mihin kehitykseen opistossa lienee oltu tyytyväisiä (JM VK 1950-1951, 3). Tämän jälkeen kaupunginavustus markkamääräisesti laski (vertaa luku 3.3.) ja jämähäi paikoilleen³ vuosikymmenen loppuun saakka. Kaupungin avustuksen kompensaatona toimi vähäisessä määrin ympäristökuntien tuki, joka laajeni hetkeksi käsittämään Laukaan ja Keuruun avustussummat (JMPK 1952-1953, 14). Jyväskylän maalaiskunnan säännölliset ja suuruudeltaan merkittävät avustusosuudet saavat vuosikertomuksissa erityistä kiitosta, varsinkin niinä vuosina, jolloin Jyväskylän kaupungin avustus ei kivunnut toivottuihin lukuihin (JM VK 1948-1963: 1953-1954, 5, 1954-1955, 5, 1955-1956, 8, 1956-1957, 6).

Ensimmäinen valtionavustus saatiin opistolle vuonna 1949, suuruudeltaan 495.000 mk. Valtionapujen nousuvauhti oli alussa kaupungin tuen korotuksiakin näyttävämpi: vuonna 1950 1.220.000 vuonna 1951 1.570.000 mk, vuonna 1952 3.625.000 mk ja vuonna 1953 2.300.000 mk (JM PK 29.5.1963, liite 3). Numeroiden valossa näytti siltä, että musiikkiopisto sai näinä vuosina valtiolta jopa enemmän, kuin mihin oli talousarviossaan varautunut. Esimerkiksi vuonna 1953 valtio myönsi oppilaitoksen orkesteritoimintaan ylimääräisen 1 miljoonan markan avustuksen ja ilmoitti, että tuki muodostuisi jatkuvaksi ja sitä voitaisiin korottaa, mikäli Jyväskylän kaupunki vastaavasti myöntäisi orkesteritoimintaan erillisen määrärahan (JM TK 1953, 3-4). Karu tosiasia oli, että opetusministeriön myöntämien avustusmäärärahojen nousu pysähtyi vuoteen 1953 ja valtion rahoitusosuus pysyi inflaation huomioon ottaen kutakuinkin 3-4 miljoonan markan tasolla 1960-luvulle saakka (JK PK 29.5.1963, liite 3).

5.1.3. K.V.Leinon miljoonalahjoitukset ja säätiöiden synty

Opiston alkuvuosien talous tukeutui ratkaisevasti yksityisten henkilöiden ja liikelaitosten rahalliseen apuun. K.V. Leinon lahjoitukset olivat miltei jokavuotisia: 1948 25.000, 1949 250.000, 1950, 50.000 ja 1951 50.000 mk. Tämän jälkeen Leino siirtyi tukemaan Norosen kanssa perustamaansa musiikkiopiston säätiötä. Hän takasi ensin henkilökohtaisesti huoneiston ostoon tarvittavan 4 miljoonan markan lainan ja

3. 2.200.000 mk/vuosi.

4. Lahjoitus julkaistiin opiston järjestämän uusien tilojen vastaanottojuhlan ja juhlakonsertin yhteydessä 7.12.1951. Lahjoittaja halusi pysyä "tuntemattomana" (JM VK 1951-1952, 5). Myöhemmin kannatusyhdistyksen vuosikokous valitsi K.V.Leinon Jyväskylän musiikkiopiston kannatusyhdistys ry:n ensimmäiseksi kunniajäseneksi (JM PK 20.3.1952). Seuraavana vuonna, 24.3.1953, kutsuttiin kauppaneuvoksen arvon saanut Leino musiikkiopiston säätiön kunniajäseneksi samaan aikaan, kun professori Ilmari Hannikaisen sai musiikkiopiston kunniajäsenyyden opiston 5-vuotisjuhlallisuuksien yhteydessä (JM VK 1952-1953, 7).

5. Tämä "tuntemattomien henkilöiden" lahjoitus ajoittui kauppaneuvos Leinon 75-vuotisjuhlan yhteyteen ja ohjattiin musiikkiopiston säätiölle Jyväskylän kunnan Säästöpankin kautta säätiön rakennuslainojen lyhentämiseen (VN leikekirja III, 66).

6. Summan suuruutta voi verrata vastaavalta 10 vuoden ajanjaksolta saatujen kaupunginavustusten kertymään, joka oli noin 18 miljoonaa markkaa.

5.1.3. K.V.Leinon miljoonalahjoitukset

myöhemmin lisäsi lahjoitustensa määriä ensin yhdellä⁴ ja myöhemmin kahdella⁵ ja viidellä miljoonalla markalla.

Sopivien vuokratilojen vaikea saatavuus herätti Norosen etsimään tilaratkaisua heti opiston toiminnan alkamisen jälkeen. Oma huoneisto edellytti kuitenkin suuria lainapäätöksiä ja pankit vaativat niille kunnan takauksia. Kulisseissa neuvoteltiin vakavasti takausrenkaan muodostamisesta, johon olisi kuulunut 10-15 vakavaraisinta kaupunkilaista. Tämä ei kuitenkaan monista neuvotteluista huolimatta näyttänyt johtavan "sellaiseen varmuuteen, että käytännöllisiin toimenpiteisiin olisi voitu ryhtyä virallisten neuvottelujen muodossa". (JM TK 1952.) K.V.Leino ratkaisi asian nopeammin: "Emme tee lainan takaajista mitään adressia. Me hankimme lainan, sillä Kilpisenkadulla on hyvä paikka. Sellaista ei tule keskelle kaupunkia pitkään aikaan" (ibid). Tämän jälkeen Noronen ja Leino perustivat kahdestaan säätiön, jonka säännöt he laativat ja allekirjoittivat 23.8.1951.

Säätiö aloitti virallisesti toimintansa joulukuussa 1951. Suunnitelmansa mukaisesti he mahdollisimman pian saattoivat säätiönsä omistuksen ja hallinnon julkiselle pohjalle perustamalla vuoden 1952 alussa säätiölle laajapohjaisen hallinnon (katso luku 5.4.1). Puheenjohtajakseen hallitus valitsi K.V.Leinon, varapuheenjohtajaksi Veikko Hyytiäisen, sihteeriksi Veikko Norosen ja rahavarainhoitajaksi toimitusjohtaja Väinö Huidan. (JMS PK 3.2.1952.)

Pienin henkilövaihdoksin säätiön hallitus, joka 1955 muutti nimensä valtuuskunnaksi, jatkoi päätehtäväänsä, musiikkiopiston tilojen ylläpitoa, 1.8.1958 asti suurimpana huoleena ottamiensa velkojen korkojen ja lyhennysten hoitaminen.

K.V.Leinon viimeisestä, yhdessä Liisi Leinon kanssa tehdystä lahjoituksesta, muodostettiin 1960-luvun lopussa Jyväskylän Konservatorion Opiskelijain Asuntolasäätiön peruspääoma (JK VK 1958-1959, 12 ; JK VK 1968-1969, 16). Rahastoa säilytettiin pankkitalletuksina aina vuoteen 1969 asti, jolloin se realisoitiin asuntolatoiminnan pesämunaksi kahteen asunto-osakkeeseen. Kauppaneuvos Leinon lahjoitusten kokonaismäärää on vaikea arvioida, koska hän saattoi ohjata tuen väliin liikkeensä kautta tai pysytellä anonyyminä. Norosen mukaan ne kohosivat noin 15 miljoonaan markkaan⁶ (JK PK 14.12.1958).

Kuva 14 Musiikkiopiston naistoimikunta toimi huomattavan aktiivisesti oppilaitoksen välttämättömän soitin- ja muun kalustuksen sekä somistuksen hankkijana. Kuvassa vasemmalta Anja Helle, Mirja Järvinen, Kyllikki Koskenniemi ja puheenjohtaja Airi Rytölä onnittelemassa konservatoriota sen uusien tilojen johdosta vuonna 1969. KK valokuva-arkisto, T.S.Moilanen.

5.1.4. Muu varainhankinta

Vuonna 1952 perustettu musiikkiopiston naistoimikunta kartutti kahtena ensimmäisenä toimintavuotenaan opiston soitinvarastoa flyygelein ja pianoin, kirjastoa magnetofonein sekä laitoksen Kilpisenkadun salia verhoihin, järjestipä se musiikkiopiston 5-vuotisjuhlien yhteyteen ikimuistoiset tanssiaiset (JM TK 1952; JMS TK 1953). Tästä eteenkin päin naistoimikunnan merkitys musiikkiopistolle oli huomattava.

Varsinkin soitinlahjoitukset olivat lähes korvaamattomia, opiston hankintavarauksissa kun ei näinä aikoina näkynyt soitinmäärärahoja. Oppilaitoksen vuosikertomuksissa näkyvät seuraavat merkinnät kertovat lahjoitustoiminnan aktiivisesta jatkumisesta: fotostaatti-kopiolaite (JM PK 1953-1954, 5), piano (JM PK 1954-1955, 5), Kilpisenkadun ikkunaverhot

7.

Jäsenmäärä oli vuoden 1960 toimintakertomuksen mukaan 91 ja yhdistyksen tulonhankinta rajoittui enää pääasiassa jäsenmaksujen keräämiseen.

8.

Myöhemmin jäsenmaksuluokitukseen lisättiin ainajäsenten maksu, 10.000 mk vuodessa, yhdistyksen taloudellisen aseman parantamiseksi (JM PK 11.3.1952).

(JM PK 1955-1956, 8) ja suuritehoinen äänilevysoitin (JM PK 1957-1958, 7-8).

Yhdistyksen omaa varainhankintaa opiston alkukauden budjettien tulokertymissä edustivat lukukausimaksuista ja kannatusyhdistyksen jäsenmaksuista kertyneet tuotot. Jäsenmaksujen suuruus määriteltiin jo yhdistyksen perustavassa kokouksessa 29.4.1948 ja ne pysyivät muuttumattomina aina yhdistyksen 31.3.1958 pidettyyn vuosikokoukseen saakka eli lähes sen elinkaaren ajan. Jäsenmäärät kehittyivät seuraavasti: (henkilö-yhteisöjäsenet) vuosi 1948, 171/20, vuosi 1949, 181/19 ja vuosi 1954 104/16, mistä määrästä henkilöjäsenten osuus ehti ennen toiminnan päättymistä pudota alle sadan⁷. Jäsenmaksut olivat henkilöjäseneltä 200 mk, kuoroilta, musiikkiyhdistyksiltä ym. 1000 mk ja liikelaitoksilta 2000 mk vuodessa.⁸ Maaliskuussa 1958 tehtyjen päätöksen mu-

kaan niitä korotettiin noin 50% (JK PK 31.3.1958). Jostakin syystä jäsenmaksut olivat vuonna 1959 entisellään ja jäsenmäärä 101/11 (JM TK 1959). Maksut tilitettiin kannatusyhdistyksen tileille, joten niitä ei käytetty suoranaisesti juokseviin menoihin. Viimeinen korotus näytetään maksuihin tehdyn vuonna 1961⁹, jolloin ne porrastettiin seuraavasti: henkilöjäsen 500, yhdistys 1000, liikelaitos 3000 ja ainajäsen 10.000 markkaa. Jäsenmäärien pienuuden vuoksi ei maksujen tulokertymillä ollut merkittävää vaikutusta kannatusyhdistyksen talouteen.

Lukukausimaksuista päätettiin ensimmäistä kertaa hallituksen kokouksessa 25.8.1948. Tason määrittely tuolloin oli jatkoon kannalta tärkeä, koska maksuihin pyrittiin siitä eteenpäin lisäämään ainoastaan inflaation aiheuttama kasvu. Lähtötaso oli alkeiskoulussa 1500 ja konservatoriossa 2000 mk lukukaudessa. Kymmenessä vuodessa maksut noin kolminelinkertaisuivat lähes vuosittain toimeenpannuin tarkistuksin. Syyslukukaudella 1958 ne olivat 5000 ja 6500 mk sekä kevätlukukaudella 1958 6300 ja 8000 mk. Nousu vastasi tuskin inflaation etenemisnopeutta. Maksujen eri tasoa lukukausien välillä perusteltiin silloin kevätkauden pidemmällä opetusperiodilla (JM TA 1958). Talousarvion loppusummasta oppilasmaksujen tuotto merkitsi vuonna 1958 noin viidesosaa, joten ensimmäisten vuosien suhteellinen korkea omakustannusosuus, 20-30, jopa 50%, muuttui vuosien varrella pienemmäksi opiston taloudellisista vaikeuksista huolimatta. Useissa yhteyksissä opiston johto teki selväksi, ettei se halunnut ulosmitata ottamiensa lainojen hoitokuluja oppilailta, vaan katsoi yhteiskunnan olevan velvollinen takaamaan kaikille taloudelliset edellytykset musiikkiopisto-opiskeluun.

5.1.5. Talouden syöksykierre 1954-1958

Ensimmäiset merkit opiston taloudenpidon vaikeuksista löytyvät vuoden 1952 alkupuolen pöytäkirjasta¹⁰ (JM PK 12.2.1952). Naistoimikunta anoi hallitukselta lupaa järjestää Vaasan läänin alueella 500.000 markan arvoiset arpajaiset musiikkiopiston hyväksi. Samaan aikaan arpajaisia oltiin puuhaamassa yhdessä Keski-Suomi - Rahaston kanssa koko valtakunnan alueelle peräti 15 miljoonan markan liikevaihdolla. Tähän hallitus päätti lähteä mukaan (ibid.), mutta ei ole olemassa tietoa siitä, ryhdyttiinkö arpajaisten järjestämiseen käytännössä. Jo aiemmin hallitus oli ryhtynyt keräämään varoja opiston rakennushankkeeseen suurkeräyksellä, joka

järjestettiin 1.4-31.8.1951. Sen suojelijaksi oli lupautunut itse Jean Sibelius. Säveltäjämestarin mukaan saaminen katsottiin opiston piirissä tunnustukseksi sen toiminnalle (JM VK 1950-1951, 5-6). Keräyksen tulos jäi kuitenkin toivottua pienemmäksi, puhtaan tuoton osalta vain 174.106 markaksi (JM PK 28.11.1951). Tämä summa, samoin kun kannatusyhdistyksen keräämä rakennusrahasasto, yhteensä 650.000 mk, päätettiin Jyväskylän musiikkiopiston säätiön perustamisen yhteydessä liittää säätiön varoihin ja käytettäväksi Kilpisenkadun uuden toimitilan hankintakustannuksiin.

Rakennusrahastoon oli hankittu varoja opiston perustamisesta lukien lahjoituksin ja erilaisin tempauksin, joista huomiotaherättävin oli Harjun urheilukentällä 9. syyskuuta 1951 järjestetty ohjelmallinen yleisöjuhla (katso luku 1.3.). Talookohdella haluttiin paitsi tehdä rahaa, saada kaikki kansalaispiirit ymmärtämään nuoren musiikkiopiston tarpeellisuus (JM PK 15.8.1951). Keräystulosta ei löydy tilitysten joukosta, mutta todennäköisesti tapahtuman propaganda-arvo oli taloudellista hyötyä suurempi. Naistoimikunta näyttää saaneen tavoitteensa parhaiten toteutetuksi. Se hankki opistolle arpajaisten ja muun toimintansa tuotolla 500.000 markan arvoisen flyygelin sekä 135.000 markkaa maksaneen magnetofonin (JM TK 1952, 5).

Suuremmaksi ongelmaksi kuin varainhankinta huonetiloina tai niitten sisustamista varten muodostuivat opiston likviditeettiongelmat. Opetustoiminnan kuluja varten saatiin aluksi suunnitelmien mukainen kate avustuksista ja omasta tulonhankinnasta. Noronen joutui kuitenkin toteamaan hallitukselleen 29.5.1952 pidetyssä kokouksessa, että opistolle oli jäänyt edelliseltä vuodelta velkaa juoksevista menoista yli 700.000 mk. Tilinpäätöksen mukainen tappio oli 409.219 markkaa, josta alijäämäksi edellisen vuoden voitto pois laskien muodostui noin 340.000 markkaa. Lukukausimaksujen tarkistukseen ei auttanut, vaan hallitus joutui anomaan kaupungilta ylimääräistä avustusta mainitut 340.000 markkaa¹¹ (JM PK 10.9.1952). Tiukkeneva talous johti siihen, että opettajien palkkaustaso jäi "alle kaiken kohtuuden". Noronen toivoikin, että valtio tästedes avustaisi opistoa enemmän, etenkin kun pääkaupunki sai musiikin hyväksi myönnettyistä varoista monta kertaa enemmän kuin muu valtakunta yhteensä (JM VK 1951-1952, 5-6). Vuonna 1952 alkoi musiikkiopiston talouden alamäki sekä Norosen Helsinki-keskeisyyttä vastaan käynnistämä katkera kampanja.

9.

Kannatusyhdistyksen viimeinen pöytäkirja on päivätty 28.4.1961 ja se on Norosen käsin kirjoittama. Siitä puuttuvat oikeaksi todistajien nimet. Pöytäkirjan liitteen mukainen lyhyt talousarvioehdotus, loppusummaltaan 105.000 mk, hyväksyttiin, samoin jäsenmaksut. On mahdollista, ettei kannatusyhdistys enää tämän jälkeen pitänyt virallisia kokouksia. Keski-Suomen Maakunta-arkistosta 4.2.1998 saadun tiedon mukaan musiikkiopiston kannatusyhdistys poistettiin rekisteristä oikeusministeriön päätöksellä 10.7.1991. Päätös perustui lakiin eräiden yhdistysten poistamisesta yhdistysrekisteristä (504/89), jolla siivottiin rekistereihin jääneitä, pitkään toimimattomina pysyneitä yhdistyksiä.

10.

Vuosi 1952 oli musiikkiopiston säätiön kannalta tärkeä perustamisvuosi, minkä takia kannatusyhdistyksenkin hallitusten kokousten pääasia tuntuikin olevan omien tilojen rakentamisen ja omistamisen käytännön ratkaisut.

11.

Kaupunki myönsi musiikkiopistolle vuoden 1953 avustuksen suurempana (2.500.000 mk), kuin seuraaville neljälle vuodelle (2.200.000 mk). Uppiniskaista, orkesterikriisin ryvettämää musiikkiopistoa sekä sen johtajaa kuritettiin kovalla kädellä.

Mikään yksittäinen syy ei liene johtanut velka- ja vekseliarteeseen, jossa opisto joutui seuraavat kymmenen vuotta elämään. Todennettavin muutos laitoksen budjettirakenteessa tapahtui vuokra- ja orkesterikulujen kasvun lisäksi opetuksen kulujen lisääntymisen johdosta. Vuonna 1950 oppilaitos sai ensimmäiset vakituiset Jyväskylän ulkopuolelta rekrytoidut opettajansa, joiden palkkaus oli nostettava muita korkeammalle tasolle. Myös ympärivuotisen palkanmaksun käyttöönotto ja erinäiset palkkaukseen kuuluvat sosiaaliset lisät alkoivat vaikuttaa. Saman oppilasmäärän hoitaminen tuli opistolle entistä kalliimmaksi.

Uuden menoerän muodostivat myös säätiölle maksettavat vuokrat. Säätiö oli itse tukalassa taloudellisessa asemassa ja joutui perimään musiikkiopistolta suunniteltua korkeampia vuokria (JMS TK 1953, 2). Se oli joutunut ottamaan noin 4 miljoonan markan lainan toimitilojen hankkimiseksi. Kun vuokramenot vielä vuoden 1951 talousarviossa ennen Kilpisenkatua oli arvioitu 80.000¹² markaksi olivat ne kaksi vuotta myöhemmin vastaavassa talousarvion menokohdassa 930.000 mk. Samanlaista "laadullista kehitystä" tapahtui orkesterimenoissa. Vuonna 1951 arvioitiin tähän tarvittavan noin 250.000 markkaa, kaksi vuotta myöhemmin 384.000 markkaa¹³, vaikka orkesteri ei ollut lukumääräisesti kasvanut (TA 1951, 1953).

Taloudellinen katastrofi tapahtui sen jälkeen, kun opiston orkesterin lisääntyville kuluille ei enää saatu maksajaa. Valtio oli tullut orkesterin kustannuksissa hyvin vastaan, mutta Jyväskylän kaupunki ei jättänyt "piikkiä auki". Kun rahaa ei lisäävustusanomuksella 1954 saatu, oli vain kaksi mahdollisuutta: säästää orkesterin tai säästää opetuksen menoissa. Noronen valitsi ensimmäisen ja sai itsenäisyyteen pyrkivän orkesterin johtajan ja soittajat kapinaan.

Orkesterikriisin pahin taloudellinen seuraamus oli siinä, ettei kaupunki nostanut avustuksiaan vuosina 1954-1957 edes inflaatioprosentin vertaa. Jonkinlaisena puolustustaistelun voittona saatettiin musiikkiopiston hallituksessa pitää sitä, että orkesterin eroamisen jälkeen valtionavun kehitys pystyttiin pitämään vuoteen 1957 asti markkamääräisesti nousujohteisena.¹⁴ Vuonna 1957 valtio nosti musiikkiopiston avun 3.200.000 ja orkesterituen opistolle 400.000 markkaan (JM PK 11.6.1957) ja lienee lisännyt tukeen vielä vuoden

aikana 600.000 mk, koska kokonaisavustuksen määräksi saatiin 4.200.000 mk (JK PK 29.3.1963, liite 3).

Taloudellisten vaikeuksien voittamiseksi Noronen yritti vedota suureen yleisöön lahjoitusten saamiseksi opistolle. Keski-Suomen Maakuntaliitto päätti 15.9.1956 musiikkiopiston hallituksen aloitteesta julkaista paikallislehdissä vetoituksen Keski-Suomen kunnille, että nämä esimerkiksi alkoholiliikkeen voittovaroista tai muuten taloudellisesti tukisivat musiikkiopiston suuriarvoista kulttuuriryötä (KSML 25.11.1956; VN leikekirja VII, 49).

Syksystä 1956 alkaen myös kaikki Jyväskylässä ilmestyvät sanomalehdet alkoivat julkaista sisäisivuillaan, taitossa jääneillä aukkopaikoilla, pieniä ilmoituksia, jotka kuuluivat "Jyväskylän Musiikkiopisto odottaa Teidän taloudellista tukeanne" ja myöhemmin vuoden 1958 jälkeen vähemmän muodollisesti "Jyväskylän Konservatorio odottaa Sinun tukeasi"¹⁵ (VN leikekirjat VII-XIII). On vaikeaa ellei mahdollista selvittää, oliko vetoimuksilla ja ilmoituksilla sen enemmän psykologista vaikutusta kuin käytännön merkitystään. Ne viestivät varmuudella vain yhdestä asiasta: musiikkiopistolla meni taloudellisesti heikosti.

Kannatusyhdistys oli tullut käyttömenoihinsa tarvittavan vekselivelan saamisen suhteen tiensä päähän. Noronen joutui ilmoittamaan hallitukselle 21.3. 1958, että opiston lyhytaikaisten ja muiden velkojen määrä oli noussut 1.9 miljoonaan markkaan ja että rahaa kassassa oli ainoastaan 500.000 markkaa. Ensimmäisen kerran musiikkiopiston historiassa hän joutui esittämään palkanmaksun rajoittamista opettajille.

Noronen pani hallituksen jäsenet valinnan eteen: koska pankit eivät enää anna lisää rahaa hänen takauksiaan vastaan, olisi hallituksen jäsenten annettava henkilökohtaiset takaukset lainojen vakuudeksi. Toisena vaihtoehtona hänellä oli taskussaan säätiökortti. Hän oli tutkinut yhdessä varatuomari Veikko Hyytiäisen kanssa mahdollisuutta siirtää musiikkiopisto olemassaolevan säätiön hoitoon ja hallintaan, sillä kun olisi tarpeeksi omaisuusmassaa velkojen vakuudeksi. (Hyytiäinen 5.1.1998; JM PK 21.3.1958.) Operaatio oli osoitus Norosen kekseliäisyydestä, mutta myös esimerkki idealismista ja rohkeudesta. Hän oli viimeiseen saakka pitänyt kunnia-asianaan hoitaa opiston opettajien palkat ja talon laskut

12.

Opisto sai vuokratut huoneistonsa omien tilojensa valmistumiseen saakka "kerjäämällä" eli pääosin ilmaiseksi.

13.

Opisto maksoi orkesterin kapellimestarille varsin hyvää palkkaa. Ahti Karjalainen sai välikirjaansa sovittua 45.000 markan ympärivuotisen kuukausikorvauksen, mihin sisältyi muutakin opetusta. Samaan aikaan tavallinen opettaja ansaitsi vain 22.000 markkaa 9 kuukaudelta (JM PK 16.11. 1950, liite 1). Orkesterin jäsenille maksettiin korvauksia 150-200 markkaa/harjoitus ja oppilassoittajat saivat alennusta lukukausimaksuihin 50 markkaa/harjoitus (JM PK 3.5.1950). Myöhemmin palkkaus koheni vielä huomattavasti ja runko-orkesterin soittajat saivat vuoden 1953 talousarvion mukaan 5000 x 9, kapellimestari 34.000 x 12 ja konserttimestari 8000 x 12 markan kuukausikorvauksen (JM PK 10.9.1952, liite).

14.

Orkesterikriisin ja soittajien eron aiheuttama valtionavun vähennys vuoden 1956 oli talousarvioon merkitystä 4.500.000 markasta 1.600.000 mk. Valtionavun osuus opetukseen säilyi kuitenkin suurinpiirtein entisellään.

15.

Taloustalkoisiin ottivat osaa Keski-suomalainen, Jyväskylän Sanomat ja Työn Voima. Pikkuilmoitukset, joita ehti ilmestyä seitsemän vuoden aikana yhteensä satoja, näyttävät loppuneen vuoden 1962 syksyllä (JM VK 1956-1957, 9).

ottamalla surutta lyhytaikaista luottoa pankista. Kokeneena taloudenhoitajana Noronen lienee ollut hyvin perillä lainanoton riskeistä, ja hän saattoi helposti laskea nopeasti laukkaavan inflaation vaikutuksen velkapääomien kutistumiseen. Vuoden 1957 toimintakertomuksessa (JM PK 31.3.1958, liite 1, 7) kerrotaan toiminnan säätioittämisellä olleen esikuvaa: 1. joulukuuta 1928 kannatusyhdistyspohjainen Helsingin musiikkiopisto siirtyi Helsingin konservatorion säätion hallintaan samanlaisten taloudellisten vaikeuksien kohtaamina.¹⁶

Ylläpitäjää vaihtamalla eivät ongelmat poistu, totesivat päättäjät useaan otteeseen ratkaisua viimeistellessään. Musiikkiopisto sai kuitenkin välttämättömän aikalisän lainojensa hoitamiseen. Perusteluissaan vuoden 1958 talousarvioon (JM PK 4.9.1957, liite 1) Noronen tilittää opiston kymmenen toimintavuoden jälkeen käsityksiään taloudenhoidosta ja muustakin. Hän totesi, että osa opettajista oli pahimman ahdingon aikana joutunut tyytymään 25-30% osuuteen palkoistaan ja että jotkut opistossa olivat tehneet työtään jopa palkatta.

Kuitenkaan hän ei nähnyt muuta mahdollisuutta saada Jyväskylään päteviä opettajia, kuin kiinnittämällä heidät päätoimisina. Tärkeimmät tehtävät oli Norosen mielestä hoidettava kokovuotisina. Hän halusi ottaa mahdollisimman pian käyttöön opettajien ikälisäperusteet, jota varten budjettiin oli varattu määräraha. Hän vertaili myös opettajiensa palkkatasoa kaupungin kansakoulujen opettajien viikotuntipalkkoihin ja totesi musiikinopettajien olevan näihin nähden, oppikoulunopettajista puhumattakaan, palkkakuopassa.¹⁷

Samassa kirjoituksessa Noronen toteaa, miten paljon laitos on saanut vastaanottaa soitinlahjoituksia. Kaikki 11 pianoa ja flyygeleitä, suuri määrä orkesterisoittimia sekä muuta materiaalia oli saatu budjettirahoituksen ulkopuolelta. Hän ei voinut olla puuttumatta kaupungin avustuksen pienuuteen, jonka hän näki uhkaavan sen asukkaiden mahdollisuuksia saada musiikkiopistotasosta opetusta.

Mielenkiintoisessa vuoden 1958 talousarviossa oli erillinen, orkesteritoiminnalle tarkoitettu osa sekä varauksia musiikinopettajien valmistukseen ja oopperatoiminnan aloittamiseen. Nämä olivat Norosen mukaan budjetissa valtiolta haettavia avustuksia varten. (ibid.) Hänellä säilyivät äärim-

16.

Noronen on epätarkka ottamassaan esimerkissä Helsingin musiikkiopistosta. Säätio perustettiin kyllä 1.12.1928, mutta sen tehtävä oli ainoastaan rakentaa ja ylläpitää konservatorion Pohjoisen Rautatiekadun toimitaloja, jotka valmistuivat Helsingin kaupungin lahjoittamalle tontille vuonna 1931. Helsingin musiikkiopistoa, vuodesta 1924 konservatoriota, samoin kuin niiden työn jatkajaa, 1.2.1939 alkaen Sibelius-Akatemiaa, hallinnoi vuodesta 1912 alkaen perustettu osakeyhtiö.

17.

Taidekasvatuskomitea oli asetusehdotuksessaan esittänyt konservatoriotasoisien opistojen lehtorien palkkauksen rinnastamista valtion oppikoulujen vanhempien lehtorien palkkaukseen (TKK 1951, 8)

18.

Vanha ylläpitäjä, kannatusyhdistys, piti säännöllisiä kokouksia vuoteen 1961 asti. Sen jälkeen löytyy vielä yhdistyksen tilinpäätös vuodelta 1963, jonka mukaan jäsenmaksuja oli kertynyt 345 (uutta) markkaa. Yhdistyksen loppuvuosien tärkeimpiä tehtäviä oli tukea vähäisistä varoistaan konservatorion toimintaa. Tämän se toteutti perustamalla laitoksen urkurahaston ja lahjoittamalla sille peruspääoman 200.000 (Kannatusyhdistyksen vuosikokous 11.4.1960). Rahaston tuella pystyttiin konservatoriolle hankkimaan urut vuoden 1962 lopulla (JK VK 1962-1963, 11).

maisten vaikeuksienkin keskellä vahvat visiot ja idealistinen usko parempaan tulevaisuuteen.

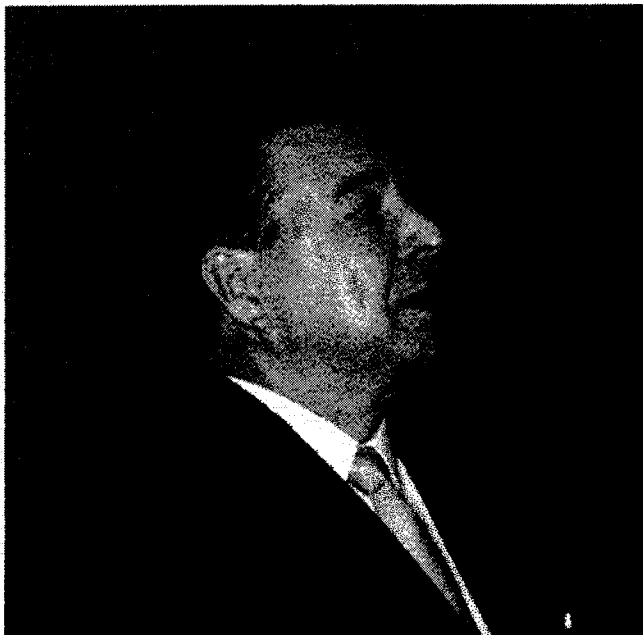
5.2. SÄÄTIÖ 1958-1963

Vuosi 1958 merkitsi musiikkiopiston historiassa suurta murrosta. Norosen aloitteesta oli opisto muuttanut Helsingin musiikkiopiston tavoin nimensä konservatorioksi ylläpitäjämääräyksen yhteydessä¹⁸. Se aiheutti kriisien tulehduttamassa ilmapiirissä uuden lehtipolemiikin aallon. Toinen vedenjakaja muodostui K.V.Leinon ajan päättymiseen. Leino oli peittelemättä ja useaan otteeseen, viimeksi suurlahjoituksensa yhteydessä lokakuussa 1958, ilmoittanut, että hänen miljoonansa olivat sidotut V.E.Norosen kohtaloon konservatorion johdossa (JK PK 8.6.1959; JK TK 1958, liite 1).

Tästä syystä Liisi ja K.V.Leinon muistorahastolle lahjoitetut 5.000.000 markkaa "jäädettiin" ja pääoman käytöstä saivat päättää vain Noronen ja hänen uskottunsa (JK VK 1958-1959, 12). Leino kohosi vielä kuolemansa jälkeen musiikkipolitiikan vaikuttajaksi kaupungissa. Kaikesta päätellen häntä oli informoitu sairastuoteeseen uudesta uhasta, joka oli noussut hänen ystävänsä vastaan: Jyväskylän kaupunginhallitus oli evännyt Noroselta luvan toimia konservatorion johtajana vuoden 1959 alusta lähtien (JK PK 29.1.1959).

Yksi näyttävimpiä osoituksia Norosen taitelutahdosta ja selviämiskyvystä kovissakin paikoissa oli hänen pysymisensä johtajan paikalla kaupungin sivutoimilupa-ottamasta selkeän kielteisestä kannasta ja hovioikeuden, jopa korkeimman hallinto-oikeuden, päätöksistä huolimatta. Hän jätti johtajan tehtävät vasta sairauden ja kuoleman kohdatessa. Kun sivutoimiluvan kieltämisen todennäköisyys jo oli selvästi tiedossa vuoden 1958 lopussa, valitsi konservatorion hallitus Norosen puheenjohtajakseen. Tässä tehtävässä hän toimi tilanteen selkiytymiseen eli vuoden 1963 loppuun saakka johtajan toimensa ohella. Asemistaan hän ei kovimmakaan painostuksen alla luopunut.

Norosella oli omien hallintoelimiensä tuki kaiken aikaa takanaan. Paitsi että konservatorion hallitus jos kuka tunsikin hänen ansionsa, tiedettiin oppilaitoksen johdossa taloudelliset mahdollisuudet päätoimisen johtajan palkkaamiseksi hy-

Kuva 15 Kaupunginjohtaja Veli Järvinen oli 1960-luvun avainhenkilö myös Jyväskylän kaupunginorkesterin ja konservatorion kehittäjänä. Hänen johdollaan Jyväskylän kaupunki aloitti myönteisen, kulttuuria tukevan politiikan, jonka ansiosta molemmat musiikkielämää edustavat laitokset saavuttivat valtakunnallisesti merkittävän aseman. KK valokuva-arkisto.

vin vähäisiksi. Säätiöittämissä jälkeen vekselivelat oli muutettu pitkäaikaisiksi, mutta tullessa vuoden 1959 puolelle tappiotilillä oli edelleen noin 2 miljoonan markan miinusmerkinen loppusumma (JK PK 8.6.1959, liite 5). Seuraavan vuoden kohdalla tilanne parantui lainatilien saldon päättyessä 1.825 miljoonan markkaan ja tilivuoden tuloksen muodostuksessa lievästi ylijäämäiseksi (JK PK 27.4.1960, liite 4). Tilintarkastajien mukaan tähän oli päästy toimintaa tilapäisesti supistamalla (JK PK 27.4.1960, liite 5). Säästölinja näytti jatkuneen vuoteen 1963, laitoksen ns. puolikunnallistamiseen saakka. Ainainen huoli oli opettajien palkkaus. Vertailu oppivelvollisuuskouluun puolelle osoitti, että musiikinopettajat konservatoriossa olivat palkkakuopassa (JK PK 20.1.1960, liite). Asiaan saatiin pöytäkirjan mukaan vuonna 1960 pieni, noin 10% korjaus (ibid.).

Opettajien ansiotason korjaus nousi tämän jälkeen eräänlaiseksi koetinkiveksi pyrittäessä kehittämään konservatoriota. Palkkausta verrattiin useimmiten kansa- ja oppikoulujen opettajien vastaaviin ansioihin tai vertailussa käytettiin tausta-aineistona muiden kaupunkien käytäntöjä. Ansioiden jälkeenyääneisyys tunnustettiin avoimesti hallituksen toimesta

19.

Vuoden 1963 alusta toteutettiin rahauudistus, jolla desimaalipilkkua siirrettiin kaksi pykälää vasemmalle. Summa vastasi siis 3.100.000 vanhaa markkaa ja oli varsin huomattava.

20.

Konservatorion arkistosta puuttuu kokouspöytäkirja joulukuulta 1963, jolloin päätös uusien sääntöjen hyväksymisestä oli tehty. Muutoinkin alkuvuosi 1963 oli Norosen sivutoimiluvan epäämisen (JK PK 5.1.1963, 7§), opettajaerojen sekä riitaisuuskien (JK PK 30.8.1963) takia sekava.

ja ongelmaan yritettiin saada ratkaisuja. Jyväskylän konservatorion opettajien kärsivällisyys loppui keväällä 1960 ja he kirjoittivat tiukkasanaanaisen kirjelmän oppilaitoksen hallitukselle. Siinä todettiin pahimman epäkohdan olleen sen, että "Konservatorio ei ollut vuoden 1956 jälkeen maksanut opettajilleen minkäänlaista yleistä prosentti- tai kuoppakorotusta, jonka kaikki muut Suomen palkannauttijat olivat saaneet jo useita kertoja" (Opettajayhdistyksen kirje 10.5.1960, KK arkisto). Vuonna 1961 saatiin läpi palkkojen yleiskorotus, mutta todettiin, että taso edelleen oli huomattavasti yleistä valtakunnan tasoa alempi. Samoin voitiin vuonna 1962 toteuttaa opetusalan palkankorotus, johon hallitus käytti 1.165.000 markkaa (JK TK 1962, liite 3; JK PK 29.5.1963). Opettajien ansiokehityksessä muuallakin ilmenneet räikeät puutteet olivat kuitenkin edistämässä maan musiikkioppilaitosten yhteistyötä, ja tälläkin perusteella kiirehdyttiin SML:n toimesta ehdotuksia musiikkioppilaitosten lakisääteisestä valtionavustusta (JK TK 1962, liite 3).

Vuoden 1963 talousarvion perusteissa todettiin jälleen kerran opettajien ansioitten kehnoisuus. Eroa ei verrattuna koululaitoksen maksamiin palkkoihin ollut pystytty kuumaan umpeen. Talousarviossa otettiin kuitenkin huomioon uudet eläkelait sekä varaukset johtajan, varajohtajan ja taloudenhoitajan palkkoihin "mikäli nykyiset tehtävien hoitajat sattuisivat vaihtumaan" (JK PK 29.8.1962, liite). Vuosien 1961-1963 talousarvioiden loppusummat oli, kiitos lähinnä valtionapujen kasvun, saatu nousuun ja monia rahoitusuudistuksia näin voitu toteuttaa. Myös säätiön velkasaldo näytti näiden vuosien kuluessa pienentyneen ollen vuoden 1963 tilintarkastuskertomuksen mukaan enää 1.560,62 mk. Vuoden 1963 aikana voitiin opetusministeriön eri avustuksella sekä lahjoitusvaroilla toteuttaa toimitilojen perusteellinen kunnostus. Tuntemattomina pysyttelevät hyväntekijät hankkivat myös kesän aikana soittimia: peräti kaksi flyygeliä ja kolme pianoa, rahalliselta arvoltaan 31.000 markkaa.¹⁹ (JK PK 30.8.1963.) Vuoden alkupuolella myös johtaja Norosen sivutoimiongelma sai kunniallisen päätöksen hänen jäädessään täysinpalvelleena eläkkeelle Jyväskylän kansakoulujen taloudenhoitajan tehtävistä (JK VK 1962-1963, 10).

5.3. SÄÄTIÖ 1964-1969

Vuoden 1963 lopulla tapahtui säätiön sisällä "veretön vallankumous". Säätiön hallitus hyväksyi Jyväskylän kaupungin määräysvallan eli 8 jäsenen edustuksen säätiön 15-jäsenisessä valtuuskunnassa.²⁰ Operaatio tapahtui yllättävän

nopeasti, ja sopimuksen ansiosta toteutuivat ratkaisuun liittyvät lupaukset kaupungin tuen lisääntymisestä (JK TK, 1963, 2). Oli ajautettu monessa mielessä pattitilanteeseen. Kaupungin mielestä ennen muuta yhteistyö Jyväskylän orkesterin ja musiikkilautakunnan kanssa oli vihdoin saatava järjestykseen.

Toisaalta opettajien jatkuvat vaatimukset palkkaustason kohentamiseksi olivat johtaneet siihen, että hallitus oli päättänyt vuoden 1963 budjetissa palkankorotuksista, joita ei puuttuvien avustusten vuoksi olisi voitu toteuttaa (JK TK 1963, 1). Noronen näki yhdessä Veikko Hyytiäisen kanssa tilanteen ainoaksi ulospääsymahdollisuudeksi tarttua kaupungin lupauksiin konservatorion pelastamiseksi konkurssilta ja yhä kasvavilta riitaisuuksilta (Hyytiäinen 5.1.1998).

Huhtikuussa 1964 asiaa valmistelleen toimikunnan esityksestä sinetöitiin kaupungin tärkeäksi kokema yhteistyö konservatorion ja musiikkilautakunnan kesken sopimuksella. Sopu puolestaan avasi tien konservatorion 47.000 markan lisämääräraha-anomukselle, jonka saaminen oli välttämätön edellytys henkilökunnan virka- ja palkkausasioiden hoitamiseksi.

Oli kysymys todella merkittävästä julkisen tuen kasvattamisesta, kun otetaan huomioon, että konservatorio oli saanut kaupungilta varsinaisena avustuksena vuonna 1963 40.000 ja 1964 50.000 markkaa (JK PK 4.4.1964). Lopullinen lisämääräraha vuodelle 1964 oli 40.000 markkaa, mikä merkitsi 80% kasvua vuosiavustukseen (JK PK 16.5.1964).

Olisi luullut musiikkioppilaitoksen tien Jyväskylässä nyt siliävän ja yhteistyön sujuvan orkesterin sekä musiikkilautakunnan kanssa, mutta yksinkertaista ei asioiden hoito näyttänyt olevan tänäkään jälkeen. Musiikkilautakunnan puheenjohtaja ja myös konservatorion hallitukseen ja johtokuntaan nimitetty Väinö Starck ajoi aktiivisesti Norosen syrjäyttämistä ja johtajan paikan auki julistamista samanaikaisesti opettajantoimien kanssa. Hän ei näyttänyt olevan asialla yksin²¹ (JK PK 16.5.1964; JK PK 31.8.1964, Päivö Oksalan ym. kirje 23.5.1964, KK arkisto). Tämä aiheutti luonnollisesti kitkaa ja levottomuutta musiikkiväen piirissä, varsinkin kun esiin otettiin toisen musiikkioppilaitoksen perustamisella uhkailu (katso luku 3.3.).

21.

Päivö Oksalan ja 16 jyväskyläläisen musiikkihenkilön allekirjoittama kirjelmä ei välttämättä saa korkeita tyyli pisteitä. Konservatorion johtokuntaa painostettiin kyseenalaisella tavalla siirtämään Noronen eläkkeelle, mm. vetoamalla hänen terveyteensä. Ikävä uhkailun maku jäi myös lopputoteamukseen, jossa väläytettiin musiikinopetuksen asian hoitamista konservatorion ulkopuolella.

22.

Pekka Sipponen (21.3.1915 -9.11.1989 Jyväskylä) oli koulutukseltaan juristi. Hän työskenteli Jyväskylän PYP-pankin (myöhemmin SYP) Jyväskylän konttorin johtajana R.Souranderin jälkeen vuosina 1969-1982 sekä saman pankin piirihohtajana vuosina 1975-1982. Hänen isänsä M.V.Sipponen (1884-1955) oli samoin pitkäaikainen Jyväskylän kunnan Säästöpankin pankinjohtaja, maaseurakunnan kanttori-urkuri sekä kaupungin musiikkilautakunnan edustaja Jyväskylän musiikkiopiston hallituksessa aina kuolemaansa saakka. Pekka P. Sipponen toimi sekä kaupungin musiikkilautakunnan puheenjohtajana (1965-1969) että konservatorion johtokunnan puheenjohtajana vuosina 1964-1973 ja valtuuskunnan jäsenenä vuoden 1975 loppuun asti.

23.

Soitin maksoi yhteensä 20.000 mk, josta kaupunki rahoitti puolet (JK VK 1964-1965, 4; JK PK 16.12.1964)

24.

Jyväskylän kaupunginorkesteri aloitti virallisesti toimintansa avauskonsertillaan 28.1.1965.

Norosen jätettyä johtokunnan puheenjohtajan tehtävät pankinjohtaja Pekka P. Sipposelle²² osana kaupungin kanssa tehtyä sopimusta, ja lähestyvän valtionapulainsäädännön vaatimusten tullessa yleiseen tietoon, syntyi johtokunnassa puolikunnallisen säätiön aikana aiempaan käytäntöön verrattuna tarkempi asioiden käsittelytapa ja päätösten kirjausmenettely. Kaikkien tuli sopeutua uuteen ja asialliseen kokouskulttuuriin. Tämä näytti onnistuneen myös Veikko Noroselle, joka jatkoi tehtäviään johtokunnan sihteerinä ja pöytäkirjanpitäjänä. Keskustelupöytäkirjojen laatiminen lienee merkinnyt hänelle niin tärkeätä vaikutusmahdollisuutta ja "viimeisen sanan" kirjaamista, ettei hän halunnut tästä käytännöstä luopua.

Tutkijalle perusteellisesti vaikkakin subjektiivisin painoituksin laaditut pöytäkirjat avaavat pääsyn asioiden taustalle. Kokouskäytäntöjen jämaköityminen Pekka Sipposen istuttua puheenjohtajan tuolille oli kuitenkin välttämätöntä. Henkilökunnan edunmääritys, yksilötasoiset palkkaratkaisut, ikälisät, lääkarintodistukset, avustusten myöntämispäätökset, lukukausimaksujen alennusanomukset ym. edellyttivät tarkkaa käsittely- ja kirjausmenettelyä. Pöytäkirjojen mukaan konservatorion johtajaa esittelijänä sekä johtokuntaa päätöksentekijänä työllistettiin aikaisempaa vaativammalla tavalla. Vuosittain käsiteltävien asioiden lukumäärä lisääntyi moninkertaiseksi ensimmäisen säätiön aikaan verrattuna.

Osoituksena luottamuksesta tulevaisuuteen ja yhteistyön merkityksen oivaltamisesta konservatorio alkoi toimia yhteisvastaullisesti kumppaneittensa kanssa. Säätiö osti kaupungin ja konservatorion naistoimikunnan kanssa konserttilyygelin, joka sijoitettiin Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun juhlasaliin²³. Soitin haluttiin saada rikastuttamaan sekä orkesterin, Jyväskylän kesän, korkeakoulun että Jyväskylän kaupungin järjestämiä musiikkilaisuuksia (JK PK 16.12.1964, Flyygelin hoito- ja käyttöohjeet). Myös tavallisia pianoja hankittiin ensimmäistä kertaa budjettivaroin (JK PK 28.3.1967). Johtokuntaa alkoivat pöytäkirjojen mukaan erityisesti työllistää musiikkilautakunnan ja oppilaitoksen yhteiset opettajat ja muusikot, joiden palkkaus- ja työsuhteasioissa tuntui tuon tuostakin olevan tarkistamista²⁴. Uuden asemansa kirkastamiseksi konservatorio etsi toistamiseen laitoksen nimenmuutosta. Noronen oli jo konservatorio-nimen

käyttöönoton yhteydessä vakavasti tarjonnut Hannikaisten nimen liittämistä oppilaitoksen nimeen, hankkipa siitä useita myönteisiä lausuntojakin. Nyt aika oli kypsä, ei nimen muutokselle, mutta konservatorion omistamiselle Ilmari ja Tauno Hannikaiselle. Juhlallinen omistusakti tapahtui sopivasti Tauno Hannikaisen 70-vuotisjuhlien yhteydessä, jotka konservatorio järjesti Jyväskylässä (JK PK 8.10.1965).

Käiksi päästiin myös tarpeellisiin tilojen uudistus- ja korjaustöihin. Konservatorion pitkäaikainen vuokralainen Oy Yleisradio Ab sai uuden huoneiston, ja 1.1.1966 vapautui Kilpisenkadulta lisää kipeästi kaivattua opetustilaa. Samalla myös remontoitiin kaupungin ja ennen muuta opetusministeriön avustuksella toimitilojen kellarissa olevat huoneet luokka- ja harjoitustiloiksi (JK PK 26.1.1966).

Opettajien palkkausta päästiin korjaamaan entistä useammin, esimerkiksi vuoden 1966 aikana kahteenkin otteeseen sekä uudelleen 1.1.1967 alusta lukien (JK PK 12.7.1966; JK PK 12.5.1967). Palkkaus pyrittiin määrätietoisesti sitomaan valtion palkkausluokkiin, koska ennakoitiin musiikkioppilaitostoimikunnan työn tuloksena syntyneen mietinnön kriteerien perusteella oppilaitosten käyvän keskenään kovaa taistelua lakisääteisistä valtionavuista (JK PK 12.7.1966).

Kaupunki piti lupauksensa konservatorion avustamisesta: vuodelle 1965 saatiin toiminnan tukemiseen 133.000 markkaa. Seuraavan vuonna summa oli 150.000 ja valtionapu 60.000 markkaa. Vuodelle 1967 kaupungin antama tuki nousi huikasti 228.000 markkaan valtionavun pysyessä toiminnan osalta entisellään²⁵. Se oli kuitenkin Jyväskylän konservatoriolle suhteessa muihin musiikkioppilaitoksiin ylivoimaisesti suurin oppilasta kohti (JK PK 12.5.1967). Vuoden 1968 menoihin saatiin kaupungilta 265.000 (JK PK 24.1.1968) ja valtiolta 75.000 markkaa (JK PK 29.4.1968).

Näihin avustusrahoihin sisältyi koko joukko kehittämistä rahaa, sillä ne nousivat huomattavasti inflaatiovahuttia nopeammin. Konservatoriolle luotiin edellytyksiä menestyä oppilaitosten lakisääteistämiskilvassa. Opetuksen kehittäminen katsottiin niin vakavaksi asiaksi, että jopa oppilaitoksen 20-vuotisjuhlat päätettiin jättää pitämättä ja säästää nämäkin rahat "opetustyön tarpeisiin" (JK PK 29.4.1968).²⁶

Vuoden 1969 talousarvio laadittiin uuden lainsäädännön vaatimiin puitteisiin ja sillä oletuksella, että valtionapu tultaisiin myöntämään hyväksytyihin menoihin 45 % mukaisena.

25.

Valtiolta ruvettiin 1960-luvulla saamaan avustuksia muuhunkin kuin opetustoiminnan kuluihin. Perinteisen orkesterin valtionavun lisäksi opisto sai valtion tukea oopperatyön edistämiseen, huoneiston korjauskuluihin sekä tilivuotien lopulla useaan kertaan ylimääräisiä valtionapuja opetusministeriölle säästyneistä varoista.

26.

Syy siihen, miksi laitos vietti juhlapäivää työn merkeissä, lienee ollut myös Norosen pitkässä sairauslomassa, joka kesti vuoden 1967 elokuun 10. päivästä maaliskuun 1968 alkuun (Lääkärintod. 12.1.1968, JK PK 24.1.1968, liite).

27.

Kaupunkineuvos Veli Järvinen (25.11.1911 Kymi) toimi Karhulan kauppalanjohtaja vuosina 1951-1958 ja Jyväskylän kaupunginjohtajana vuodet 1959-1974. Eduskunnan jäsen hän oli vuosina 1948-1951. Veli Järvinen toimi konservatorion säätiön valtuuskunnan puheenjohtaja vuodesta 1964 vuoteen 1990 ja jäsenenä vuodesta 1960 alkaen edelleen. Säätiön kunniajäsen hänestä tuli vuonna 1974 ja ainajäsen vuonna 1983.

Se olisi merkinnyt valtionrahan räjähdysmäistä kasvua, vuoden sisällä 75.000 markasta 273.000 markkaan eli lähes samaan, mitä Jyväskylän kaupungilta anottiin (JK PK 11.12.1968). Kun Jyväskylän kaupunki myönsi oppilaitokselle sen talousarvioesityksen mukaisesti 275.000 markkaa vuoden 1969 menoihin, (JK PK 6.3.1969) voidaan todeta kaupungin vuosina 1964-1969 konservatoriota kohtaan osoittaman avustuspolitiikan mahdollistaneen laitoksen kehittämisen kannalta yhden tärkeimmistä kasvuperiodeista.

Kaupungin rakentavan kulttuuripolitiikan takana oli tärkeä vaikuttaja, kaupunginjohtaja Veli Järvinen²⁷, joka toimi myös konservatorion hallintoelinten johdossa. Ilman Veli Järvisen asiallista ja myönteistä asennoitumista konservatorion kasvatustehtävään, olisi laitoksen selviytyminen 1960-luvun loppupuolen radikaaleista muutoksista ja 1970-luvun uusista haasteista voinut olla huomattavasti hankalampaa.

Ensimmäisen lakisääteisen valtionavun saamista varten piti opetusministeriölle lähettää anomus, jossa kysyttiin tarkasti valtionapukriteerien täyttymisestä. Konservatorio lähetti hyvissä ajoin, tammikuussa 1969, hakemuksen, johon vastausta saatiin odottaa toukokuuhun asti. Odotus palkittiin hienoisella pettymyksellä: lain piiriin ei tullutkaan 4-5 oppilaitosta niin kuin Noronen oli ymmärtänyt, vaan yhdeksän. Opetusministeriön päätös pienensi luonnollisesti oppilaitoskohtaisia rahoitusosuuksia, joita etukäteen oli jouduttu arvioimaan. Jyväskylän kohdalla päätös merkitsi budjetoidun valtionapuprosentin putoamista 5 prosenttiyksikköä. Talossa alkoi kesän 1969 alussa ankara miettiminen, miten tämä säästö saataisiin aikaan. (JK PK 21.5.1969, liite 1.)

Noronen joutui välittömästi tämän jälkeen, paljon tavalista aiemmin, laatimaan myös vuoden 1970 talousarvion (JK PK 12.6.1969), joka piti tarkemmin kuin koskaan aikaisemmin laskea uuden valtionapuprosentin ja musiikkioppilaitosasetuksen vaatimusten mukaisesti. Enää ei budjettiin tarvinnut miettiä rakenteellisia muutoksia, investointikuluja, opettajien virkoja tai juuri muitakaan uusia kustannuksia kohottavia menoeriä. Ensimmäistä kertaa oppilaitoksen historiassa konservatorio anoi kaupungilta talousarvionsa katteeksi pienempää avustusta, kuin mitä se oli edellisessä vuotena saanut (ibid.).

Samalla kun konservatoriossa pohdittiin uuden musiikkioppilaitoslainsäädännön käytännön soveltamistoimenpitei-

tä, irtisanottiin Jyväskylän kaupunginorkesterin kanssa tehty sopimus soittajien osallistumisesta konservatorion opetus-työhön 1.3.1969 alkaen (JK PK 6.3.1969). Monia vaikeita sovellusongelmia mukanaan tuonut järjestelmä purettiin näin tarpeettomana, mutta varmasti aikansa hyvin palvelleena.

Tämä ei missään nimessä poistanut kaupungissa tarvetta käyttää muusikkoja konservatorion opetustehtävissä tai päinvastoin musiikkioppilaitoksen opettajia kaupunginorkesterin avustajina. Toiminta tapahtui vain tästedes erillisiä korvauksia vastaan ja sopimuksin, joita taidelaitokset solmivat tarpeittensa mukaisesti.

Valtavan työmäärän vaatineen, nopeasti päätökseen saatetun Gummeruksenkadun tilahankkeen ohella vuoden 1970 budjetti jäi V.E.Norosen viimeiseksi kädenjäljeksi hänen luomaansa konservatorioyhteisöön. Loppuun saakka hänellä oli uusia ideoita mielessään. Rasittava työ ja sodassa saatu vamma vaativat kuitenkin veronsa, ja konservatorion johtaja uupui kirjaimellisesti työnsä ääreen 57-vuotiaana.

5.4. HALLINNON VAIHEET

5.4.1. Monimutkainen palapeli

Musiikkiopiston ensimmäinen hallinnollinen rakennelma oli selkeä: kannatusyhdistys, jolla oli normaalit toimielimensä, vuosikokous, hallitus, jossa oli yhdeksän ja johtokunta, johon kuului seitsemän jäsentä. Alusta alkaen Noronen halusi myös johtokuntaan työvaliokunnan, johon kuuluivat puheenjohtajat, sihteeri ja rahavarainhoitaja (JM PK 29.4.1948). Pian osoittautui, että rakenne oli liian moniportainen. Johtokunnan ja hallituksen roolit menivät sekaisin, ja hallitus hoiti käytännössä johtokunnan tehtäviä. Niinpä Noronen esitti hallituksen kokouksessa 4.3.1953, että johtokunta lakkautettaisiin ja sen tehtäviä hoitaisi työvaliokunta. Järjestely hyväksyttiin (JM PK 4.3.1953). Orkesterin säännöllisten konserttien myötä nousi opiston orkesteritoimikunta, kuten myöhemmin saatiin nähdä, tärkeäksi ”ulkoparlamentaariseksi” voimaksi, vaikkakin ilman päätäntävaltaa (katso luku 8.7.).

Musiikkiopiston säätiön siirtyessä vuonna 1958 oppilaitoksen ylläpitäjäksi, vanhan kannatusyhdistyksen toiminta hiipui. Sillä ei ollut mahdollisuuksia tukea konservatoriota yksinkertaisesti varojen puuttuessa. Työn jatkaja, vuonna 1951 perustettu Jyväskylän musiikkiopiston säätiö, oli alkuun kahden miehen yksityinen säätiö. Perustajajäsenet

K.V.Leino ja V.E.Noronen mieltivät yhdessä Veikko Hyytiäisen kanssa ne taustayhteisöt, joiden varaan he uskoivat musiikkiopistokiinteistön hoidon ja tarpeen tullen muitakin tehtäviä, voitavan vuoden 1952 alusta parhaiten järjestää²⁸ (Hyytiäinen 12.10.1997).

Säätiön hallitukseen tulivat sääntöjen mukaan kuulumaan Jyväskylän Konservatorion Kannatusyhdistys (2 jäsentä), Keski-Suomi-Rahasto (2 jäsentä), Jyväskylän kaupunki (2 jäsentä), Keski-Suomen Maakuntaliitto (2 jäsentä) ja Jyväskylän Säästöpankki (2 jäsentä) rahoittajan ominaisuudessa (JMS 3.2.1952). Tämän lisäksi kuului säätiöön pysyviä jäseniä oppilaitokselle eniten lahjoituksia tehneistä henkilöistä. He olivat K.V.Leino, V.E.Noronen, Kalle Heinonen, Lauri Noronen ja Päiviö Ollilainen (JM VK 1951-1952, 13). Myöhemmin, kun Keski-Suomi-Rahasto lopetti toimintansa, ei sen mandaatille enää valittu henkilöitä. Tästä syystä säätiö joutui muuttamaan sääntöjään (JK PK 28.3.1961).

Joulukuussa 1958 lähetyllä kirjeellä yritettiin turhaan saada Keski-Suomi-Rahaston toiminnan jatkajaa Suomen Kulttuurirahaston Keski-Suomen Rahastoa nimeämään edustajansa säätiön hallintoon (JK PK 8.6.1959, liite; JK TK 1958, 3). Kun tämä ei onnistunut myöhemminkään, muutettiin sääntöjä siten, että säätiön hallitus sai nimittää kaksi puuttuvaa jäsentä itse (JK PK 28.3.1961). Tätä ennen Noronen oli neuvotellut opetusministeriön kanssa mahdollisuudesta, että se nimittäisi kaksi jäsentä säätiön hallitukseen, mutta suunnitelma ei onnistunut oikeusministeriön asettamien ehtojen vuoksi (JK TK 1960, 2).

Kun paikat sitten sääntömuutoksen kautta vapautuivat säätiön itsensä täytettäviksi, ei Noronen kauan haikaillut esittäessään uusiksi jäseniksi maaherra Eino Palovettä ja kaupunginjohtaja Veli Järvistä (JK TK 1962, 2). Heidät valittiin vielä vuoden 1963 alussa säätiöön toiseksikin kolmivuotiskaudeksi, mutta tämä kausi katkesi kaikkien jäsenten kohdalla uusien sääntöjen tullessa voimaan 1964 alusta. Noronen yritti ja saikin konservatorion hallintoon vaikeina vuosina 1958-1963 arvovaltaisia jäseniä, mutta rakenteiden täysremontti oli väistämättömästi edessä. ”Norosen säätiön” hallitus teki työtä yllämainitussa kokoonpanossa²⁹ puolikunnallistamiseksi vuoden 1963 loppuun saakka.

Konservatorion ensimmäinen ylläpitäjäsäätiö (1.8.1958-31.12.1963) oli yksityisoikeudellinen organisaatio, ja kaupungin edustus siinä oli nimellinen. Tällä seikalla oli varmasti vaikutusta siihen, että oppilaitos saattoi pysyttää mie-

28.

Vuonna 1952 toimintansa aloittanut säätiö hoiti tehtäviään pelkästään huoneistojen haltijana vuoteen 1958. Sen jälkeen säätiöstä muodostettiin oppilaitoksen ylläpitäjäyhteisö, ja sen hallitus käytti vuodet 1958-1963 konservatoriossa ratkaisuvalltaa johtokunnan asemassa. Kaikki tämän ajan pöytäkirjat ovat kirjattu säätiön hallituksen nimiin, vaikka osa niistä oli suuremman aluksi 17-, myöhemmin 15-jäsenisen valtuuskunnan kokouksia. Tätä nimeä käytettiin ainoastaan vuosien 1956-1957 pöytäkirjoissa ja 1957-1958 vuosikertomuksissa.

29.

K.V.Leinon tilalle tuli hänen kuolemansa jälkeen vuonna 1958 rouva Liisi Leino (JK PK 14.12.1958). Rouva Leinon paikalle valittiin hänen kuolemansa jälkeen vuonna 1961 professori Tauno Hannikainen (JK PK 28.3.1961).

Kuva 16 Einari Kropsun ura konservatoriossa kesti tasan 30 vuotta. Opetustehtäviensä lisäksi hän joutui varajohtajan ja -rehtorin asemassa hoitamaan myös oppilaitoksen hallinnollisia tehtäviä yhteensä noin kolmen vuoden ajan. KK valokuva-arkisto, Jorma Räsänen.

hensä sen johdossa kaupungin musiikkilautakunnan kovasta painostuksesta huolimatta. Olisi ollut suoranainen ihme, ellei hallitus olisi tukenut johtajaansa Jyväskylän kaupunkia vastaan.

Oppilaitoksen kehittämisen kannalta Norosen jääminen 1.3.1963 eläkkeelle kansakoulujen taloudenhoitajan virasta ei kuitenkaan tapahtunut hetkeäkään liian aikaisin. Kun isäntä talossa vuonna 1964 vaihtui, ruvettiin hallinnollisten käytäntöjen malleja etsimään kunnallisesta päätöksentekokoneistosta. Norosen asema säilyi muutoksessa vahvana.

Uusi puolikunnallinen säätiö, jonka säännöt varatuomari Veikko Hyytiäinen laati, otti mukaansa entiset ainaisjäsenet, mikä lienee ollut paitsi viisasta myös välttämätöntä. Hyytiäinen halusi joukkoon jäävän myös Maakuntaliiton, jonka edustajana hän itsekkin oli hallinnossa siihen asti toiminut. Kaupungin enemmistö saatiin sen jälkeen aikaan yksinkertaisella yhteen laskulla $7+8=15$. Jäsenten lukumäärä jäi näin

entiselleen. Pois putosivat kannatusyhdistys, joka käytännössäkin oli luopunut aktiivisesta toiminnastaan, sekä Jyväskylän Säästöpankki, jonka velat olivat osin maksetut ja osin inflaation nakertamat.

Säätiön hallitus valitsi sääntöjen mukaisen johtokunnan, johon hallituksen puheenjohtajan, varapuheenjohtajan, sihteerin ja rahavarainhoitajan lisäksi kuuluivat kaksi hallituksen keskuudestaan valitsemaa henkilöä sekä laitoksen johtaja ja varajohtaja. Näillä hyvin laadituilla säännöillä säätiö tulikin toimeen ilman suurempia muutoksia pitkälle 1970-luvulle, alueellisen opetustoiminnan toteutumiseen saakka (katso liite 4).

5.4.2. Johtajan asema

Opiston johtajan asema oli organisaation alkuvaiheista asti poikkeuksellisen vahva. Oli ilmeistä, että Noronen otti sen vallan, jonka hän katsoi itselleen laitoksen perustajana ja musiikkialan asiantuntijana kuuluvan. Ensimmäisen särön hänen muodollisesti yhtenäiseen, yli 20 vuotta jatkuneeseen johtajuuskauteensa toi vuoden 1954 eroilmoitus ja opettajakollegion perustaminen auttamaan Norosta laitoksen johtotehtävissä (JM PK 17.12.1954). Kollegioon tulivat jäseniksi opiston ensimmäiset opettajat Ahti Karjalainen, Paavo Rautio ja Timo Mäkinen ja sen piti toimia Norosen puheenjohtajana (ibid.).

Ilmeisesti järjestelmä ei toiminut - valtaa oli mahdoton ilman selviä toimenkuvia ja vastuuta delegoida ja Noronen oli valmis 1955 keväällä jatkamaan yksin ohjaksissa. Perimmäinen syy Norosen muodolliseen väistymiseen ei kuitenkaan löytynyt musiikkiopiston sisältä tai hänen yksityisasiastaan. Jyväskylän kaupunginhallitus oli jo 24.2.1953 antanut Noroselle ultimaatumin hänen sivuviran pidostaan. Ilmeisesti varsin laaja julkisuus, mitä hän sai musiikkiopiston johtajan tehtäviä suorittaessaan, antoivat ulos päin sellaisen kuvan, että hän käytti liikaa aikaa, mahdollisesti jopa kouluviraston tilojakin, sivutoimensa hoitamiseen. Niinpä kaupunginhallitus jo tällöin päätti, että hän saa erittäin tiukoin ehdoin hoitaa tätä tehtävää ainoastaan vuoden 1954 loppuun (VN leikekirja III, 78).

Asiakirjat eivät kerro, neuvotteliko Noronen sivutoimestaan esimerkiksi kaupunginjohtaja Arvo Haapasalon³⁰ kanssa. Hänen oma esimiehensä, tarkastaja Vilho Niininen, joka oli myös kaupunginhallituksen jäsen, piti hänet epäilemättä ajan tasalla siitä, miten vaihtoehtottomasti kaupunki hänen jatkamiseensa suhtautui.

Kokouspöytäkirja 17.2.1954 kertoo kannatusyhdistyksen hallituksen päätöksistä varsin ristiriitaisesti. Varmalta näyt-

30.

Kaupunginjohtaja Arvo Haapasalo (18.5.1895 Mäntyharju -3.7.1955 Jyväskylä) oli koulutukseltaan juristi. Hän toimi Mikkelin kaupunginjohtajana vuosina 1929-1935 ja sen jälkeen Jyväskylän kaupunginjohtajana kuolemaansa 1955 asti.

tää, että Norosen tärkeät tukijat suunnittelivat tosissaan vetäytymistä musiikkiopiston hallinnosta, mikäli Noronen olisi sysätty syrjään. Käytännössä K.V.Leinon ja Hannikaisen suvun tuen menetys olisi saattanut raunioittaa rahoitusvaikeuksissa kamppailleen opiston henkisesti ja taloudellisesti. Lopputulos oli eräänlainen kompromissi, joka säilytti vallan Norosella. Vallankaappauksen uhka säilyi kuitenkin ilmassa koko vuoden 1955 ajan ennen muuta opiston kahden tunnetun pedagogin, Karjalaisen ja Mäkisen, jätettyä eroanomuksensa ja suurimman osan orkesterilaisista lähtiessä Musiikkiopistosta (JM PK 9.5.1955).

Helmikuun 2. päivänä 1956 pidetyssä kokouksessa hallitus hyväksyi opistolle uuden ohjesäännön ja sen mukaisesti varajohtajan vakanssin. Yhdessä hallituksen kanssa Noronen hyväksyi Paavo Raution opiston varajohtajaksi ja teki siinä tavattoman viisaasti. Rautio ei ollut kiinnostunut musiikkiopistobyrokratiasta, vaan halusi tehdä musiikkia ja opetus-työtä. Hänen muutettuaan paikkakunnalta myös tarve varajohtajuuteen äkkiä hävisi.

Seuraavan kerran varajohtajaa tarvittiin, kun Norosen johtajantehtävät olivat jälleen katkolla kaupungin sivutoimilupakiellon yhteydessä vuoden 1963 alussa. Tällöin hallitus valitsi konservatorion vt. johtajaksi Einari Kropsun ja perusti laitokseen apulaisjohtajan toimen (JK PK 5.1.1963). Näyttää siltä, että molemmat toimenpiteet olivat ennenaikaisia ja että Noronen ilman mitään katkoja toimi johtajan tehtävissä vaikean ylimenokauden 1959-1963 ajan kaupungin virasta eläkkeelle siirtymiseensä asti.

Varajohtajan asema virallistui uusien säätiön sääntöjen tultua hyväksytyiksi ja astuessa voimaan tammikuussa 1964. Säännöissä puhutaan konservatorion johtajasta ja varajohtajasta, jotka kuuluivat säätiön valmistavaan toimikuntaan eli johtokuntaan. Niinpä Einari Kropsu istuikin tästä alkaen laitoksen johtokunnan kokouksissa Raution tavoin varajohtajan paikalla. Tositalanne tuli eteen, kun Noronen joutui pitkälle sairauslomalle loppukesällä 1967. Silloin Einari Kropsu siirtyi välittömästi hoitamaan johtajan tehtäviä. Samoin tapahtui syyskuussa 1969, jolloin Veikko Noronen lyhyen aikaa sairastettuaan kuoli. Einari Kropsu joutui silloin toimimaan sijaisena melko tarkkaan vuoden ajan.

6. OPETUSTYÖ

6.1. Rakentava aika 1948-1953

Jyväskylän musiikkiopiston opetustoiminta, kuten muutkin toimet sen perustamis- ja alkuvaiheissa, noudattivat johdonmukaista ja suunnitelmallista kaavaa. Veikko Noronen lienee Sibelius-Akatemiassa opiskellessaan tarkkaan painanut mieleensä opetuksen järjestämisen mallit ja sovelsi niitä käytäntöön. Jyväskylässä annettiin heti opiston perustamisesta alkaen kannatusyhdistyksen hallituksen hyväksymän ensimmäisen työskentelyjärjestyksen mukaisesti (JM PK 11.5.1948) "suunnitelmallista ja mahdollisimman pätevää opetusta", jonka piti saavuttaa sekä yhteiskunnan että yksilöiden luottamus.

Yleissuunnitelman runko perustui Sibelius-Akatemian työskentelyjärjestykseen, mutta otti kuitenkin huomioon paikalliset ja taloudelliset olosuhteet. (JM PK 11.5.1948, liite) Suunnitelman mukaisesti opetusta annettiin musiikkiopistossa kahdella linjalla, alkeiskoulussa ja musiikkiopistossa, myöhemmin konservatoriossa. Alkeiskoulussa annettiin pääaineen yksilöllistä musiikinopetusta alle 15-vuotiaille, poikkeustapauksissa myös vanhemmille. Musiikkiopistolinjalla ohjausta saivat yli 15-vuotiaat sekä pää- että pakollisissa aineissa, joita olivat säveltapailu ja -sanelu, yleinen musiikkioppi ja analyysi sekä musiikin historia. Lisäksi kehittyneimmille oppilaille voitiin antaa alkutietoja kenraalibassossa ja soinnutuksessa sekä laulajille ensimmäisenä vuonna lausunnan opetusta. Kolmeen viimeksimainittuun aineeseen sisältyi luokkaopetuksen lisäksi myös henkilökohtaista ohjausta. Opetus jaettiin kursseihin ja niitä varten kerättiin laitoksen opettajista lautakunnat. Keväisin pidettiin kaikille oppilaille kypsyyskokeet, joista kehittyneimmät etenivät julkisiin näytteisiin. (ibid.)

Pääaineen opetus oli alkuvaiheessa jaettu kahteen viikotaiseen 20 minuutin mittaiseen jaksoon kun taas pakollisten luokkaopetusaineiden tunnin pituus oli 45 minuuttia. Lisäksi kuului opetusohjelmaan alusta pitäen yhteismusisointivoite harkinnan mukaan kuorossa tai orkesterissa (ibid.). Opettajien pätevyyskategoriat olivat selkeät: vakituisilta opettajilta vaadittiin Sibelius-Akatemian diplomi tai yliopistossa suoritettu vastaava tutkinto sekä työkokemusta, väliaikaiselta opettajalta sama vähemmällä työkokemuksella ja tuntiopettajalta opetusalan taitaminen. Vakituisten opettajan viikkotuntimäärä oli 24-26 ja lukuvuonna opetettiin 31-32

viikkoa. Oppilaitoksen toiminnan ensimmäisinä vuosina ei kesäajalta maksettu palkkaa, pieni lomakorvaus kyllä. Opettajat velvoitettiin opetustyön lisäksi osallistumaan laitoksen järjestämiin musiikki-iltoihin ja konsertteihin (ibid.).

Parin ensimmäisen toimintavuoden aikana opettajat olivat lähinnä jyväskyläläisiä, vaikka neuvotteluja oli käyty myös helsinkiläistaiteilijoiden kiinnittämisestä (JM TK 1948, 5). Syksyn 1948 opettajista yksi saapui kaupunkiin Tampereelta ja yksi Hämeenlinnasta. Jyväskylässä oli kuitenkin varsin kyvykkäitä pedagogeja omastakin takaa, mainittakoon heistä vaikkapa Dmitry Hintze ja sisarukset Mirja ja Minne Halinen.¹ Oppilaitos oli ylpeä siitä, että sen opetusohjelmaa luonnehdittiin Sibelius-Akatemian vararehtori Sulho Rannan toimesta "oikean musiikkiopiston mukaiseksi". Ranta piti myös tärkeänä sitä, että "opiskelijoille pyritään antamaan sellainen peruskoulutus, että heillä on mahdollisuus jatkaa opintojaan Sibelius-Akatemiassa" (JM TK 1948, 6).

Jotkut saattoivat kuitenkin nähdä varsin vähän eroa tilanteeseen ennen musiikkiopiston perustamista. Samat opettajat opettivat samoja oppilaita aiempien yksityistuntien tai orkesterikoulun sijaan nyt opiston nimissä. Kun omia opetustiloja ei alussa pystytty hankkimaan, opetusta jaettiin jopa 14 eri paikassa, ja kuten aikaisemmin, myös opettajien kotona. Kiihittävä oli kuitenkin oppilaitoksen soitinvalikoiman runsaus, mikä oli erityisen tärkeää käynnistyvän orkesteritoiminnan kannalta. Soittimensa oppilas saattoi valita kaikesta "harmoonin" ja "lakkipuhaltimien" väliltä (JM PK 25.8.1948).

Uusien opettajien värväys ei onnistunut vielä opiston toiseksikaan työvuodeksi. Vakinaisiksi valitut helsinkiläiset laulu- ja piano-opettajat eivät voineet asunnonsaantivaikkeuksien vuoksi ottaa tehtäviään vastaan. Oppilaitos oli varautunut jopa kuuden päätoimisen opettajan palkkaamiseen, mutta työopimukset eli välikirjat tehtiin vain kahden kanssa (JM PK 24.5.1949; JM PK 23.11.1949). Toisen työvuoden tutkintosaldo oli kuitenkin hyvä: opiston johtaja saattoi ilmoittaa hallitukselleen yhdeksän päivän aikana suoritetusta noin 300 tutkinnosta (JM PK 23.11.1949), mikä oppilasmäärä, vajaa 200, huomioonottaen oli paljon. Toisen työvuoden edistysaskeliin voidaan kirjata uuden ohjesäännön hyväksyminen ja kurssivaatimusten työstämisen aloittaminen. Hallitus totesi vuoden 1949 toimintakertomuksessaan toiveikkaasti, että opiston työskentelyn ns. täyteen laajuuteen päästäisiin lähimmän kahden vuoden kuluessa (JM TK 1949, 1). Musiikkiopiston toiminta sekä johtokunnan ja eri toimihenkilöiden tehtävät oli saatettu vankalle sääntöpohjalle.

Vuoden 1950 opettajakiinnitykset toivat kaivattua uutta taiteilijavertaa kaupunkiin. Musiikkiopiston onnistui saada opettajikseen Ahti Karjalaisen Helsingistä ja Fritz Kilannon

1.

Mainituista kolmesta ja varsinkin Halisen sisarukset edustivat kaupungissa pitkään pianonsoitonohjausta antaneita hyvin koulutettuja pedagogeja. Kiinnittämällä heidät musiikkiopistoon Noronen yhdisti onnistuneesti laitokseensa vanhan yksityisopetuksen perinteet.

6.1. Rakentava aika 1948-1953

Lahdesta (JM PK 9.2.1950). Tämä tiesi ennen muuta orkesteritoiminnalle uutta potkua. Välikirjat Ahti Karjalaisen ja Fritz Kilannon kanssa tehtiin ennen uuden työvuoden alkua ja sopimuksesta neuvoteltiin myönteisessä hengessä myös Vilho Kekkosen kanssa (JM PK 22.8.1950). Kun musiikkiopisto vielä kevätlukukauden 1951 alussa kirjasi listoilleen Paavo Raution (JM PK 15.8.1951), yhden maan huippuvuolisteista, voitiin Jyväskylän nuoreen oppilaitokseen tästä eteen päin suhtautua hyvin vakavasti.

Minkälaisin ehdoin Jyväskylä tuolloin tunnettuja opettajia opistoonsa houkutteli? Esimerkiksi voisi ottaa Paavo Raution välikirjan, jonka musiikkiopiston johtokunta hyväksyi kokouksessaan 15.8.1951. Opetusvelvollisuus oli Rautiolla varsin alhainen, vain 20 viikkotuntia. Syy tähän oli todennäköisesti se, että hän halusi jättää aikaa harjoittelulle. Palkkaus oli Karjalaisen ja Kilannon tapaan ympärivuotinen ja 35.000 markkaa kuukaudessa. Välikirjassa mainittiin myös velvollisuudet osallistua musiikki-iltoihin ja konsertteihin, mikä sisältyi kaikkien opettajien tehtäviin.

Päätoimisuudesta pidettiin opettajien kohdalla huolta siten, ettei sivutöitä saanut ilman johtajan kirjallista lupaa tehdä.² Sijainen oli opettajan sitä tarvitessaan hankittava itse. Raution kohdalla oli vielä ehto, joka tuntui tuohon aikaan olleen vaikea täyttää: hänelle oli ennen töiden alkamista järjestettävä asunto. Vertailun vuoksi voi mainita, että muiden vakituisten opettajien kuukausipalkat olivat vuoden 1951 talousarviossa 9 kuukaudelta noin 25.000-27.000 markkaa (JM PK 14.3.1951, liite), mutta hyvälle miehelle saatettiin tuolloin yleisen tavan mukaisesti maksaa enemmän.

Opetuksen aluetta laajennettiin määrätietoisesti myös kesälukukauden suuntaan, vaikka varsinaisten musiikkileirien aika oli vielä edessä. Kesästä 1949 alkaen opisto järjesti kasvatusopillisen korkeakoulun kesälukukauden aikana musiikin teorian kertauskursseja, joita myös laitoksen ulkopuoliset saivat suorittaa (JM VK 1949-1950, 8; JM VK 1950-1951, 10; JM VK 1951-1952, 14). Opetusmateriaalin kannalta välttämätön kirjasto, josta myöhemmin kasvoi opiston ylpöyden aihe, pantiin alkuun lahjoitusten kautta. Sen opusmäärä oli keväällä 1951 jo 106 (JM VK 1950-1951, 7). Oppilaitoksen ensimmäinen ulkomaalaisen taiteilijan rekrytointi opettajaksi tapahtui sekä näin varhain: itävaltalainen urkuri ja pianisti Johann Strohofer, vilpitön Suomen ystävä, otti vastaan opiston vakituisen kiinnityksen syksyllä 1952 (JM TK 1952, 6). Opiston alkukauden onnistuneiden opettajavalintojen pääteepiteenä voidaan pitää Timo Mäkisen ni-

2.

Osoituksena siitä, miten tarkasti johtokunta seurasi opettajiensa muuta työskentelyä, voi ottaa esimerkin Dmitry Hintzen välikirjan hyväksymisestä vuodelle 1952-1953. Ehdoksi asetettiin se, että Hintze luopuu yksityisoppilaistaan ja hoitaa ainoastaan päätyötään (JM PK 29.5.1952). Hintze kertoi tämän olleen yksi syy hänen eroamiseensa musiikkiopistosta (Hintze, 26.5.1997). Toinen, painavampi syy oli kirjattu Hintzen varsinaiseen eroilmoitukseen. Musiikkiopiston johtokunta ei voinut hyväksyä Hintzen kuukausipalkkaista kiinnitystä opiston toimeen lukuvuodelle 1953-1954, koska hän samanaikaisesti oli tullut nimitetyksi Jyväskylän työväenteatterin kapellimestariksi syksyllä 1953. Niinpä Hintze joutui pyytämään eroa (D. Hintzen kirje 2.9.1953, KK arkisto).

3.

Ester Pesonen jäi vanhuuseläkkeelle vuonna 1970 ja Aatos Aronsson vuonna 1975.

mittämistä opiston I pianonsoitonopettajaksi syyslukukaudesta 1953 alkaen (JM PK 3.9.1953). Silloin luotiin opistolle I-opettajien kategoria, johon luokkaan Mäkisen rinnalle kuuluivat itseoikeutettuina Ahti Karjalainen ja Paavo Rautio. Muuhun vakinaiseen opettajakuntaan kuuluivat työvuoden 1953 alusta Johann Strohoferin lisäksi viuluopettaja Aatos Aronsson ja lauluopettaja Ester Pesonen, jotka molemmat tekivät konservatorion hyväksi pitkän päivätyön.³ Kokonaan oman lukunsa ansaitsi opiston lausunnan opettaja Terttu Pajunen-Kivikäs, jonka temperamenttinen persoonallisuus väritti musiikkiopiston ja myöhemmin konservatorion rientoja Norosen koko johtajakauden ajan. Sellisti Niilo Kiiskilän, amatööriorkesterin orkesterikoulusta musiikkiopistoon siirtyneen muusikon opettajanura oppilaitoksessa päättyi vasta 1960-luvun lopussa. Hän edusti niitä orkesterilaisia, jotka päätyönsä ohella ehtivät kasvattaa uutta muusikkopolvea oppilaitoksissa.

Kun opettajakunta oli saatu mallikelpoiseen kuntoon, alkoi luokissa totinen aherrus. Siitä seurasi aikanaan erinomaisia tuloksia, jotka ensimmäiseksi tulivat esiin Karjalaisen orkesterin läpimurron yhteydessä. Opisto kasvatti kunnianhimoisesti sinfoniaorkesterin, joka oli viisi vuotta musiikkiopiston ja Norosen lempilapsi. Mukana kuvassa olivat vanhat amatööriorkesterin soittajat, mutta foorumi oli erinomainen harjoittelu- ja kasvupaikka nuorille jousi- ja puhallinsoittajille. Yhdessä musiikkiopiston opettajien kanssa Karjalaisen sinfonia- ja myöhemmin Raution kamariorkesteri kasvattivat valtakuntaan monta ammattimuusikkoa, poimittakoon heistä esiin vaikkapa Ilpo Mansnerus, Veikko Höylä, Leena Korhonen ja Helena Haapanen. Myös pianoluokilta, etenkin Dmitry Hintzen oppilaiden joukosta, ponnahti esiin nimiä, jotka tunnetaan vielä tänäänkin musiikkipiireissä. Heistä voisi nimeltä mainita Jouko Linjaman, Sanna Mattisen ja Kimmo Hakasalon.

Opiston saavuttaessa ensimmäisen viisivuotiskautensa päätöksen, saattoi sen johtaja olla varsin tyytyväinen. Huoneistokysymys oli ratkaistu "tässä vaiheessa lopullisesti" (JM PK 10.9.1952), sen jälkeen kun Kilpisenkadun tilat, yhteensä 17 luokkahuonetta, oli saatu käyttöön. Samoin "Jyväskylän Musiikkiopiston toiminta oli saavuttanut sen laajuuden, mitä täydelliseltä konservatoriolta vaaditaan". Edessä oli toiminta kertomuksen mukaan tulosten laajentaminen ja syventäminen sisältä päin (JM TK 1952, 6-7).

Kuva 17 Veikko Höylä, yksi musiikkiopiston ja Paavo Raution orkesterin kasvattamista ammattilaisista, oli aktiivinen oppilaskuntalainen. Kuvassa Höylä vastaanottamassa oppilaskuntanauhaa. KK valokuva-arkisto, J.M.Eriksson.

6.2. Epävarmuuden aika 1954-1963

Seuraavat vuodet Jyväskylän musiikkiopiston kehittämisessä olivat ulkonaisesti levotonta ja epävarmaa aikaa. Norosen nuorallatanssi opiston johtajan vakanssilla kesti melko tarkkaan 10 vuotta ja oli selvää, että hänen syrjäyttämisenä johtajan paikalta olisi tuonut suunnanmuutoksen laitoksen linjaan. Vaikka tämä ei onnistunutkaan, ylläpidettiin monella taholla epävarmuutta ja Noroseen kohdistuvaa kritiikkiä vuoden 1954 kevätlukukaudesta alkaen. Samana vuonna alkanut orkesterikriisi, joka käynnistyi orkesteritoimintaa varten haetun lisämäärärahan hylkäämisellä kaupunginvaltuustossa, aiheutti paitsi krooniset talousvaikeudet myös sinfoniaorkesteria suosivan politiikan päättymisen opistolla. Norosella ei ollut talousnäkymien heikentyessä muuta vaihtoehtoa,

kuin vähentää tukea orkesterilta ja panna laitoksessa solistinen opetus etusijalle. Tämä oli vaikea päätös miehelle, jonka musiikkipoliittisiin tavoitteisiin kuului orkesterin kasvattaminen, kehittäminen ja Jyväskylän konserttiyleisön houkutteleva sita kautta musiikkiopiston ympärille. Orkesterin määrärahan käsittelyn yhteydessä joutuivat monet yksityiset henkilöt, päätöksentekijät ja jopa poliittiset puolueet tarkistamaan kantaansa musiikin ja kulttuurin tukemiseen yhteiskunnan varoin. Aiheesta kirjoitettiin runsaasti päivälehdissä vuoden 1954 aikana.⁴

Musiikkiopiston kannalta pahinta oli, että rahoituksen vähentyessä orkesteri ja sen johtaja eivät salanneet tyytymättömyyttään. Alkoi irrottautumisten sarja. Ahti Karjalainen erosi keväällä 1955, ja lähes kaikki vanhat soittajat ja suuri joukko orkesterisoitinten opettajia lähtivät. Samoin teki Timo Mäkinen. Orkesterin "paluu" omalle yhdistyspohjalle oli ymmärrettävää; se uskoi saavansa itsenäisemmän aseman ja enemmän rahoitusta toimintansa jatkamiseen. Henkilöeroissa sen sijaan oli protestin makua - ne oli tulkittava myös vastalauseeksi Norosta ja hänen johtamistapaansa vastaan. Karjalaisen ja Mäkinen irtisanoutumiset aiheuttivat opiston opettajakuntaan vaikeasti täytettävän aukon, minkä takia heidän päätöstään yritettiin johtokunnassa saada muuttumaan - tuloksetta. (JM PK 15.4.1955.) Myös päätoimittaja Onni Haini sai näissä kahinoissa tarpeekseen ja jätti musiikkiopiston hallituksen (JM PK 15.4.1955; JM PK 9.5.1955). Huolimatta välttämättömistä ratkaisuisista, jotka orkesterikriisin johdosta supistivat opetustarjontaa ja joita Noronen yritti välttää (JM VK 1954-1955, 3), uusia opettajia kiinnitettiin. Syksyllä 1954 saapuivat Helsingistä Jyväskylään aviopari Irja ja Rainer Palas (JM TK 1954, 2), joista viimeainittu kiinnitettiin opettajan vakanssille. Siinä hän toimi kymmenen vuotta (JK VK 1964-1965, 3). Irja Palas opetti puolestaan ensin tuntiopettajana, mutta sai syksystä 1960 alkaen vakinaisen pianonsoitonopettajan toimen, missä hän työskenteli aina vuoteen 1976 asti (JK VK 1975-1976, 9). Syksyllä 1954 aloitti myös laulajatar Inkeri Laes kymmenen vuotta kestäneen opistouransa yksinlaulun tuntiopettajana (JM VK 1954-1955, 9; JK PK 31.8.1964; I. Laeksen kirje 25.5.1964, KK arkisto).

Syksyllä 1955 astui voimaan musiikkiopiston uudistettu johtosääntö. Sen mukaan saatettiin Noroselle lojaalina pysynyt, erinomaiseksi pedagogiksi kohonnut Paavo Rautio määrätä opiston varajohtajaksi (JM VK 1955-1956, 7; JM VK 1956-1957, 12). Samana syksynä kiinnitettiin Lea Piltti laulunopettajaksi ja Erkki Talpo ensin pianon, myöhemmin pitkäaikaiseen kontrabasson opettajan työsuhteeseen (JM VK 1955-1956, 14; JM VK 1956-1957, 13). Seuraavan lukuvuo-

4. Onni Haini, Jyväskylän sosiaalidemokraattisen päivälehdessä Työn Voiman päätoimittaja sekä Kalle Järvinen, kaupungin sosiaalidemokraattinen valtuuston puheenjohtaja, pohtivat puolueensa kulttuuriohjelmaa ja kirjoittivat näistä asioista ensimmäistä kertaa julkisesti (VN leikekirja IV, 65-66). Vaikka Onni Haini, joka oli musiikkiopiston perustajajäsen, oliikin avoimesti orkesterin kehittämisen puolella, jäi hän puolueessaan vähemmistöön.

6.3. Kilpailu ammatillisesta koulutuksesta

den alusta otettiin Jukka Hapuoja sello-opettajan toimeen (JM VK 1956-1957, 5). Vaikka opiston lyhytaikainen velkapaäoma kasvoi tuona aikana rajusti, ei Noronen halunnut tinkiä opetuksen tasosta eikä leikata menoja. Kaupungin asenne säilyi Norosen ponnisteluista huolimatta⁵ jäätävänä ja niinpä jouduttiin oppilasmaksuja reippaasti nostamaan (JM VK 1956-1957, 4). Velkasaldo nousi seuraavana lukuvuotena aina 2 miljoonaan markkaan (JM VK 1957-1958, 5). Tästä syystä ei uusia opettajakiinnityksiä pystytty lukuvuodelle 1957-1958 tekemään.

Rahavaikeuksista huolimatta otettiin syksyllä 1958 konservatorio-nimen itselleen hankkineelle oppilaitokselle jälleen kaksi uutta nimekästä opettajaa, pianisti Kurt Walden ja viulisti - sittemmin laulaja Matti Piipponen. Samalla Lea Piltti siirrettiin va. I opettajaksi (JK VK 1958-1959, 11). Seuraavana vuonna ei uusia opettajakiinnityksiä taaskaan taloudellisista syistä johtuen pystytty suorittamaan. Vuonna 1960 tuli oppilaitoksen va. opettajavakanssille Einari Kropsu (JK VK 1960-1961, 7), joka jäikin taloon 30 vuodeksi. Huomattavasti lyhyemmän ajan viihtyi konservatoriossa seuraavana syksynä tuntiopettajiksi otettu aviopari Lea Terno ja Tuure Kivilä, ainoat uudet opettajat syksyllä 1961 (JK VK 1961-1962, 7). Vuosi 1962 oli vaihteeksi välivuosi opettajarekrytoinnin suhteen. Taloudellinen tilanne ei antanut mahdollisuuksia oppilasmäärien tarkistuksiin eikä opettajakunnassa tapahtunut muutoksia. Syksyllä 1963 kiinnitettiin taloon laulun- ja pianonsoitonopettajaksi Reino Heino⁶ Kuopiosta (JK VK 1963-1964, 12), joka myöhemmin pianonsoitonopettajan toimeensa pysyi Jyväskylässä eläkepäiviinsä asti.

Vaikeasta tilanteesta huolimatta saatettiin talossa pitkään tuntiopettajina toimineita pedagogeja nimittää vakituisen opettajan vakansseille. Näin meneteltiin syyslukukauden 1956 alussa Armas Liukkosen kanssa (JM VK 1956-1957, 5), joka oli opettanut puupuhaltimia oppilaitoksessa sen perustamisesta asti. Seuraavasta syksystä myös Vilho Kekkonen laulunopettajantehtävät vakinaistettiin välikirjalla; hän oli toiminut tuntiopettajana vuodesta 1950. Samalla tavoin palkittiin talon ansioitunut tuntiopettaja, olympiahymnin säveltäjä Jaakko Linjama, joka lukeutui musiikkiopiston ensimmäisiin, vuonna 1948 alottaneisiin pedagogeihin (JM VK 1957-1958, 21). Syksyllä 1959 oli vuorossa Osmo Malkki,⁷

ensimmäinen oman opiston kasvatti, joka sai nimityksen vakituisen opettajan vakanssille (JK VK 1959-1960, 14). Hän oli aloittanut tuntiopettajana jo syksyllä 1956 (JM VK 1956-1957, 13) ja teki pitkän uran Jyväskylän konservatorion palveluksessa. Musiikkiopiston ja konservatorion yksi uskollisimmista tuntiopettajista oli Linnea Pennala, joka aloitti opetustyönsä jo 1950 ja päätti sen 1974 tulematta koskaan nimitettyä vakituisen toimeen (JM VK 1950-1951, 10; JK VK 1973-1974, 15). Pennala on kaupungin tunnetuimpia pianonsoiton yksityisopettajia.

Vaikka Jyväskylän musiikkiopisto/konservatorion kehityksen vuodet 1954-1963 eivät olleetkaan tasaisen kasvun aikaa, tapahtui laitoksen sisällä ulkoisesta kuohunnasta huolimatta paljon hiljaista ja määrätietoista kasvatustyötä, jonka tulokset myöhemmin tulivat esille. Tämän aikakauden ammattilaisiksi edenneiden oppilaiden karkijoukkoon voidaan eittämättä merkitä sellaiset nimet kuin Raija Alestalo, Heikki Hämäläinen, Kari Jussila, Jouko Mansnerus, Arto Vähälä ja Päivi Nuottamo.

6.3. Kilpailu ammatillisesta koulutuksesta

Pyrkimys ammatillisen tai ammatillisesti suuntautuneen koulutuksen järjestämiseen oli itseään arvossa pitävien musiikkioppilaitosten elinvoiman mittari. Jo vuonna 1957, musiikkiopiston viimeisenä toimintavuonna ja SML:n perustamisen aikoihin, Noronen esitteli johtokunnalleen suunnitelman koulujen musiikinopettajien valmistamisesta opistossa tutkintovaatimuksineen (JM PK 11.6.1957). Norosen malli oli varsin yksinkertainen: tutkinto jakaantui kahteen osaan, joista ensimmäinen oli konservatorion päästötodistus. Toiseen osioon sisältyi pedagogiikka harjoitteluineen ja kasvatustutkimuksineen (JM VK 1957-1958, 24). Musiikinopettajien koulutus Jyväskylässä säilyi tämän jälkeen aina ajankohtaisena tavoitteena, milloin sitä ajoi kasvatustutkimuksen korkeakoulu, milloin yliopiston musiikkitieteidenlaitos, milloin konservatorio. Tähän keskusteluun toi myös aktiivisen lisänsä Jyväskylän kulttuuripäivät (JK PK 16.6.1964). Samoin Sibelius-Akatemian lehtori Matti Rautio ja akateemikko Joonas Kokkonen⁸ olivat asiasta 1960-luvulla kiinnostuneita (VN leikekirja XIV, 108; VN leikekirja XV, 30).

5. Noronen yritti saada työväenpuolueitten kannatusta opiston taakse todistamalla, että oppilaiden vanhemmista 72,5% oli ruumiillisen työn tekijöitä. Hän järjesti myös opiston avajaiset ensimmäistä kertaa syksyllä 1956 Työväentalolla (JM VK 1956-1957, 4).

6. Reino Heino jäi eläkkeelle täysinpalvelleena vuonna 1976.

7. Osmo Malkki hoiti viulunsoiton opettajantointa vuosina 1959-1975 ja toimi jonkin aikaa kirjastonhoitajana.

8. Jyväskylän kulttuuripäivien toiminnanjohtaja ja konservatorion johtokunnan jäsen Väinö Starck esitti 16.6.1964 pidetyssä konservatorion johtokunnan kokouksessa, että akateemikko Joonas Kokkonen kutsuttaisiin neuvottelemaan mahdollisuuksista saada musiikinopettajien valmistusta Jyväskylään. Hän suututti Norosen pahanpäiväisesti, kun esitti tämän läsnäollessa, ettei Norosta kutsuttaisi neuvotteluun. Sibelius-Akatemian asemaa tutkineen komitean mietinnön valmistelun yhteydessä eduskunta halusi selvittää korkeammanasteisen musiikinopetuksen ja opettajien valmistuksen edellytykset Jyväskylän kasvatustutkimuskeskuksessa korkeakoulussa. Vuonna 1965 nimitettiin tätä varten akateemikko Joonas Kokkonen johdolla työskennellyt toimikunta, joka jätti esityksensä seuraavana keväänä. Siihen sisältyi ajatus

Kuva 18 Leea Isotalolla oli jo Jyväskylään tullessaan takanaan kunnioitettava pianistinen ura. Hän osasi yhdistää erinomaisen koulunsa ja pitkäaikaisen kokemuksensa oppilaittensa parhaaksi tavalla, joka tuotti kauniita tuloksia. KK valokuva-arkisto, Jorma Räsänen.

Jyväskylän yliopisto jätti vuoden 1968 alussa konservatoriolle virallisen kirjeen peruskoulu-musiikinopettajien valmistaamisesta yliopistolla ja esitti sille mukaantuloa koulutushankkeeseen musiikillisen valmennuksen osalta (JK PK 24.1.1968).

Tämä tapahtui Norosen ollessa pitkällä sairauslomalla ja vaikka neuvotteluja Olavi Ingmanin⁹ johtaman yliopiston toimikunnan kanssa käytiinkin, eivät ne johtaneet sillä kerralla konkreettisiin tuloksiin.¹⁰ Palattuaan hoitamaan tehtäviään ei Noronen kiinnostunut lainkaan yliopistovetoisesta musiikinopettajain valmistuksesta. Hän pelkäsi, että mikäli hanke hyväksyttäisiin “se olisi ratkaisevasti jarruttamassa Konservatorion mahdollisuuksia ja sen mukana uhrattaisiin koko Keski-Suomen musiikkitoiminnan vastainen kehitys”, että

“sen mukana menetettäisiin uuden lain mukaiset ns. alueellisen musiikkioppilaitoksen mahdollisuudet” ja että “Keski-Suomen maakunnallinen musiikkikehitys haudattaisiin ylioppilastutkinnon alle” (JK PK 28.11.1968, liite I/B). Keskinäinen kiistely siitä, kuka musiikinopettajia Jyväskylässä saa kouluttaa, oli epäilemättä yksi syy siihen, että koulutusosoikeuksia saatiin odottaa vielä pitkään.

Suomen Musiikkiopistojen Liiton edustajana Noronen neuvotteli Sibelius-Akatemian edustajien kanssa lokakuussa vuonna 1958 musiikin ammatillisen opetuksen näköaloista musiikkioppilaitoksissa (Ritaluoto 1996, 32). Liiton toiveena oli tällöin musiikinohjaajien koulutus, minkä Sibelius-Akatemian rehtorit Ernst Linko ja Taneli Kuusisto¹¹ kuitenkin tyrmäsivät tarjoten tilalle kuoronjohtajakoulutusta (Ritaluoto

musiikkipedagogisen opintosuunnan aloittamisesta Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa ja ajatus ns. kahden aineen opettajien koulutuksesta peruskouluja varten. Esityksessä ei konservatoriolle annettu itsenäistä tehtävää musiikin käytännönaineiden opetuksessa (JK VK 1981-1982, 3-4).

⁹ Fil. tri Olavi Ingman (7.2.1903 Hamina - 29.1.1990 Helsinki) opetti pianonsoittoa Helsingin kansankonservatoriossa, teoriaa Viipurin musiikkiopistossa ja musiikkia Hämeenlinnan seminaarissa ennen tuloaan 1949 Jyväskylään, missä hän toimi korkeakoulun musiikin lehtorina, konservatorion pianonsoiton opettajana sekä yliopiston dosenttina. Ingman oli tunnettu oppikirjantekijä ja julkaisi vielä eläkkeelle jäätyään runokokoelmia.

¹⁰ Dosentti Olavi Ingman pyysi konservatoriolta kahta edustajaa yliopiston asettamaan toimikuntaan, jonka tarkoituksena oli suunnitella peruskoulu-musiikinopettajien koulutusta. Tämän oli ajateltu alkavan syksyllä 1969. Konservatoriolle kaavailtiin hankkeessa musiikillisen valmennuksen osuutta (JK PK 24.1.1968). Neuvottelut käytiin 17.2.1968 rakentavassa hengessä, ja konservatorion johtokunta päätti antaa asiasta myönteisen periaatepäätöksen (JK PK 14.3.1968). Noronen oli sairauslomalla 10.8.1967-31.3.1968 (JK PK 6.10.1967; JK PK 14.3.1968).

¹¹ Professori Taneli Kuusisto (19.6.1905 Helsinki - 30.3.1988 Helsinki) oli säveltäjä, urkuri ja pianisti. Hänet tunnetaan ehkä parhaiten Sibelius-Akatemian rehtorina vuosina 1959-1971. Kuusisto oli Jyväskylässä usein nähty vieras. Tehtyään sovun Veikko Norosen kanssa

6.3. Kilpailu ammatillisesta koulutuksesta

1996, 32, Perälä 1993, 9). SML ei sisäisten ristiriitojensa vuoksi kyennyt yhtenäiseen edunvalvontaan, ja välit Sibelius-Akatemian kanssa kiristyivät.¹² Akatemian vastustuksesta huolimatta aloitettiin vuonna 1960 musiikinohjaajakoulutus Jyväskylässä, Kotkassa¹³ ja Lahdessa, (Ritaluoto 1996, 32, KSML 21.8.1960) minkä oli tarkoitus tapahtua yhdessä SULASOL:n, Suomen ruotsalaisen laulu- ja musiikkiliiton sekä STM:n kanssa (VN leikekirja XI, 78). Tavoitteeksi asetettiin 1-2-vuotinen koulutusohjelma sekä "musiikinohjaajien toimien perustaminen maamme monien kuorolaulun ja orkesterisoiton harrastajien avuksi, jotka olivat usein pulassa kykenevän johtaja-aineksen puuttuessa" (ibid.). Liiton puheenjohtaja valtuutettiin jättämään ehdotus opetusministeriölle (Perälä 1993, 9). Noronen, joka pöytäkirjasi kokouksen tapahtumat, totesi sen tunnelmista seuraavaa: "Sihteerille jäi henkilökohtaisena käsityksenä, että SML:lla on sängen vähän mahdollisuuksia yhteistoimintaan Sibelius-Akatemian kanssa, koska näyttää siltä, että se pyrkii eristytymään korkeaan yksinäisyyteensä, missä se samalla pelkää omaa arvoaltaansa välittämättä paljoakaan siitä, miten musiikinopetusolot ovat Helsingin ulkopuolella. Liitto voi vapaasti suunnitella toimintaansa" (neuvottelumuistio 26.10.1958, SML arkisto).

Jyväskylä oli myös aktiivinen kirkkomusiikin alimman tutkinnon opetusohjelman toteuttamisessa. Laajennetun piispainkokouksen vahvistamien suunnitelmien mukaisten sivutoimisten kanttori-urkureiden eli ns. varakanttorien kouluttamiseen saatiin Lapuan hiippakunnan tuomiokapitulin lupa syksyllä 1960 (JK VK 1960-1961, 3). Samantapaiset kuviot toteutuivat Tampereella ja Lahdessa, kun taas Kuopioon perustettiin Sibelius-Akatemian kirkkomusiikkiosasto (Ritaluoto 1993, 32). Edellä mainituista ammatillisiin valmiuksiin johtavista koulutuskokeiluista tämä oli selkein ja konkreettisin väylä, jonka kautta tuloksia tutkintojen suorittamisen myötä syntyi. Valmistuneiksi kirjattiin keväällä 1961 yksi, musiikkiaineiden osalta 3, keväällä 1962 kaksi ja keväällä 1963 kaksi oppilasta (JK VK 1960-1961, 17; JK VK 1961-1962, 17; JK VK 1962-1963, 22).

Musiikinjohtajien ja musiikinopettajien tutkintoihin johdanut epävirallinen koulutus näytti jatkuneen hiljaisuudessa 1960-luvun ajan (JK VK 1960-1961, 3). Yhtään loppututkintoa ei konservatoriossa kuitenkaan näiltä linjoilta valmistunut, vaikka SML:n puheenjohtaja Felix Krohn liiton vastuulla aloitettavaa musiikinohjaajakoulutusta markkinoidessaan kertoi tähän pyrittävän (VN, leikekirja XI, 79). Kun musiikkioppilaitoslainsäädäntö oli saatu voimaan, alkoi SML ajaa

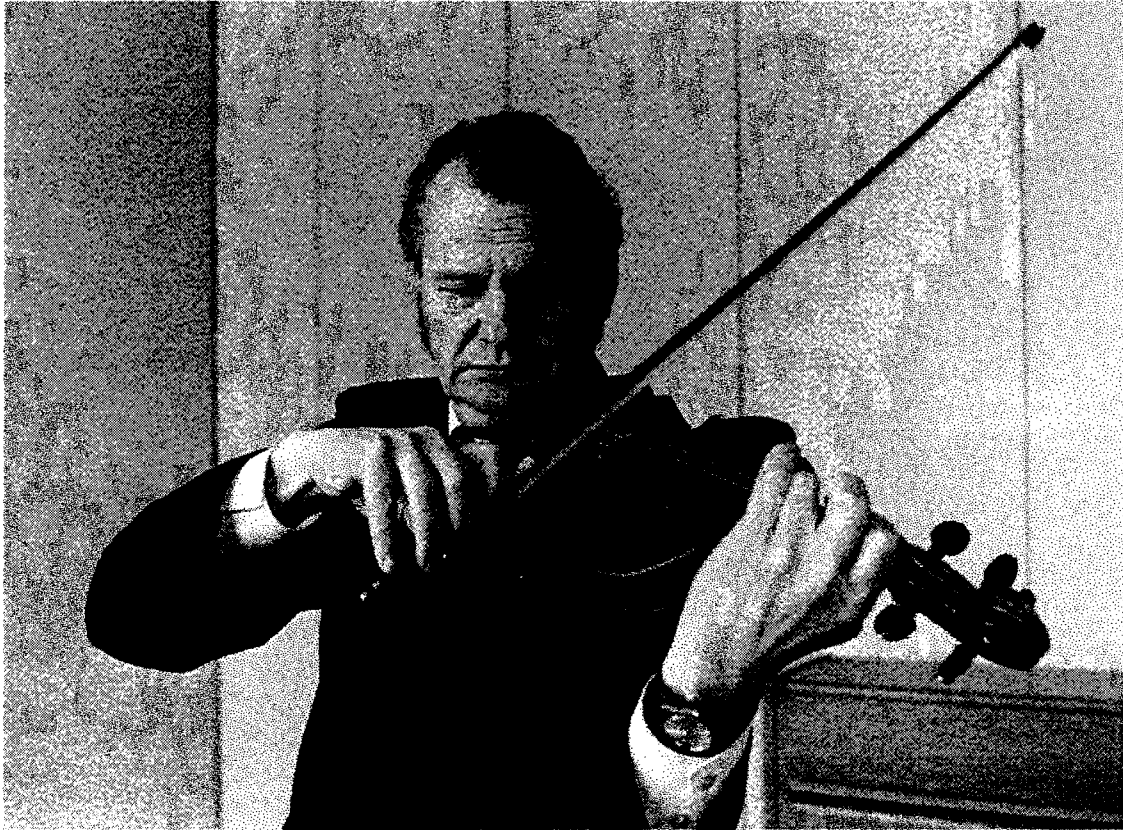
Kuva 19 Salme Kapanen oli armoitettu laulutaiteen asiantuntija, mutta myös ammattitaitoinen pianisti. Tästä yhdistelmästä konservatorion lauluoppilaat saivat kaksinkertaisen hyödyn. KK valokuva-arkisto, Jorma Räsänen.

musiikkioppilaitoksen opettajan pätevyteen johtavaa ammatillista koulutusta, ja jätti vuonna 1971 tätä koskevan aloitteen opetusministeriölle. Tällä kertaa liitto painotti hakemuksessa erityisesti todistuksenanto-oikeutta ja pätevyden sitomista tärkeänä pitämäänsä ammattikuvaan. Varsinainen ammatillinen koulutus pääsikin esityksen tultua hyväksytyksi alkamaan vuonna 1972 musiikkioppilaitosten konservatorio-osastoilla Lahdessa, Turussa, Kuopiossa ja Tampereella, Jyväskylässä vasta vuotta myöhemmin. Näin Veikko Noroselta jäi näkemättä miten toteutui yksi hänen rohkeimmista visioistaan.

hänelle syntyi lämmin suhde Jyväskylän konservatorioon, ja osittain tästä syystä hänet kutsuttiin laitoksen kunniajäseneksi vuonna 1969. Hän vieraili tämän jälkeen oppilaitoksessa lähes joka kevät, milloin näytteitä tai kilpailuja kuuntelemassa, milloin esitelmöitsijänä.

12. Aimo Ritaluoto mainitsee syyksi välien kiristymiseen Jyväskylän musiikkiopiston nimen muuttamisen konservatorioksi (Ritaluoto 1996, 32).

13. Pitänee olla Tampereella tai "ja Tampereella" (KSML 21.8.1960).

Kuva 20 Jorma Nisula toimi ennen Jyväskylään tuloaan pitkään konserttimestarina. Tästä kokemuksesta hänellä oli etua työssään etevänä viulopedagogina ja kamarimusiikin ohjaajana. KK valokuva-arkisto, Jorma Räsänen.

6.4. Kurssitutkinnot

Kurssitutkintojärjestelmä saatiin maamme musiikkiopistoihin Helsingin musiikkiopistosta, Sibelius-Akatemian edeltäjältä. Sinne se taas oli kulkeutunut Leipzigin ja muista Keski-Euroopan musiikkikorkeakouluista Wegeliuksen, Faltinin ja Busonin tuomisina. Helsingin konservatorioksi 1924 muuttuneella musiikkiopistolla oli opetustyönsä tueksi painetut, vakioidut alkeiskurssit sekä I-III kurssit. Näistä ilmestyivät vuonna 1936 parannetut laitokset, jotka siirtyivät sovellettuina muihinkin musiikkioppilaitoksiin. (Ritaluoto 1996, 51.) Niitä käytettiin Sibelius-Akatemiassa ja musiikkioppilaitoksissa 1960-luvulla (SASTK, 1964, 44) ja vielä pitkään sen jälkeenkin.

Kurssitutkintojen suorittaminen Jyväskylässä näytti opistotoiminnan alkuvuosina painottuvan ns. pakollisten teoria-aineiden puolelle. Esimerkiksi vuosina 1950-1953 ei musiikkiopistossa suoritettu lainkaan solististen aineiden kurssitutkintoja, vuosina 1949 ja 1954 vain kolme kumpanakin. Keväällä 1955 suoritettiin jälleen vain teoriatenttejä ja keväällä 1956 hyväksyttiin vuosikertomusten mukaan kolme solistista kurssitutkintoa (JM VK 1955-1956, 15). Kaikissa aineissa tutkinnot jakaantuivat Norosen Helsingistä tuoman mallin

mukaisesti kolmeen eri vuosikurssiin lukuun ottamatta kenraalibassoa, soinnutusta ja musiikinhistoriaa, joissa oli kaksi kurssia (JM VK 1954-1955, 10). Päättellen siitä, että vain opiston pisimmälle edistyneet oppilaat¹⁴ suorittivat solistisia kurssitutkintoja, oli vaatimustaso korkea ja tästä syystä suorituksia vähän. Kurssitutkintojen uudelleenjärjestelyt, jotka vuosikertomusten antaman tiedon mukaan olivat syynä alhaisiin tutkintojen määriin, kestivät varsin pitkään, keväästä 1952 kevääseen 1958 asti.

Uudistuksien jälkeen myös solististen aineiden tutkinnot näyttivät noudattavan Sibelius-Akatemian tutkintojen mallia. Niiden mukaisesti suoritettiin Jyväskylässä ja II A jopa II B-tutkintoja (JM VK 1957-1958, 23; JK VK 1958-1959, 23; JK VK 1959-1960, 16).

Puhallinsoittimissa kuitenkin tutkintovaatimusten järjestely aiheutti edelleen suoritusten puuttumisen (JK VK 1959-1960, 16; JK VK 1960-1961, 17). Lukuvuonna 1966-1967 määrättiin musiikkiopistolle ensimmäisen kerran vakinaiset tutkintolautakunnat, mikä oli osoitus tutkintojen määrällisestä kasvusta sekä niiden arvostuksen paranemisesta (JK VK 1966-1967, 10).

14.

Esimerkiksi keväällä 1956 vain Matti Kilpiö, Leena Korhonen ja Helena Haapanen, os. Nieminen, suorittivat perus- ja I A-kurseja.

6.5. Uusi nousu 1964-1969

Sibelius-Akatemian järjestelmän mukaisia korkeampia kurssitutkintoja suoritettiin solistisissa aineissa 1960-luvulla verraten harvaan, maksimissaan puolisen tusinaa vuodessa. Syynä lienee ennen muuta ollut se, että yksittäisohjausta annettiin edelleen vain 45 minuuttia viikossa. Lukuvuosien 1968-1970 korkeampien tutkintosuoritusten määrä nousi jo vuositasolla täyteen tusinaan (JK VK 1968-1969, 26-27; JK VK 1969-1970, 25), mikä huomioonottaen vuoden 1967 keväällä Jyväskylässä käyttöönotetun yhteistutkintojärjestelmän soveltamisen ei ollut huono tulos.

Konservatorio siirtyi pitkän askeleen kohti yleisesti tunnustettua ammatillista tutkintojärjestelmää, kun se solmi Sibelius-Akatemian kanssa sopimuksen tutkintojensa sensoroinnista (JK VK 1965-1966, 10). Idea syntyi käytännön tarpeesta, kun Hämeenlinnan musiikkiopiston johtaja Tauno Martinen tiedusteli vuonna 1962 Sibelius-Akatemialta, voisivatko hänen johtamansa opiston oppilaat suorittaa tiettyjä musiikin teorian tutkintoja omalla opiskelupaikkakunnallaan sensorin läsnäollessa (Ritaluoto 1996, 54). Sibelius-Akatemian puolelta järjestelmä pantiin alulle rehtori Taneli Kuusiston aloitteesta, koska oli ilmeistä, että tällä tavoin valmistelevia ammattiopintoja voitiin hieman aikaistaa (ibid.).

Jyväskylän myöhäisempi mukaantulo selittynee pitkälti Veikko Norosen huonoilla suhteilla Sibelius-Akatemiaan, olihan hän juuri 1962-1963 käynnistänyt voimakkaan hyökkäyksen Helsinki-keskeisyyttä ja korkeakouluhegemoniaa vastaan (JK VK 1968-1969, 11). Kuitenkin konservatorion johtokunta saattoi 14.4.1966 päättää järjestelmän käyttöönotosta myös Jyväskylässä (JK PK 14.4.1966). Heti seuraavana keväänä 20 konservatorion oppilasta suoritti sensorin läsnäollessa korkeakoulun hyväksymiä tutkintoja (JK VK 1966-1967, 14).

Kehitys kulki ripeästi kohti kasvavia tunnuslukuja. Keväällä 1969 suorituksia oli 49 ja keväällä 1970 jo 59 (JK PK 1968-1969, 24; JK PK 1969-1970, 23). Sensorijärjestelmä kehittyi 1970-luvun alussa sellaiseksi, että myös Sibelius-Akatemiasta valmistuneet opettajat saattoivat toimia korkeakoulun hyväksyminä alempien kurssitutkintosuoritusten arvioitsijoina, ja sensorein vahvistetut lautakunnat ottivat pian vastaan jopa III-kurssitutkintojen suorituksia. Näin valmistettujen tutkintojen lukumäärät kasvoivat nopeasti, ja korkeakoulun kurssitutkintojärjestelmä vakiintui maamme kaikkien musiikkiopisto- ja konservatoriotasoisien oppilaitosten opetustyön tulosten arviointivälineeksi. Yhteistutkintojärjestelmän käyttöönoton merkitystä varsinkin tulevien ammatillista opetusta antavien musiikkioppilaitosten kehityksessä on vaikea yliarvioida.

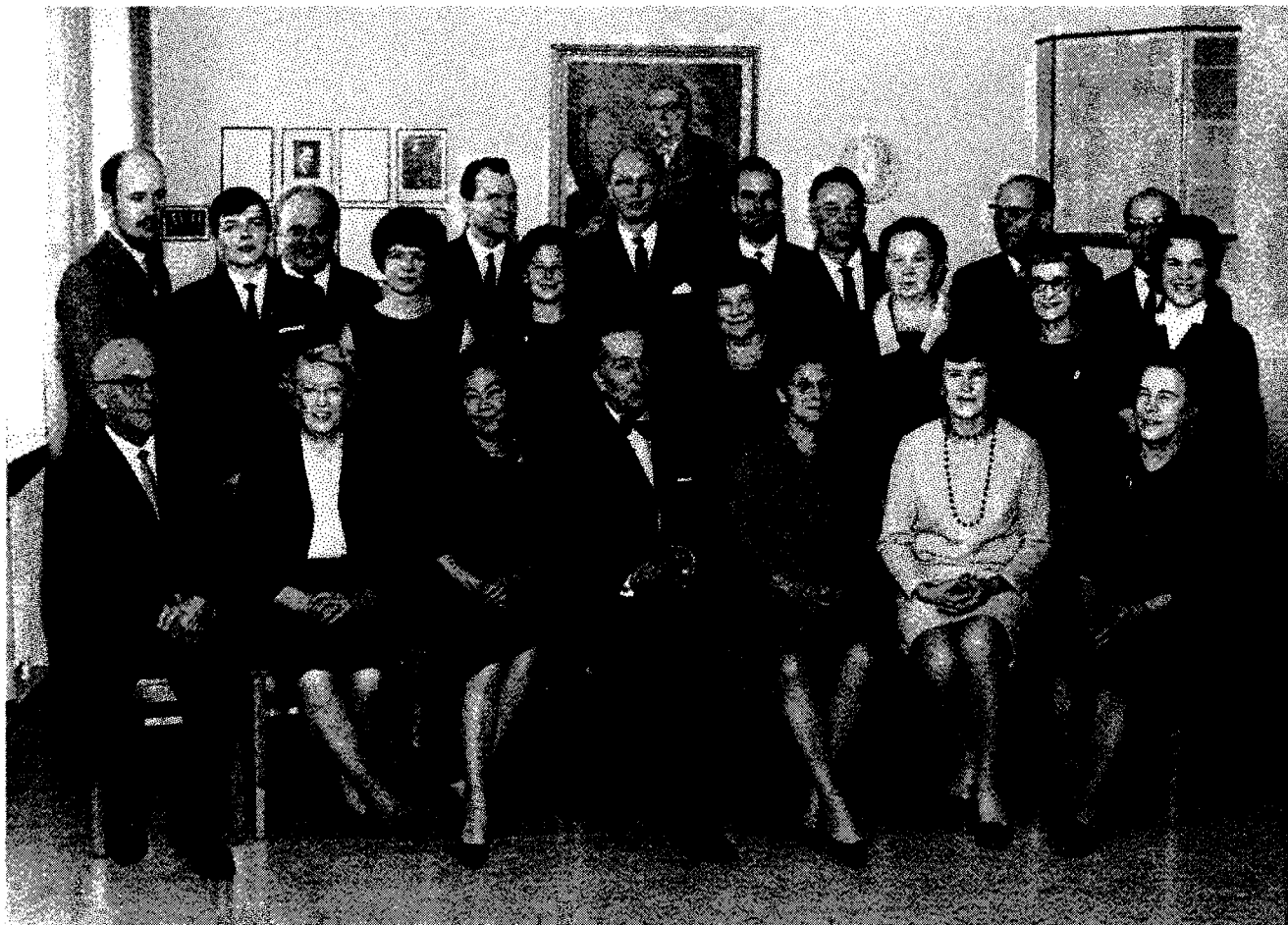
Kuva 21 Marja Pöyry siirtyi Jyväskylän konservatorioon piirustuspöydän ääreltä. Musiikki oli voittanut arkkitehdin uran. Pöyry oli aina kiinnostunut kokeilemaan uutta. Hän toi Jyväskylään Pace-opetusmenetelmän, jota menestyksellisesti sovelsi. KK valokuva-arkisto, Jorma Räsänen.

6.5. Uusi nousu 1964-1969

Jyväskylän konservatorion historiassa 1960-luvun loppupuoli oli voimakkaan kehityksen ajanjakso. Vuosi 1964 toi mukanaan uusitun säätiön ja kaupungin päätösvallan sekä rahoituksen kasvun. Noronen oli tähän suostunut neuvonantajansa Veikko Hyytiäisen johdattamana. Kaupungin avustusten jälkeenjäneisyys saatiin hetkessä oikaistuksi ja opettajien pahasti kuoppaan juuttunut palkkaus korjatuksi (JK VK 1964-1965, 2). Samalla voitiin vapaina olleet opettajien virat julistaa haettaviksi. Syyslukukaudeksi 1964 saatiinkin Jyväskylään kaksi uutta I opettajaa¹⁵, joiden työn jälkiä vielä tänä päivänä ihastellaan: Leea Isotalo ja Salme Kapanen (JK VK 1964-1965, 3). Samana syksynä sai kiinnityksen myös Martti Hyvönen, ensin puhallinsoitinten III opettajana (ibid.), myöhemmin talon teorian lehtorina toiminut pedagogi (JK VK 1968-1969, 23). Yhteistä heille oli, että kaikki saapuivat

15.

Opettajien luokitukset I-III otettiin käyttöön syksystä 1964. Niistä II ja III luokkia käytettiin lähinnä talon sisäisesti vuoden 1969 uuden lain ja asetuksen voimaan astumiseen saakka. Käytännössä puhuttiin I opettajista ja muista opettajista. Lainsäädännön syntymisen yhteydessä ne korvattiin nimikkeillä lehtori, opettaja yp. ja opettaja ap., jotka viittasivat palkkausluokkien eroon.

Kuva 22 Konservatorion opettajakuntaa vuonna 1968. Kuvassa vasemmalta oikealle, eturivi: Armas Liukkonen, Ester Pesonen, Leea Isotalo, V.E.Noronen, Salme Kapanen, Marja Pöyry, Terttu Pajunen-Kivikäs. Toinen rivi: Tauno Hämäläinen, Jorma Räsänen, Irja Palas, Raili Launonen, Annikki Mustonen, Mirja Halinen, Linnea Pennala, Riitta Viitala. Takarivi: Osmo Malkki, Jorma Nisula, Einari Kropsu, Lajos Garam, Aatos Aronsson, Reino Heino ja Martti Hyvönen. Kuvasta puuttuu kymmenen opettajaa. KK valokuva-arkisto.

Jyväskylään Oulusta ja että jokainen pysyi uskollisena konservatoriolle aktiiviyöuransa loppuun saakka. Leea Isotalo nimitettiin syksystä 1979 alkaen konservatorion ensimmäiseksi yliopettajaksi, josta toimesta hän jäi eläkkeelle keväällä 1984 (JK VK 1983-1984, 12). Salme Kapanen siirtyi puolestaan täysinpalvelleena syrjään työelämästä keväällä 1980 (JK VK 1979-1980, 14). Syksyllä 1964 musiikkiopiston perustamisesta asti opettajakuntaan kuulunut Mirja Halinen valittiin pianonsoiton III, myöhemmin ap. opettajan toimeen (ibid.), jota hän aina yhtä tunnollisesti hoiti eläkepäiviinsä, kevääseen 1974 saakka (JK VK 1973-1974, 14).

Vuosi 1964 oli muullakin tavalla erikoinen. Silloin julkaistiin valtakunnan ensimmäinen musiikkioppilaitosten kehittämistä, erityisesti Sibelius-Akatemian asemaa, pohtineen toimikunnan mietintö. Muutkin musiikkioppilaitokset kartoitettiin siinä tarkasti. Mietintö sisälsi mm. säveltaidelautakunnan jo vuonna 1961 käyttöön ottaman opettajien luokituksen A-B-C ja D - kategorioihin (SASTK 1964, 42). Toimikunnan työ johti lakiin ja asetukseen Sibelius-Akatemian järjestysmuodon perusteista ja valtionavustuksesta, joka astuivat voi-

maan 1.9.1966 (SA VK 1966-1967, 29). Laki muiden musiikkioppilaitosten valtionavusta tuntui sen sijaan olevan "kiven alla". Kuitenkin myös tätä varten saatiin perustettua toimikunta aivan vuoden 1963 lopulla. Kai Kortteen johdolla työskennelleen toimikunnan mietinnöstä syntyi lakiesitys musiikkioppilaitosten valtionavusta, jonka voimaansaattamista tosin saatiin vielä odotella vuoden 1969 alkuun (katso luku 3.5.).

Päätös Jyväskylän kaupunginorkesterin perustamisesta keväällä 1964 ja sen toiminnan aloittaminen vuoden 1965 alusta toi konservatoriolle musiikinopetuksen järjestämisen alueella tärkeän yhteistyökumppanin. Jo aiemmin olivat orkesterin muusikot toimineet opettajatehtävissä, jopa yhteisissä viroissa musiikkioppilaitoksessa, mutta entistä tärkeämmäksi muodostui tästä eteen päin eräiden orkesterisoittimien opetuksen ostaminen kaupunginorkesterin muusikoilta. Konservatoriolla on ollut suuri etu käyttää pitkään samoja, pedagogiseen työhön hyvin sopeutuneita orkesterisoittajia opettajinaan. Syksyllä 1965 aloitti lyömäsoittaja Reijo Hämäläinen ja fagotisti Matti Miettinen (JK VK 1965-1966, 13)

6.4. Norosen koulutuspoliittisia visioita

pitkään jatkuneen opetustehtävien hoidon konservatoriossa. Oman työnsä ohella he valmistivat ammattimuusikkoja Jyväskylän ja muidenkin kaupunkien tarpeisiin. Seuraavana syksynä tulivat heidän rinnalleen kaupunginorkesterin klarinetisti Taisto Hasanen ja oboisti Tauno Hämäläinen (JK VK 1966-1967, 17). Viimeksi mainittu toimii edelleen konservatoriossa arvostettuna alansa asiantuntijana, monien ammattiin valmistuneiden ja valmistuvien nuorten kouluttajana.

Musiikinopetuksen tason nousu 1960-luvun lopun Jyväskylässä oli ensisijaisesti kiinni pätevien opettajien kiinnityksistä. Konservatoriossa voitiinkin lukukauden 1966-1967 alussa jälleen iloita kahden uuden lehtorin Jorma Nisulan ja Marja Pöyryn muuttaessa Jyväskylään (JK VK 1966-1967, 12). Molemmat jatkoivat viroissaan eläkkeelle siirtymiseensä, Marja Pöyry keväeseen 1981 (JK VK 1980-1981, 12) ja Jorma Nisula ensin lehtorin toimessa vuoteen 1984 (KK VK 1984-1985, 14) ja sen jälkeen yliopettajan virassa vuoteen 1990 saakka (KK VK 1989-1990, 8).

Syksyllä 1966 valittiin pianonsoiton tuntiopettajaksi omassa talossa opintonsa 1948 aloittanut Riitta Viitala os. Linjama (JK VK 1966-1967, 17). Hän sai myöhemmin, 1.5.1973 alkaen, kiinnityksen opettajan toimeen (JK VK 1972-1973, 13), jota edelleen hoitaa.

Syksyllä 1966 aloittivat opiskelunsa talon ”ensimmäiset varsinaiset ammattioppilaat”, yhteensä viisi nuorta, jotka saivat viikossa 15,5 opetustuntia. Vaikka laitoksella ei ollutkaan rahoitussyistä varaa tehostaa opetuspaketin tuntimäärää, saivat he varsin hyvää ammattiopintoihin johtavaa koulutusta. (JK VK 1966-1967, 9.) Huolimatta siitä, etteivät nämä opinnot silloin johtaneet mihinkään tunnustettuun tutkintoon, valmistui heistä myöhemmin osa musiikkialan ammattiteihin.

Syyslukukauden 1967 alussa alkoi kahden konservatorion palveluksessa edelleen tätä kirjoitettaessa työskentelevän opettajan, pianisti Raili Nykäsen os. Launosen ja trumpettisti Jorma Räsänen pedagogiura. Lajos Garam, joka valittiin viuluopettajaksi, ei sen sijaan viipynyt Jyväskylässä kuin vuoden (JK VK 1967-1968, 12). Syksyn 1968 uusia kiinnityksiä oli Maila Haavisto, joka ensin tuli nimitetyksi laulun opettajan (JK VK 1968-1969, 18), myöhemmin lehtorin toimiin (JK VK 1980-1981, 11) ja viimein 15. 10. 1989 yliopettajan virkaan (KK VK 1989-1990, 9), josta hän täysinpalvelleena jäi eläkkeelle. Norosen ajan viimeisiä vakituisia opettajankintoja oli konservatorion Sinikellojen perustaja, unkarilais-syntyinen Akos Papp, joka lehtorin toimessaan vuoden 1969 syksystä alkaen vaikutti näkyvästi lapsikuorotyön valtakunnallisena kehittäjänä (ibid.). Akos Papp siirtyi virastaan eläkkeelle vuoden 1983 lopussa ja tuntiopettajan tehtävistä työvuoden 1986-1987 päättyessä (JK VK 1983-1984, 11; KK VK 1986-1987, 13).

Musiikinopettajien kouluttaminen, jota vuosikertomusten mukaan pidettiin yllä ja jota varten suoritettiin osatutkintoja, ei 1960-luvulla tuottanut konkreettisia lopputuloksia. Sen sijaan keväällä 1964 annettiin kaksi konservatorio-osaston päästötutkintotodistusta ja vielä seuraavana keväänä yksi (JK VK 1963-1964, 16; JK VK 1964-1965, 12). Muista loppututkinnoista on mainittava sivutoimisten kanttori-urkurien suorittamat, vuonna 1964 kolme ja 1965 viisi tutkintoa (ibid.). Tämän jälkeen näiden tutkintojen määrä 1970-luvulla kasvoi tasaisesti, vaikkei niiden suorittajia enää aktiivisesti rekrytoitu. Ns. varakanttorien valmistus jatkui musiikkioppilaitoksissa ilmeisen tarpeellisenä aina 1980-luvulle saakka, jolloin kirkkomuusikkokoulutuksen uudistus toi työmarkkinoille C-kanttorit. Nämä alemman opistotason tutkinnot ja niihin johdettava koulutus korvasivat hyvin pian sivutoimisten kanttoreiden valmistuksen.

Myös SML:n piirissä oli vuosikymmenen loppuun tultaessa ja oman lain varmistuttua kallistuttua musiikkioppilaitosten opettajien koulutusedellytysten parantamiseen ja todistuksenanto-oikeuksien hankkimiseen (Ritaluoto 1996, 14). Sekä musiikkioppilaitoksissa että niiden liitossa oli herätty huomaamaan alan opettajakoulutuksen lupaavat tulevaisuudennäkymät ja koulutushaasteet, joihin Sibelius-Akatemia ei yksin kyennyt vastaamaan. Erilaisten ammatillisiin valmiuksiin johtaneiden tutkintojen kokeilujen aika oli musiikkioppilaitoksissa ohi. Jyväskylän konservatoriokin siirtyi muiden kehittyneimpien musiikkiopistojen mukana hyvin valmistautuneena ja pätevän opettajakunnan avulla kilvoittelemaan virallisesta ammatillisen oppilaitoksen statuksesta.

6.4. Norosen koulutuspoliittisia visioita

Lukuvuodelta 1966-1967 on merkittävä aikakirjoihin kaksi tärkeää koulutusaloitetta, jotka lähtivät konservatorion piiristä. Säätiön valtuuskunnan puheenjohtaja, kaupunginjohtaja Veli Järvinen ehdotti, että oppilaitos järjestäisi nuorten musiikin harrastuksen aktivoimiseksi musiikkikurssit kesällä 1968 ja anosi tähän tarkoitukseen määrärahan kaupungilta (JK VK 1966-1967, 8; JK PK 28.3.1967). Konservatorio oli tähän mennessä järjestänyt kurssseja kasvatusopillisen korkeakoulun opiskelijoille kesäyliopiston yhteydessä¹⁶ toimintansa alusta lähtien sekä ja luovuttanut Kilpisenkadun tilojaan Jyväskylän kesän järjestämille mestarikurssseille ja SML:n pitämille opettajien koulutuspäiville. Oppilaitoksen ensimmäinen kesäleirikokeilu tapahtui vuonna 1969 lehtori Jorma Nisulan sekä lehtori Erkki Sipposen johdolla Sumiaisissa 25.6.-5.7 (JK VK 1969-1970, 17). Tapahtuman nimenä oli komealta kalskahtava ”Finnish International Music Camp”.

16.

Kesäyliopiston perinteet ulottuvat aina vuoteen 1912 asti. Jyväskylän kesäyliopisto on maan vanhin.

Varsin heterogeenisestä osallistujajoukosta puolet oli konservatorion oppilaita ja kolmasosa ulkomaalaisia, lähinnä Keski-Euroopasta lähtöisin. Nisula ja Sipponen olivat harjoitelleet orkesterileirin pitämistä jo parina aiempina vuotena Laukaan Mattilassa, josta saatu palaute oli hyvä (LN leikekirja, 23-24). Leirin onnistuminen jäi taloudellisessa mielessä kyseenalaiseksi, ja konservatorio joutui vielä pitkään tapahtuman jälkeen maksamaan siitä koituneita laskuja. Syy tähän lienee ollut siinä, ettei Noronen ehtinyt eikä jaksanutkaan ottaa täyttä vastuuta leirin järjestelyistä, jotka näin jäivät opettajien harteille. Komeasti ja kunnianhimoisesti käynnistynyt musiikkileiritoiminta ei saanut välittömästi jatkoa, vaan sitä jouduttiin odottamaan Suolahden maineikkaiden kurssien alkuaan, vuoteen 1972 asti.

Toinen aloite oli V. Norosen. Hän oli jo toistakymmentä vuotta aiemmin tehnyt esityksen musiikkiluokkien perustamiseksi kaupungin koululaitoksen yhteyteen. Kun hän uudisti aloitteen 16.12.1966, sai idea vastakaikua. Musiikkiluokkatyö käynnistyi kansakoulun johtokunnan luvalla, Cygnaeuksen koulun alaisena, mutta fyysisesti yliopiston harjoituskoulussa opettaja Torsten Lindforsin johdolla syksyllä 1967.¹⁷ Lahti oli ehtinyt perustaa vastaavat luokat jo pari vuotta aiemmin. Yhteistyö konservatorion ja musiikkiluokkien kanssa käynnistyi instrumenttiopetuksen osalta syksyllä 1968 (kansakoulunjohtokunnan kirje 13.5.1968, KK arkisto) ja oli 1970- ja 1980-lukujen ajan hyvin hedelmällistä. Musiikkiluokkalaisia kannustettiin aktiivisesti hakeutumaan musiikkioppilaitokseen soittotunneille. Nykyisin musiikkiluokat tiedetään aina

ulkomaita myöten kuorojensa ansiosta, joista Torsten Lindforsin, Kari Ala-Pölläsen ja viimeksi Pekka Kostiaisen johtama Vox Aurea on tehnyt Jyväskylää arvokkaalla tavalla tunnetuksi. Suuriarvoista on ollut myös Liisa Räsänen pioneerityö pienempien musiikkiluokkalaisten kuorolaulun edistäjänä.

Todennäköisesti kauaskantoisin Norosen viimeisien vuosien näky oli opetustyön laajentaminen maakunnallisesti. Idea oli hänen päässään selkeä: "Konservatorion toimesta pyrittäisiin opetuspaikkojen varaamiseen Keski-Suomen suurimpiin asutuskeskuksiin" (JK VK 1968-1969, 16-17). Syyskuun 20. päivänä 1968 hän lähetti Jämsän ja Äänekosken kauppalanhallituksille sekä Keuruun, Saarijärven ja Viitasaaressen kunnanhallituksille tätä koskevat kirjeet, jotka saivat "miellyttävän vastaanoton" (Keuruun kunnanhallitus, kirje 17.10.1968; Pekka Kuokkala, kirje Jämsästä 18.10.1969, KK arkisto). Toimintamalli oli paljolti sellainen, millaiseksi konservatorion sivutoimipaikat 1970-luvulla kehittyivät. Tarkoituksena oli opetusverkoston luominen ja opetuksen järjestäminen tiettyssä laajuudessa ympäri Keski-Suomea. Konservatorio olisi taannut opetuksen asiallisen järjestämisen, palkannut opettajat yhdessä kunnan kanssa, ja kunnalle olisi jäänyt vastuu opetustilojen järjestelyistä. Noronen ehti informoida asiasta myös omaa johtokuntaansa loppusyksyllä 1968 (JK PK 28.11.1968). Epävirallisella tasolla käytiin hankkeesta useampia neuvotteluja ja asiaan oli tarkoitus palata syksyllä (JK VK 1968-1969, 17), samana syksynä, jolloin Noronen kuoli.

17.

Ensimmäinen Norosen kymmenen vuotta aikaisemmin tekemä aloite hylättiin, koska musiikkiluokkia ei ollut missään muuallakaan (JK VK 1966-1967, 8).

7. OPETUSTILOJEN JÄRJESTELYT

7.1. Hyyryläisestä Harjulinnan osakkaaksi

Musiikkiopiston ensimmäisten toimintavuosien päällimmäisin ongelma oli omien tilojen puute. Laitoksen johdon mielestä tilanne ei kovin kauan voinut jatkua vuokratilojen varassa, joita heti ensimmäisenä toimintavuotena saatiin Työväenyhdistykseltä, Kasvatusopilliselta Korkeakoululta, kaupungin kansakouluilta, Lyseolta, Yhteislyseolta, kaupunkiseurakunnalta, Pelastusarmeijalta ja Kauppalaisseuralta. Tästä huolimatta useat opettajat joutuivat pitämään tuntinsa kotonaan (JM TK 1948, 6). Suurempia yleisömmää keräävät tilaisuudet järjestettiin saleissa, joita ensimmäisenä lukuvuotena tarjosivat käyttöön Yhteislyseo avajaisten, Cygnaeuksen koulu julkisten tutkintojen ja Valtiontalo näytteitten osalta (JM PK 1948-1949, 8). Viimeksi mainittu palveli opiston kevätnäytteitä 1960-luvun puoliväliin saakka. Kannatusyhdistyksen hallituksen ja johtokunnan kokouksia pidettiin alkuvuosina sekä kaupungin eri ravitsemusliikkeissä että kansakoulun kansliassa, Norosen työpaikalla. Orkesterin harjoituspaikasta käytiin neuvotteluja kaupungin kanssa, mutta anomuksesta saada kaupungintalon valtuustosali tähän käyttöön luovuttiin (JM PK 8.3.1949). Orkesteri työskenteli monet vuodet Cygnaeuksen koulun luokkahuoneessa (JM PK 16.12.1948; JM TK 1948, 7-8).

Oma talo tai huoneisto nousi oppilaitoksen toisena lukuvuotena ykköstoiveeksi, ja sen eteen lähdettiin tekemään ahkerasti töitä. Tällöin toimittiin eri puolilla kaupunkia yhteensä 14 tilassa. Kannatusyhdistyksen mielestä tilanteen ratkaiseminen oman talon hankinnan myötä oli välttämätöntä (JM PK 21.4.1949). Huhtikuun 28. päivänä 1949 sen hallitus piti kokouksen, jonka tärkeimpänä asiana oli tontin varaaminen musiikkiopiston käyttöön ja tätä koskevan anomuksen lähettäminen kaupunginvaltuustolle. Sopiva tontti oli katsottuna Harju- ja Tapionkadun kulmauksesta II kaupunginosassa korttelissa 31 tontti numero 7¹ (JM PK 28.4.1949). Kaupunginhallitus suhtautui anomukseen periaatteessa myönteisesti, mutta ei pitänyt esitettyä tonttia tarkoitukseen riittävästi soveltuvana. Se olisi ollut valmis neuvottelemaan hieman kauempana keskustasta sijaitsevan Tapionkadun ja Rajakadun kulmauksessa sijaitsevan tontin luovutuksesta. (VN lei-

kekirja II, 1: KSML.) Tämän jälkeen ei näistä tonteista löydy mainintaa musiikkiopiston asiakirjoista, joten on todennäköistä, ettei kaupungin kanssa koskaan aloitettu konkreettisia keskusteluja. Sen sijaan Noronen kertoo omakotitalon hankintaprojektista, jota hän ei ollut ajamassa. Asialla oli musiikkiopiston johtokunnan jäsen Lassi Utsjoki ja kyseessä ilmeisesti tämän tuttavain omistama talo Uuden-Nisulan kaupunginosasta (Noronen 1968 III, 69-70; JK PK 28.3.1969, muistio uusista huonetoista, 1-2). Neljä huonetta käsittävä rakennus olisi maksanut 2 miljoonaa markkaa. Noronen piti vastaisen toiminnan kannalta onnellisena sitä, ettei hankkeesta tullut mitään. Tilat oli hänen mielestään saatava keskeltä kaupunkia (Noronen 1968 III, 2-3).

Musiikkiopiston kannatusyhdistyksen vuosikokous käsiteli huoneistokysymystä keuhällä 1949 myönteisessä hengessä, mutta ei vielä perustanut päätoimittaja Onni Hainin esittämää rakentamistoimikuntaa (JM PK 17.3.1949). Se nimettiin vasta hallituksen kokouksessa 23.11.1949 opiston tähän tarkoitukseen saaman 250.000 markan lahjoituksen tultua julkiseksi. Hallitus päätti silloin sekä rakennusrahan perustamisesta että toimikunnan asettamisesta, johon tulivat K.V.Leino, Kalle Heinonen ja Veikko Noronen. Seuraava virallinen askel huoneistokysymyksen ratkaisussa oli koko maata käsittävän suurkeräyksen käynnistäminen. Sen tukijoiksi saatiin Sulasol, STM, Rautateiden Mieskuoroliitto ja Keski-Suomen Nuorisoseurojen Liitto (JM PK 16.11.1950, JM TK 1950, 2). Keräys, jonka teemaksi Noronen valitsi sloganin "Markat maaseudun musiikille" (VN leikekirja II, 1), käynnistettiin huhtikuun 1. päivänä 1950 ja se päättyi syyskuun 30. päivänä.² (katso luku 5.1.5.) Myös vastaperustettu musiikkiopiston oppilaskunta otti aktiivisesti osaa hankkeen eteenpäin viemiseen mm. kokoamalla oman keräystoimikuntansa (JM VK 1950-1951, 7).

Noronen oli valppaasti seurannut sopivan tontin tai rakennuksen vapautumista Jyväskylän keskustassa. Kun hän sitten huomasi Harjulinnan asuinkeuhkotalon siipiosaan tulevan liike- ja toimistotilaa, jolle ei vielä ollut ottajaa, hän toimi tapansa mukaan nopeasti ja itsenäisesti. Hän ei jäänyt odotta-

1. Tontilla sijaitsee tänään Jyväskylän kaupungin vanhusten palvelukeskus osoitteessa Tapionkatu 44.

2. Suurkeräys ei sujunut läheskään niin hyvin, kuin mitä oli toivottu (JM PK 28.11.1951). Suuri määrä käyttämättömiä arpalipukkeita lojuu vieläkin Kilpisenkadun ullakolla. Rakennusraha sai sen sijaan tuntemattomilta lahjoittajilta ensin 250.000 ja huonetoiloin I vaiheen vihkiäisten yhteydessä vielä 1.000.000 markkaa (JM VK 1951-1952, 5).

Lisäluennon välikäyt,

Syyskuun 1968 tukivat emmi
 kerran puhekeski Keskisuomalais-
 laisten vanhat tilat.

- ois haastui rahaa i
 eräiden hankkimiseen,
 - mutta ei jostain mie-
 lestään, koska rahain
 alin ollut erittäin sopiva.

3.2.69 olimme vaimoni
 kanssa Keskisuomalaisen
 laisten rotaryklubin mukana
 sen uuteen toimitaloon
 tutustumaan.

Kertaheitalla käsiteltiin
 asia kauppaneuvos Katainen
 kanssa toisia vieraita odoteltaessa
 ja siitä sen viimeinen vaihe
 alkoi. Valmistelutoimenpiteiden
 edistyessä asiasta keskusteltiin
 6-7.2.69 puheenjohtajien kanssa.
 (VN Leikekirja XV.) Veikko
 Noronen käytti leikekirjaansa
 päiväkirjan tapaan. Yllä oleva on
 esimerkki hänen halustaan kirjata
 jälkipolville tärkeänä
 pitämiään tapahtumia. KK arkisto.

Kuva 23 "3.2.69 olimme vaimoni kanssa Keskisuomalaisen kutsumana rotaryklubin mukana sen uuteen toimitaloon tutustumassa. Kertaheitolla käsiteltiin asia kauppaneuvos Katainen kanssa toisia vieraita odoteltaessa ja siitä sen viimeinen vaihe alkoi. Valmistelutoimenpiteiden edistyessä asiasta keskusteltiin 6-7.2.69 puheenjohtajien kanssa." (VN Leikekirja XV.) Veikko Noronen käytti leikekirjaansa päiväkirjan tapaan. Yllä oleva on esimerkki hänen halustaan kirjata jälkipolville tärkeänä pitämiään tapahtumia. KK arkisto.

Kuva 24 Gummeruksenkadun kirjapainotalo syksyllä 1969. Se oli juuri avannut ovensa konservatorion väelle päällisinpuolin entisen näköisenä, mutta sisältä täysin uudistuneena. KK valokuva-arkisto, Martti Muurikainen.

maan pankkien vaatiman yksityisten liikemiesten takuurenkään hidasta ja epävarmaa syntymistä eikä vienyt loppuun sinänsä myönteisessä hengessä aloitettuja neuvotteluja näiden kanssa. Tilanne oli avoin silloin, kun Kilpisenkadun huoneiston perustuksia jo kaivettiin ja anturoita valettiin (JM TK 1952, 2). K.V.Leinon päättäväinen mukaantulo ratkaisi Norosen päätöksen salamasodan strategiasta. Täsmälleen kolme vuotta musiikkiopiston alkuneuvotteluiden ratkaisevasta kokouksesta, joka pidettiin 14.4.1948, toimitilojen paikka oli selvillä (JM TK 1952, 3). Hän otti 7 miljoonan markan lainan, jonka johtaja Kalle Leino takasi, ja osti Kilpisenkadun puolelle syntyvät toimistoneliöt tämän kanssa perustamansa säätiön lukuun. Näin saivat alkunsa musiikkiopiston ns. vanhan puolen toimitilat (Noronen 1968 III, 2-3). Noronen oli täysin varma tekonsa oikeutuksesta ja pani liikoon omaisuutensa sekä Leinon rahat välttämättömänä pitämänsä päämäärän saavuttamiseksi. Täysin mahdollista oli, ettei musiikkiopiston kannatusyhdistys olisikaan ottanut säätiötä vastaan "varoineen ja velkoineen" varsinkin kun toisenlaista vaihtoehtoa ajaneilla hanke olisi ollut kymmenen kertaa halvempi (ibid.). Aika oli kuitenkin kireällä ja tilat oli saatava keskeltä kaupunkia (Noronen 1968 III, 3). Kaukaa viisaasti Noronen ja Leino suunnittelivat säätiönsä nopean luovuttamisen laajapohjaiselle hallinnolle (katso luku 5.4.1.). Omat ja

3. Kilpisenkadun huoneiston sisäseinäratkaisut olivat hyvät. Niissä oli tavallisen tiilikerroksen lisäksi lasivilla, ilmakerros ja kipsoniittilevy. Pikkusaliin oli lisätty liikkuva "viltti- ja pegamoidipäällysteinen väliseinä", jolla huoneen kokoa saatettiin muuttaa (VN leikekirja II, 60: JS).

tärkeimpien lahjoittajien edut he turvasivat sitomalla säätiönsä viisi ainajäsentä. Nämä jatkoivat vuonna 1952 toimintansa käynnistäneen laajapohjaisen säätiön riveissä (JM VK 1951-1952, 13). Säätiön perustaminen toi musiikkiopiston kuvioihin mukaan varatuomari Veikko Hyytiäisen, joka asiantuntevasti muokkasi säännöt sellaisiksi, että ne myöhemmin lähes muuttamattomina kelpasivat myös musiikkiopiston ylläpitäjäyhteisön hallinnolliseksi pohjaksi (Hyytiäinen 5.1.1998).

Vaikka Kilpisenkadun tilat käsittivät ensimmäisessä vaiheessa ainoastaan 130 neliömetrin opetustilat jaettuna kuuteen huoneeseen, sekä kellarin (50 neliometriä) ja vintin (VN leikekirja II, 25: JS), olivat ne valmistuessaan ensimmäiset Helsingin ulkopuolella sijaitsevan musiikkioppilaitoksen omat tilat (VN leikekirja II, 67: JS). Tilojen rakennuttaja, Lindbergin rakennustoimisto, pystyi ottamaan huomioon musiikkiopiston erityistarpeet, kaksoisovien, äänieristyksen ja -vaimennuksen³ suhteen, joten lopputulos vastasi oppilaitoksen vaatimuksia (VN leikekirja II, 59).

Mutta Norosen vyörytys jatkui. Säätiön hallituksen järjestäytymiskokouksessa 3.2.1952 hän esitteli tilojen tuoreelle omistajayhteisölle laajentumissuunnitelmat Keskustien puolelle nousevasta samansuuruisen asuinkerrostalon liike- ja

toimistotiloja käsittävästä siivestä. Ne voitiin yhdistää rakenteilla olevaan huoneistoon. Kaupan oli aiempaan hankintaan verraten hieman suuremmat tilat. Rakennustoimisto OY Lindberg oli luvannut toteuttaa huoneiston sisustusratkaisut samalla tavoin kuin ensimmäisen osan varustelussa oli menetelty. Hallitus suhtautui tähänkin hankkeeseen myönteisesti. Seuraavaan, 27.3.1952 pidettyyn kokoukseen mennessä Norosella oli esittää jatkorakennussuunnitelman piirustukset ja tarkat kustannuslaskelmat. Ensimmäisen vaiheen toteuttamisen kustannusarvio oli noin 4.7 miljoonaa markkaa ja sitä varten oli saatu keräyksiin ja lahjoituksiin pesämuna. Toisen vaiheen loppuunsaattaminen maksoi musiikkiopistolle seitsemän miljoonaa markkaa. Hallitus päätti Norosen esityksestä ottaa siihen tarvittavan pääoman kokonaisuudessaan lainaksi (JMS PK 27.3.1952). Tähän ei kannatusyhdistyspohjainen musiikkiopistohallinto olisi pystynyt, koska pankki vaati lainojen katteeksi reaali- ja vakuudet. Nyt ne saatiin säätiön omistamista osakkeista. Riskinoton ansiosta musiikkiopistolla oli vuoden 1953 alussa kadehdittavat tilat: 17 erikokoista musiikinopetustarkoituksiin varta vasten rakennettua huonetta (JM VK 1952-1953, 5), yhteensä noin 440 neliömetriä. Ne riittivät musiikkiopistolle ja konservatoriolle aina 1960-luvun loppuun saakka. Ukkapeli oli kannattanut.

7.2. Painotalon valtaus 1969

Jos musiikkiopiston johtajan nopeat liikkeet panivat monet haukkomaan henkeä 1950-luvulla, sujui Noroselta Gummeruksenkadun tulevien toimitilojen, entisen sanomalehti Keskisuomalaisen kirjapainotalon valtaus salamasodan vauhdilla. Noronen kertoo asiasta omin sanoin seuraavaa: "Syksyllä 1968 tulivat ensi kerran puheeksi Keskisuomalaisen vanhat tilat. Asia hautautui rahaan ja eräiden haluttomuuteen, mutta ei poistunut mielestäni, koska ratkaisu olisi ollut erittäin sopiva" (VN leikekirja XV, 171). Oli selvä, että konservatorion näkymät uuden valtionapulainsäädännön ja ammattillisen koulutuksen laajentumispyrkimysten myötä olivat nostaneet Norosen mieleen huoneistokysymyksen, vaikkei aiheesta konservatorion sisällä julkisuudesta puhumattakaan ehditty keskustella. Mutta Noronen liikkui avoimin silmin kaupungilla. Sopivan kohteen löydettyään hän jatkoi päättäväisesti sen ostoon tähtääviä toimenpiteitä (kuva 23).

Jos asian valmisteluun ei tuhlattu aikaa, ei sitä tarvittu suurhankkeen virallisessa käsittelyssäkään. Johtokunta pui asian vain kerran 28.3.1969 tuloksena lyhykäisesti Norosen kirjaama "johtokunta päätti käydyn keskustelun jälkeen yksimielisesti esittää asian sitä puoltaen säätiön hallitukselle

toimenpiteisiin ryhtymisestä ensitilassa ja siten, että sanotut tilat saataisiin kunnostetuiksi konservatorion toimintaa varten riittävän ajoissa ennen seuraavan lukuvuoden alkua". Huhtikuun 4. päivänä kokoontunut hallitus sai kuitenkin pöydälleen Norosen lyhyessä ajassa yksityiskohtaisesti valmisteleman esityksen ja päätti "1) hyväksyä esitetyn osakekaupan laaditun ja kokouksessa esitetyn kauppakirjan mukaisesti, 2) suorittaa ostetussa huoneistossa asiaan liittyvät kunnostamis-ym toimenpiteet tulevan elokuun 15. päivään mennessä, 3) ottaa tarkoitusta varten 500.000 markkaan saakka pitkäaikaista lainaa ja 4) anoa kaupungin omavelkaista takauksella otettavalle pankkilainalle (JK PK 4.4.1969).

Vaikka asia jälkikäteen pöytäkirjojen valossa tuntuu yksinkertaiselta ja helpolta, oli se käytännössä kaikkea muuta. Keskisuomalaisen tiloista olivat kiinnostuneita muutkin tahot, ja Norosen vahvuus oli jälleen hänen nopeutensa ja päättäväisyytensä. Seuraava ongelma oli raha. Sitä ei laitoksella nyt ollut edes pesämunan vertaa. Noronen heittäytyi tavoilleen uskollisena seikkailijaksi. Välttämätöntä oli löytää takuumies lainoille. Se saatiin kaupungista ja kaupunginjohtaja Veli Järvisestä. Koska tämä kuului konservatorion puheenjohtajistoon, Noronen informoi ensimmäiseksi häntä. Kaupunginjohtajan myötämielinen suhtautuminen oli ratkaisevaa, ja Noronen saattoi neuvotella lainan erittäin edullisin ehdoin suoraan Kansallis-Osake-Pankin pääjohtaja Matti Virkkusen kanssa (konservatorion kirje KOP:n Jyväskylän konttorille 18.2.1971, KK arkisto). Lainat taannut Jyväskylän kaupunki otti velan takaisinmaksun vastattavakseen siten, että kymmenen vuoden kuluessa investoinnista konservatorion saama pääoma oli maksettu takaisin pankille.⁴

Noronen halusi toteuttaa hankkeen aikataulun siten, että tilat olisivat olleet valmiit syyslukukauden alkuun mennessä. Tästä pidettiin kiinni ja korjaustyön toteuttajille tuli kiire. Arkkitehtitoimisto Raimo Halonen aloitti tästä kohteesta pitkän rupeamansa konservatorion hovipiirtäjänä. Vanhat kirjapainon huoneet soveltuivat yllättävän hyvin musiikkioppilaitokseksi. Onnistunut suunnittelu takasi sen, että nämä tilat yhdessä Kilpisenkadun huoneiston kanssa riittivät laitokselle kauan. Noronen pääsi kuin pääsikin aloittamaan väkensä kanssa syyslukukauden 1969 työskentelyn mainioissa olosuhteissa, joista tuskin kukaan edellisenä keväänä uskalsi uneksiakaan.

Gummeruksenkadun oppilaitos tuli valmiina käsittämään noin 1500 neliötä monipuolista opetus- ja aputilaa kolmessa kerroksessa aivan kaupungin sydämessä. Jos Kilpisenkadun huoneet olivat ensimmäiset pääkaupungin ulkopuolelle erityisesti musiikkioppilaitokselle rakennetut tilat, oli Jyväskylän konservatorio jälleen 1970-luvulle tullessaan maan musiik-

4.

Säätiö maksoi tämän jälkeen saman lainapääoman 510.000 mk kymmenen vuoden (1980-1989) aikana takaisin kaupungille (JK PK 30.3.1983). Seikka, että Jyväskylän KOP:n konttori ohitettiin lainaneuvotteluissa, tuli myöhemmin vastaan, kun paikallispankki saatuaan lainajärjestelyt tietoonsa, vaati laitoksen koko rahaliikenteen omille tileilleen (KOP-Jyväskylän kirje 11.2.1971, KK arkisto).

7.2. Painotalon valtaus 1969

kioppilaitoksista Helsingin ulkopuolella fyysisiltä mitoiltaan suurin. Laitos sai kauan kaipaamansa pienen konserttisalin, johon mahtui 150 kuulijaa. Se oli kuivahkosta akustiikastaan huolimatta käyttökelpoinen kamarimusiikki- ja resitaalikonsertteihin. Runsaitten lahjoitusten ansiosta mittavaksi kasvanut kirjasto löysi paikkansa kolmannesta kerroksesta, samoin musiikinkuuntelu. Toisessa kerroksessa sijaitsivat toimivat kansliatilat ja pääopettajien luokat ja alakerrassa salin lisäksi lapsikuoron harjoittelupaikaksi vakiintunut iso luokka, kahvio ja kokous- sekä ryhmäopetustila. Kellarissakin jouduttiin myöhemmin opettamaan. Siellä löytyi n. 80 neliön suuruinen ikkunaton varasto. Painotalo oli lujaa tekoa, punatiilinen monumentti, joka ulkonäkönsä puolesta muistutti enemmän kasarmia kuin konservatoriota. Hankintahintaansa

350.000 ja korjauskuluihinsa 150.000 markkaan nähden se palveli oppilaitosta erinomaisesti 14 vuoden ajan.

Oppilaitoksen 1970-luvulla alkanut toiminnan suuntautuminen Jyväskylän ulkopuolelle vaikutti siihen, että Gummeruksen- ja Kilpisenkadun tilat riittivät yhteiskäytössä konservatoriolle, vaikka sen volyymin kasvu muutamassa vuodessa moninkertaisti oppilaitoksen oppilasmäärän, ja vaikka ammatillisen koulutuksen kasvu Jyväskylässä asetti opetustiloille erityisvaatimuksia. Kun Gummeruksenkadun tiloista vuonna 1983 luovuttiin ja vanha painotalo purettiin, saatiin siihen sijoitetut varat korkojen kanssa takaisin. Konservatorion säätiö pystyi sijoittamaan Musiikkikeskus Oy:n osakepääomaan⁵ pesämunan oppilaitoksen uutta Moiris-lammen lähistölle kohoavaa rakennuskompleksia varten.

5.

Säätiö myi Gummeruksenkadun osakkeet Jyväskylän Konttorikone Oy:lle, joka rakensi taloyhtiön sisäpihalle, lähelle purettua kirjapainoa, uuden toimitilansa. Säätiö sai kaupassa 1.440.000 markkaa, josta 800.000 mk sijoitettiin uudisrakennushanketta varten perustetun Jyväskylän Musiikkikeskus Oy:n osakkeisiin ja loppuilla 640.000 markalla hankittiin taloon kalusteita (JK PK 28.4.1983).

OPPILAITOS JA ESITTÄVÄ MUSIIKKI

8. ORKESTERI-, KUORO- JA OOPPERATOIMINTA

8.1. Paikallishistoriallista taustaa

Arvioitaessa musiikkiopiston ja konservatorion osuutta Jyväskylän esittävän säveltaiteen harrastuksen edistäjänä on merkillepantavaa, että paikkakunnan nykyiset musiikki-instituutiot ovat jossakin historiansa vaiheessa toimineet musiikkioppilaitoksen suojissa. Tämä koskee kaupunginorkesteria, jonka edeltäjiä olivat Kockin torvisoittokunta, ns. Mannerströmin orkesteri, amatööriorkesteri, Yhtyneet Orkesterit, musiikkiopiston eli Karjalaisen orkesteri ja Orkesteriyhdistyksen ylläpitämä orkesteri. Viimeksi mainittu kunnallistettiin vuonna 1965 Jyväskylän kaupunginorkesteriksi. Tässä ketjussa musiikkiopiston orkesterin aika, viisi vuotta, on lyhyt, mutta merkittävä ammattiorkesterin kasvun kannalta. Monien mielestä kaupunginorkesterin syntyhistoria voitaisiin laskea alkavan jo vuodesta 1950, jolloin kapellimestari Ahti Karjalainen sai musiikkiopistolta orkesterin kehittämis tehtävän. Jyväskylän kamariorkesterin juuret puolestaan ulottuvat laitoksen oppilasorkesterien kunniakkaisiin perinteisiin, aina Paavo Raution 1950-luvun lopun legendaarisen kamariorkesteriin asti. Konservatorion vuonna 1961 alkanut oopperatuotanto ja Jyväskylän oopperayhdistyksen toiminta vuodesta 1973 alkaen muodostavat myös saumattoman yhteyden, ja musiikkiteatterin taival on kulkenut tasaisesti kohti haasteellisempia tehtäviä. Sodan jälkeen tapahtuneet ylläpitävävaihdokset toteutuivat sinfoniaorkesterin kohdalla työläästi, taloudellisten vaikeuksien ja kiistojen sävyttämänä, kun taas kamariorkesterin ja oopperayhdistyksen kohdalla laadullinen kehitystyö on saanut jatkoa vakaana.

8.1.1. 1800-luvun loppu

Jyväskyläläinen esittävä musiikki on saanut alkunsa kylpylä- ja ravintolaympäristössä. Tämä johtui yksinkertaisesti siitä, ettei 1850-luvulla kaupungista löytynyt juuri muita saleja kuin ravitsemusliikkeiden käytössä olleet huoneet (katso luku

9.3.). Myös ensimmäinen sisätiloissa yleisölle esitetty musiikki Jyväskylässä lienee ollut tanssi- ja salonkimusiikkia.

Sitä esitti ainakin Lohenpojat-niminen yhtye Rantapuis-ton kylpylänä toimineessa runnihuoneessa 1850-luvun puolessa välissä (Fredrikson 1978, 146). Tällöin soittajaiset, myös ensimmäinen konsertiksi luokiteltava musiikkitilaisuus, ylioppilaiden kvartetin antamat laulajaiset ylioppilastalon rakennusrahaston hyväksi vuonna 1859, pidettiin ravintolatiloiissa (Fredrikson 1978, 146-147). Varhaisimman tiedossa olevan instrumentaalikonsertin, antoi Jyväskylässä vuonna 1862 Lauri Hämäläinen, Lohenpoikien viulisti ja myöhemmin Helsingin Vanhan kirkon urkuri, joka oli kotoisin Jyväskylän lähistöltä Rautalammilta (ibid.).

Ensimmäisiin solistisiin esiintyjiin lienee kuulunut myös norjalainen Rostad-niminen viulisti. Hänen konserttinsa annettiin jyväskyläläisten seminaarinlehtorien toimittaman Koti ja Koulu-lehden 9.7.1864 julkaistun artikkelin mukaan kesäkuussa 1864. Seuraavakin soittaja oli viulisti, kotimainen K.J.Lindberg, joka esiintyi joulukuun 19. päivänä 1865 "alkeisopistossa opiskelevien varattomien oppilaiden eduksi" (Koti ja Koulu 23.12.1965). Molemmat konsertoivat vuonna 1863 toimintansa aloittaneen seminaarin salissa (Fredrikson, 1978, 147), mikä lienee tarkoittanut miesseminaarin ns. Häggmanin talon voimistelusalua (Halila 1963, 135).

Tähän aikaan oli tapana, että solistin lisäksi soittajaisissa ja laulajaisissa, joiksi konserttitapahtumia silloin kutsuttiin, esiintyi myös paikallisia avustajia. Tällaisina saattoivat toimia seminaarin kuorot tai yksityishenkilöt, esimerkiksi rouva Augusta Sofia von Zwegyberg, seminaarin voimistelun ja soitonopettaja Maria Kristiina Åberg¹ pianolla tai lehtori, myöhemmin lyseon rehtori ja ensimmäinen musiikinopettaja K.H.Kahelin viululla (Tommila 1972, 261; VN artikkeli IL 22.3.1962).

1. Maria Åberg (24.7.1838 Mäntyharju - 21.4.1917 Ristiina) toimi Jyväskylän seminaarin ensimmäisenä soitonopettajana, lähinnä tyttöoppilaiden piano- ja voimistelunopettajana vuosina 1863-1898. Muiden seminaarin alkuaikojen opettajien tapaan hänkin oli saanut koulutuksensa Saksassa ja Sveitsissä. Åberg loi kaupunkiin pianonsoiton opetuskuulttuurin (Laitakari 1988, 90, Mikkola 1937, 186).

Tärkeäksi konserttitapahtumaksi näytti Jyväskylässä nousseen vuonna 1868 uudelleen Jyväskylässä esiintyneen Lauri Hämäläisen² soittajaiset. Hänen viulukonserttiinsa oli saapunut toista sataa kuulijaa, jotka osoittivat vilkkaasti suosiotaan "kämmeniään räpyttämällä" (Tommila 1962, 58). Vielä suuremman menestyksen saavutti Jyväskylään vuonna 1869 saapunut ranskalainen viulisti Alexandre de la Ranche-ray,³ joka antoi ensin kaksi esitystä ja vielä seuraavan vuoden huhtikuussa uuden konsertin innostuksen vallassa kuululle yleisölle (Tommila 1962, 58).

Laulutaidetta edusti ensimmäisen kerran herra Bror Broms, jonka piti esiintyä jo yhdessä viulisti K.J.Lindbergin kanssa tämän konsertissa, mutta jota saatiin kuulla vasta vuonna 1868 (KSML n:o 36, 1965, VEN leikekirja, 21). 1870-luvulla esiintyi kuuluisa kotimainen koloratuorisopraano Ida Basilier useammankin kerran Jyväskylässä. Konserttien pitopaikat muodostivat todennäköisesti muutoin virkeästi alkaneen musiikkielämän pullonkaulan (katso luku 9.3.). Arvostelu totesi esimerkiksi Uudella seurahuoneella toukokuussa 1877 laulaneen Bruno Holmin esiintymisympäristön konserttialiksi kelpaamattomaksi (Fredrikson 1978, 148).

Iltamatyyppiset tilaisuudet näytelmiseen ja musiikkiohjelmiseen sopivat Seurahuoneelle ja jäivät sinne vuosisadan loppuun saakka. Ne päättyivät usein tanssiin, jota säestivät joko soittajaisten solistit, torvisoittokunta tai paikkakuntalaiset pianistit (Fredrikson 1978, 146-149). Tarjonnan suuresta kirjavuudesta huolimatta voidaan todeta, että konsertit kuuluivat jo 1860-luvulta alkaen Jyväskylän kulttuurikuvaan. (Tommila 1972, 261.)

Jyväskylässä annettiin muiden kaupunkien tapaan ensimmäiset teatterinäytökset niin ikään ravintoloissa. Käytäntö jatkui vuosisadan loppuun asti (Fredrikson 1978, 143). Niitä antoivat joko paikkakunnilla toimineet amatöörit tai kiertävät seurueet. Ensimmäisiä teatterikappaleita esitettiin Runnihuoneessa jo 1850-luvulla. 1860-luvulla ei liene nähty kuin yksi teatteriesitys (Fredrikson 1978, 144). Vaatimattomia paikallisia yrityksiä järjestettiin taas 1870-luvulla kaupungin käsityöläisten huvitusseuran toteuttamana Kaupunginkellarissa.

2.

Lauri Hämäläinen (10.8.1832 Rautalampi - 29.9.1888 Helsinki) oli monipuolinen muusikko, urkuri, viulisti ja säveltäjä. Nuoruudessaan hän kuului viulistina nk. "Lohenpojat"-yhtyeeseen, joka esiintyi markkinoilla ja pidoissa. Hämäläisten trion nimi tuli heidän isänsä kotipaikan, Sumiaisten Lohilahden Hämälän talosta. Lauri Hämäläinen on säveltänyt mm. Jyväskylän Palokunnanmarssin (Ranta 1945, 99-100).

3.

Rancherayn konserttia 25.4.1869 oli myös kuuntelemassa koulupoika P.J.Hannikainen. Häneen vasenkätisen viulutaiturin konsertti teki lähtemättömän vaikutuksen. Konsertti uusittiin 17.5. samana vuonna ja Rancheray saapui Jyväskylään toistamiseen seuraavana talvena. Hänen konserteissaan toimivat "muka-soittajina" rouva v. Zwegyberg ja nais-opettaja Åberg pianolla ja lehtori Kahelin viululla". Schildtin toimittamassa Kansan Lehdessä oli em. konserteista perusteelliset selostukset, mutta P.J.Hannikaisen muistikuvat taitelijan esiintymisestä jäivät niin elävästi hänen mieleensä, että hän ne vielä kuolinvuotenaan kirjasi värikkäästi muisteloihinsa. (Malisto 1980, 35-38.)

4.

H.F.Helminen oli Keski-Suomi-lehden toimittaja ja vuonna 1871 perustetun "Sivistys- ja Huvitusseuran" primus motor. Seuran toimista järjestettiin kaupunkiin ensimmäisiä kulttuuritapahtumia (Tommila, 1972, 270).

5.

Tommilan mukaan Jyväskylän kulttuurielämän 1870-luvun tärkeimmäksi tapahtumaksi muodostuivat Suomalaisen teatterin vierailut 1876-1878. Näytännöt olivat loppuunmyytyjä ja niihin jonotettiin lippuja aamuvarhaisesta alkaen. Vierailujen merkitys jyväskyläläisten Minna Canthin ja Robert Kiljanderin tuotannon näyttämölle saamiselle ja kirjoittajien motivaatiolle oli huomattava. (Tommila 1962, 270.) Näytännöt pidettiin Uuden Seurahuoneen salissa (Fredrikson 1978, 145).

1900.

Kuva 25 Rouva Alli Hannikainen jättäytyi mieluusti miehensä ja poikiensa varjoon. Hän oli kuitenkin kelpo laulajatar sekä kuoronjohtaja, mistä osoituksena on Vaput, hänen perustamansa ja edelleen elinvoimaisesti toimiva naiskuoro. JL valokuvakokoelma.

Vasta H.F.Helmisen⁴ Uuden seurahuoneen perustaminen toi Jyväskylään ensimmäisen kokoon pantavalla esiintymiskorokkeella varustetun "teatterisalin" puhe- ja musiikkiteatterin tarpeisiin. Saliin mahtui noin 300 henkeä ja se muodosti tärkeimmän julkisen esiintymistilan ennen vuonna 1883 valmistunutta seminaarin juhlasalia, jonne seriöösimmät musiikkiesityksetkin vähitellen siirtyivät. (Fredrikson, 1978, 145-146.) Ammattimaisemmasta teatteritaiteesta nautittiin Jyväskylässä Suomalaisen teatterin⁵ 1870-luvulta ja Kansanteatterin 1880-luvulta alkaneiden vierailuesitysten myötä (Tommila 1972, 270-271). Uudella seurahuoneella järjestettiin 1880-

luvulla kiertävien seurueitten toimesta puhenäytelmiä sekä kevyitä laulunäytelmiä. Siellä esitti Augusto Fiorinin seurue kesäkuussa 1881 Pergolesin pienoisooppera "La serva Padrona", jota voitaneen pitää ensimmäisenä Jyväskylässä esitetynä oopperateoksena (Fredrikson 1978, 145). Minna Cant-hin ja Robert Kiljanderin⁶ kirjallisesta aktiivisuudesta sekä Helsingin ammattiteatterien, etenkin Suomalaisen Kansanteatterin vierailuista kaupungissa⁷, alkoi Jyväskylän järjestäytynyt teatteritoiminta 1910-luvulla (Tommila 1972, 271).

Kuoro- ja orkesteritoiminta rakentuivat kaupungissa omalta perustalta. Jyväskyläläisen musiikkielämän luonnollisena kasvualustana toimi seminaari⁸ ja sen ensimmäisenä vetäjänä musiikin lehtori E.A.Hagfors (vrt. luku 1.4.). Hagfors perusti seminaariin, välittömästi kun se oli aloittanut toimintansa vuonna 1863, maamme ensimmäiset nais- ja mieskuorot, jotka esiintyivät myös sekakuorona (Ranta 1945, 87-88). Seminaarin ulkopuolellakin innostuttiin kuorolaulusta: vuonna 1865 aloitti toimintansa Hagforsin johtama Jyväskylän yksityinen lauluseura, 1870-luvun alussa "Sivists- ja Huviitus"-Seuran lauluosasto ja 1878 vapaapalokunnan ja käsityöläisten kuorot sekä Jyväskylän lauluseura (Rinta-Tassi 1974, 11).

Soitannollisella puolella virisi ensin ajan hengen mukainen innostus torvisoittokuntiin. Niinpä Jyväskylään perustettiin varatuomari Otto August Boijen aloitteesta vuonna 1878 (Brummer 1916, 815) viisimiehinen torvisoittokunta, jossa muina jäseninä olivat lennätinaseman päällikkö C.F.Brunou, metsäherra G.Rancken, maisteri N. Kiljander ja konttoristi Masse Hirn, joka johti lyhyen ajan kokoonpanoa. Kaikki soittajat edustivat säätyläispiirejä, kuten tapana oli (Tommila 1962, 61).⁹ Hirnin jälkeen tuli soittokunnan johtajaksi Nils Kiljander, mutta hänet valittiin ensin Sortavalan soittokunnan johtajaksi vuonna 1878 ja myöhemmin, vuonna 1880, Sortavalan vastaperustetun seminaarin musiikin lehtoriksi (Laitakari 1988, 102).

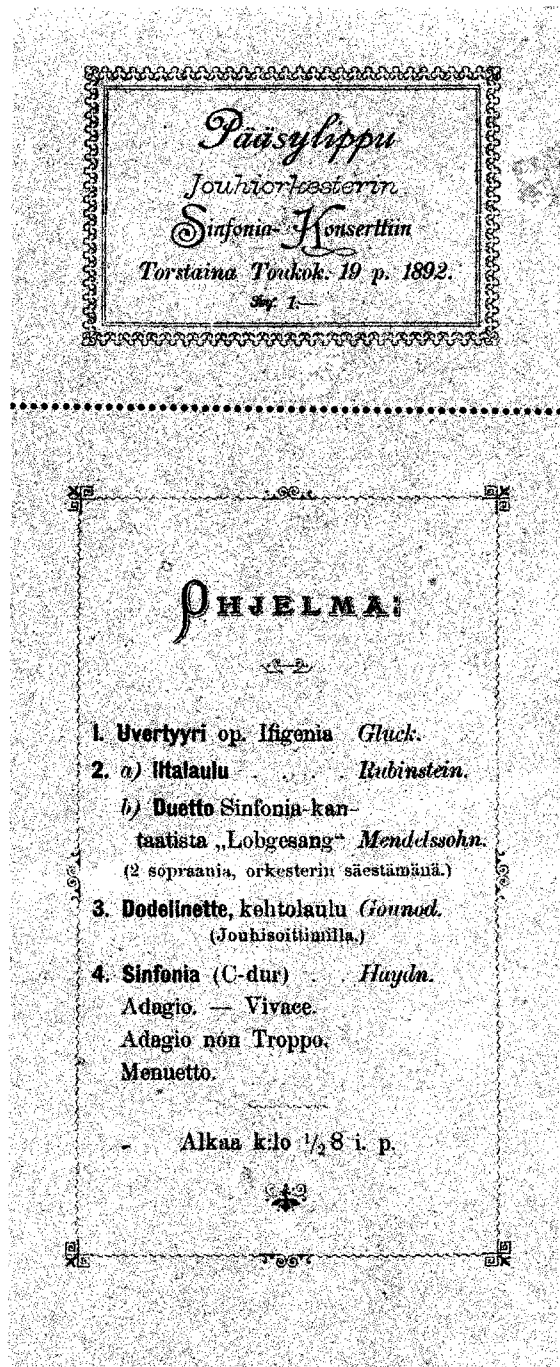
Kesällä 1878 päätettiin soittokunnalle hankkia ammattikapellimestari. Tästä alkoi yli kymmenen vuotta kestänyt orkesterin kasvun ja taiteellisen kehityksen kausi (Koivukoski 1982, 2). Soittokunnan johtajaksi valittiin ensin päteväksi osoittautunut kapellimestari Gustav Kock, ja myöhemmin 1880-luvulla se niitti mainetta Gustav Dahlströmin ja Emil Pahlmanin johdolla. Kapellimestari Kockin ansiosta soittokunta sai arvostetun aseman kaupungin musiikkielämässä

6. Postiekspeditööri Robert Kiljanderin kirjoittamat näytelmät olivat Uudella seurahuoneella vietettyjen iltamien suosittuja ohjelmanumeroja. Iltamia vietettiin Seurahuoneella vuosisadan loppuun saakka (Fredrikson 1978, 146). Kiljander oli taitava pianisti, joka vieraili Jyväskylässä jo 1860-luvulla ravintolamusikkinä. Hän oli myös suosittu säestäjä aina 1900-luvulle saakka. (Fredrikson 2.3.1998.) Hän säesti muistelmiinsa sisältyneen tiedon mukaan myös Jyväskylässä ensimmäisiä konsertteja antanutta norjalaista Rostad-nimistä viuluniekkaa (Noronen, KSML 12.4.1967).

7. Canthin ja Kiljanderin näytelmät kuuluivat Suomalaisen Kansan teatterin Jyväskylän vierailujen vakio-ohjelmistoon (Tommila 1962, 271).

8. Unohtaa ei myöskään sovi Jyväskylän lyseon ja tyttökoulun musiikin harrastuksen merkitystä (vrt. luku 2.1.).

9. Tommilan mukaan torvisoittokunnan perustamisajankohta oli kevät 1877.

Kuva 26 Jyväskylän ensimmäisen Sinfonia-Konsertin ja ensimmäisen musiikkiyhdistyksen konsertin ohjelma. KK arkisto.

OHJELMA.

1. Uvertyyri op. Bagdadin kalifi *Boieldieu.*
Jouhiorkesteri ja piano 4-kätisesti.
2. Uudenvuoden laulu *Mendelssohn.*
Tuutilaulu *L. Käljander.*
Sekakööri.
3. Romanssi *Laub.*
Viihdytys *Rénard.*
Viulusoolo pianon säestämänä.
4. Suom. kansanlaulu
sov. *L. Käljander.*
„Nouse jo pois!“ . . . *Meyer-Hellmund.*
Sekakööri.
5. Kalastaja *Hauptmann.*
Sopraanosoolo pianon ja viulun säestämänä.
6. Teema ja variatsioni *Mozart.*
Kesäyönä *E. Fleischer.*
Jouhiorkesteri.
7. Kööri oratooriosta
„Vanhurskaan kuolema“ *Schicht.*
Sekakööri ja Jouhiorkesteri.

Alkaa määrällään klo 8 i. p.

siitä huolimatta, että tämä puhui ainoastaan ruotsia (Tommila 1962, 61-62). Kock oli myös kunnianhimoinen viulisti, mitä osoittanee se, että heti ensimmäisessä soittokunnan konsertissa hän esitti Beriot'n viulukonserton (Tommila 1962, 62).

Gustav Dahlströmin kautena, vuosina 1882-1886, kaupunkilaiset tunsivat yhä enemmän mielenkiintoa soittokuntaa kohtaan, ja arpajaisten avulla ruvettiin uusimaan sen soittimia. Hänen aloitteestaan järjestettiin ensimmäisen kerran tilauskonsertisarja, joka sai yleisön suosion. Vuonna 1877 perustetun Jyväskylän anniskeluosakeyhtiön toiminta liittyi epäsuorasti soittokunnan menestykseen: kaupunki alkoi nimittäin käyttää yhtiön voittovaroja kapellimestarin palkka-

ukseen sekä nuottihankintojen aiheuttamiin kustannuksiin. Jyväskylän ensimmäinen kaupunginorkesteri oli näin syntynyt. (Tommila 1962, 63; Eero Fredrikson, 30.1.1998.)

Emil Pahlmanin vuodet 1886-1889 soittokunta eli kukoistuskauttaan samoin kuin kaupungin musiikkielämä. (Tommila 1962, 63). Varsinkin Jyväskylässä järjestetyt laulu- ja soittojuhlat 1881, 1884 ja 1887 maamme ensimmäisine laulu- ja soittokilpailuineen herättivät runsaasti huomiota ja nostivat Jyväskylän kulttuurikeskuksen asemaan. Dahlström ja Pahlman vastasivat juhlien soittokuntien järjestelyistä kun taas lehtori Hagfors oli itseoikeutettu laulunjohtaja (Tommila 1962, 65-66). Pahlmanin halvaannuttua 1889 hän joutui lupumaan soittokunnan johtajan tehtävistä. Hänen mukanaan päättyi yhtyeen aktiivinen soittokausi. (Tommila 1962, 65.)

Kaupungin torvisoittokunta eli vielä toisen, lyhyemmän kukoistuskauden urkuri Juho Tommilan johdolla, mutta hajosi hänen kuolemansa jälkeen vuonna 1913 (Tommila 1972, 272). Tämän jälkeen harrastettiin Jyväskylän seudulla torvisoittoa muun muassa VPK:n (Tommila 1972, 550) ja myöhemmin seminaarin, Suojeluskunnan, Schaumannin ja Vaa-jakosken tehtaitten (Koivukoski 1982, 10), Työväenyhdistyksen sekä Reserviläisten soittokuntien puitteissa. Kultakautensa 1880-luvun valta-asemaa soittokunta-aate ei enää saavuttanut.

Torvisoiton lisäksi herättelivät kapellimestarit Kock ja Pahlman lauluharrastusta. Edellinen perusti vuonna 1878 Jyväskylän lauluseuran, joka varsinkin naiskuoronsa osalta toimi virkeästi. Kuorotoiminnan parasta aikaa ennen Hannikaisten aktiivista mukaantuloa edustivat kuitenkin rouva Nami Starckin johtamat Jyväskylän naiskuoro ja Työväenyhdistyksen naiskuoro. Jyväskylän naiskuoron menestys laulujuhlilla 1890 oli niin hyvä, että se tästä innostuneena teki seuraavana vuonna ensimmäisenä jyväskyläläisenä musiikkikokoonpanona onnistuneen konserttimatkan aina pääkaupunkiin asti. (Tommila 1972, 273.)

Suomalainen laulujuhlaperinne alkoi Jyväskylästä. Vuonna 1881 pidettiin kaupungissa ensimmäiset ”laulajaiset”, eräänlaiset harjoitukset vuoden 1884 varsinaisia laulujuhlija varten. Aatteen kotimaa oli Viro, jossa siihen, Suomen tapaan, liittyi alusta asti pyrkimys kansallistunteen nostattamiseen (Tommila 1972, 273).

Juhlien järjestäjän, vuonna 1873 Jyväskylässä perustetun Kansanvalistusseuran, ideologia liittyi läheisesti kansakoulu-aatteeseen. Tästä syystä oli ymmärrettävää, että nämä oman aikakautensa tärkeimmät musiikkijuhlat järjestettiin Jyväskylässä, suomalaisen Suomen pääkaupungissa (Tommila 1972, 274). Laulujuhlien alkua, ennen kaikkea 1880-luku, merkitsi kaupungin musiikkielämälle, kuoroille ja soittokunnalle virikkeellistä aikaa, siksi tärkeän esiintymisfoorumia juhlat ja kilpailut muodostivat esittävän säveltaiteen edustajille.

8.1.2. 1900-luvun alku

Jyväskylän 1900-luvun alkupuolen vilkasta musiikkielämää hallitsivat yhä selvemmin kuorot. Tärkeimmäksi näistä muodostui P.J.Hannikaisen ympärille vuonna 1899 ryhmittynyt ja Jyväskylän Työväen lauluseuran iltamissa hänen johdollaan ensi kerran esiintynyt nelinkertainen mieskvartetti, josta syntyi mieskuoro Sirkat (Fredrikson 1984, 10). Rouva Alli Hannikaisen¹⁰ johdolla aloitti puolestaan esiintymisensä vuonna 1916 naiskuoro Vaput, joka sekin oli toiminut harrastusomaisesti jo kuusi vuotta ennen julkista debyyttiään (Tommila 1962, 550).

Seminaarin ja Hannikaisten perheen lisäksi edistivät kuoromusiikin viljelyä kaupungissa Suojeluskunnan sekakuoro Martti Korpilahden¹¹ ja 1910-luvulta alkaen seurakunnat ensimmäisine kirkkokuoroineen Martti Helan¹² sekä Juhani Pohjanmiehen¹³ johdolla. Näiden lisäksi kuoromusiikkia harrastettiin Työväenyhdistyksen (Tommila 1972, 550-551) ja rautatieläisten piirissä. Jyväskylän musiikkikaupungin maine vakiintui paljolti edellämainittujen kuorojen ja niiden pystyvien johtajien uutteran musiikkityön perustalle. Seminaarin ja sen työn jatkajien, kasvatustieteellisen korkeakoulun ja yliopiston, Jyväskylän koulutoimen, seurakunnan sekä musiikkiopiston ja konservatorion piiristä on kohonnut meidän päiviimme asti mainioita kuoronjohtajia, joiden intomielisen uurastuksen tuloksena Jyväskylä tunnetaan tänäänkin kuorojen ja kuorosäveltäjien kaupunkina.

Instrumentaalimusiikin puolella ei kehitys viime vuosisadan torvisoittainnostuksen jälkeen ollut erityisen nopeaa. Hagforsin aikaan seminaariväen ja kaupungin säätyläistön harrastuksiin kuului kotipiireissä musisointi, myös jousikvarteteissa (Ranta 1945, 89). Tämä perinne jatkui Hannikaisten

aikana.¹⁴ Hagforsin ansioksi on luettava ensimmäisen sointinyhtyeen, jousikvartetin kokoaminen (Rinta-Tassi 1974, 11). Siinä soittivat G. Dahlström ja Hj. Roos vuorotellen I viulua, K.H. Kahelin II viulua, G. Brummer alttoviulua ja Hagfors itse selloa, joka oli hänen pääinstrumenttinsa (Laitakari 1988, 79; Tommila 1962, 57). Vuosisadan vaihteessa Jyväskylässä harrastivat kvartetissa soittoa myös kauppiassäätyiset, Fredriksonin perhe etunenässä. Nuottikirjallisuudesta päätellen he musisoivat kunnianhimoisin tavoittein. He tulivat olemaan myöhemmin perustetun Jyväskylän amatööriorkesterin kantavia voimia. (Koivukoski 1982, 3; Eero Fredrikson 30.1.1998). Kun tällaisia kvartettkokoonpanoja laajennettiin, "vahvistettiin", kuten kuoromusiikissakin, syntyi tuloksena jousiorkesteri, joka antoi Jyväskylässä ensimmäisen julkisen sinfoniakonserttinsa vuonna 1892. Paikallinen sanomalehti kertoi tapahtumasta varsin seikkaperäisesti, tekipä myös selvää yleisölle sanan "sinfonia" merkityksestä (Brummer 1916, 816-817).

8.2. Jyväskylän amatööriorkesteri

Oman lukunsa jyväskyläläisessä yhteismusisoinnin traditiossa muodosti Hannikaisen perheyhtye, jonka ympärille alkoi 1910-luvun alussa kerääntyä harrastajasoittajista koostuvia kokoonpanoja. Nämä muodostivat Jyväskylän musiikkielämän vuosisadan alun taiteellisen ydinjoukon (Koivukoski 1982, 3). Vuoden 1912 alussa P.J. Hannikainen kokosi yhteen joukon soittajia sekä tilapäisen kuoron¹⁵ ja ryhtyi harjoittamaan Sibeliuksen balladia "Vapautettu kuningatar", jonka ensiesitys oli Kunnallistalolla 20.4.1912. Teos sai hyvän vastaanoton, ja sitä esitettiin peräti neljä kertaa kahtena perättäisenä iltana. (Koivukoski 1982, 5) Kokoonpano ei ollut Jyväskylän amatööriorkesteri, eikä Hannikaista, vastoin eräissä hänen elämänsä käsittelevissä teoksissa annettuja tietoja, voida pitää tämän Jyväskylän ensimmäisen vakitui-

10.

Laura Alfhiid (Alli) Hannikainen, os. Nikander (21.6.1867 Hattula - 12.4.1949 Helsinki) valmistui laulunopettajaksi vuonna 1909. Hän toimi Jyväskylän tyttökoulun, valmistavan koulun ja lyseon laulunopettajana vuosina 1904-1917. Hannikainen perusti naiskuoro Vaput ja johti sitä kymmenen vuotta.

11.

Martti Korpilahti (25.4.1886 Korpilahti - 25.9.1938 Jyväskylä) oli kansakoulunopettaja ja monipuolinen musiikkimies; ennen muuta mieskuoro Sirkkojen ja Suojeluskuntien sekä Jyväskylän sekakuorojen johtaja. Hän toimi 1925-1938 Cygnaeuksen koulun johtajana. Korpilahden arvokas nuottikirjasto, noin 1500 teosta, siirtyi tämän kuoleman jälkeen Cygnaeuksen koululle, joka puolestaan lahjoitti sen 30.10.1968 konservatorion kirjastoon (JK VK 1968-1969, 20).

12.

Martti Hela (7.12.1890 Tampere - 25.10.1965 Helsinki) oli professori, kirkkomuusikko, musiikkipedagogi ja säveltäjä. Hän työskenteli maamme eri opettajainvalmistuslaitosten musiikinlehtorina ja johtajana, viimeksi Helsingin opettajakorkeakoulun rehtorina. Jyväskylän kaupunkiseurakunnan urkurina ja kuoronjohtajana hän toimi vuosina 1913-1917 (Tommila 1972, 536).

13.

Juhani Pohjanmies (19.8.1893 Helsinki - 22.11.1959 Hollola) oli urkutaiteilija ja säveltäjä. Hän toimi Jyväskylän kaupunkiseurakunnan urkurina 1918-1928 (Tommila 1972, 536) sekä seminaarin soitonopettajana 1920-1928 ja amatööriorkesterin johtajana 1925-1928. Hän oli erityisen kiinnostunut urkujenrakennuksesta ja suunnitteli yli 150 soitinta.

14.

Kamarimusiikkia harrastettiin vuosisadan alun Jyväskylässä runsaimmin seminaarinjohtaja Kosti Raition ja musiikinlehtori P.J.Hannikaisen perheissä, joissa kaikki lapset soittivat vanhempiensa mukana. Neljästä Hannikaisen ja kahdesta Raition perheen lapsesta tuli muusikoita (Ranta 1945, 515).

15.

Orkesterissa soittivat P.J. Hannikaisen pojat Arvo (viulu), Lauri (alttoviulu), Tauno (sello), Ilmari (piano) ja Väinö (triangeli). Rouva Alli Hannikainen lauloi kuorossa (Jalas 1958, 573). He lienevät esiintyneen myös teoksen uusintaesityksessä vuonna 1915.

Kuva 27 Jyväskylän amatööriorkesteri taidemaalari Joonas Heiskan kotona vuonna 1919. Keskellä orkesterin johtaja, seminaarin musiikinlehtori I.E. Koskimies. Jyväskylän amatööriorkesterin kokoelmat.

sesti toimineen orkesterin perustajana. Pysyvää yhtyettä ei nimittäin tästä sinänsä merkittävästä musiikkitapahtumasta syntynyt, mutta se oli kannustamassa kaupunkilaisia toden teolla vakinaisemman orkesterin kokoamiseen. (Koivukoski 1982, 5-6)

Vuonna 1914 perustettiin innokkaiden kuoromiesten opettaja Martti Korpilahden, urkuri Martti Helan sekä hammaslääkäri Stig Lundin aloitteesta musiikkiyhdistys (Koivukoski 1982, 6), jonka ylläpitämä ns. Mannerströmin orkesteri kapellimestarinsa Th. Mannerströmin mukaan edusti ensimmäistä jyvaskyläläistä, pysyväksi tarkoitettua sinfonista orkesterikokoonpanoa. Kaupungin musiikkilautakunta esitti tällöin "runko-orkesterin" perustamista kaupunkiin. Se olisi koostunut kapellimestarista ja jousikvintetistä, joita amatöörisoittajat olisivat täydentäneet (Nummela 1997, 230). Kaupunginvaltuusto teki asiassa myönteisen päätöksen keväällä 1914, mutta maailmansodan syttyminen esti suunnitelmien toteuttamisen.

Musiikkiyhdistys päätti tyytyä harrastelijaorkesterin ylläpitämiseen, ja soitannollista toimintaa rikastutettiin yhteiskonsertein paikkakunnan kuorojen kanssa. Yhdistyksen his-

toria muodostui kunniaakkaaksi mutta lyhyeksi. Sen kohokohdaksi muodostui keväällä 1915 pidetty konserttisarja, jonka aikana esitettiin uudelleen Sibeliuksen Vapautettu kuningatar P.J. Hannikaisen johdolla. (Tommila 1972, 550.)

Kun musiikkiyhdistyksen ylläpitämän Mannerströmin orkesterin toiminta määrärahojen puuttuessa 1915 päättyi, jäivät sen soittajat haikailemaan orkesterinsa perään. Niinpä he syksyllä 1916 perustivat Jyväskylän amatööriorkesterin, koska "jousiorkesterilla katsottiin olevan erityinen tehtävä kaupungin sivistyselämässä" (Koivukoski 1982, 7). Tyttökoulun lehtori Edvin von Cräutlein valittiin orkesterin ensimmäiseksi johtajaksi, joka luotsasi soittajia vuosina 1916-1919. Seuraava kapellimestari oli Jyväskylän seminaarin kolmas musiikinlehtori Iivari Eliel Koskimies,¹⁶ joka johti orkesteria vuosina 1919-1925. Hän oli monella tavoin kiinnostunut soitinmusiikin kehittämisestä. Hän perusti seminaariin oman orkesterin vuonna 1926.

Koskimies oli harjoittajana tarkka ja loi amatööriorkesterille vankan taiteellisen pohjan (Koivukoski 1982, 8). Myös seminaarissa hän jaksoi heikentyneestä terveydestään huolimatta työskennellä orkesterinsa hyväksi. Hän aloitti soi-

16.

I.E.Koskimies oli monipuolisesti sivistynyt kieli- ja musiikkimies. Hän ylläpiti Jyväskylässä kotiorkesteritoimintaa ja rakenteli urkujen lisäksi kaupunkiin ensimmäiset radiot (Eero Fredrikson 30.1.1998).

tonopetuksen antamisen sen jäsenille ja ohjasi heitä itse viulun, huilun ja klarinetinsoitossa. Seminaari kannusti orkesteriaan hankkimalla sille soittimia ja lukuvuoden 1927 alusta varsinaisen viulunsoiton opettajan¹⁷. Kokoonpano esiintyi seminaarin sisäisissä ja ulkopuolisissa tilaisuuksissa (Laitakari 1988, 97-98).

Koskimiehen jälkeen Jyväskylän amatööriorkesteria johtivat kaupunginkirkon urkuri ja seminaarin soitonopettaja Juhani Pohjanmies vuosina 1925-1928, dir. musices Eenok Kosonen 1928-1931 sekä 1939-1945 ja tohtori Eino Roiha 1931-1939 ja 1945-1946. Toiminnallisesti mielenkiintoisimman ajanjakson muodosti Eino Roihan aika. Orkesteri koki konserttitoimintansa parhaan kauden vuosina 1935-1938, jolloin se järjesti yhteensä kahdeksan tilauskonsertin sarjan. Sarja sisälsi kunnianhimoisen ohjelmiston, mm. Schubertin sinfonia h-molli, Beethovenin 8. sinfonia, Mozartin 40. sinfonia sekä Haydnin sinfonia nro 3. Orkesterin pääasiallinen ohjelmisto koostui kuitenkin kevyehköistä pikkukappaleista, joita orkesteri esitti suosittuna ohjelmansuorittajana monissa juhlissa (Koivukoski 1982, 13). Konserttipaikkana 1930-luvulla oli pääasiallisesti valtioneuvoston sali.¹⁸

8.3. Sotien jälkeinen aika

Jyväskylän orkesteritoiminnan sodanjälkeinen historia ennen musiikkiopiston orkesterin perustamista oli varsin vaikiintumatonta. Amatööriorkesterin työn jatkajaksi perustettu "Yhtyneet Orkesterit" hiipui sodan jälkeisissä taloudellisesti ankeissa oloissa (KSML 25.11.1948). Vuonna 1946 perustetun yhdistelmän aisaparina olivat amatööriorkesteri ja Työväenyhdistyksen orkesteri ja sen toimintaa tuki Jyväskylän muusikot ry. Kokoonpano ehti toimia vain pari vuotta. (Nummela 1997, 230, Koivukoski, 1982, liite). Toimittaja Lassi Utsjoki, joka oli seurannut kaupungin musiikkielämän kehitystä 1920-luvulta saakka, antoi palstallaan hyviä ohjeita siitä, miten orkesterin ja sen johtajan kanssa oli syytä menettellä: "Ja se on johtajakysymys. Täällä on eräänäkin vuonna neljä eri musiikkimiestä yrittänyt saman orkesterin kimpussa, mutta tulokset jäivät vaatimattomiksi. Meistä on parempi, että vain y k s i m i e s ottaa johdon käsiinsä ja muut tyytyvät siihen. Ei tällainen aloitteleva orkesteri suinkaan ole mikään Helsingin kaupunginorkesteri, jonka eteen voi tänään tulla kapellimestari sieltä, huomenna toinen täältä j.n.e. ja kuitenkin 'aina soi'."

17.

Viuluopettaja oli paikkakunnalle vuonna 1924 muuttanut monipuolinen kulttuurihenkilö, sanomalehti Keskisuomalaisen toimittaja Lassi Utsjoki (vrt. luku 1.1.).

18.

Veikko Hyytiäinen muistelee Roihan johtaman amatööriorkesterin 1930-luvun Valtiontalon konserttisarjojen ohjelmista erityisesti Halvorsenin "Bojaarien tulo", jota orkesteri usein esitti loppukappaleenaan (Hyytiäinen 5.1.1998). Myöhemmin ohjelmalehdissäkin puhuttiin jo Pajareista.

19.

Todennäköisesti amatööriorkesteri.

Tällainen aloitteleva orkesteri tarvitsee miehen, joka jatkuvasti pysyy kiinni tahtipuikossa ja kasvattaa orkesterin ". Utsjoki oli sanojensa mukaan kiinnittänyt huomiota samaan asiaan heikolla tuloksella jo parikymmentä vuotta aikaisemmin. Silloinen orkesteri¹⁹ soitti hänen mukaansa tuolloin liian vaikeita kappaleita. "Soitettiin kyllä, väliin hyvinkin, mutta ei kasvatettu orkesteria" (KSML 25.11.1948). Yhtyneet orkesterit ilmoittikin Jyväskylän kaupunginhallitukselle maaliskuun 24. päivänä 1948 päivätyllä kirjeellä, ettei se enää taloudellisista syistä johtuen voi jatkaa toimintaansa ja pyysi sille vuodelle 1948 myönnetyn avustuksen ohjaamisen muuhun orkesteriharrastuksen kehittämiseen (AO arkisto). Kenttä oli vapaa uusille yrittäjille.

Ei siis ollut sattuma, että Jyväskylän musiikkiopisto ja sen perustaja ja Veikko Noronen käynnistivät oppilaitoksen orkesteritoiminnan lähes välittömästi opetuksen aloittamisen jälkeen marraskuussa 1948. Esittävän taiteen viljely musiikki-iltojen muodossa oli yksi Norosen johtoajatuksia opiston pedagogisen työn jatkeena (JM VK 1948-1949, 7). Oman orkesterin saaminen mahdollisimman pian lavoille kangasteli kunnianhimoisen johtajan mielessä. Eino Roiha, jota Noronen oli kuullut asiantuntijana oppilaitoksen perustamisvaiheissa, oli jo alkuvuodesta 1948 julkisesti ilmaissut huolestuneisuutensa sen johdosta, että Jyväskylässä musiikin kehitys rajoittui pelkästään kuorotoimintaan (KSML:n artikkeli 26.1.1948). Konservatorion ja sen orkesterin perustaminen olivat Norosen vastaus tähän ilmeisen oikeaan osuneeseen johtopäätökseen. Kun muukin orkesteritoiminta oli kaupungissa päättynyt, ja aikaisemmat hankkeet tällä alueella jääneet kovin lyhytaikaisiksi, oli käsillä selvästi vakavan hankkeen paikka. "Ehkäpä yritys onnistuu paremmin Jyväskylän musiikkiopiston yhteydessä, ja sitäkin paremmin, koska yritys tehdään nyt ei vain hyvän orkesterin saamiseksi, vaan oikean orkesterikasvatuksen antamiseksi orkesteritoiminnasta kiinnostuneille jyväskyläläisille muusikereille tai sellaisiksi aikoville" kirjoitti sanomalehti Keskisuomalaisen toimittaja 25.11.1948.

8.4. Ahti Karjalaisen orkesteri ja kuoro 1950-1955

Uuden orkesterin kasvatustyö lähti lehtitietojen mukaan alkuun varsin matalalla profiililla. Ensimmäisenä vuotena ei orkesteri antanut julkisia konsertteja lainkaan. Vasta yli vuo-

8.4. Ahti Karjalaisen orkesteri ja kuoro

Kuva 28 Jyväskylän musiikkiopiston kuoro ja orkesteri kapellimestari Ahti Karjalaisen johdolla valtionealossa 21.5.1954. Kuoroa avustivat Jyväskylän sekakuoro, Saaren naislaulajat ja Mieskuoro Päijänne. Konsertin päänumerona esitettiin Jaakko Linjaman Olympiahymni. Kuvassa säveltäjä (vasemmalla) ja kapellimestari vastaanottamassa onnittelevia onnistuneen konsertin jälkeen. KK valokuva-arkisto, K.Kippo.

den toimittuaan se esiintyi opiston sunnuntaimatineassa 4.12.1949 valtionealossa lyhyillä alku- ja loppusoitoilla. Keskisuomalaisen toimituksen 4.12.1949 julkaisema valokuva orkesterista puhuu omaa kieltään sen koosta ja soittajien korkeasta keski-ikästä. (VN leikekirja I, 47). Noronen joutui selittelemään opistolaisten puuttumista kuvioista. Ilmeisesti Utsjoen kaipaamaa orkesterin ”Johtajaa” ei vielä ollut löydetty. Seuraavan kevätlukukauden 1950 mittaan orkesteri kuitenkin tuntui ”parantavan juoksuaan” ja esiintyi Jyväskylän kaupunginvaltuuston 75-vuotisjuhlassa 23.1. Yleisradion paikallislähetyksessä 19.3. (JM VK 1949-1950, 4) sekä valtionealon sunnuntaimatineoissa 5.2. (VN leikekirja I, 51) ja 23.4.1950. Jälkimmäisessä matineassa oli orkesterilla pääosa teemalla ”esittelemme orkesterisoittimia” ja se sai hyvän arvosteluvastaanoton (VN leikekirja I, 58-59). Pentti Nurmi, jolla oli kunnia johtaa orkesteria ensimmäiset kaksi vuotta, toimi lisäksi opiston viulunsoitonopettajana (JM VK 1949-

1959, 4, 7). Hän teki tämän jälkeen tilaa Jyväskylän orkesterin varsinaiselle luojalle, kapellimestari Ahti Karjalaiselle²⁰, Norosen Sibelius-Akatemian aikaiselle opiskelutoverille Helsingistä. Samaan aikaan saatiin opiston viulunsoiton opettajaksi konserttimestari Fritz Kilanto Lahdesta, joten edellytykset orkesterin kehittämiseksi paranivat olennaisesti. Kummatkin aloittivat työnsä Jyväskylässä syyslukukauden 1950 alusta (JM PK 22.8.1950).

Ahti Karjalaisen viisi vuotta kestänyt opistokausi, mikä jatkui orkesteriyhdistyksen alaisen orkesterin ja myöhemmin Jyväskylän kaupunginorkesterin johdossa, oli kaupungin sinfoniaorkestereiden historian ja konservatorion kehityksen kannalta merkittävä ajanjakso. Se oli myös musiikkiopiston I viulunsoitonopettajaksi vuoden 1951 alussa valitun Paavo Raution²¹ muusikko- ja kapellimestariuran tärkeää kypsymsivaihetta. Rautio valittiin uuden orkesterin konserttimestariksi. Ahti Karjalaisen suureksi ansioksi voidaan lukea

20.

Ahti Karjalainen (20.3.1907 Oulu - 2.10.1986 Jyväskylä) tuli kapellimestariuransa ohella tunnetuksi säveltäjänä maamme rajojen ulkopuolellakin. Hän sävelsi runsaasti orkesteri-, kamari-, soolosoitin- ja vokaalimusiikkia edustaen tuotannossaan romantiista suuntausta. Hänen muusikkoudestaan kertovat diplomitutkinnot sävellyksessä ja viulunsoitossa sekä mainio alttoviulun- ja pasuunansoittotaito. Jäätyään vuonna 1970 eläkkeelle Karjalainen lähestyi uudelleen konservatoriota ja sävelsi laitokselle ja sen opettajille useita teoksiaan. Jälkisaadöksessään hän muisti monella tavoin entistä oppilaitostaan, mm. jättämällä sille kirjallista ja muuta jäämistöään. Arvokkain testamenttilahja oli hänen sävellystuotantonsa teostomaksujen oikeuksien siirtäminen konservatorion säätiölle, joka myös ylläpitää hänen nimikkorahastoaan.

21.

Paavo Rautio (23.3.1924 Helsinki) oli jo ennen kapellimestariksi ryhtymistään etevä viulisti. Hän toimi vuosina 1951-1959 Jyväskylän musiikkiopiston I viulunsoitonopettajana ja vuodet 1956-1959 myös oppilaitoksen varajohtajana sekä sen kamariorkesterin kapellimestarina. Tämän jälkeen hän siirtyi johtamaan Oulun, Turun ja Tampereen kaupunginorkestereita.

Jyväskyläläisen orkesterimusiisoinnin nostaminen ammattimaiselle tasolle.

Karjalainen perusti 1.10.1952 myös musiikkiopiston kuoron, omien sanojensa mukaan "etupäässä suurten kuoro- ja orkesteriteosten esittämistä varten" (AK arkisto). Kuoron elämänsä muotoistui yhtä pitkäksi, kuin sen johtajan tehtävät oppilaitoksessa. Kun Karjalainen keväällä 1955 ilmoitti luopuvansa orkesterin ja kuoron johdosta, päättivät soittajat perustaa orkesteriyhdistyksen toimintansa jatkamiseksi ja kuoro hajosi.²² Taakse jäi hedelmällinen puolen vuosikymmenen periodi, jonka kuluessa luotiin pohja Jyväskylän sinfoniaorkesterille, ja kaupungissa aloitettiin säännölliset sinfonisen musiikin konsertit.

Norosella oli selvä musiikkipoliittinen ja -pedagoginen näkemys orkesterin ja orkesterimusiikin tunnetuksi tekemiseksi. Ensimmäisenä kautena siihen kuuluivat musiikki-iltojen nimellä pidetyt konsertit, joita hän itse selosti (JM VK 1950-1951, 12-14). Seuraavan kautena 1951-1952 esiintymiset jaettiin selkeästi kansankonsertteihin,²³ joissa musiikki oli helpotajaisista sekä sinfoniakonsertteihin. Edellä mainittuihin sisältyi Norosen informatiivinen osuus, selostus (JM VK 1951-1952, 12-14). Kysymys oli siis yhtä paljon orkesterin kuin kuulijoidenkin kasvattamisesta. Myöhemmin Karjalaisen kaudella orkesteri teki huomattavan paljon maakuntavierailuja, syyskauden 1952 aikana Petäjävedelle ja Suolahteen ja Suolahden yhteiskouluun (JM VK 1952-1953, 23-24) sekä soitantokauden 1953-1954 aikana Vaajakoskelle ja erikseen Tikkakosken sekä Vaajakosken yhteiskouluihin (JM VK 1953-1954, 19, 24-25). Viimeisenä soitantokautenaan 1954-1955 keskittyi musiikkiopiston orkesteri vaativan ja runsaan ohjelmiston esittämiseen Jyväskylässä, mutta ehti siitä huolimatta soittaa oppilaskonsertteja ja vieraila toistamiseen Petäjäveden Koskensaaren seurahuoneella sekä pitää koululaiskonsertin Keuruulla²⁴ (JM VK 1954-1955, 19-21). Noronen halusi näin toteuttaa näkemyksiään maaseudun kulttuuritarjonnan monipuolistamiseksi.

Jyväskylässä musiikkiopiston orkesteri ja kuoro jäivät historiaan monien suurten sinfonisten iltojensa ja huippusolistiensä ansiosta. Voittoisiin esiintymisiin kuuluivat Kilpi-

senkadun toimitilojen vihkiäiskonsertti 24.3.1953 ja siinä esitetyt Sibeliuksen Väinön virsi sekä Beethovenin viulukonsertto D-duuri Paavo Raution soittamana (JM VK 1953-1954, 7). Muista vaativista teoksista, joita kuoro ehti ottaa ohjelmansa, erityismaininnan ansaitsee Jaakko Linjama²⁵ Olympiahymni, joka esitettiin valtionalossa 21.5.1954. Samassa konsertissa kuultiin Beethovenin pianokonsertto n:o 1 Timo Mäkisen esiintyessä solistina (JM VK 1953-1954, 25). Orkesterin ja kuoron viimeiseksi yhteisesiintymiseksi muodostui Kuulan Stabat mater musiikkiopiston kevään 1955 julkisessa näytteessä valtionalolla 19. päivänä toukokuuta (JM VK 1954-1955, 29). Tällöin Karjalaisen ero ja orkesterin sekä kuoron lähtö opistosta olivat jo lähes varmoja.

Musiikkiopiston orkesterin tärkeimmistä solisti- ja kapellimestarivierailuista voi mainita esimerkkinä professori Yrjö Selinin esiintymisen 16.10.1951 Haydnin D-duuri sellokonserton (JM VK 1951-1952, 16; VN leikekirja II, 42, 47) tulkitsijana, Sulho Rannan johtaman omien sävellystensä konsertin 14.12.1951 (JM VK 1951-1952, 18), Ilmari Hannikaisen solistivierailun Weberin Konserttikappaleen esittäjänä 26.2.1952 (JM VK 1951-1952, 19), Tapani Valstan soittaman Schumannin pianokonserton 14.10.1952 (JM VK 1952-1953, 20), Aarre Merikannon johtaman oman sävellyskonserttinsa Aulikki Rautawaaran soolo-osuuksin 12.12.1952 (JM VK 1952-1953, 21), Antti Koskisen vierailun Suomen säveltäen viikon konsertissa²⁶ 7.12.1953 (JM VK 1953-1954, 19) ja Paavo Raution esittämän Tšaikovskin viulukonserton 1.2.1954 (JM VK 1953-1954, 22). Parhaiten lienevät suuren yleisön mieliin jääneet orkesterin esiintymiset Lounaispuistossa 20.6.1954 Tauno Hannikaisen johdolla ja P.J. Hannikaisen 100-vuotispäivän juhlakonsertissa 9.12.1954 (JM VK 1954-1955, 15 ja 18). Igor Oistrahin ja Tšaikovskin viulukonserton säestäminen valtionalolla 29.3.1955 kuului niin ikään orkesterin historian tähtihetkiin (JM VK 1954-1955, 20).

Monissa konserteissa avustivat orkesteria oman kuoron lisäksi paikkakunnan muut kuorot, mieskuoro Sirkat, naiskuoro Vaput, Työväenyhdistyksen sekakuoro, Jyväskylän sekakuoro, Saaren naislaulajat, Mieskuoro Päijänne, Vaajan laulu sekä Rautatieläisten mieskuoro. Näillä vahvistuksilla

22.

Orkesteriyhdistys perusti myös "Karjalaisen kuoron" uudelleen.

23.

Noronen lainasi nimen ja ajatuksen kansankonserteista amatööriorkesterilta.

24.

Syyt juuri Petäjäveden ja Keuruun valitsemiseksi lienevät olleet myös "henkilöpoliittisia". Petäjävedellä soitti solistina pitäjän oma mies, nimismies Oswald Nyman, taitava harrastajaviulisti, ja Keuruulla sikäläinen musiikinopettaja-sellisti Jukka Hapuoja.

25.

Säveltäjä ja opettaja Jaakko Linjama (16.5.1909 Äänekoski -2.5.1983 Jyväskylä) toimi musiikkiopiston teorian opettajana sen perustamisesta vuoteen 1962 asti. Hänen sävellyksensä ovat orkesteri- ja kuoroteoksia ja edustivat tonaalista traditiota.

26.

Suomen säveltaiteen viikon keskuustoimikunnan sihteeri, säveltäjä Tauno Pylkkänen, kääntyi 4.4.1953 Norosen puoleen tiedustellen, ryhtyisikö tämä vuoden 1953 tilaisuuden Jyväskylään suunnitellun pääjuhlan organisoijaksi (Tauno Pylkkäsen kirjeet 4.4. ja 2.10.1953, KK arkisto). Tapahtumasta muodostuikin musiikkiopiston orkesterin ja kuoron näytön ja osaamisen paikka. Karjalainen valitsi tilaisuuden päänumeroksi Sibeliuksen Väinön virren. Uudemmas suomalaisesta orkesterirepertoaarista kuultiin Aarre Merikannon Intrada, Karjalaisen alkusoitto Hakkaa päälle, Väinö Hannikaisen Preludi ja Lingon Rigaudon. Laulumusiikkia edustivat Pylkkäsen ja Einari Marvian teokset (JM VK 1953-1954, 19).

8.4. Ahti Karjalaisen orkesteri ja kuoro

Kuva 29 Jyväskylän musiikkiopiston kamariorkesteri Paavo Raution johdolla keskusammattikoulun juhlasalissa 19.1.1958 annetun konsertin kokoonpanossa. Meneillään J.S. Bachin Brandenburgilaisen konsertin n:o 4 esitys solisteina Leena Korhonen, viulu sekä Armas Liukkonen ja Ilpo Mansnerus, huilu. Orkesterilla nostettiin Jyväskylän musiikkiopiston maine korkealle Helsinkiä myöten. KK valokuva-arkisto, K.Kippo.

musiikkiopiston orkesteri ja kuoro saattoivat kuitenkin esittää Jyväskylässä ennen kuulemattomia teoksia etenkin suomalaisilta säveltäjiltä Sibeliukselta, Palmgreniltä, Hannikaiselta, Kuulalta, Linjamalta jne. Oma kuoro esiintyi orkesterin rinnalla kansankonserteissa sekä vieraili maakunnassa, mm, Tikkakoskella ja Vaajakoskella. Kuoron ohjelmistoon kuului myös kevyempää repertoaria sekä muutama perinteinen sekakuorolle sävelletty a capella-teos (AK arkisto).

Orkesterilla oli toki paljon muitakin solisteja ja avustajia, joita ei sovi unohtaa: trumpetisti Lauri Ojala, laulajattaret Inkeri Rantasalo ja Taru Linnala, pasunisti Olavi Lampinen, fagotisti Aarne Viljava, oboisti Asser Sipilä, käyrätorvensoittaja Holger Fransman sekä joukko oppilaitoksen omia opettajia (JM VK 1950-1955). Näissä valinnoissa oli nähtävissä Ahti Karjalaisen Helsingin opiskeluajan terveisiä. Kunnianhimoinen ja monipuolinen ohjelmisto sekä runsas solistien käyttö aiheuttivat maaseutuorkesterin johtajalle mittavan määrän lisätyötä. Orkesterimateriaalia ei aina ollut saatavilla, ja jos oli, se ei välttämättä sellaisenaan sopinut omalle kokoonpanolle. Karjalainen teki suururakan sovittaessaan ison joukon säestyksiä ja orkesterikirjallisuutta soittajilleen, ehti-pä hän vielä toimia opiston kirjastonhoitajanakin (JM VK 1950-1951, 9; JM VK 1951-1952, 14).

Ennen musiikkiopiston orkesteria ja kuoroa ei Jyväskylässä ollut amatööri-orkesterin eräitä esiintymisiä lukuun otta-

matta kuultu laajempimuotoisia sinfonisia teoksia. Karjalainen oli monipuolisen muusikon koulutuksen saanut orkesterinjohtaja ja säveltäjä. Hänen orkesterissaan soitti rinnakkain vanhempien kokoonpanojen kokeneita "amatöörejä" ja musiikkiopiston opettajia sekä oppilaita. Ei ollut aivan yksinkertaista saada tästä materiaalista aikaan toimivaa orkesteria. Ahti-setä, joksi hän kutsui itseään ja joksi häntä leikillisesti nimitettiin, onnistui kuitenkin tässä tehtävässä panemalla liikkoon koko osaamisensa, sovittamalla yökaudet partituureja, kirjoittamalla yhdessä vaimonsa Liidian kanssa ne puhtaaksi ja harjoittamalla stemmoja ja sektioita päivät ja illat, kunnes orkesterin soittoa saattoi kriittinenkin kuulija arvostaa, eikä vaativakaan solisti ei hävennyt esiintyä yhdessä jyväskyläläisten kanssa.²⁷

Sama mikä päti orkesterin valmentamiseen, koski myös kuorotyötä. Säilyneet seikkaperäiset muistiinpanot ja päiväkirjat kuorolaisten harjoituksista, äänenmuodostuksen opetuksesta ja kuorosatsien päähän pönttämistä ovat osoituksena vakavasta uurastuksesta konserttien onnistuneen lopputuloksen varmistamiseksi (AK, arkisto). Ei ihme, että Karjalaista kunnioitettiin nimenomaan taitavana ja uhrautuvaisena harjoittajana. Ainoa kritiikin aihe, mikä jälkikäteen on Karjalaisen aikaan varsinkin kaupunginorkesterin johdossa kohdistunut, lienee monien aktiivisten konserteissa kävijöiden kertoman mukaan ollut se, että orkesteri soitti hiukkasen liikaa Karjalaista.

27.

Karjalainen kertoi tämän tutkimuksen tekijälle 1970-luvulla.

8.6. Paavo Raution kamariorkesteri

Musiikkiopiston orkesterin johtajan ja varttuneempien soittajien ero keväällä 1955 ylläpitäjästäan aiheutti "orkesterikriisin", jota eri muodoissa kesti aina kaupunginorkesterin perustamiseen, vuoteen 1965 asti. Oli hyvin ymmärrettävissä, että orkesterin johtajan ja soittajien lähtö oli Noroselle vaikea henkilökohtainen vastoinkäyminen. Hänkin oli pannut orkesterin kehittämiseen paljon voimavarojaan. Toisaalta tämän opiston lempilapsen kypsyminen itsenäiseksi aikuiseksi tapahtui luonnollisen kasvun ja laadullisen jalostumisprosessin kautta.

Jälkeenpäin on helppo uskoa orkesterin eron syyksi Norosen henkilöön kohdistunut kritiikki. On todennäköistä, että Noronen oli luvannut sekä orkesterille että sen johtajalle enemmän kuin pystyi antamaan: Karjalaiselle kaupungin viran ja soittajille parempia korvauksia.²⁸ Ylitsepääsemättömäksi ongelmaksi muodostui kuitenkin talous. On vaikea kuvitella mahdottomampaa yhtälöä kuin vähäisten kaupungin ja valtion avustusten jakaminen yhtä aikaa ja oikeudenmukaisesti nopeasti kehittyville orkesterille sekä opistolle. Kun orkesterin kulut olivat ennen sen eroamista musiikkiopistosta 1/3 laitoksen koko budjetista eikä Jyväskylän kaupunki myöntänyt opiston orkesteritoiminnalle lisävastustusta vuonna 1953, ei Norosella ollut muita vaihtoehtoja kuin ilmoittaa orkesterille syksyllä 1955 tehtävistä leikkauksista (VN, 1968 I, 5). Noronen oli myöhemminkin toimenpiteensä oikeutuksesta vakuuttunut. Silloin ei ollut muuta keinoa musiikkiopiston talouden pelastamiseksi (VN 1968 II, 4).

Suunnittelemattoman eroprosessin jälkeen ei orkesteritoiminta sujunut vähään aikaan resurssien puuttuessa uudelta orkesteriyhdistykseltä sen paremmin kuin opistonkaan soittajilta, jolle kutsuttiin heti Karjalaisen eron jälkeen uusi johtaja. Vanhojen kokeneiden muusikkojen lähtö pienensi orkesterin tynkäkokoopanoksi, ja johtajaksi valittu Juha Metsälä jätti tehtävänsä vuoden työrupeaman jälkeen (JM VK 1956-1957, 5). Toisaalla 1955 perustetun Jyväskylän orkesteriyhdistys r.y:n soittajistoon, johon musiikkiopistosta eronneet muusikot liittyivät, löytyi vain 15 ammattisoittajaa (Nummela 1997, 231).

Saatuun Noroselta orkesterin muodostamistehtävän Paavo Rautio teki oikeaksi osoittautuneen ratkaisun lähtiessään etsimään kamarimusiikkiin sopivaa yhtyettä musiikkiopiston opettajien ja pitkälle ehtineiden oppilaiden joukosta. Kamariorkesterinsa ansiosta Jyväskylän musiikkiopisto nousi lyhyessä ajassa valtakunnalliseen tietoisuuteen (JM VK 1957-

1958, 10-13; JK VK 1958-1959, 14-17). Rautio oli armoitettu kouluttaja ja tinkimätön taiteilija. Ilman johtajansa suurta innoitusta ja muusikon taitoja ei musiikkiopiston kamariorkesteri olisi päässyt näin nopeasti täysipainoisiin tuloksiin.

Raution opiston oppilaista ja opettajista kokoama orkesteri oli noin kahdenkymmenen hengen jousiyhtye, jossa tarvittaessa soittivat cembalo ja muutama puupuhallin. Orkesteri pystyi esittämään vaivattomasti barokki- ja muuta jousiorkesterirepertoaria. Ensimmäisen kiertueen ohjelma käsittikin pelkkää barokkia. Konsertoimaan lähdettiin Helsingin lisäksi myös Tampereelle (JM VK 1957-1958, 25-27). Toisen turneen ohjelmaan sisältyi barokkiohjelmiston lisäksi Lars Erik Larssonin konsertto, viulusolistina Matti Piipponen, sekä Sibeliuksen Rakastava-sarja (JK VK 1958-1959, 25-26). Orkesteri soitti Jyväskylän ja Helsingin konserttien lisäksi myös Lahdessa. Orkesterin menestyksen salaisuus oli sen nuorekkaassa innossa ja hyvissä soittajissa. Nuoresta iästään huolimatta he soittivat muusikon ottein - monesta orkesterin jäsenestä tulikin myöhemmin ammattilaisia.

On mahdollista, että kamariorkesterin saama suuri suosio enteili myös laajemmin barokkimusiikin uutta tuleamista, joka ajoittui Suomessa seuraavan vuosikymmenen alkuun. Jyväskylän kulttuuripäivien vahva satsaus kamarimusiikkiin samoihin aikoihin, Joonas Kokkosen luennot, kamarimusiikin konsertit ja myöhemmin "kamarimusiikin kesäakatemia" saattoivat myös olla innoituksen lähteitä monelle musiikkiyhtyeelle tai -tapahtumalle, jotka myöhemmin, Jyväskylän Kesän jo lakastuessa, puhkesivat kukkaan. Esimerkiksi käy vaikkapa Seppo Kimanen ja Kuhmon kamarimusiikkifestivaalit (Mäkinen 16.3.1998). Ilmiönä, jollaisista ei tuona aikana ollut tapana puhua, voi Raution orkesteria ehkä verrata hieman myöhemmin valtakunnalliseen maineeseen Pentti Sistosen johdolla musisoineisiin Joensuun kamariorkesterilaisiin tai vaikkapa meidän aikamme virtuoosisiin Avanti!- ja Vivo-orkestereihin ja niiden karismaattisiin johtajiin. Merkilepantavaa on, ettei mikään näistä pääosin nuorista opiskelijoista koostuneista yhtyeistä syntynyt suoranaisesti Sibelius-Akatemian suojissa vaan Helsingin ulkopuolella.

Paavo Raution lähtö Jyväskylästä pian orkesterinsa toisen Helsingin menestysvierailun jälkeen merkitsi orkesterin toiminnan keskeytymistä "taloudellisten syiden vuoksi", kuten (JK KV 1958-1959, 17) annettiin ymmärtää²⁹. Konservatorion orkesteritoiminnan toinen korkeista aallonharjoista oli ylitetty. Kesti kotvan aikaa, ennen kuin tällä sektorilla jyväskyläläiset jälleen ansioituivat. Se tapahtui 1970-luvun lopulla, jolloin Heikki Rautasalo keräsi ympärilleen lahjakkaiden, vielä opiskelevien nuorten muusikkojen joukon. Tämä orkes-

28.

Oswald Nymanin pöytäkirja orkesterin erokokouksesta. V. Hyytiäisen arkisto.

29.

Kamariorkesterin vierailukonsertit pääkaupunkiin, Lahteen ja Tampereelle tulivat musiikkiopistolle erittäin kalliiksi. Opetusministeriö ei avustanut anomuksesta huolimatta vierailuja (KK arkisto).

8.6. Musiikkilautakunnan rooli

teri itsenäistyi ja ammattilaistui myöhemmin luontevalla tavalla, soittajien kasvun myötä Jyväskylän kamariorkesteriksi, joka esiintyy säännöllisesti vierailevien johtajiensa sekä perustajansa Rautasalon johdolla.

8.6. Musiikkilautakunnan rooli

Orkesterikriisin aikana puhuttiin paljon orkesterityön luonteesta ja pienen maaseutuorkesterin tehtäväkentästä. Jyväskylän kaupungin musiikkilautakunta otti kiistan alussa varovaisen välittäjän roolin riitelevien osapuolien, orkesteriyhdistyksen ja musiikkiopiston orkesteripyrintöihin nähden. Musiikkilautakunnan päätehtävänä oli 1950-luvulla, kunnallisneuvosmies, kultaseppä Väinö Kaurasen puheenjohtajakausilla, kuorotoimintaan tarkoitettujen avustusten jakaminen, kesäisten puistosoittojen koordinoiminen ja vuotuisen Jyväskylä Päivän ohjelman järjestäminen (MLK, pöytäkirjat 1953-1957). Vasta 1950-luvun lopulla se alkoi ottaa vastuulleen kaupungin esittävän musiikkitaiteen, erityisesti Jyväskylän orkesteriyhdistyksen orkesterin asian edistämisen. Se pyrki monien muiden vastaavan kokoisten kaupunkien lautakuntien tavoin koordinoimaan musiikkioppilaitoksen ja orkesterin työnjakoa sekä rekrytoimaan paikkakunnalle vaikeasti saatavia ammattimusiikkoja.

Lautakunnan puheenjohtajaksi oli vuoden 1957 alusta tullut toiminnan mies, isännöitsijä Väinö Starck.³⁰ Uusi aktiivisuus näkyi heti kaupungin musiikinjohtajan viran perustamisena. Viranhaltijan pääasiallisena tehtävänä oli orkesteriyhdistyksen orkesterin johtaminen. Virka saatiin ja se täytettiin vuoden 1959 alusta lukien.³¹ Musiikkilautakunnan valinta, joka osui sellisti Jukka Hapuojaan, oli epäilemättä vaikuttamassa siihen, että Paavo Rautio hakeutui keväällä 1959 Oulun kaupunginorkesterin kapellimestariksi. Kun myös Ahti Karjalainen oli 1.9.1958 valittu Kotkan musiikkiopiston johtajaksi, köyhtyi Jyväskylän musiikkielämä yhtäkkiä hälyttävällä tavalla. Lisäksi soittajista, varsinkin jousista, oli kaupungissa kova pula.

Jyväskylän orkesterikysymystä pohdittiin kriisin aikana monessa musiikkiopiston, Jyväskylän orkesterin ja kaupungin edustajien palaverissa. Toukokuun 13. päivänä 1955 pidetyn musiikkilautakunnan pöytäkirjan mukaan (MLK:n arkisto) ehdottivat musiikkiopiston orkesterin toimikunnan edustajat Pentti Heikkinen ja Antamo Vaajakallio musiikkilautakunnalle keskusteluja tulevasta toiminnasta vain vähän

30.

Väinö Starck (16.1.1918 Kirvu -4.8.1972 Jyväskylä) oli Jyväskylän työväenyhdistyksen vuokra-asuntojen isännöitsijä sekä 1965-1969 Jyväskylän kaupunginorkesterin taloudenhoitaja. Musiikkilautakunnan jäsenenä hän toimi 1954-1964, joista puheenjohtajana vuodesta 1956. Tänä aikana Jyväskylän orkesterista kehittyi kunnallistamisen kautta kaupunginorkesteri. Hän toimi myös Jyväskylän kulttuuripäivien talous- ja toiminnanjohtajana 1960-1970 ja vuodesta 1970 sen hallituksen jäsenenä. Konservatorion hallintoon hän kuului vuodet 1964-1968.

31.

Virka oli haettavana kaksi kertaa ja siihen oli yhteensä seitsemän hakijaa. Heistä valittiin musiikkilautakunnan marraskuun 13. päivänä 1958 pidetyssä kokouksessa Jukka Hapuoja Keuruulta. Paavo Rautio, jolla oli vahvaa näyttöä viulistin sekä kapellimestarin taidoistaan ja takanaan musiikkiopiston tuki, jäi vaalissa toiseksi (MLK PK 13.11.1958).

Kuva 30 Pekka P. Sipposen isällisessä, mutta tiukassa johdossa konservatorio ja Jyväskylän kaupungin musiikkilautakunta aloittivat riitojen jälkeen rakentavan yhteistyönaikakauden. KK valokuva-arkisto T.S.Moilanen.

sen jälkeen, kun kapellimestari Karjalainen ja kaikki musiikkiopiston ulkopuoliset soittajat olivat eronneet orkesterista.

Tämän jälkeen perustettiin samaisen orkesteritoimikunnan johdolla 19.6.1955 Jyväskylän orkesteriyhdistys r.y. -niminen yhdistys jatkamaan Jyväskylän orkesteri-nimisenä sinfoniaorkesteritoimintaa kaupungissa. Se tukeutui paitsi musiikkiopiston orkesterin saavuttamaan korkeaan tasoon, myös vanhoihin perinteisiin. Amatööriorkesterin ja Työväenyhdistyksen henkinen sekä aineellinen tuki olivat myös tarpeen: esimerkiksi Työväenyhdistykseltä saatiin käyttöön soittimia (Nummela 1997, 231).

Noronen vastasi välittömästi orkesterin kapellimestarin eroon julistamalla 6.5.1955 paikan haettavaksi (VN leikekirja VI, 18). Paluuta entiseen ei enää ollut. Yhdistys oli välittömästi perustamisensa jälkeen anonut kaupungilta lupaa käyttää Jyväskylän kaupunginorkesterin nimeä, mutta kaupunginhallitus hylkäsi anomuksen 14.6.1955 (US. 15.6.1955). Sen sijaan tärkeäksi voitokseen uusi orkesteri saattoi kirjata kaupunginvaltuuston 10.10.1955 tekemän päätöksen, jolla yhdistykselle annettiin 300.000 markan avustus jo syyskuuden 1955 toimintaa varten (VN leikekirja VI, 74).

Kuva 31 Kapellimestari Einari Kropsu ja konservatorion kuoro sekä orkesteri vuodelta 1961. Suurten kirkkomusiikkiteosten sarja alkoi Vivaldin Gloria-messulla Taulumäen kirkossa 15.4.1961. KK valokuva-arkisto, J.M.Eriksson.

Joulukuun 19. päivänä 1956 pidetyssä orkesteriyhdistyksen ja musiikkiopiston yhteiskokouksessa esitettiin yhdistyksen puolelta, että sen ylläpitämä orkesteri tunnustettaisiin ainoaksi sinfonisen musiikin esittäjäksi kaupungissa. Tällöin opiston kamariorkesterin aktiivinen toiminta (JM PK 1956-1957, 10) ja toisaalla yhdistyksen orkesterin jousisoitinpula estivät sen mielestä sinfoniaorkesterin kehittymisen. Oppilaitoksen hallinnon edustajien puolelta Juhani Heinonen³² edusti vielä em. kokouksessa sitä kantaa, että orkesterin tulisi jatkaa musiikkiopiston yhteydessä.

Seuraavan vuoden lopulla, 27.12.1957 pidetyssä sovintoa etsivässä kokouksessa olivat mukana valtion säveltaidelaatukunnan edustajat Taneli Kuusisto ja Felix Krohn³³. Pöytäkirjan mukaan Paavo Rautio oli ollut sitä mieltä, etteivät opiston oppilaat saaneet soittaa kahdessa orkesterissa.³⁴ Sopuun päästiin ainoastaan siitä, että seuraavan, kesällä 1958 järjestettävän Jyväskylä Päivän ohjelmasta, vastaisivat molemmat orkesterit ensin erikseen ja lopuksi yhteisvoimin ulkopuolisen kapellimestarin johdolla. Musiikkilautakunnan rooli oli osapuolien näkemyseroja välittävä ja sopuratkaisua etsivä (MLK PK 27.12.1957). Myös säveltaidelaatukunnan puheenjohtaja Kuusisto vetosi tässä yhteydessä Noroseen Jyväsky-

län musiikkiopiston ja Jyväskylän orkesterin saamiseksi hedelmälliseen yhteistyöhön (T.Kuusiston kirje 20.12.1957, KK, arkisto). Ratkaiseviksi päätöksiksi kaupungin sitoutumisessa orkesteriyhdistyksen kokoonpanon kehittämiseen oli sen toiminnan tukeminen 1956 alkaen vuotuisin talousarvio-määrärahoihin. Tukea ei ohjattu musiikkilautakunnan kautta; sen mahdollisuudet olisivat olleet tähän tarkoitukseen aivan liian vähäiset.

Kohtuullisen vuosiavustuksen myöntäminen vakiinnutti yhdistyksen ylläpitämän orkesterin itsenäistä asemaa kaupunkilaisten silmissä. Se nousi ikään kuin samaan sarjaan kaupunginteatterin ja musiikkiopiston kanssa, jotka olivat tottuneet keskenään jakamaan suurimman osan kaupungin kulttuuribudjetista. Musiikkiopiston kannalta ei sen heikkoa taloudellista asemaa lainkaan parantanut oppilaitoksen saama huono julkisuuskuva sekä paikallisessa että valtakunnallisessa lehdistössä, vielä vähemmän Norosen ja kaupunginjohtaja Arvo Haapasalon rikkoutuneet välit. Opisto joutui karvain mielin toteamaan, että tärkeän orkesteritoiminnan myötä oli menetetty myös vähintään vastaava osuus valtion ja kaupungin rahoitusta (JM PK 11.6.1957) sekä opiston alkuvuosien hyvä maine.³⁵

32.

Dipl. ins., vuorineuvos Juhani Heinonen oli 1950-luvun lopulla siviilitoimiensa ja luottamusmiesasemansa lisäksi aktiivisesti mukana musiikkiopiston orkesterityöskentelyssä. Hänellä oli viulunsoiton solistisen osaamisen ohella vankka kokemus Polyteknikkojen orkesterin konserttimestarin tehtävistä.

33.

Orkesteririidan saamaa valtakunnallista mittasuhdetta kuvannee se, että valtion säveltaidelaatukunta oli kokouksessaan 19.12.1957 päättänyt lähettää edustajansa Jyväskylään rauhan rakentajiksi (T.Kuusisto 20.12.1957).

34.

Paavo Rautio piti sinfoniaorkesterin eroa musiikkiopistosta erittäin haitallisena. Hän tajusi selkeästi tilanteen, jossa uusi tilanne legitimoitiin eli kaupunginvaltuuston orkesteriyhdistykselle tekemän määrärahapäätöksen vuodelle 1956. Rautio yritti vedota pitkällä ja asiantuntevalla kirjeellä (P.Raution kirje 15.10.1955, KK arkisto) valtuutettuihin, ettei anomusta hyväksyttäisi. Rautiolle orkesterin ja musisoimisen laatu oli tärkein. Hän näki turmiolliseksi kehityksen, joka johtaisi kaupungissa kilpaileviin orkesteritoimintoihin. Amatööriorkesterin henkiin herättämistä harrastuspohjalla hän ei vastustanut.

8.6. Musiikkilautakunnan rooli

Musiikkilautakunta päätti esittää kaupunginhallitukselle musiikinjohtajan viran perustamista Jyväskylän orkesterin kapellimestarin tehtäviä varten ja hyväksyi sille ohjesäännön, johon sisältyi 6 tuntia musiikkiopiston orkestereiden johtamista (MLK PK 15.8.1957). Tästä alkoi musiikkilautakunnan ja Musiikkiopiston tasavertaisuuteen perustuva yhteiselämä. Lautakunta kehittyi tästä eteen päin selkeästi kaupunginorkesterin edunvalvojaksi. Seuraava askel otettiin, kun se teki kaupunginhallitukselle esityksen (MLK PK 28.7.1959) orkesterin konserttimestarin vakanssin perustamisesta siten, että virkaa hoitava suorittaisi kymmenen tunnin osuuden työstään opetusvelvollisuutena konservatoriossa. Vaikka virkaa ei heti saatukaan perustetuksi³⁵, tuli orkesterien ja musiikkioppilaitosten yhteisistä viran- ja toimenhaltijoista Jyväskylässä ja monessa muussakin maaseutukaupungissa käytäntö, joka kesti 1960-luvun loppuun, eli musiikkioppilaitoslainsäädännön voimaantuloon asti. Järjestely ei välttämättä helpottanut asioiden hoitoa orkesterikriisin tulehduttamien henkilö- ja organisaatiokysymyksen ratkaisuja mietittäessä.

Osoituksena lautakunnan puheenjohtaja Väinö Starckin kaupungin musiikkipolitiikassa saamasta ja käyttämästä valasta, voidaan pitää hänen mandaattiaan suunnitella kaupunginjohtajan toimeksiannosta Jyväskylän musiikkielämän kokonaisuuden kehittämistä. Tätä varten perustettiin musiikkilautakunnan jaosto, joka teki Starckin johdolla ansiokkaan suunnitelman kunnallisen runko-orkesterin perustamiseksi (MLK PK 17.12.1963). Muistiossa, joka valmistui 25.2.1964 ja jonka lautakunta hyväksyi kokouksessaan 10.3.1964, puututtiin yksityiskohtaisesti konservatorion itsehallintoon. Muistiossa esitettiin konservatorion liittämistä "saumattomaan yhteyteen kaupungin musiikkilautakunnan kanssa, sen opettajien valitsemista ensisijaisesti orkesterin jäsenten keskuudesta, virkojen täyttämisen edellytyksenä lausunnon pyytämistä musiikkilautakunnalta sekä opetuksen ohjaamista kaupunginorkesterin toimintaa palvelevaksi".

Oli oletettavissa, että kun listaan vielä lisättiin mainitussa kokouksessa hyväksytty ehdotus oppilaitoksen johtajan viran aukijulistamisesta, ei ehdotelmia katsottu suopeasti konservatorion puolelta. Samaan aikaan oli kuitenkin jo näköpiirissä uuden musiikkiopistolain Jyväskylän konservatoriolle tuomat tuntuvat edut. Ne taivuttivat lautakunnan normaaliin laitosten väliseen yhteistyöhön. Viimeisenä toimenpiteenään ennen luopumistaan puheenjohtajan paikalta, Starck kuitenkin näpätty konservatoriota kutsumalla sen hallinnon edus-

tajat Pekka P. Sipposen, Veli Järvisen ja Veikko Hyytiäisen musiikkilautakunnan kuultaviksi. Lautakunta ja sen eroava puheenjohtaja jättivät uudelle puheenjohtajalle Pekka P. Sipposelle, kaupungin johdolle ja valtiovallan edustajalle toivomuksen, että nämä "edelleen seuraisivat tilannetta konservatoriossa tarkasti sekä valvoisivat, että laitoksen suhteet sekä paikallisiin että valtakunnallisiin musiikkipiireihin saataisiin asianmukaiseen kuntoon" (MLK PK 28.12.1964).

Yksi jyväskyläläisen orkesterihistorian tärkeimmistä merkkipaaluista oli Jyväskylän orkesterin kunnallistaminen, Jyväskylän kaupunginorkesterin perustaminen. Toukokuun 19. päivänä 1964 Jyväskylän kaupunginhallitus ehdotti orkesteritoiminnan siirtämistä orkesteriyhdistykseltä musiikkilautakunnan alaisuuteen ja hyväksyi kaupunginorkesterin käyttöönoton. Ennakkovarauksena vuoden 1965 talousarvioon se ehdotti valtuustolle merkittäväksi kapellimestarin, konserttimestarin ja kymmenen ammattisoittajan runko-orkesterin palkkaamiseen tarvittavan määrärahan siten, että Jyväskylän konservatoriossa toimivia opettajia on siinä enintään viisi ja loput orkesteriin kuuluvia ammattisoittajia. Samalla kaupunginhallitus määräsi musiikkilautakunnan ja konservatorion sopimaan keskenään sekä soittajien opetusvelvollisuudesta konservatoriossa, että sen opettajien osallistumisesta orkesterityöhön.

Musiikkilautakunta oli painottanut 2.5.1964 kaupunginhallitukselle lähettämässään kirjeessä orkesterin kehittämisen edellytysten luomista ja sen jäsenten lukumäärän lisäämistä 13 vakinaisesti palkattuun soittajaan, koska se silloin tyydyttäisi paremmin myös kaupungin teatterin teatteriorkesterin tarpeet. (MLK 2,5,1964; JKH PK, asia 52). Kaupunginvaltuusto ratkaisi asian kuitenkin 2.6.1964 siten, että runko-orkesteriin saatiin palkata vain viisi uutta soittajaa. Päätös pakotti kaupunginorkesterin tästä eteen päin mukautumaan muusikkojen rekrytoinnissa yhteistyöhön konservatorion kanssa.

Tarve yhteistyöhön kaupunginorkesterin ja konservatorion kesken oli syntynyt myös toista kautta. Konservatorion ajaututtua orkesterikriisin vaikutuksesta pitkällisiin talousvaikeuksiin, laukaistiin tilanne "puolikunnallistamalla"³⁷ oppilaitos. Jyväskylän kaupunki nimitti vuoden 1964 alusta alkaen, säätiön sääntöjen vastaavan muutoksen tultua hyväksytyksi, enemmistön sen hallituksen jäsenistä (katso luku 5.4.1.) Kaupunki sai näin määräysvallan konservatorion asioissa (JK PK 19.2.1964).

35.

Noronen tilitti katkeria tuntojaan hallituksensa kokouksessa. Pöytäkirjaan hän oli laskenut musiikkiopiston menettäneen orkesterikriisin aikana valtionapuja vuodelta 1956 n. 1,6 miljoonaa markkaa. Myöskään kaupungin avustukset eivät voimakkaasta inflaatiokehityksestä huolimatta olleet nousseet kahteen vuoteen lainkaan. Erittäin närkästynt Noronen oli siitä, että musiikkiopistoa yritettiin estää antamasta yhteis- ja orkesterisoiton opetusta. (JM PK 11.6.1957.)

36.

Vasta 13.6.1961 valitsi musiikkilautakunta konserttimestariksi Tuure Kivilän Helsingistä. Tehtävä oli aluksi toimisuhde; viraksi se muutettiin lautakunnan esityksestä vuoden 1963 alusta lukien (MLK PK 14.6.1962). Kivilä opetti konservatoriossa vuosina 1961-1963.

37.

Musiikkilautakunnan lanseeraama termi.

Kuva 32 Oopperaluokan mainio Smetanan Myyty morsian oli Einari Kropsun yhdeksäs oopperatyö konservatoriolle. Kuvassa Jyväskyläläisen oopperataiteen vahvat nimet (vasemmalta oikealle) Ritva Auvinen, Maila Haavisto, Aulis Tuimala ja Antti Kähönen keskusammattikoulun salissa 25.11.1970. Ohjauksesta vastasi Terttu Pajunen-Kivikäs ja lavastajana toimi Sergei Pakarinen. Morsian myytiin vielä tammikuun 30. päivänä 1971 onnistuneesti kuopiolaisille. KK valokuva-arkisto, Jorma Räsänen.

Rauhaan pakottamisessa kaupunki käytti tämän jälkeen varsin yksinkertaista taktiikkaa nimittämällä sekä musiikki-lautakunnan että konservatorion luottamusmiehoihin samoja henkilöitä. Ensimmäisiä pankinjohtaja Pekka P. Sipposen johdolla aloittaneen Konservatorion uuden johtokunnan toimia olikin orkesterin ja musiikkioppilaitoksen yhteisen neuvotteluelimen perustaminen. Tällä tavoin molempien organisaatioiden vahvat miehet, Starck ja Noronen, saatiin samaan neuvottelupöytään (JK PK 16.3.1964). Huhtikuun 4. päivänä Noronen saattoi esittää työryhmän nimissä laatimansa muistion, jossa hahmoteltiin pitkälle viety sopimus Jyväskylän kaupunginorkesterin ja konservatorion muusikkojen ja opettajien yhteisistä työvelvoitteista. Sopimukseen pääsyä kiirehti ja rauhantahtoa lisäsi konservatorion kaupungille lähettämä 47.000 markan lisäavustusanomus, jonka hyväksyminen oli oppilaitokselle elintärkeä kahdeksan uuden opettajanviran perustamiseksi sekä opettajien palkkojen jälkeenjääneisyyden korjaamiseksi vuoden 1964 syksystä alkaen (JK

PK 4.4.1964, liite 1, 3). Yksituumaisuuteen pääseminen oli edellytys lisärahoitukselle. Tärkeää sovun löytyminen oli myös kaupunginorkesterille ja sen pyrkimyksille saada lisää soittajavoimia konservatoriolta. Vaikkei aivan kaikkia opetuksen virkoja saatukaan täytetyksi (JK PK 16.6.1964), pystyttiin kaupungin myöntämän lisämäärärahan turvin nostamaan konservatorion opettajien palkkoja pysyvästi aiempaa korkeammalle tasolle (JK PK 31.8.1964).

Sovun ja sopimuksen ansiosta, missä määriteltiin konservatorion ja kaupunginorkesterin "yhteisten" opettajien työtehtävät 10 tunniksi opetus- ja 20 tunniksi orkesterityötä, saatiin aikaan rakentava ja rakenteellinen yhteistyö kaupungin musiikkilaitosten välille.³⁸ On merkillepantavaa, miten oppilaitoksen suhtautuminen orkesteriyhteistyöhön muuttui selkeän myönteiseksi heti kun Jyväskylän kaupunki, tosin isännän ääntä käyttäen, oli osoittanut, että se halusi huolehtia sekä orkesterin että musiikkikasvatuksen kehittämistä.³⁹

8.7 Einari Kropsun kausi

Noronen ei säästänyt kiitoksen sanoja, kun konservatorion talous oli kaupungin lisämäärärahan turvin taas saatu jaloilleen (JK VK 1963-1964, 3-6).

Kaupunginorkesterin perustaminen Jyväskylään oli kahden miehen ansiota. Ahti Karjalainen oli luonut musiikkiopiston orkesterista ammattimaista tasoa olevan kokoonpanon. Pääosin samaa joukkoa hän Kotkan vuosiensa jälkeen tuli uudelleen, Jyväskylän kaupungin musiikkijohtajaksi valittuna, johtamaan ja kehittämään⁴⁰. Lautakunnan puheenjohtaja Väinö Starckia voi epäilemättä kiittää siitä, että Jyväskylän kaupunki teki musiikkilautakunnan perusteellisesta valmistelusta päätöksen orkesterin kunnallistamiseksi. Starckin kausi lautakunnan puheenjohtajana päättyi vuonna 1964 ja hän siirtyi 1.1.1965 alkaen hoitamaan orkesterin taloudenhoitajan tehtäviä (MLK PK 28.12.1964). Pekka P. Sipposen puheenjohtajaksivalintaan loppui kuohuva ja värikäs aikakausi kaupungin musiikkielämässä. Siihen laantui myös orkesterikriisi ja repivä riitely henkilötasolla.

8.7 Einari Kropsun kausi

Kun Paavo Rautio oli lähtenyt ja konservatorion kamari-orkesterin ääni vaiennut, seurasi oppilaitoksen orkesteritoiminnassa hetken hiljaisuus. Noronen ei halunnut orkesterinjohtajakseen musiikkilautakunnan valitsemaa uutta musiikinjohtajaa Jukka Hapuoja⁴¹, joka oli ottanut vastaan tehtävänsä 1.1.1959. Konservatorio ei edes vastanut lautakunnan kirjeseen, jolla se musiikinjohtajan toimenkuvaan viitaten tarjosi laitokselle Hapujan kuuden viikotunnin opetusvelvollisuutta (MLK PK 7.2.1959). Myöhemmin konservatoriossa päätettiin käyttää nämä tunnit lähinnä sello-opetukseen (JK VK 1958-1959, 21). Noronen odotti tilaisuutta palkata oppilaitoksen orkesterityön johtoon "oman talon" ihmisen ja kävi jatkuvasti neuvotteluja sopivan henkilön löytämiseksi. Tämä mies oli kapellimestari Einari Kropsu⁴², joka otti vastaan Jyväskylän konservatorion opetustehtävät kansallisoopperan kuoromestarin paikalta (EK, 4.1.1998). Kropsu jatkoi Karjalaisen aloittamaa suurten kuoro- ja orkesteriteosten esityspe-

rinnettä ja painotti ohjelmistossaan kirkko- ja oopperamusii-kin alueita.

Kropsu astui ensin va. opettajan, lukuvuoden 1961-1962 alusta vakituisen opettajan ja lukuvuoden 1963-1964 alusta I opettajan toimeen. Varsinkin 1960-luvun alun tärkein tehtäväkenttä oli oppilaitoksen orkesterien ja kuorojen johtaminen. Kropsun edellytykset tämän työn aloittamiseen olivat hyvät, hänellä oli sopiva koulutus Jussi Jalaksen johdolla Sibelius-Akatemian kapellimestariluokalta ja kokemusta oopperatyöstä. Hän ei myöskään ulkopuolisena ollut ottanut osaa paikkakunnan musiikkielämän kahinoihin. Hän jakoi tehtävänsä orkesterin ja kuoron sekä kokonaan uuden alueen, oopperan, kesken (Kropsu 4.1.1998). Kropsun ensimmäisen työvuoden päätteeksi konservatorion orkesteri ja kuoro esitivät hänen johdollaan Taulumäen kirkossa Vivaldin Gloria messun (JK VK 1960-1961, 24). Suurista orkesteri- ja kuoroteoksista tuli tämän jälkeen konservatorion jokavuotinen traditio. Niitä esitettiin joko Taulumäen akustisesti erinomaisessa kirkkosalissa tai kaupunginkirkossa.

Vuonna 1962 kuultiin Haydnin Nelson -messu (JK VK 1961-1962, 26) ja Maasalon Psalmi op. 42 sekä jouluoratorio (JK VK 1962-1963, 26), joka toistettiin jouluaikaan aina vuoteen 1965 saakka. Kropsun johtamista suurista orkesteri- ja kuoroteoksista on vielä mainittava Mozartin teokset Requiem konservatorion 15-vuotisjuhlien aikana 27.4.1963 (JK VK 1962-1963, 14 ja 30), Kruunajaismessu 15.5.1965 (JK VK 1964-1965, 18) ja Vesperea solennes de confesseurs 6.5.1966 (JK VK 1965-1966, 22) sekä Fauren Requiem konservatorion 20-vuotisjuhlien yhteydessä 29.3.1968 (JK VK 1967-1968, 29).

Suurten projektien toteuttamisessa oli Einari Kropsulla se etu, että hän saattoi valita teoksiinsa parhaat laulajavoimat. Ne hän sai konservatorion laulun ja omista säveltapailun oppilaista sekä kaupungin kuoroista, ennen muuta Sirkoista. Oppilaitoksen opettajien parista hän taas poimi konsertteihin solisteja, joista mainittakoon muun muassa mainiot urkurit Johann Strohofer ja Matti Vainio sekä pianisti Rainer Palas. Mittavien kirkkomusiikkiteosten, joita Kropsu piti ohjelmistossaan koko 1960-luvun ajan, laulusolisteina ja avus-

38.

Musiikkilautakunta oli jo aiemmin päättänyt hyväksyä omille soittajilleen järjestyssäännön, jonka mukaan orkesterityön lisäksi viran työvelvollisuuksiin kuului 5 viikotunnin mittainen opetusvelvollisuus Jyväskylän konservatoriossa (JKH PK 19.5.1964).

39.

Kaupungin onnistuneiden operaatioiden takana oli kaupunginjohtaja Veli Järvinen. Hänen tasapuolisuutensa ja asiantuntemuksensa auttoivat kaupungin musiikkipolitiikan onnistumisessa. Hänen kaupunginjohtajakautenaan molemmat musiikki-instituutiot pystyivät merkittävästi kehittämään toimintojaan kaupungin myönteisen määrärahopolitiikan johdosta.

40.

Karjalainen valittiin musiikkilautakunnan toimesta musiikinjohtajan virkaan 1.1.1963 alkaen Jukka Hapujan haettua eroa (MLK PK 16.10.1962).

41.

Musiikkineuvos Jukka Hapuoja (24.9.1914 Oulu) on sellisti ja kapellimestari. Hän toimi Jyväskylän kaupungin musiikinjohtajana vuosina 1959-1962 ja samalla konservatorion sellonsoiton opettajana.

42.

Musiikkineuvos Einari Kropsu (19.3.1930 Haukipudas) toimi konservatoriolla opettajana, säveltapailun lehtorina ja yliopettajana sekä varaja-apulaisrehtorina vuosina 1960-1990. Hän johti konservatoriota lukuvuoden 1969-1970 V.E.Norosen kuoleman jälkeen, toimi 16 vuoden ajan Keuruun toimipisteen yhdysopettajana sekä ehti päätyönsä ohessa olla Jyväskylän kaupunginteatterin kapellimestarina 13 ja mieskuoro Sirkkojen johtajana 25 vuotta.

tajina käytettiin pääasiassa oppilaita. Niinpä monen jyväskyläläislaulajan tie on kulkenut konservatorion kuorojen, Sirkkojen ja oopperanäytösten kautta maineeseen. Eräänlainen punainen lanka kirkkomusiikin alueella oli Kropsulle Armas Maasalo, kunnioitettu opettaja ja johtaja Helsingin kirkkomusiikkiopiston ajoilta. Konservatorion Jouluoratorion esitystraditio vaihtui vuonna 1965 saman säveltäjän Jouluvesperiksi, jota puolestaan kuultiin 1970-luvun alkupuolelle asti. Näin saivat konservatorion lauluoppilaat ja urkurit lähes sukupolven ajan harjaannusta yhteismusisoinnin jalossa taidossa Maasaloon hartaitten sävelkertomusten parissa.

Einari Kropsulle toinen suuri rakkaus kirkkomusiikin lisäksi oli musiikkiteatteri. Kiistatta hänen ansiokseen voi laskea jyväskyläläisen oopperatradition aloittamisen ja sen ensimmäisen innostuksen ja kukoistuksen kauden 1961-1972. Heti työvuonna 1960-1961 Kropsu sai houkuteltua mukaansa konservatoriolaiset Lortzingin Tsaari ja kirvesmies -oopperan tekoon. Ei ollut yksinkertaista polkaista musiikkiteatteria käyntiin paikkakunnalla, jossa oopperaa ei vielä omakohtaisesti tunnettu. Kropsu joutui harjoittamaan ja säestämään solistit ja kuorot itse sekä sovittamaan musiikin sellaisille kokoonpanoille, joita 1960-luvun alun konservatorio pystyi hänelle antamaan. Sama koski myös suurten kirkkomusiikkiteostenkin orkesteriosuuksia. Nekin Kropsu joutui Ahti Karjalaisen tavoin muokkaamaan pienemmille yhtyeille - rahaa ei yksinkertaisesti ollut orkesterin tai tarvittavien avustajien palkkaamiseen. (Kropsu 16.11.1997.)

Jyväskyläläinen yleisö oli toki kuullut ja nähnyt oopperesityksiä, siitä oli Helsingin Suomalainen Ooppera ja Alfons Almi pitäneet huolta. Varsinkin sodan jälkeen näyttävät oopperavierailut maaseudulle kuuluneen Suomalaisen Oopperan puoliviralliseen ohjelmaan. Näytöksiä annettiin Jyväskylässä runsaimmin vuosien 1948-1960 välisenä aikana. Niistä käytettiin nimeä "Oopperataiteilijoiden valtakunnallinen kiertue". Jyväskylässä näytökset toteutettiin joko Työväenteatterin ja myöhemmin 1950-luvun loppupuolella myös korkeakoulun juhlasalissa pianon säestyksellä. Oopperan ystävät saivat kuulla ainakin kerran kesässä jonkin ooppera- tai operettikirjallisuuden suurista teoksista, esimerkkeinä Mustalaisruhtinatar, Figaron häät, Rigoletto, Lepakko, Pessi ja Il-luksia, Madame Butterfly, Don Pasquale ja Teatterilaiva. Vähintäinkin yhtä ahkerasti vieraili Jyväskylässä Kansallis-oopperan baletti, jonka esityksiä käytiin myös joukolla katsomassa. Esimerkiksi Joutsenlammen⁴³ esitys piti uusia kesäkuun 18.-19. päivinä 1954 kolme kertaa, että kaikki halukkaat olisivat päässeet mukaan. Ei ollut myöskään tavatonta, että suosittu ooppera tai operetti vietiin läpi useita kertoja

viikonlopun aikana, kun Työväenteatterin saliin mahtui vajaan 400 ihmistä kerrallaan. Oopperamusiikkia oli saatu myös kuulla runsaasti yksittäisten oopperalaulajien konserteissa, joista ahkerimpia Jyväskylänvieraita olivat Waino Sola, Oiva Soini ja Jorma Huttunen, kaksi ensinmainittua jo ennen sotia. (PO arkisto).

Vuoden 1961 huhtikuun 24. ja 26. päivien oopperanäytökset (JK VK 1960-1961, 27) poikkesivat aiemmin kuulluista. Jyväskylän työväenteatterin, saman vuoden syksystä nimeltään Jyväskylän kaupunginteatterin, pienimuotoiset tilat saivat nyt palvella jyväskyläläisten omin voimin toteuttamaa oopperaesitystä, tosin vain 1. ja 2. osan verran. Lortzingin oopperan Tsaari ja kirvesmies oli harjoittanut ja johti Kropsu, sen ohjasi Terttu Pajunen-Kivikäs ja lavasti Jyväskylän kaupunginteatterin Sergei Pakarinen. Solistit, orkesteri ja kuoro olivat konservatorion omia. Tämän kokeneen trion johdattelmana, samaisessa tilassa, tehtiin Jyväskylässä seuraavtkin oopperat: 9. ja 14.3.1962 Tsaari ja kirvesmies kokonaisuudessaan (JK VK 1961-1962, 27), 13., 17. ja 19.5.1963 Flotowin Martha (JK VK 1962-1963, 31), 21., 23. ja 24.5.1964 Donizettin Lemmenjuoma (JK VK 1963-1964, 23), 8., 10. ja 11.12.1965 kaksoisnäytäntönä Mozartin Bastien ja Bastienne sekä Pergolesin La Serva Padrona (JK VK 1965-1966, 23) ja 20., 22.-23.4.1967 Haydnin Apteekkari (JK VK 1966-1967, 33). Kahdessa viimeksi mainitussa produktiossa Kropsu käytti vierailevia solisteja, joista Ritva Auvisesta,⁴⁴ Apteekkarin Serpinasta tuli tästä lähtien Jyväskylän oopperan vakiuinen vieras ja Kalle Kinnusesta, Sempronista, myöhemmin konservatorion laulun lehtori. Vuoden 1968 ooppera oli Carl M. von Weberin Taika-ampuja, jota esitettiin kaupunginteatterissa 8., 10. ja 11.5. Jyväskylän kaupunginorkesterin kanssa (JK VK 1967-1968, 15-16, 30). Yhteistyö oli jo tällöin itsestäänselvyys.

Näiden kiitosta saaneiden oopperatöiden jälkeen siirrettiin esitykset Jyväskylän kaupunginteatterin ahtaista tiloista Keski-Suomen keskusammattikoulun juhlasaliin. Tämä ja kokoneiden laulusolistien panos lisäsi seuraavan oopperan, Donizettin Rykmentin tyttären, esityksiin 23., 25. ja 26.4.1969 (JK VK 1968-1969, 43-44) ainoan ammattilaisuutta. Smetanan Myyty morsian 25., 27., 28.1970 ja 29.1.1971 Keski-Suomen keskusammattikoulun ja Kuopion ammattioppilaitoksen saleissa (JK VK 1970-1971, 16, 56-57) edusti arvioitsijoiden mielestä varsin korkeaa taiteellista tasoa (IL 27.11.1970; KL 28.11.1970; KSM 30.11.1970; Savon Sanomat 2.2.1971; Savo 2.2.1970). Se oli viimeinen ooppera, jonka toteutuksesta vastasi kolmikko Kropsu - Pajunen-Kivikäs - Pakarinen. Kaupunginorkesteri

43.

Joutsenlampi oli nähty Jyväskylässä Suomalaisen Oopperan toimesta jo aiemmin, 3.8.1950, jolloin se myös oli saanut "täyden salin" (PO arkisto).

44.

Ritva Auvinen (18.10.1932 Sortavala) on ahkerimpia suomalaisia oopperalaulajattaria. Hän on tullut tutuksi jyväskyläläisille ei ainoastaan oopperan palkeilta, vaan on esiintynyt kaupungissa monin omin soolokonsertein ja orkesterien vierailuohjelmien.

8.7 Einari Kropsun kausi

toimi luontevasti oopperaorkesterina ja teatterista saatiin näyttäviin joukkokohtauksiin monenlaista apua, mm. balettiantssijat. Sanomalehti Keskisuomalaisen kriitikko Timo Mäkinen päätti arviointinsa enteellisesti tulevaisuutta visioiden: "On syytä toivottaa konservatorion oopperapyrinnöille parasta jatkoa. Jossakin vaiheessa voitaisiin ehkä harkita laajapohjaisemman oopperayhdistyksen perustamista" (KSML 30.11.1970).

Einari Kropsun viimeiseksi konservatorion tuottamaksi kokoillan oopperaksi muodostui Mozartin Ryöstö Seraljista, joka esitettiin keskusammattikoulun salissa 19.4., 21.4. ja 28.4.1972 (JK VK 1971-1972, 65).⁴⁵ Sen ohjasi Jussi Törn-

wall⁴⁶ ja lavasti kaupunginteatterin näyttelijä Matti Suhonen. Se oli eittämättä Einari Kropsun ja Jyväskylän konservatorion oopperavuosien kohokohta, monessa mielessä kypsä ja ammattimainen esitys. Ei ihme, että Jyväskylässä tämän jälkeen oltiin valmiita perustamaan oma oopperayhdistys, liittymään Suomen Oopperaliittoon ja ottamaan vastaan entistä suurempia haasteita sekä tietysti valtionosuutta, mitä liiton jäsenet saattoivat hakea produktioihinsa. Konservatorion johtokunnan suosiollisella myötävaikutuksella ja Veikko Hyytiäisen sekä Einari Kropsun laatimien sääntöjen pohjalta saattoi yhdistyksen toiminta käynnistyä 21.1.1973 pidetyn yhdistyksen perustavan kokouksen jälkeen (JK PK 1972-1973, 28).

45.

Kaikki Einari Kropsun johtamien oopperoiden ohjelmat löytyvät Jyväskylän konservatorion koottujen vuosikertomusten I niteestä.

46.

Jussi Törnwall (4.7.1935 Vaasa) on päätehtävänsä, kansallisoopperan dramaturgin työn ohella ohjannut monia oopperoita Jyväskylässä ja Oulussa, joissa kaupungeissa hän myös vaikutti 1970-luvulla pianopedagogina ja musiikkiopiston johtajana.

Kuva 33 Vuonna 1919 otettu valokuva Aleksandr Silotista ja hänen oppilaastaan Ilmari Hannikaisesta. Siloti oli viimeisimpiä Lisztin oppilaita ja häneltä Ilmari Hannikainen peri pianistisen koulunsa. Kuvassa on myös Silotin perheenjäseniä sekä säveltäjä Erkki Melartin. JL valokuvakokoelma.

9. KAMARIMUSIIKIN KONSERTTI-SARJAT

9.1. Konserttielämän synty Jyväskylässä

Yleiset edellytykset musiikitoiminnan viriämiselle Jyväskylässä liittyivät kaupungin koulu- ja kulttuurielämän syntyyn, joka ajoittuu pääosin 1860-luvun ympärille. Yksi tärkeimmistä tapahtumista oli suomenkielisen ylä-alkeskoulun toiminnan käynnistyminen vuonna 1858 innokkaan suomalaisuuden puolustajan Wolmar Schildtin aloitteesta (Tommila 1972, 126). Sitä ennen oli Jyväskylässä toiminut ainoastaan vähäinen ruotsinkielinen ala-alkeskoulu, tuolloisen koulujärjestelmän alin aste, 1840-luvun loppuvuosilta lähtien (Tommila 1972, 122). Ylä-alkeskoulu muuttui myöhemmin 1862 täysiluokkaiseksi tultuaan alkeisopistoksi ja vuodesta 1873 lyseoksi (ibid.).

Ratkaisevaksi koko kaupungin tulevaisuuden kannalta muodostui seminaarin saaminen Jyväskylään vuonna 1863 (Tommila 1972, 128). Oman sanomalehden, Koti ja Koulu, ilmestyminen kesällä 1864 (Tommila 1972, 255), seuraavana vuonna aloittaneen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran perustaminen, jonka tehtävä oli edistää kustannustoimintaa ja kartuttaa suomalaista kirjallisuutta, sekä piirilääkäri Schildtin aloitteesta 1863 käynnistynyt kirjastotoiminta (Tommila 1972, 256-257, 262), olivat niin ikään tärkeitä edistysaskeleita paikkakunnan kulttuurielämän rakentamisessa.

Samoihin aikoihin syntyi suomalainen Iltaseura, joka pyrki edistämään suomen kielen käyttämistä seuraelämässä ja järjestämään jäsenilleen sivistävää huvitusta (Tommila 1972, 260). Sen työn jatkajan, 1871 perustetun Sivistys ja Huvitus -seuran pääasiallisimmaksi tehtäväksi muodostui kulttuuritilaisuuksien hoitaminen, ja tätä tarkoitusta varten siihen perustettiin laulu-, näytelmä- ja luento-osastot (Tommila 1972, 270). Iltahuvit, joihin myös konsertit luettiin, liittyivät yhdistystoiminnan ohella virinneeseen musiikki- ja näytelmäharrastukseen (Tommila 1972, 260). Seminaarinlehtori E.A. Hagfors, jota voidaan pitää kaupungin musiikkitoiminnan alulle panijana, perusti vuonna 1864 ensimmäisen musiikkiseuran, Jyväskylän yksityisen lauluseuran (Tommila 1972, 261).

1860-luvulla käynnistynyt kulttuurielämä tarvitsi paitsi henkistä panostusta myös taloudelliset edellytykset hen-

genelämän viljelylle. Tässä suhteessa höyrysahojen perustamien 1860-luvun lopulla ja puutavarakaupan laajamittainen käynnistyminen (Tommila 1972, 184-185) antoivat Keski-Suomelle edellytyksiä myös sivistyselämän kasvuun saattamiselle. Suuret nälkävuodet 1866-1868 vaikuttivat lamaanuttavasti sekä kulttuurisen että taloudellisen toimeliaisuuden kehitykseen, mutta vain hetken. (Tommila 1972, 184). 1870-luvun alussa alkoi Keski-Suomessa ennennäkemätön taloudellinen nousu yleismaailmallisen korkeasuhtanteen seurauksena, ja teollistamisen myötä metsät alkoivat saada arvoa (Tommila 1972, 129). Höyrylaivan käyttöönotto vuonna 1856 mullisti matkustamisen. Päijännettä myöten pääsi vuonna 1873 valmistuneen Vääksyn kanavan läpi Lahteen asti ja sieltä rautateitse 1860-luvun lopulta Helsinkiin ja Pietariin. Jyväskylän-Haapamäen radan valmistuminen 1897 merkitsi lopullista vallankumousta matkustusoloissa, vaikka hitaamman höyrylaivaliikenteen merkitys Jyväskylän ja Lahden välillä säilyikin merkittävänä ensimmäiseen maailmansotaan saakka (Tommila 1972, 236). Kulttuurivaikutusten leviämiseksi välttämättömät nopeat yhteydet muuhun Suomeen ja maailmaan olivat avautuneet.

1800-luvulta alkaneiden yksittäisten konserttien (vrt. luku 8.1.1.) pitäminen Jyväskylässä ei ollut suunnitelmallista. Viime vuosisadan lopun konserttien järjestäjistä seminaari ja lyseo olivat kuorojen, soittokuntien sekä yksityisten yhdistysten ohella merkityksellisimmät. V.E. Noronen¹ lukee konserielämän kehittymisen Jyväskylässä seminaarin musiikinlehtoreiden Hagforsin ja P.J. Hannikaisen ansioksi: "Kaikesa hiljaisuudessa he kutsuivat tänne jatkuvasti vierailijoita, jopa pitivät heitä omina vierinaan, hankkivat heille kyydytyksiä ja monella muulla tavalla auttoivat konserttitoimintaa. He loivat pohjan ja mahdollisuudet Jyväskylän konserttielämälle ja maineelle konserttikaupunkina" (KSML 1965, n:o 36, VEN leikekirja, 21). Lyseon rehtori K.H. Kahelin oli näihin aikoihin toinen innokas tilaisuuksien järjestäjä ja musiikkielämän edistäjä (Fredrikson 2.3.1998).

Vaikka musiikkitapahtumia oli harvakseltaan, saattoi esiintyjien joukossa olla kotimaisia tulevaisuuden lupauksia.

1. Noronen tuntuu usein, jopa tarkoituksella, unohtavan lyseon merkityksen musiikkikasvattajana, vaikka se toimi samanaikaisesti seminaarin kanssa. Kompleksinen suhtautuminen tuli näkyviin mm. Jyväskylän lyseon 100-vuotisjuhlissa, joiden kanssa rinnakkain Noronen järjesti P.J.Hannikaisen patsaan paljastusseremoniat.

Kuva 34 Ilmari Hannikaisen kouluaikejen sävellys "Valse sentimentale" oli omistettu Signelle, josta sittemmin säveltäjän suureksi pettymykseksi tulikin rouva Fredrikson. Sävellys valmistui saksantunnilla 10.10.1910.

Tällainen oli ehdottomasti nuori Oskar Merikanto, joka 26.8.1886 piti Jyväskylässä piano- ja urkukonsertin. Vasta 18-vuotias taiteilijanalku soitti sekä naisseminaarin salissa että kirkossa.² Tilaisuudesta on säilynyt seminaarin oppilaan Minna Nikanderin³ rakastetulleen Juhani Aholle kirjoittama kuvaus, joka tiivistyi totamukseen "Unailija, haaveksija koko mies". Konserttien avustajina toimivat Merikannon urkuopettaja Lauri Hämäläinen⁴ sekä neiti Anna Länkelä. (Heikinheimo 1995, 54-55.)

Esimerkiksi vuosisadan lopun Jyväskylässä esiintyneistä "omista" taiteilijoista voi vielä valita laulajatar Dagmar Haggelberg-Raekallion, ennakkoluulottoman viitasaarelaisytyön, jonka tärkeimpiin meriitteihin tuli kuulumaan ensimmäisen suomenkielisen laulukonsertin pitäminen Helsingissä 16.11.1907.⁵ Dagmar os. Sarlin opiskeli Jyväskylässä suomenkielisessä tyttökoulussa ja asui lyseon rehtori Karl Kahelelinin luona. Täällä hän sai pianistina osallistua vuosisadan lopun vilkkaaseen kotimusiisointiin. Hän esiintyi vanhassa

koulukaupungissaan 1890-luvulla kaksikin kertaa omin laulukonsertein. (Noronen, KSML n:o 10, 1965.)

Konserttien järjestäminen Jyväskylässä alkoi saada ammattimaisia piirteitä 1920-luvulla, jolloin musiikki-, lausunta- ja tanssiesitysten järjestämisestä otti kaupungissa vastuun parturimestari Heikki Ollilaisen perustama musiikkiliike ja konserttitoimisto. Hän oli kaupungin ensimmäinen impressaari ja hänen perustamansa agentuuri toimi liiketaloudellisin perustein. (PO, arkisto.) Myöhemmin, 1940-luvun lopusta lukien, musiikkiopisto ja konservatorio tukivat seminaarilehtorien tavoin jyväskyläläistä konserttielämää kutsuen tunnettuja koti- ja ulkomaisia solisteja konsertoimaan järjestämiinsä tilaisuuksiin. Yhtä idealistisin tavoittein taiteilija Dmitry Hintze järjesti 1960-luvulla kotikaupungissaan korkeatasoisia kamarimusiikin konsertteja.

2. Jyväskylän kaupunginkirkko oli valmistunut vuonna 1880. Sinne oli pastori G.O. Schönemanin toimesta hankittu urut.
 3. Henkilö on todennäköisesti Ernestina Josefina Vilhelmiina Markkula, os. Nikander, joka valmistui Seminaarista vuonna 1887.
 4. Lauri Hämäläinen soitti konsertissa viulua. Konserttia kuvaillen neiti Nikanderin mielestä hän oli tuolloin jo vanha ukko (56 vuotias!), joka suuresti ihaili nuorta suojattiaan. Hämäläinen kuoli pari vuotta konsertin jälkeen.
 5. Evert Katila kirjoitti konsertista arvion pitäen sitä suurena merkkitapauksena musiikkielämässämme (Noronen, KSML n:o 10, 1965).

9.2. Vuosisadan alun konserttielämyksiä

Kapellimestari Jussi Jalas, joka asui lapsuutensa kaupungissa ja kävi Jyväskylän lyseota vuosina 1918-1923, muistelee lyseon 100-vuotisjuhlakirjassa vaikutelmiaan "Kouluaiikani musiikkielämästä Jyväskylässä". Päällimmäiseksi jäivät hänelle mieleen tuolta ajalta trio Hannikaisen vuosittaiset konsertit (Jalas 1958, 576). Solistikonsertit näyttivät vielä 1900-luvun alussa olleen harvinaisia. Jussi Jalas muistaa Jyväskylässä käyneistä taiteilijoista vain Aino Acktén ja Oskar Merikannon jäähyväiskonsertit, Helge Lindbergin, mainion kotimaisen baritonin sekä saksalaisen pianistin Alice Ripperin (Jalas 1958, 576).

Merikannon vierailut Jyväskylässä näyttävät tapahtuneen verraten usein. Väliin hän säesti tunnettuja laulajiamme Aino Acktéta tai Wainö Solaa, väliin esiintyi yksin, kuten jäähyväiskonsertissaan 16.9.1920 Jyväskylän kunnallistalolla.⁶ (Heikinheimo 1995, 437-438.) Kaupungin musiikkielämän kannalta merkityksellisiksi muodostuivat 1900-luvun alkupuolella Hannikaisen veljessarjan ja heidän ystäviensä säännölliset Jyväskylän vierailut.

Pianisti Ilmari Hannikainen⁷ piti ensikonserttinsa Jyväskylässä 16.1.1913 kunnallistalon salissa erinomaisin arvostelumenestyksin ja laakerisepelein, jonka itse musiikkiveteraani E. A. Hagfors ojensi taiteilijalle⁸ (Ranta 1945, 558 ja VN leikekirja II, 91). Ilmari Hannikaisen opettaja ja ystävä, maailmankuulu pianisti Aleksandr Siloti soitti Jyväskylässä 1920-luvun alussa (Tommila 1972, 552). Tämän konsertin myös lyseolainen Jussi Jalas hyvin muisti (Jalas 1958, 576).

Trio Hannikaisen⁹, ensimmäisen suomalaisen vakituisesti esiintyneen kamarimusiikkiryhtyeen, soitosta saatiin Jyväskylässä nauttia vielä Jussi Jalaksen opiskeluaikojen jälkeenkin 1920-luvun loppupuolella sekä 1930-luvun alussa (Tommila 1972, 550). Trio saavutti mainetta ahkerasti Suomessa kon-

sertoiden sekä esiintymisillään Pohjoismaissa ja Keski-Euroopassa (VN, leikekirja V, 19). Hannikaisen veljekset olivat myös Jyväskylän amatööriorkesterin alkuhistorian kantavia voimia.¹⁰

Jyväskylän vuosisadan alun konserttielämän aktiivisiin vaikuttajiin myös Hannikaisten lisäksi muita musiikkisukuja. Seminaarinjohtaja Kosti Raition pojista Väinöstä tuli säveltäjä ja Einosta kuulu viulisti. Ehkä kaikkein korkeimpaan maineeseen kaupungin solistisista lahjakkuuksista nousi Jyväskylän lyseon kasvatti Lennart von Zwegyberg, paikkakunnan tunnetusta kulttuuriperheestä hänkin. Zwegyberg kutsuttiin pitkän kansainvälisen konserttiuran päätteeksi Yhdysvaltoihin, Indianan valtionyliopiston sellonsoiton professoriksi. Hänen karrierinsa kirkkain kausi osui 1910- ja 1920-luvuille. Jyväskylässä hän vieraili samoihin aikoihin Ilmari Hannikaisen debyyttin kanssa eli vuonna 1913, ja sai esiintymisensä johdosta osakseen sankarin juhlinnan. Häntä suituttivat sekä Martti Hela konserttiselostuksessaan että Jyväskylän oma runoilija Irene Mendelin konsertin innoittamissa säkeissään (Koivukoski 1982, 4).

1920-luvulle sattui myös Jyväskylän seudun yksi tärkeimmistä ensiesityksistä, Jean Sibeliuksen Andante festivo¹¹ ensimmäisen kvartettiversion maailman kantaesitys. Kunnian teoksen tulkitsemisesta Parviaisten Säynätsalon tehtaitten 25-vuotisjuhlissa vuonna 1922 sai kvartetti, jossa soittivat Olavi Vanttinen 1. viulu, Eino Fredrikson 2. viulu, Paavo Kesäniemi, alttoviulu ja Onni Fredrikson, sello. Tehtävän läpivienti oli myös osoitus Fredriksonin kauppiassuvun musiikkiharrastuksesta ja tasokkaan kotimusiisoinnin saamasta vankasta asemasta Jyväskylässä.

Orkesteri- ja kamarimusiikin esittäminen tai soolokonserttien pitäminen ei kuitenkaan ennen sotia noussut suosios-

6. Jyväskylän kunnallistalon juhlasalissa oli jo tähän aikaan kunnan Steinway-flyygeli (Heikinheimo 1995, 437).

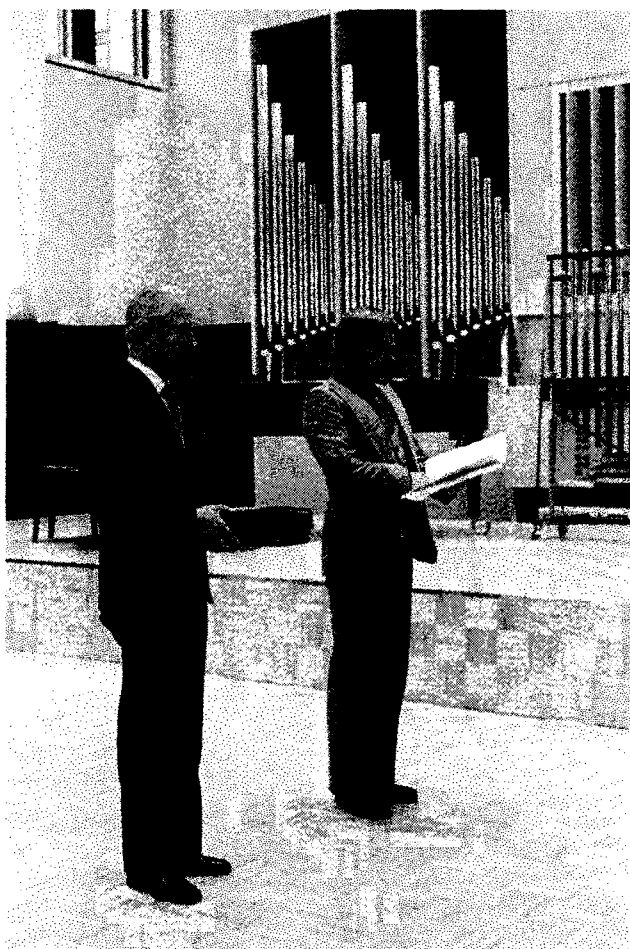
7. Ilmari Hannikaisella oli Jyväskylässä, kotikaupungissaan, usein konserteja (ainakin 1927, 1930 kaksi kertaa, 1931, 1936 ja 1945, PO arkisto). Lieneekö aktiivisuuteen vaikuttanut myös aina eturiviltä paikan saanut neiti Signe Fagerholm, jolle Hannikainen jo koulupoikana omisti sävellyksiään. Erään pidemmän ulkomaanmatkan ja poissaolon jälkeen Ilmarin suureksi pettymykseksi mielitetty esittäytyikin konsertin jälkeen rouva Fredriksonina (Eero Fredrikson 30.1.1998).

8. Hagfors kuoli vain muutama viikko konsertin jälkeen.

9. P.Ollilaisen keräämien tilitysten mukaan trio esiintyi Jyväskylässä ainakin vuosina 1926 (kaksi kertaa), 1932 ja 1933. Ryhtyeen primas, Helsingin kaupunginorkesterin konserttimestari Arvo Hannikainen, soitti pariinkin otteeseen vastavalmistuneessa Suojatalossa vuonna 1930 (touko- ja syyskuussa), ensimmäisen kerran vaimonsa Maryn ja toisen kerran veljensä Ilmarin kanssa.

10. Amatööriorkesterin patarumpalina ja sellistinä toimi jo kouluvuosinaan arkkitehti Yrjö Blomstedtin poika Jussi Jalas (Koivukoski 1982, 5). Myös musiikkiopiston mesenaatti K.V. Leino soitti orkesterissa käyrätorvea (VN leikekirja III, 54).

11. Jyväskyläläisellä amatöörikvartetilla oli ainoalaatuinen tilaisuus soittaa itsensä suoraan musiikin historiaan. Sibelius sävelsi vuonna 1922 kuudetta sinfoniaansa ja oli maailmankuulu (Tawaststjerna 1997, 250). Pääkonsuli Eero Fredrikson kertoi kuunnelleensa Sibeliuksen mestariteosta todennäköisesti ensimmäisenä yleisönä kvartetin harjoitellessa sitä Fredriksonien kotona nykyisellä Yliopistokadulla (Eero Fredrikson 31.1.1998). Andante festivo oli teos, jonka Amerikkaan lähetettävän radiokonsertin vuonna 1939 mestari vielä suostui itse johtamaan. Se jäi Sibeliuksen viimeiseksi esiintymiseksi kapellimestarina (Tuomi Elmgren-Heinonen 1959, 27).

Kuva 35 Heikki ja Päiviö Ollilainen tekivät kaupungissa 1920-luvulta alkaen suuriarvoista kulttuurityötä järjestämällä konsertteja ja muita esiintymistilaisuuksia monasti maailmankuuluisuutta saavuttaneille taiteilijoille. Päiviö Ollilainen ja hänen liikkeensä kuuluivat konservatorion tukijoihin aivan musiikkiopiston alkuvuosista lukien. Musiikkiopiston säätiön pysyvä jäsen Ollilainen oli vuodesta 1952. Kuvassa toimitusjohtaja Päiviö ja isoisänsä kaima Heikki Ollilainen onnittelemassa konservatoriota sen uusien tilojen valmistumisen johdosta vuonna 1983. KK valokuva-arkisto, Jorma Räsänen.

sa vokaalimusiikin, kuoro- ja laulukonserttien rinnalle. Esi-merkkinä 1920-luvun musiikkitarjonnan poikkileikkauksesta voidaan pitää Pirkko Kiiskilän keräämää konserttiluetteloa vuosilta 1920-1929. Sen perusteella konsertteja pidettiin kymmenen vuoden aikana noin 200. Niistä noin puolet esitettiin kaupungin omin voimin. Konserttien sisällöstä voidaan todeta, että peräti kolmasosa niistä oli yksinlaulutilaisuuksia ja viidesosa kuorokonsertteja. Instrumentaaliresitaaleja annettiin kyllä säännöllisesti, mutta vain muutamia vuosittain.

12.

Päiviö Ollilainen on tallettanut Soitinliike Väinämön ja ns. konserttikannatusyhdistyksen järjestämien tilaisuuksien ohjelmalehtiä sekä tililyksiä vuodesta 1925 alkaen. Arkistossa on myös kirjeenvaihto Väinämön sekä helsinkiläisten konserttitoimistojen, lähinnä Fazerin kanssa.

13.

Kauppias Rähän talossa oli toiminut myös vuosina 1864-1868 Jyväskylän tyttökoulu (Tommila 1972, 132-133). Tontin nykyinen osoite Vapaudenkatu 36 ja sillä sijaitsee Jyväskylän teatteritalo.

(Tommila, 1972, 552.) 1930-luku ei näytä Päiviö Ollilaisen¹² keräämien tietojen valossa olennaisesti muuttaneen suhteita. Yksinlaulutilaisuuksien määrä pysyi korkeana, mutta piano- ja viulukonserttien luku kasvoi. Sodan jälkeen saavuttivat pianokonsertit lyhyessä ajassa kamarimusiikin tilaisuuksista suosituimman sijan (PO, arkisto).

9.3. Esiintymistilat

Vain harvojen 1800-luvun loppupuolella Jyväskylässä käytössä olleiden esitystilojen voi katsoa täyttäneen edes alkeellisia vaatimuksia musiikillisten tilaisuuksien pitopaikkoina (katso luku 8.1.1.). Kaupungin ravintolasalit saivat palvella esiintyjä soittajaisissa, laulajaisissa sekä kevyemmän musiikin varietee-tyyppisissä näytännöissä. Niissä soitettiin myös tanssimusiikkia, jo 1850-luvulta alkaen (Fredrikson 1978, 146). Poikkeuksen muodosti Rantapuiston kylpylänä toiminut ns. runnihuone, apteekkari Hobinin perustaman kylpylaitoksen eli "tekovesilaitoksen juomasali" (Fredrikson 1978, 23). Sali oli hirsrakenteinen, korkea ja pitkä tila (Fredrikson 2.3.1998). Siellä 3.9.1855 pidetyistä tanssiaisista löytyy ensimmäinen Suomettaressa ollut maininta koskien kaupungin ravintolamusiikkia (Fredrikson 1978, 146), jota esitti Lohenpojat -yhtye (katso luku 8.1.).

Paitsi tuon ajan tanssimusiikkia saattoi Jyväskylän Rantapuistossa jo vuonna 1854 kuulla "pillipiipareita" soittellessa samaisessa runnihuoneen salissa (Fredrikson 1978, 23). Rantapuiston kylpylän sali sekä huvimajat Jyväsjärven rannalla tarjosivat kaupunkilaisille kesäisin 1850- ja 1860-luvuilla oivan illanviettojen ja tanssiaisten pitopaikan (Fredrikson 1978, 26). Myöhemmin, 1880-luvun lopulla, soittajaisia ja laulajaisia pidettiin kesäaikaan Rantapuiston paviljongin (Jäppinen 1977, 96) lähelle rakennetulla soittoalavalla (Fredrikson 1978, 148) esiintyjinä kaupungin torvisoitto-kunta ja Jyväskylän lauluseura.

Ilmeisen suosituksi illanviettoihin kokoontumisen kohteeksi muodostui kauppias H.F. Helmisen ns. Uusi Seurahuone.¹³ Sen yhteyteen saatiin kauppias Herman Rähän 1864 rakennuttamaa taloa korjaamalla ja huoneita yhdistämällä vuonna 1876 kaupunkilaisten käyttöön suuri teatterisali (Fredrikson 1978, 41, katso luku 8.1.1.). Kauppias A.J. Girsenin Vanhalla Seurahuoneella, Kauppakadun ja Kilpisenkadun kulmauksessa sijainneessa ravintolassa, oli järjestetty tanssi- ja iltahuveja sekä soittajaisia jo joitakin vuosia aiemmin (Fredrikson 1978, 39-41). Parhaat ravintolaan rakennetut konserttitilat valmistuivat kuitenkin vuonna 1897, kun

TO 26.4.35
KONSERTTPROGRAM N:o 7

TIBOR de MACHULA

Violoncellokonsert

Vid Bygeln: **TIMO MIKKILÄ**

Program:

1. L. van BEETHOVEN *Sonat för piano och violoncello*
A-dur N:o 3 op. 69
Allegro ma non tanto
scherzo. Allegro molto
Adagio cantabile - Allegro vivace
2. LUIGI BOCCHERINI *Konsert för violoncello och piano E-dur*
Allegro moderato
Adagio (non troppo)
Rondo - Allegro

— PAUS —

3. CLAUDE DEBUSSY *Sonat för violoncello och piano*
Prelude
Scherzo
Finale
4. JEAN SIBELIUS . . . *Malinconia*
DAVID POPPER . . . *Spansk karneval*

KONSERT-DIREKTION FAZER

er TUSSIN

pastillen skyddar även den ömtål-
gaste häls mot heshet och förkytning

pe 12.10.34
1934 - 1935

Marian Anderson

KIRKKOKONSERTTI • KYRKKOKONSERT

Nästa: **KOSTI VEHANEN**
Medverkare:

OHJELMA: -- PROGRAM:

GLUCK	Melodie Orkester: KOSTI VEHANEN
HÄNDEL	Ab, spietato
MOZART	Alleluia
BEETHOVEN	Die Ehre Gottes
BRAHMS	O Tod, wie bitter bist du . . .
SCHUBERT	Ave Maria Die Allmacht
SJÖGREN	I dödens lysa tempelgårdar L'Angelus Brudgömlådan Folieson från Brestaye
BIZET	Agnus Dei
HENGELLISIA NEEKERBLAULUJA: RELIGIOSA NEGERSÄNGER:	
BURLEIGH	Swing low, sweet Chariot (Linnä metsälä, rakso karkonin suoni Fygg lögt, kuu hielariga)
BROWN	Sometimes I feel like a motherless child (Tuo on keni lutsaan sädäläni lapsen) (Jag känner mig ibland som ett moderlöst barn) I know the Lord laid his hand on me (Tuo on, eti Herra on astaan kätään päältäni) (Jag vet, at! Herrens lögt äie hand på mig)

Konsertti-Toimisto FAZER Konsert-Direktion

Hita
Paa 2: ---

Kuva 36 Jyväskylässä 1920- ja 1930-luvuilla annettujen kamarimusiikki- ja soolokonserttien ohjelmia (jatkuu kolmella seuraavalla aukeamalla). PO arkisto.

Nikolai Wahlgren osti nykyisen Vapaudenkadun ja Asemakadun kulmasta tontin ja keskeneräisen talon perustuksen, jolle hän rakensi osittain kolmikerroksisen hotellin.¹⁴ Siitä tuli kaupungin hienoin (Fredrikson 1978, 52-53). Rakennuksen pääkerroksessa on juhlasali, jota edelleen käytetään luento- ja musiikkitilaisuuksiin.

Kun arkkitehti K. Kiseleffin vuosina 1879-1883 suunnittelemat Jyväskylän seminaarin kivitalot valmistuivat (Jäppinen 1977, 60), tuli seminaarin juhlasalista¹⁵ 1800-luvun lopulla kaupungin ravintoloiden lisäksi ainoita juhlatiloja ja esiintymispaikkoja, jossa musiikkia kotikonserttien lisäksi harjoitettiin ja julkisesti esitettiin (Tommila 1972, 131). K. V. Reiniuksen piirtämästä Jyväskylän kunnallistalosta ja sen juhlasalista¹⁶ (Jäppinen 1977, 112) saatiin vuonna 1899 myös

oiva esiintymispaikka. Jyväskylän lyseon vuonna 1902 valmistunutta tudorilaistyylistä, arkkitehtien W. Polónin ja S. Gripenbergin suunnittelemaa rakennusta (Jäppinen 1977, 61; Tommila 1972, 125) ja sen voimistelusalua käytettiin niin ikään musiikin viljelyyn.

Vuonna 1884 pidettyjä laulujuhlia varten rakennettiin esiintymislava Lounaispuistoon, jota oli raivattu, kunnostettu sekä varustettu penkein tätä tarkoitusta varten. Vuonna 1899 sinne valmistui arkkitehti Yrjö Blomstedtin suunnittelema uusi, sinikupuinen lava, joka säilyi paikallaan yli puoli vuosisataa (Tommila 1972, 344). Vielä 1950- ja 1960-luvuilla musiikkiopisto järjesti puistossa orkesteri- ja kuorokonsertteja. Sinne oli sopivasti P.J. Hannikaisen 20.6.1954 pidettyä 100-vuotiskonserttia varten (JM VK 1953-1954, 15) valmis-

14. Talo tunnettiin 1930-luvulla kaupunginhotellina (Jäppinen 1977, 96). Tänäpäni yli 100 vuotta vanhassa rakennuksessa toimii kaupungin kouluvirasto sekä matkailutoimisto.

15. Seminaarin salina oli tähän asti palvellut miesosaston Kauppakadulla sijainnut ns. kauppias Th. Häggmanin talo, joka toimi myöhemmin raatihuoneena (Halila 1963, 134-135). Miesseminaarin juhlasalia käytettiin 1860-1870-luvuilla yleisesti konserttien pitopaikkana (Noronen, IL 22.3.1962).

16. Kunnallistalon sali oli jo alunperin varustettu sekä näyttämöllä konsertteja ja teatterikappaleita että musiikkiparvekkeella tanssimusiikin esittämistä varten (Erkki Fredrikson 2.3.1998).

ma 23.4.34

1933-1934

Sibelius-Kvartetti

Erik Cronvall • Hugo Huttunen
Erik Karma • Tauno Korhonen

Konsertti

Ohjelma:

SMETANA . . . Jousikvartetti „Elämästäni“
I. Allegro vivo appassionato
II. Allegro moderato à la polka
III. Largo sostenuto
IV. Vivace

— Väliaika —

HAYDN . . . Kvinttikvartetti d-molli op. 76 n:o 2
I. Allegro
II. Andante o più tosto Allegretto
III. Menuetto
IV. Finale (Vivace assai)

BACH Air de la Pentecôte

BOCHERINI Suosittu menuetti

JÄRNFEELT Kehtolaulu

— Suomalaisia kansanlauluja

KONSERTTI-TOIMISTO FAZER

Hinta 1:--

Annikki Wirtamo

Konsertti

Amies: J. Pohjanmies

Ohjelma

1. Paquin Duuni amee
- Scarlati So liscido è fedele
- Paquin Son niistäri de tomeni
2. Schubert La pastorella
- Wagner Diegenlieb
- Seigheil
3. Malconsa Passagio lunare
- Firidelli O primavere
4. Thomas Aria op. "Mignon"
5. Grieg Rose-Marie
6. Hannikainen Samuun hääret
- Merkkari Käy kirkonmaata iloin
7. Pohjanmies Kukous
- Motaria Eritan käämälä

Hinta 1 mk.

tunut nykyinen arkkitehti Olavi Kivimaan suunnittelema laululava (Jäppinen 1977, 74).

Ensimmäiset Alvar Aallon suunnittelemaat esiintymistilat saatiin kaupunkiin 1920-1930-lukujen vaihteessa. Aluksi valmistui Työväenyhdistyksen talo 360 hengen teatterisaleineen vuonna 1925 (Jäppinen 1977, 114) ja sen jälkeen Jyväskylän Suojatalo, myöhemmin valtionalo¹⁷, vuonna 1929 (Jäppinen 1977, 110) 400 hengen juhlatiloiheen. Valtiontalon sali muodostui kaupungin tärkeimmäksi konserttipaikaksi 1930-1950-luvuilla. Musiikkiopisto käytti mielellään molempia saleja 1950-luvun orkesterikonserteissa: kansankonsertit pidettiin työväenyhdistyksen talossa helpotajuisella ohjelmalla, kun taas sinfoniakonsertit järjestettiin valtionalossa. Sen aseman kaupungin pääkonserttipaikkana peri Aallon vuonna 1957 valmistunut korkeakoulun juhlasali (Jäppinen 1977, 78, 116-117).

Jyväskylän kaupungin 1775 rakennettu vanha puukirkko sijaitsi nykyisen Cygnaeuksen puiston alueella (Tommila 1972, 42). Sitä käytettiin Hagforsin aikaan 1860-1880 luvuil-

la seminaarilaisten kuoroharjoituksiin ja myös seminaarin kevätkintotilaisuuksiin, kuten P.J. Hannikainen muisteli (Malisto 1980, 34). Ränssistymään päässeen rakennuksen korvasi Jyväskylän kaupunkiseurakunnan vuonna 1880 valmistunut, L.I. Lindqvistin suunnittelema nykyinen punatiilinen kirkko (Jäppinen 1977, 70 ja 68). Kun Jyväskylän maaseurakunnan Elsi Borgin piirtämä Taulumäen kirkko vuonna 1929 valmistui entisen palaneen puukirkon paikalle¹⁸, saatiin nykyisen kaupungin alueelle kaksi konserttitarkoituksiin mainiosti sopivaa sakraalitilaa. Kaupungin kuorot, kirkkokuorot erityisesti, järjestävät niissä edelleen vuosittaisia esiintymisiään. Molemmissa, etenkin Taulumäen kirkossa, on parina kolmena viime vuosikymmenenä saatu pitää myös maallisen taidemusiikin tilaisuuksia hyvissä akustisissa olosuhteissa. Musiikkiopiston ja konservatorion kirkkokonsertteja, jotka 1960-luvulla olivat tärkeä osa talon ulos päin näkyvää toimintaa, pidettiin myös molemmissa paikoissa.

Musiikkioppilaitoksen oppilasnäytteiden paikka oli perinteisesti valtionalossa aina kevääseen 1964 asti. Sen jäl-

17.

Kapellimestari Jussi Jalaksen kertoman mukaan valtionalon akustiikka on mainittu jossakin alan oppikirjassa esimerkkinä huonosta akustisesta suunnittelusta (Erkki Fredrikson 2.3.1998).

18.

Taulumäen vanha vuonna 1885 valmistunut puukirkko paloi 27.1.1918 (Tommila 1972, 514).

Kunniainio 4/3-30

KONSERTTI

HANNA GRANFELT

OHJELMA:

Verdi: ... *Aria Naamiohuveista*
 Gounod: *Faust*
 Dvorak: *6. Mustalaislaulua*
 Verdi: ... *Traviata*

Kiilpinen: *Ruusa pieni*
 " *Fågellungarna*
 Linka: ... *Suru*
 Ranta: ... *Rarahu*

4. *Kansanlaulua*
 Sovittaneet: *Jalmari Mahi, Erkki Melartin, Ilmari Hannikainen, Selim Palmgren.*

Säestää: *Ake Elg.*

PIA RAVENNA
KONSERTTI - KONSERT

OHJELMA - PROGRAM

1. *Donizetti:* *Aria oopp. Lucrezia Borgia*
Aria ur op.
2. *Ravel:* *Là-bas vers l'église*
(Touche kirkon vierellä - Oik: borta vid kyrkan)
 " *Quel galant!*
(Mikä mahtia on mmun kaitsesta) / Vilken lillesjare är mig dit)
- Chopin:* *Masurka*
3. *Kreiser:* *Ein altes Lied*
(Vanha laulu - En gammal sång)
4. *Verdi:* *Aria oopp. Traviata*
Aria ur op.
 *
5. *Puccini:* *Aria oopp. il Tabarro*
Aria ur op.
(Kokipruoni - Fågellungen)
- Cilea:* *Aria oopp. l'Arlesiana*
Aria ur op.
Amalia Corso
6. *Netjä kotimaista laulua valinnan mukaan.*
Fyra inhemska sänger efter val.
7. *Gounod:* *Valsiaaria oopp. Mireille*
Valsaria ur op.

Avustaa: - Medverkan:
ALESSIO COSTA

Hinta
 Prio 1: -

keen ne järjestettiin vuonna 1962 valmistuneessa Markus Tavion piirtämässä keskuseurakuntatalossa (Jäppinen 1977, 71; Tommila 1972, 669), kunnes laitoksen oma, Gummeruksenkadun kamarimusiikkisali, otettiin konserttikäyttöön 1970-luvun alussa.

9.4. Järjestätynyt konserttielämä

9.4.1. Väinämö - Väinön Soitin

1900-luvun alun musiikkielämän koko kuvan hahmottamiseksi on hyvä muistaa, että Jyväskylä oli tällöin omavarainen kuorokaupunki. Kuorot ja soittokunnat perustivat taustalleen yhdistyksiä, jotka järjestivät tarpeellisia esiintymisiä. Pyrkimys tarjota kaupunkilaisille säännöllisiä solistikonsertteja syntyi myöhemmin, vasta 1920-luvulla, jolloin toiminnan aloitti vaivihkaa Heikki Ollilaisen liike.¹⁹ Se laajentui parturi- ja maskeerausosalta nuottien ja soittimien maahantuontiin sekä konserttien järjestämiseen (PO arkisto). Heikki Ollilai-

nen perusti vuonna 1930 soitinliike Väinämön, jonka liike-toiminnan ja konserttitoimiston hän luovutti vuonna 1935 pojalleen Päiviö Ollilaiselle. Vuodesta 1954 musiikkikauppa Väinön Soittimen nimellä tunnetun liikkeen yhteydessä konserttitoiminnan järjestelyt vakiintuivat tärkeäksi osaksi kaupungin musiikkielämän organisaatiota. Paikallisella agentuurilla oli yhteistyökumppani Helsingissä, kotimaisten taiteilijoiden välittäjä ja ulkomaalaisten maahantuoja, joka otti suurimmat taloudelliset riskit sekä järjesti asiakkaitensa Helsingin konsertin yhteyteen maaseutu-esiintymisiä. Musiikki-liike Väinämö-Väinön Soitin toimi vuosikymmenet hyvässä yhteistyössä konserttitoimisto Fazerin kanssa. Alalla ei juurikaan ollut kilpailua lukuun ottamatta vuosina 1954-1953 toiminutta K. Londenin toimistoa.²⁰ (PO arkisto.)

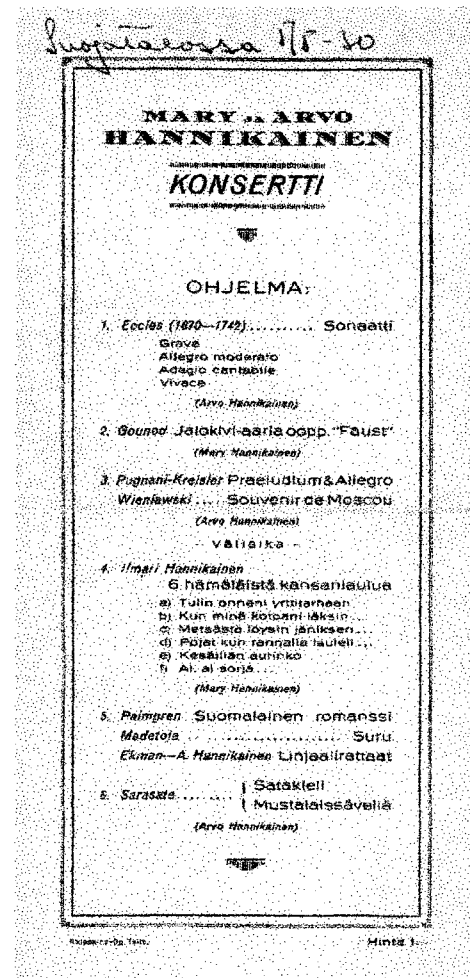
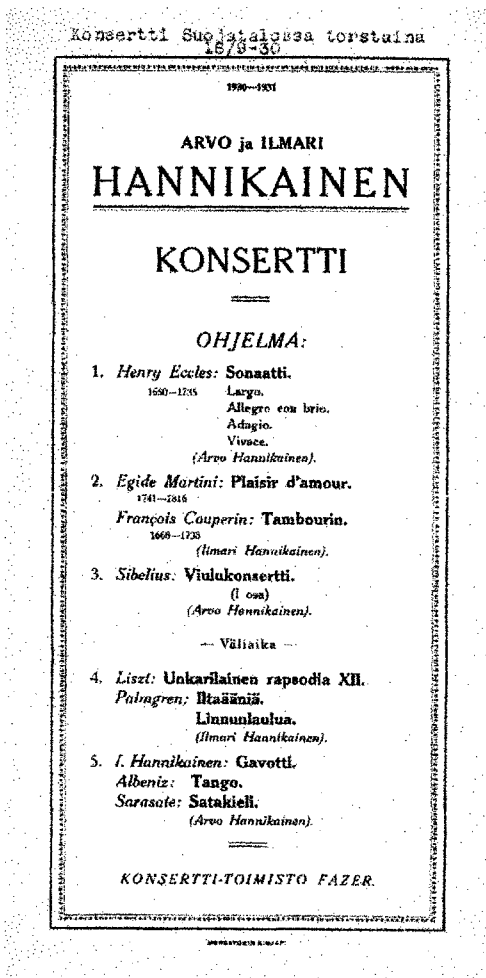
Soitinliike Väinämön ja sen edeltäjän palveluksia käytti 1920-luvulta alkaen lukuisa määrä ulkomaalaisia ja kotimaisia taitelijoita. Ennen viimeisiä sotiamme ja vielä pitkään niiden jälkeenkin suuri osa suomalaisista musikoista hankki elantoaan konserttikiertuein, opetusalan tehtäviä kun oli ra-

19.

Toimitusjohtaja Päiviö Ollilainen (30.6.1907 Jyväskylä) oli vuodesta 1935 isänsä, parturimestari Heikki Ollilaisen (28.4.1875 Nurmee - 27.5.1956 Jyväskylä), työn jatkaja soitinliike Väinämön, Väinön Soittimen sekä niiden ylläpitämän konserttivalitystoiminnan johdossa.

20.

Tämä firma, joka oli erikoistunut ulkomaisten taiteilijaryhmien maahantuontiin, joutui vuonna 1954 voittamattomiin taloudellisiin vaikeuksiin ja jäi luultavasti velkaa muillekin paikallisille yhteistyökumppaneilleen, kuin soitinliike Väinämölle (K.Londenin kirje 4.1.1955, PO arkisto).

joitetusti. Tämä koski myös lausujia ja tanssijoita, joita Jyväskylässä kuultiin ja nähtiin runsaasti. Ahkerimmat heistä kulkivat maaseudulla säännöllisesti ja saivat tilityksistä päättellen kohtuullisen korvauksen vaivannäöstään. Maailmansotien välisenä aikana kamarimusiikin tapahtumakalenteriin saattoi kuulua Jyväskylässä vuosittain puolisen tusinaa korkealaatuista konserttia.²¹

Vakiovieraisiin näyttivät kuuluneen oopperalaulajistamme Waino Sola sekä Oiva Soini ja naisista koloratuurilaulajatar Pia Ravenna ja Annikki Wirtamo.²² Pianisteista ahkerimmin Jyväskylässä kävivät Ilmari Hannikainen ja Kerttu Bernhard, joilla molemmilla lapsuuden koti sijaitsi seutukunnalla, viulisteista Arvo Hannikainen, Anja Ignatius ja turkulainen Kerttu Wanne ja kamarimusiikkiyhtyeistä Trio Hannikainen. 1930-luvulla tarjottiin jyväskyläläisille muutamia konsertti- ja kamarimusiikin aitoja helmiä. Tällaisiksi voitaneen epäilemättä lukea Hanna Granfeltin lauluilta 3.3.1930,

Sibelius-kvartetin konsertti 23.4.1934, Marian Andersonin ja Kosti Vehasen yhteisesiintyminen Taulumäen kirkossa 13.10.1934 yli 600 kuulijalle tai vaikkapa Tibor de Machulan ja Timo Mikkilän resitaali 26.9.1935. Ennen toista maailmansotaa Jyväskylässä vierailneiden kuulujen solistien joukkoon pitää myös ehdottomasti kirjata puolalainen viuluvirtuosi Bronislaw Huberman.²³ (PO arkisto.)

Sodan jälkeen muodostui Jyväskylästä uudelleen kotimaisen taiteilijan suosittu vierailukohde. Lähes jokavuotisia näyttivät olevan pianistien Timo Mikkilän, France Ellegaardin ja Kurt Waldenin käynnit. Heitä hieman harvemmin soitti viulisti Anja Ignatius. Esimerkiksi syyskuulla 1948 alkanut kausi toi Jyväskylään kotimaisista pianisteista Sohvi Korhosen, Cyril Szalkieviczin, Kurt Waldenin ja Timo Mikkilän viulisteistamme Heimo Haiton ja Anja Ignatiuksen ja laulajista Lea Piltin, Jorma Huttusen sekä Aulikki Rautawaaran. Yleisön musiikinnälästä kertonee jotakin se, että konsertit

21. P.Ollilaisen keräämät tiedot alkavat vuodelta 1925.

22. Annikki Wirtamo oli jyväskyläläisille hyvin tuttu laulajatar ja laulopedagogi Annikki Mustonen, joka opetti konservatoriossa tuntiopettajana vuosina 1953-1970.

23. Ollilaisen musiikkiliikkeen seinä koristivat kuuluisien taiteilijoiden impressaarille lahjoittamat, omakätisesti signeeratut valokuvat. Hubermanin kuva oli yksi monista.

Kuva 37 Konserttikannatusyhdistyksen tähtihetkiä Jyväskylässä: musiikkiopiston edustajat tarjoamassa lounasta maailmankuululle viulutaiteilijalle Yehudi Menuhinille 17.9.1952. Kuvassa oikealta Veikko Noronen, Menuhin, Paavo Rautio, Diana Gould (Menuhinin puoliso) ja pankinjohtaja Rafael Sourander. KK valokuva-arkisto, H.Heinonen.

olivat hyvin kansoitettuja, esimerkkinä vaikkapa Heimo Haitton 468, Lea Piltin²⁴ 338, Timo Mikkilän 320 ja Jorma Huttusen 202 kuulijaa (PO arkisto). Myöhäisempiä sodanjälkeisiä huippuesiintyjä olivat esimerkkeinä mainiten Wiener Sängerknaben vuosina 1953 ja 1955, joka keräsi molempiin tilaisuuksiinsa yli 450, Heimo Haitto, joka sai kaksoisilloiltaan vuonna 1956 yhteensä 532 ja Kim Borg 13.4.1958 korkeakoulun juhlasalissa pitämäänsä laulukonserttiin 755 kuulijaa.

Erityisen mielenkiintoisen yhtyeen Väinön Soitin sai vierakseen 16. toukokuuta 1957, kun Viipurin musiikkiopiston perustaja Boris Sirpo toi Amerikan terveisinään valtioneuvoston lavalle yli 330 kuulijan eteen "The Portland Little Chamber Orchestran" (PO arkisto), naisorkesterin, joka soitti seisaaltaan ja ulkoa koko ohjelmansa. Erityisesti jäivät katselijoille mieleen tyttöjen röyhelöiset, vaaleanpunaisesta tyllistä ommellut yhtenäiset esiintymisasut sekä sysimusta laulusolisti. Myös konsertin musiikillinen anti kuuluu olleen täysipainoinen (Erkki Fredrikson, 2.3.1998).

Ollilainen ja hänen toimistonsa organisoivat musiikkiopiston alkuvuosien tilaisuudet aina ensimmäisestä Musiikki-illasta lukien 1960-luvun loppuun saakka, jolloin konservatorion oppilaskunta otti osavastuun tilaisuuksien järjestelyistä. On todennäköistä, että Noronen seurasi tarkoin soitinliike Väinämön toimintaa ja sovelsi Ollilaisen strategioita konservatorion 1960-luvun vilkastuneen konserttitoiminnan koordinoimisessa.

9.4.2. Konserttiyhdistykset

Rauhantilan palauduttua vuonna 1945 näytti ihmisillä kaikkialla olevan erityinen tarve kuunnella korkeatasoista konserttimusiikkia. Vaikka Väinämön konserttitoimisto pystyi edelleen tuottamaan solistivierailuja kaupunkiin, päättivät eräät jyväskyläläiset musiikinystävät perustaa Ollilaisen tuoksi epävirallisen konserttikannatusyhdistyksen takaamaan huippusolistien kutsumisen taloudellisia riskejä. Uuden konserttiyhdistyksen Jyväskylään tuottamista ulkomaalaisista taiteilijoista tunnetuimpia olivat 12.11.1948 soittanut maail-

24.

Lea Piltin suosion salaisuus juontaa jo hänen opiskeluaikoihinsa Jyväskylän seminaarissa, josta hän valmistui vuonna 1924. Jussi Jalaksen mukaan lyseolaisten poikien katseet seurasivat pippurisilmäistä Pilttiä innokkaasti (Jalas 1958, 574). Piltti avioitui myöhemmin Saksaan, mutta palasi jälleen kotimaahansa ja vaikutti mm. Jyväskylän konservatoriossa vuosina 1955-1960 mm. yksinlaulun vt. l opettajana.

Kuva 38 Igor Oistrakh oli musiikkiopiston toinen huipputaso-
viulistivieras 1950-luvulla. Hän esitti Ahti Karjalaisen johdolla soittaneen musiikkiopiston orkesterin kanssa Tshaikovskin viulukonserton. Omistuskirjoituksella varustettuun kuvaan on piirretty päivämäärä 19.3.1955. KK valokuva-arkisto, H.Heinonen.

mankuulu sellisti Gaspar Cassado säestäjänään Timo Mikkilä, sekä seuraavan syyskauden solisteista Shura Cherkassky (JM VK 1949-1950, 4), jonka konsertti pidettiin 10.10.1949. Yhdistyksen puuhamiehiä olivat toimitusjohtaja Ollilaisen lisäksi kauppias K.V. Leino, pankinjohtaja Veikko Sariola ja kukapa muu kuin Veikko Noronen, joka kirjoitti tärkeimmistä konserteista etukäteisartikkelit nimimerkillä VEN (VN leikekirja I, 23, 40). Musiikinystävien tarkoituksena oli Norosen mukaan "vetää tänne musiikki maailman kuuluisuuksia ja siten saattaa Jyväskylä jälleen kosketukseen suurmaailman kanssa" (VN leikekirja, 40). Seuraavaksi yhdistys kutsui Jyväskylään 22.11.1949 laulajatar Jolanda di Maria-Petrisin (PO arkisto), joka myöhemmin Suomeen jäätyään oli usein nähty vieras kaupungissa. Konserttikannatusyhdistyksen vii-

meinen ja kunnianhimoisin solistikiinnitys oli maailmankuulu viulisti Yehudi Menuhin, joka konsertoiti syksyllä 1952 valtionalossa. Musiikkiopisto oli järjestelyissä mukana (VN leikekirja III, 36).

Eräiden maiden ystävyysseurat olivat myös innokkaita tuomaan omien yhteisöjensä välityksellä huippusolisteja Suomeen. Aktiivinen oli etenkin Suomi-Neuvostoliitto-seura, jonka myötävaikutuksella maailmankuulu viulisti Igor Oistrakh vieraili Jyväskylässä pariinkin otteeseen, viimeksi 29.3.1955 musiikkiopiston orkesterin solistina (JK VK 1954-1955, 20). Hänen isänsä, poikaansaakin maineikkaampi viuluniekka David Oistrakh oli jo aiemmin, 15.11.1949, esiintynyt valtionalossa SN-seuran järjestämässä tilaisuudessa²⁵ (JM VK 1949-1950, 3).

Ilmeisen kannattamattomana hiipui Ollilaisen toimiston yhteydessä vaikuttanut epävirallinen konserttikannatusyhdistys 1950-luvulla. Huippusolistien esiintymisten järjestämistä jatkoi vielä kaupungissa Dmitry Hintze, jonka yhdistys²⁶ kutsui Jyväskylään vuosien 1959-1972 välisenä aikana useita maailmanluokan slaavilaisia, ranskalaisia ja kotimaisia taiteilijoita. Konserttiyhdistyksen toiminta alkoi pianisti Shura Cherkasskyn konsertilla tämän viimeisen Suomen konsertti-kiertueen yhteydessä vuonna 1959 (Hintze 26.5.1997).

Sen jälkeen hän kutsui konsertteihin, jotka pidettiin korkeakoulun, myöhemmin yliopiston juhlasalissa, tasokkaita kansainvälisiä artisteja, esimerkkeinä pianisteista Yvonne Loriod, joka esitti mukana matkustaneen miehensä Olivier Messiaenin sävellyksiä, Stefan Askenaze, maailmankuulu puolalainen pianisti ja Vladimir Ashkenazy, Hintzen hyvä ystävä, joka kävi Jyväskylässä useampaan kertaan. Luettelon loistokkaimpiin solisteihin on vielä lisättävä venäläiset pianotaiteilijat Nikita Magaloff ja Grigori Sokolov.²⁷ Sellisti Arto Noras ja viulisti Camilla Wicks edustivat konserttien jousitaitureita.

Laulajista kävi Hintzen vieraina ainakin Zara Doluhanova, Georg Ots, Aatos Tapala ja Tamara Lund, Matti Tulosela, Aune Rättyä-Pälli ja Martti Talvela, jonka kanssa hän esiintyi 21 konsertin kiertueella vuoden 1961 maaliskuussa Suomessa. Tämän jälkeen duo Talvela-Hintze teki konsertti-
matkan Moskovaan (VN leikekirja XII 65, 71), ja jo aiemmin se oli esiintynyt Tukholmassa. Kamarimusiikkikokoonpanoista, jotka esiintyivät Hintzen kutsumina Jyväskylässä, voi mainita ainakin Pariisin kamariyhtyeen ja Suhonen-kvartetin. (MA arkisto; Hintze 26.5.1997.)

25.

Päiviö Ollilaisen arkiston tietojen mukaan tässä konsertissa oli ollut vain 116 kuulijaa.

26.

Hintze hoiti konserttijärjestelyt aluksi itse. Jyväskylän konserttiyhdistys perustettiin Hintzen tueksi vasta myöhemmin. Siihen kuuluivat Hintzen lisäksi mm. vuorineuvos ja rouva Juhani Heinonen, dir.mus. Matti Vainio, professori ja rouva Aatto Sonninen, tri ja rouva Pekka Louhivuori sekä eläinlääkäri Jouko Asikainen.

27.

Rouva Aune Hintzen antaman tiedon mukaan myös Jyväskylän kesästä tutut mestari-pianistit Fou Tsong ja Edward Auer soittivat kaupungissa konserttiyhdistyksen vieraina.

Kuva 39 Meri "Sardiini" Louhos edusti konservatorion konserttisarjan helsinkiläisiä vieraita, jotka kaupungin lahjomattomia kriitikkoja uhmaten uskaltautuivat Jyväskylän estradeille. KK valokuva-arkisto.

Hintze oli ahkerasti esiintyvä pianisti, jonka esiintymisiä saatiin Jyväskylässä seurata vuodesta 1941 alkaen, jolloin hän kaupunkiin muutti (Hintze 26.5.1997). Hänen viimeinen oma konserttinsa kuultiin 16.3.1969,²⁸ minkä jälkeen hän soitti vielä ainakin Turun Sibeliushallin museossa vuonna 1971 (MA arkisto). Tästä eteen päin hän keskittyi yksityisoppilaisiinsa, joille hän järjesti joka kevät näyttävät oppilaskonsertit, useimmiten keskusseurakuntatalon salissa.

Siihen, että Hintzen perustaman Jyväskylän konserttiyhdistyksen toiminta 1970-luvun alussa loppui, kertoi hän itse syyksi muun konserttitarjonnan, mm. konservatorion järjestämien tilaisuuksien kasvun (Hintze 26.5.1997). Oli ilmeistä, että Hintzen konserttisarja pyrki 1960-luvulla kilpailemaan musiikkioppilaitoksen järjestämien tilaisuuksien kanssa, mistä kaupungin hemmoteltu konserttiyleisö saattoi pelkäänsä iloita.

28. Chopin, Rahmaninov ja Skrjabin -ohjelma.

29. Ennen konsertin musiikkiosuutta Noronen piti esitelmän Chopinista.

9.5. Musiikkiopiston järjestämät konsertit 1948-1958

Jyväskylän tämän päivän vilkasta konserttielämää rikastuttavat orkestereiden, kuorojen ja oopperan lisäksi monet soolo-konserttien ja festivaalien järjestäjät sekä esiintyjät. Harva konserteissa kävijä tulee ajatelleeksi, millaista perinnettä kaupungin kamarimusiikki- ja resitaalitarjonta edustaa vuosisadan vaihteesta aina meidän päiviimme. Vielä harvempi tulee kysyneeksi, mikä on ollut ja on edelleen Jyväskylän musiikkiopiston ja sen työn jatkajan konservatorion merkitys tämän tradition ylläpitäjänä ja edistäjänä. Musiikkiopisto toimi 1950-luvusta alkaen kaupungissa eräänlaisena agentuuriina, joka järjesti musiikki-iltoja, matineoita ja konsertteja esitelläkseen omia opettajia ja oppilaita. Varsin pian konserttien tarjoaminen opiston nimissä muodostui osaksi paikkakunnan yleistä kulttuuritarjontaa ja merkittäväksi opiston imagon rakentajaksi. Voidaan otaksua, että oppilaitoksen johto uskoi maineikkaiden kotimaisten ja ulkomaisten taiteilijoiden tuovan esimerkillään motivaatiota ja malleja musiikinopiskelijoille heidän arkisen harjoitustyönsä keskelle. Pedagogista aspektia ei yritetty oppilaitoksessa salata, päinvastoin. Musiikkiopiston tehtäviin katsottiin olennaisena osana kuuluvan omien orkestereiden ja kuorojen ylläpitämisen ja niiden sekä kamarimusiikkia edustavien konserttien järjestämisen.

Tämä toiminta käynnistettiin Jyväskylässä vuosina 1948-1951 musiikki-iltojen merkeissä. Ensimmäisen illan tarjosivat opiston opettajat 3.11.1948 Sibeliushallin vararehtori Sulho Rannan vieraillessa kaupungissa oppilaitoksen tarkastuksen yhteydessä. Kevään 1949 musiikki-illassa vieraili urkutaiteilija Venni Kuosma (25.3.1949). Toisen työvuoden musiikki-iltojen helsinkiläiset taiteilijat olivat Ernst Linko Chopin²⁹ ja Elis Märtenson Bach-ohjelmilla säveltäjien kuolemasta kuluneiden 100- ja 200-vuotispäivien johdosta (JM VK 1949-1950, 4). Vanhoista perinteistä ja yleisön musiikkimausta varmaan johtui, että musiikkiopiston seuraavien vuosien konsertit painottuivat orkesteri- ja kuoroteosten esittämiseen. Toisaalta opiston orkesterin perustaminen ja sen nouseminen Ahti Karjalaisen johdolla nopeasti iskukykyiseksi ja ahkeraksi esiintyväksi kokoonpanoksi selittänee sen, että Johann Strohofer, musiikkiopiston itävaltalainen opettaja ja urkuri-pianisti, antoi oppilaitoksen ensimmäinen resitaalin valtioneuvostossa vasta 11.11.1953 (JM VK 1953-1954, 17). Ennen pianokonserttia hän oli ehtinyt antaa oman urkuillan Taulumäen kirkossa 18.1.1952 (VN leikekirja III, 9, 11).

Kuva 40 Duo Paavo Rautio - Timo Mäkinen edusti Jyväskylää ja sen musiikkiopistoa ammattimaisella kamarimusiisoinnin tasolla aina pääkaupunkia myöten. Molemmat olivat musiikkiopiston ensimmäisiä opettajia ja jatkoivat yhteisiä esiintymisiään vielä Timo Mäkisen muutettua paikkakunnalta. Duon loistoajoja olivat vuodet 1955-1956. Kuvassa duo tulkitsee Prokofjevin f-molli sonaatin hidasta osaa. Sonaatti on Timo Mäkisen mielestä (Mäkinen 1989, 143) yksi kamarimusiikkikirjallisuuden suurimmista teoksista. TM arkisto, Jouko Maukonen.

Tämän jälkeen alkoi musiikkiopiston omien I opettajien, Paavo Raution ja Timo Mäkisen, muodostaman duon voitto-kulku musiikkiopiston uudessa kamarimusiikin konserttisarjassa, jonka Noronen oli aloittanut syksyllä 1953. Sen tarkoitus oli antaa esiintymismahdollisuuksia talon omalle opettajakunnalle, ja sarjan pienimuotoisia konsertteja pidettiin osittain laitoksen omassa pikkusalissa (VN leikekirja IV, 27). Kamarimusiikkisarjan ensimmäisessä tilaisuudessa marraskuun 30. päivänä 1953 duo Rautio-Mäkinen soitti konsertin toisen puoliajan, alkupuolesta vastasivat Johann Strohofer ja huilisti Erik Antere Timo Mäkisen säestämänä (JM VK 1952-1953, 18). Seuraavan vuoden maaliskuun 15. päivänä duo Rautio-Mäkinen soitti kokoillan konsertin viulu-pianosonaatein.

Duon debyytti oli jyvaskyläläiselle konserttiyleisölle merkittävä tapahtuma. Se oli osoitus korkeatasoisesta yhteismusiisoinnista, jota saatiin kuulla kaupungin omien muusikojen ja opettajien esittämänä. Duo sai nopeasti tunnustusta myös Jyväskylän ulkopuolella. Valtiontalossa pidetyn ensikonsertin ohjelmaan kuuluivat Händelin sonaatti D-duuri,

Hindemithin sonaatti op. 12, Beethovenin sonaatti G-duuri ja Prokofjevin sonaatti f-molli (JM VK 1953-1954, 24). Tämä ohjelma soitettiin myös Helsingissä 28.3.1954, mistä konsertista pääkaupungin lehdet antoivat erinomaiset arvostelut (VN leikekirja V, 10-11). Menestyksestä luonnollisesti iloitettiin musiikkiopistossa ja koko kaupungissa. On vaikea yliarvioida duon antaman esimerkin vaikutusta tuolloin opiskeleviin nuoriin soittajanalkuihin.

Duo jatkoi esiintymisiään tämän jälkeen sekä Helsingissä, Jyväskylässä ja muualla Suomessa (Mäkinen 16.3.1998). Helsingin toisen konsertin ohjelmassa 6.11.1955 oli kaksi Mozartin sonaattia, Prokofjevia sekä Nielsenia. Varsinkin Carl Nielsenin g-molli-sonaatti jäi Prokofjevin sonaatin ohella lähtemättömästi esittäjien ja kuulijoiden mieleen (Mäkinen, 1990, 140-143 ja 146-149). Rautio ja Mäkinen esiintyivät ensimmäisten Jyväskylän musiikkikulttuuripäivien avajaisten yhteydessä vuonna 1956 sekä toisten päivien virallisessa konserttiohjelmassa 19.7.1957 korkeakoulun vastavalmistuneessa salissa. Menestys oli jälleen ehdoton ainakin Kari Rydmanin arvioinnista päätellen (US 20.7.1957). Duon

viimeinen konsertti oli Helsingissä 1964 (Mäkinen 1989, 152).

Strohofer aloitti musiikkiopiston pianokonserttien ja Rautio-Mäkinen duojen sarjan. Myös jousikvartetien esittely opiston välityksellä alkoi komeasti kuuluisan prahalaisen Smetana-kvartetin³⁰ toimiessa musiikin tulkitsijana. Tsekit soittivat sarjan kolmannen konsertin valtionalossa 15.10.1954 ja esittivät mm. Leos Janáčekin 2. jousikvartetton, musiikkia, jota ei Jyväskylässä ollut aiemmin kuultu (JM VK 1954-1955, 16).

Samana vuonna esiteltiin sarjan 4. ja 5. tilaisuudessa Ahti Karjalaisen ja V.E. Norosen sävellystuotantoa esiintyjinä opiston opettajat (JM VK 1954-1955, 17-18, 21). On kuitenkin todettava, että ensimmäiset kymmenen vuotta musiikkiopiston konserttikalenterissa olivat orkesterien, Karjalaisen sinfonia- ja Raution kamariorkesterin kulta-aikaa. Solistisille esiintyjille ja kamarimusiikille jäi vähemmän tilaa. Vuosien 1955-1958 aikana kuultiinkin vain kolme koko illan resitaalia: Jolanda di Maria-Petris & Greta Carlsson-Nuotio (JM VK 1955-1956, 21), Lea Piltti & Tauno Äikää (JM VK 1956-1957, 20) ja Paavo Rautio & Raija Alestalo (JM VK 1957-1958, 27).

9.6. Konservatorion järjestämät konsertit 1958-1970

Konservatorion ajan ensimmäinen kamarimusiikkisarjan tilaisuus oli oppilaitoksen uuden nimen ja statuksen veroinen: France Ellegaardin pianoresitaali 30.10.1958 kasvatusopillisen korkeakoulun juhlasalissa Chopin-ohjelmalla. Ensimmäisen kerran otettiin käyttöön sana "solistikonsertti" kuvaamaan tapahtuman luonnetta ja arvoa (JK VK 1958-1959, 24).

Korkeakoulun juhlasali oli tästä eteen merkittävä paikka kaupungin konserttielämässä pääarakennuksen valmistuttua vuonna 1957. Kurt Walden, konservatorion Helsingistä lainaksi saatu pianopedagogi ja -taiteilija, halusi kuitenkin kevätkaudella 1959 soittaa edelleen valtionalon salissa (JK VK 1958-1959, 26), samoin seuraavan kauden pianosolisteista Timo Mikkilä ja ruotsalainen Sigurd Sid (JK VK 1959-1960, 17-18). Vuoden 1960 keväästä alkaen konservatorion oppilaskunta³¹ sai tehtäväkseen konsertteihin liittyvät järjestelytehtävät, lipunmyynnin ym., mikä oli osoitus konserttisarjojen laitoksessa saamasta vakiintuneesta asemasta (JK VK 1959-1960, 11-12).

30.

Smetana-kvartetin konsertti lienee ollut ensimmäinen musiikkiopiston, soitinliike Väinämön ja Fazerin konserttitoimiston välinen yhteisprojekti. Ikävä kyllä se tuotti 175 kuulijan pääsylipputulolla yli 10.000 markan tappion. Kvartetin palkkio oli 50.000 markkaa.

31.

Jyväskylän Musiikkiopiston Oppilaskunta (JMO) perustettiin 15.3.1950 ja se toimi siitä alkaen aktiivisesti ennen muuta erilaisten tilaisuuksien ja konserttien järjestäjänä. Virallisesti yhdistys rekisteröitiin vasta helmikuun 14. päivänä 1953.

Konserttisarjan vuoden 1960 syyskauden tarjonta oli solistikonserttien osalta vaikuttava: Georges Themeli, piano (JK VK 1960-1961, 18), sekä duot Tii Niemelä - Pentti Koskimies, laulu-piano (JK VK 1960-1961, 21), ja Erkki Rautio - Marjatta Haahti, sello - piano (JK VK 1960-1961, 22), kaikki korkeakoulun uudessa salissa. Ensimmäisen kerran oppilaitos järjesti myös ns. oppilaskonsertteja, joista myöhemmin tuli myös oma sarjansa (JK VK 1960-1961, 24). Kevään vokaaliesityksistä oopperalaulajien Marja Eskola - Pekka Nuotio -ilta enteili jo oman oopperatuotannon alkamista keväällä 1961 (JK VK 1960-1961, 26).

Naapurimaa Ruotsin pianistikaartin esittäytymistä Jyväskylässä jatkoi tämän jälkeen pianisti Marianne Facht (JK VK 1961-1962, 19) sonaattiohjelmallaan. Pekka Paasio toi puolestaan lavalle harvinaisemman solistisen soittimen, kontrabasson, säestäjänään Jyväskylän vakiovieras Pentti Koskimies (JK VK 1960-1961, 25). Syksyllä 1961 esiintyi varsin kyseenalaisissa merkeissä italialainen oopperalaulaja Franco Pugliese korkeakoulun salissa (JK VK 1961-1962, 18) saaden Jyväskylän arvostelijoilta murskaavan palautteen ja runsaan jälkikirjoitusten aallon lehdistössä (VN leikekirja XII, 7-12).

Tästä eteen päin konserttisarja oli vakiinnuttanut paikkansa kaupungin musiikkitarjonnassa. Noronen pyysi vierailijoiksi lähinnä suomalaisia korkean luokan taiteilijoita, vaikka ulkomaalaisia oli myös tarjolla (VN leikekirja III, 33). Muusikkojen kutsuminen oli kuitenkin mitä suurimmassa määrin taloudellinen kysymys, ja tästä syystä tasokasta kotimaista linjaa voitiin pitää 1960 luvun alkupuolelta alkaen varsin onnistuneena musiikkipoliittisena valintana.

Esimerkkejä voidaan ottaa kaudelta 1962-1963 Esko ja Tapani Valsta (JK VK 1962-1963, 23), Sulo Saarits ja Tauno Äikää (JK VK 1962-1963, 29), 1963-1964 Inkeri Rantasalo ja Pentti Koskimies (JK VK 1963-1964, 17), Paavo ja Liisa Pohjola (JK VK 1963-1964, 18), Tauno Äikää (JK VK 1963-1964, 19), Erkki Rautio ja Pentti Koskimies (JK VK 1963-1964, 21), kaudella 1964-1965 poikkeuksena turkkilainen pianisti Idil Biret (JK VK 1964-1965, 13) sekä lukuvuoden 1965-1966 aikana Kurt Walden (JK VK 1964-1965, 16), Izumi Tateno (JK VK 1965-1966, 18) sekä Erkki ja Matti Rautio (JK VK 1965-1966, 20).

Jyväskylä oli näin muodostunut monien kotimaisten solistien konserttipaikaksi ennen heidän vaativia esiintymisiään Helsingissä. (VN leikekirjat XIII-XV.) Korkeakoulun sali, jonne oli loppuvuonna 1964 sijoitettu konservatorion ostama konserttiflyygeli (JK VK 1964-1965, 4), oli kirkkokonsertteja lukuun ottamatta edellä mainittujen tilaisuuksien

Kuva 41 Salme Kapanen (kuva19) ja Maila Haavisto (kuvassa) kehittivät 1960-luvulla konservatorion laululuokkia kohti kunnianhimoisia ammatillisia tavoitteita. Maila Haavisto ehti myös opetustyönsä ohessa esiintyä sekä lied-illoissa että oopperan palkeilla. KK valokuva-arkisto, Jorma Räsänen.

pitopaikka. Soittimen ansiosta salista tuli entistä suosittumpi konserttistradi, vaikka sen akustiikka olikin suunniteltu puheen eikä musiikin ehdoin.³²

Vuonna 1966 alkoi konserttisarjassa näkyä uudenlainen yhteistyö, musiikkioppilaitosten vaihtokonsertit (VN leikekirja XIV, 140). Jyväskylässä soitti syksyllä 16.9.1966 Kuopion musiikkiopistosta pianisti Pentti Karjalainen (JK VK 1966-1967, 23), joka aloitti oppilaitosvierailut. Niitä jatkoi myöhemmin talvella duo Tuomas Haapanen ja Tarmo Huovinen (JK VK 1966-1967, 28) Turun musiikkiopistosta. Enevässä määrin Noronen kutsui myös Sibelius-Akatemian

konsertoivia opettajia Jyväskylään varsinkin sen jälkeen, kun suhteet korkeakouluun saatiin normalisoiduksi 1960-luvun puolessa välissä. Taru Valjakan ja Meri Louhoksen konsertista 22.1.1967 (JK VK 1966-1967, 29) jäi hauskoja muistoja päätellen heidän myöhemmin Noroselle lähettämästään kiitoskirjeestä. Meri Louhos tuntui huvittuneen loukkaantuneelta Dmitry Hintzen piikikkäästä kritiikistä.³³ Helsingiläistynyt Kari Jussila, oppilaitoksen entinen oppilas ja taitava urkuri, piti ensikonserttina syksyllä 1966 Helsingissä ja saapui 5.3.1967 Jyväskylään antaen urkuillan (JK VK 1966-1967, 29) Taulumäen kirkossa.³⁴ Vanha kotimaakunta ei ollut

32.

Korkeakoulun salin akustiikkaa pidettiin alussa varsin kelvollisena musiikkiesityksille, mutta kun näyttämölle pari vuotta salin valmistumisen jälkeen hankittiin verhot, huononi akustiikka ratkaisevasti.

33.

Louhoksen taiteilijaluonnetta luonnehdittiin arvostelussa seuraavasti: "jonka temperamenttia ei kadehtisi kyljelleen purkkiin asetettu sardiinikaan." Lähde on Meri Louhoksen ja Taru Valjakan Noroselle 30.1.1967 kirjoittama kiitoskirje ja konsertin arvostelut (VN leikekirja XIV, 160-161). Louhosta kutsuttiin Sibelius-Akatemiassa vielä kauan tämän jälkeen "sardiiniksi".

34.

Jyväskylän kirkot ovat konserttipaikkoina tyystin erilaiset. Taulumäen kirkossa on suuri, akustisesti erinomainen kirkkosali, joka sopi hyvin kuoroille ja orkestereille, sekä romanttisen tyyliuunnan mukaiset urut. Kaupunginkirkon pienempi sali on akustiikaltaan kuiva ja sen mainiot urut edustavat barokkityyliä.

unohtanut Laukaan kanttorin poikaa, vaan lehdet kirjoittivat kiittävästi hänen soitostaan ja referoivat Helsingin konsertista annettuja hyviä arvosteluja (VN leikekirja XIV, 166-169).

Norosen aikakauden viimeisten vuosien kiinnitykset noudattivat aiempaa suomalaiskansallista, korkeatasoista linjaa. Taiteilijavieraista 1960-luvun lopulta voi mainita Sibelius-Akatemiasta saapuneet lehtori Leena Siukonen-Penttilän avustajanaan Kauko Kuosma (JK VK 1967-1968, 26), lehtori Matti Tuloiselan säestäjänään Pentti Koskimies (JK VK 1968-1969, 30), triot Lötjönen - Höylä -Gothonin (JK VK 1968-1969, 32) ja Rahkonen - Helander - Garamin (JK VK 1968-1969, 29) sekä pianisti Liisa Karhilon (JK VK 1968-1969, 37).

Näihin aikoihin alkoivat resitaali-ohjelmissä enenevässä määrin esiintyä myös oman talon uudet lehtorit ja opettajat, ensimmäisinä Leea Isotalo, Jorma Nisula, Maila Haavisto sekä Marja Pöyry (JK VK 1968-1969, 31, 40 ja 41). Syksyllä 1969 saatiin kauan kaivattu oma kamarimusiikkisali Gummeruksenkadun uusien toimitilojen yhteyteen, johon pääosa oppilaitoksen konserteista sekä oppilasnäytteet siirtyivät. Niinpä taiteilijakiinnityksistä kaudelle 1969-1970 Ritva Auvinen ja Pentti Koskimies (JK VK 1969-1970, 34) ja Raija Alestalo (JK VK 1969-1970, 38) esiintyivätkin jo omassa salissa Liisa Pohjolan valitessa vielä yliopiston juhlasalin vaativalle ohjelmalleen (JK VK 1969-1970, 28). Konservatorion kamarimusiikin ja resitaalien sarja oli löytänyt paikkansa ja osoittanut tarpeellisuutensa Jyväskylän musiikkitarjonnassa.

9.7. Oppilasnäytteet 1949-1970

Esikuvana oppilaiden esiintymistilaisuuksille voidaan Jyväskylässä pitää sisarusten Minne³⁵ ja Mirja Halisen keväisiä pianonsoitto-oppilaiden oppilas-iltoja, joiden perinne alkoi 1930-luvulla ja jatkui rinnan musiikkiopiston näytteiden kanssa vuoteen 1957 asti (PO arkisto). Vielä konkreettisemmän mallin musiikkiopisto sai edeltäjältään orkesterikoululta ja sen järjestämistä oppilas-illoista vuosina 1946-1948. Musiikkiopiston oppilas- ja kevätnäytteet olivat alusta pitäen opiston työn arvostettuja kypsyysnäytteitä lukuvuoden päättyessä, ja niihin satsattiin paljon.

Aina ne myös arvioitiin paikallisissa lehdissä, eikä ollut harvinaista, että Noronen kutsui helsinkiläisiä kriitikkoja tai Sibelius-Akatemian opettajia kuuntelemaan opiston saavutuksia.³⁶ Näytteiden lukumäärä kasvoi sitä mukaa kun opiston työkin edistyi: keväällä 1949 kaksi, 1950-51 kolme,

1952-55 neljä ja 1955-1958 viisi näytettä, mihin lukumäärä tästä eteen päin näytti vakiintuvan. Näytteet järjestettiin vuoteen 1954 asti erikseen alkeiskoululaisille ja konservatorioasteen opiskelijoille. Sen jälkeen osastoerittely jäi pois, mutta pisimmälle ehtineet pyrittiin sijoittamaan viimeisiksi.

Lausujat, joita Jyväskylässä opiskeli muihin musiikkioppilaitoksiin verraten sangen runsaasti, saivat hekin tilaisuutensa esiintyä opettajansa Terttu Pajunen-Kivikkään johdolla. Se tapahtui joskus omin näytein, useimmiten kuitenkin erillisin numeroin musiikkiohjelmien välissä. Tämä käytäntö jatkui aina vuoteen 1970 asti, jolloin Pajunen-Kivikäs jäi eläkkeelle lausunnan opettajan toimestaan.³⁷

Paikallisen lehdistön asenne julkisiin oppilasesiintymiin oli myönteinen. Lavakokemuksen hankkiminen pienestä pitäen miellettiin silläkin taholla tärkeäksi pedagogisen työn jatkeeksi ellei peräti tavoitteeksi. Jo Keski-suomalaisen Lassi Utsjoki pyrki kannustamaan nuoria musiikin harrastajia isällisesti. Myöhemmin asiantuntevia arviointia niin oppilasesiintyjistä, kuten varsinaisista konsertoijistakin, kirjoittivat kaupungin päälehteen mm. Timo Mäkinen, Dmitry Hintze ja dir. mus. Matti Vainio.

Päinvastoin kuin taiteilijoiden konsertit, oppilaiden esitysten kriitikit eivät herättäneet vastakirjoituksia - opettajakin tyytyivät lehti-arvosteluihin. On kuitenkin kaikella kunnialla myönnettävä, että paikallisten sanomalehtien palaute oli perusteellista, asiantuntevaa ja kattavaa. Joskus sanomalehden koko sivu saattoi sisältää oppilasnäytteen arviointia, kriitikko kun halusi kertoa kaikista ohjelmansuorittajista jotakin. Mahdollisten henkilökohtaisten kaunojenkaan ei annettu vaikuttaa painettuun sanaan. Kun teräväkynäisen kriitikon Dmitry Hintzen omat oppilaskonsertit tulivat julkisiksi, oli arvosteluissa mahdollista havaita pieniä epätarkkuuksia. Näkyvämpi vertailu opettajien pedagogisen työn tuloksista alkoi lehdistössä vasta musiikkikilpailujen myötä 1970-luvulla.

Oppilaiden edistymisen asiallinen julkinen analysointi oli musiikkiopistolle ja konservatoriolle sen pedagogista työtä ja taiteellisen tason arvioimista silmällä pitäen tärkeää. Näytteiden ennakoilmoittelu ja kritiikin saama palstatila lehdistössä olivat ilahduttavan runsasta. Ohjelmien huolellinen painatustyö vahvisti käsitystä siitä, että oppilaiden esiintyminen konserteissa oli Norosen aikana merkittävä tapahtuma oppilaitoksen kevätohjelmassa ja tuki vahvasti sen kasvatustehtävää. Myös oppilasnäytteiden määrät laitoksen muuhun konserttitarjontaan verrattuna, pysyivät vakioina vuodesta toiseen. Näytteet olivat oppilaitoksen koko lukuvuoden mittaisen työn päätepiste. Tämä ajattelu muuttui vasta 1970-luvul-

35.

Vanhempi sisaruksista, Minne Halinen, oli jo vuosisadan alussa suosittu piano-opettaja Jyväskylässä. Kapellimestari Jussi Jalas kertoo saaneensa vuonna 1917 joululahjaksi lupauksen soittotuntien aloittamiseen Minne Halisella (KSML 25.10.1981).

36.

Jyväskylässä kävivät mm. Yrjö Suomalainen, Martti Similä, Sulho Ranta, Ernst Linko, Eino Linnala ja Taneli Kuusisto.

37.

Tiedot perustuvat musiikkiopiston ja konservatorion vuosikertomuksiin 1948-1970.

la, kun oppilaiden matineat, näytteet ja konsertit hajoitettiin tarkoituksella ympärivuotisiksi ja kurssitutkintoja ruvettiin vastaanottamaan läpi lukuvuoden.

Kaiken kaikkiaan Norosen kauteen sisältyi noin 100 kevätnäytettä ja yli 170 musiikkioppilaitoksen järjestämää sinfoniaorkesteri-, kamariorkesteri-, kamarimusiikki-, solistiymp. konserttia. Kaikkien tilaisuuden ohjelmat on koottu vuosikertomuksiin, ja niistä saadut arvioinnit Noronen on

pyrkinyt keräämään kattavasti leikekirjoihinsa. Jotkut arvostelijat piikittelivät häntä tapahtumien numeroinnista. Tutkijalle kuitenkin materiaalin systemaattinen taltiointi ja luettelointi helpottavat yhteenvedon suorittamista ja antavat konkreettisen käsityksen Jyväskylän musiikkiopiston ja konservatorion kahden ensimmäisen vuosikymmenen aikana suorittaman musiikinopetustyön mittasuhteista.

IHANTEET JA IDEALISMI

10. DESENTRALISAATIO

V.E. Norosen musiikkipoliittinen doktriini

On vaikea tarkkaan sanoa, milloin Veikko Noroselle selvisi kutsumus, joka johdatteli häntä fanaattisuuteen saakka puolustamaan maaseudun musiikinopetuksen asemaa. Ehkä hänelle elämäntehtäväksi kohonnut päämäärä, jonka tarkoitus oli aikaansaada koko Keski-Suomen kattava musiikkioppilaitos, kirkastui silloin, kun hän vuonna 1946 saatuaan Sibelius-Akatemian päästötodistuksen palasi suoraan kotiseudulleen. Näin rehtori Taneli Kuusisto nekrologissaan otaksui. (KSMML 9.6.1973.) Noronen oli oman kertomansa mukaan heti loka-kuussa, otettuaan vastaan virkansa kansakoulujen taloudenhoitajana kuukautta aiemmin, tavannut tohtori Eino Roihan musiikkioppilaitoksen perustamisen merkeissä. Hän tunsi Roihan jo opiskeluajoiltaan vuodelta 1930 ja saattoi pohtia tämän kanssa luottamuksellisesti asiaa (Noronen 1968 II, 1; VN leikekirja XV, 55). Roiha antoi Noroselle monta hyvää neuvoa, varoitti käytännön hankaluuksista ja piti hankkeen suurimpana esteenä ”pätevän opettajakunnan saamista Jyväskylään, koska se oli liian kaukana Helsingistä” (Noronen 1968 III, 1).

Veikko Norosen toimenpiteitä seuraamalla voi nähdä hänen yli kahdenkymmenen vuoden opistouransa aikana alkuvuosien Helsinki-kompleksin kehittymisen määrätietoiseksi ja johdonmukaiseksi maaseutuaatteeksi hänen harjoittaman musiikkipoliittisen toimeliaisuuden taustalla. Helsinki ja helsinkiläisyys oli Norosen mielestä ihmeellinen taikasana (ibid.). Tämän kuplan puhkaisemiseksi ja valtakunnallisen kulttuuri- sekä musiikkipolitiikan kääntämiseksi maaseudun eduksi hän teki työtä sisulla ja sydämellä, samaan tapaan kuin ne ihmiset, jotka korkeakoulupolitiikassa mursivat Helsinki-monopolin. Desentralisaatio oli 1950-1960-lukujen vaihteessa termi, jota Noronen mielellään viljeli ja jota lehtikirjoitusten perusteella käytettiin verraten yleisesti pääkaupunkikeskeisyyden vastustamisideologiasta. Myöhemmin termille löydettiin suomenkielisiä vastineita, esimerkiksi hajakeskityksestä tai alueellisuudesta, joista viimeksi mainitusta oma aikamme yleisesti puhuu.

Ensimmäisiä kertoja Veikko Noronen joutui ottamaan kantaa Helsinki-keskitykseen, kuten hän tätä ilmiötä monasti kutsui, pian Jyväskylään tulonsa jälkeen. Valtiovalta asetti vuonna 1948 taidekasvatuskomitean, joka jätti mietintönsä vuonna 1951. Komitean mietinnössä hän ei nähnyt mitään

hyvää. Komitea työskenteli L.A. Puntilan johdolla ja sen sihteerinä oli Antti Hannikainen. Siihen kuului ainoastaan yksi Helsingin ulkopuolinen jäsen, kansanedustaja Felix Sepsänen Hämeenlinnasta (TKK 1951, 2). Tätä seikkaa Noronen erityisesti arvosteli.

Mietinnössä mainittiin nimeltä vain neljä musiikkiopistoa: Lahden (Viipurin), Tampereen, Kotkan ja Jyväskylän (TKK 1951, 31). Kaikille maan musiikkioppilaitoksille olisi tullut Helsinkiin yhteinen ns. musiikkikansleri, jonka päätävältään olisi jätetty koko valtakunnan musiikinopetus. Kansleri olisi saanut määrätä missä, minkälaista ja millä tavoin opetusta olisi järjestettävä. Norosen tulkinnan mukaan mietinnön periaatteena oli, että lahjakkaiden tuli opiskella Helsingissä. Kansleri olisi myös päättänyt millaiset opettajavoimat ja ketkä opettajat olisivat opettaneet musiikkioppilaitoksissa. Helsingin ulkopuolisten musiikkioppilaitosten olisi tullut antaa vain alkeisopetusta määrätyn rajoituksen. Valtio olisi palkannut perustettaville opistoille johtajat, jotka olisivat olleet suoraan musiikkikanslerin alaisia. (Noronen 1968 I, 2.)

Kahdeksanjäsenisen komitean ainoa musiikkijäsen oli Sulho Ranta, joka saattoi kaavalla Jyväskylää näiden valtionapuja saavien oppilaitosten joukkoon ja Norosta sen johtoon. Noronen kieltäytyi omien sanojensa mukaan tuosta taloudellisesti turvatusa asemasta. Hänen mielestään musiikkioppilaitoskenttä olisi hautautunut tällaiseen järjestelmään ja sillä ei olisi ollut tulevaisuuden mahdollisuuksia. Komitean mietintö jäikin Norosen käsityksen mukaan onneksi vihreän veran alle. (ibid.)

Taidekasvatuskomitean esitykset eivät välttämättä kaikki olleet Noroselle vieraita. Se ehdotti esimerkiksi ”että ainakin neljässä tai viidessä kaupungissa toimisi valtion tukemia konservatorioita, jotka voitaisiin yhdistää joko paikallisiin jo toimiviin orkestereihin tai mahdollisesti perustettaviin ns. ambutoiviin, valtion ja kaupunkikuntain yhdessä tukemiin orkestereihin”. ”Nämä konservatoriot, joiden yhteydessä toimisi alkeiskoulu-osastoja nuorisoa ja lapsia varten, huolehtisivat tulevien säveltaiteilijoiden - myös kirkkomuusikkojen - pohjakoulutuksesta. Nuorison alkeisopetuksesta voisivat vielä osaltaan huolehtia yhtenäistetyin opintosuunnitelmin eri puolilla maata toimivat kansankonservatoriot” (TKK 1951,

45-46). Voisi kuvitella, että Noronen menetteli pitkälle komitean esitysten mukaisesti kehittäessään Jyväskylän musiikkiopiston yhteyteen voimakkaan sinfoniaorkesterin. Mielenkiintoista on myös maallikoista koostuvan komitean halu asettaa kirkkomuusikkojen koulutus tärkeälle sijalle ei vain konservatorioiden vaan ennen muuta Sibelius-Akatemian koulutustehtävää suunnitellessaan¹ (TKK 1951, 46-47).

Myöhemmin Noronen kertoo siitä vaikeudesta, minkä mietinnön² vastustaminen, tämän "torson torpedoiminen", aiheutti (JK VK 1962-1963, 9). Hän esittää samassa yhteydessä myös yllättävän tiedon: jo vuonna 1954 Jyväskylästä oli tehty vastaehdotus opetusministeriölle lainsäädännön aikaansaamiseksi musiikkioppilaitoksia varten (ibid). Konkreettista dokumenttia ei tällaisesta esityksestä ole löytynyt.

Parhaiten Norosen johdonmukaista maaseudun asian esilleottamista ja hänen mielipiteittensä radikalisoitumista voi seurata Jyväskylän musiikkiopiston ja konservatorion vuosikertomuksista, joita Noronen tietoisesti käytti ajatustensa tallentamiseksi ja levittämiseksi. Jos Norosen aika ensimmäiset kymmenen vuotta kului lähinnä musiikkiopiston aseman paikalliseen vahvistamiseen ja koulutoimen taloudenhoitajan tehtävien hoitoon, alkoi hänen aktiivinen Helsingin ja Sibelius-Akatemian arvostelunsa silloin, kun musiikkiopiston nimi muutettiin konservatorioksi. Ajankohta oli vuonna 1958 sopiva imagon kohottamiselle, olihan opisto saavuttanut riidoista huolimatta valtakunnallisesti hyvän maineen sinfoniaorkesterinsa kautta, joka esiintyi mm. Suomen säveltaiteen viikon valtakunnallisessa juhlakonsertissa 7.12.1953 (JM VK 1953-1954, 20-21), duo Rautio - Mäkinen oli yllättänyt pääkaupungin arvostelijat myönteisesti konserteillaan³ (VN leikekirja V, 10-11), ja Paavo Raution johtama musiikkiopiston kamariorkesteri oli alkuvuodesta 1958 pitänyt ensimmäisen voittoisan konserttinsa Helsingissä (JM VK 1957-1958, 9-13).⁴ Jyväskyläläiset olivat näin pystyneet osoittamaan, että maaseutuopisto voi pääkaupunkioppilaitosta huomattavasti pienemmin resurssein kilpailla sen kanssa tuloksillaan. Vielä seuraavankin työvuoden uusi konservatorio saattoi

tukeutua kamariorkesterinsa menestykseen, eikä Noronen malttanut olla sapeksaasti arvostelematta niitä tahoja, jotka tuntematta Jyväskylän konservatorion toimintaa ovat antaneet hänelle neuvoja ja ohjeita pyrkien jarruttamaan laitoksen kehitystä (JK VK 1959-1960, 8). "Ei kukaan potkaise kuolutta koiraa" -vertauksella hän kuvaa konservatorio-nimityksen valtakunnassa aikaansaamaa suurta hälyä sekä musiikkielämän desentralisaation tilaa. "Syvälle syöpynyt käsite Helsinki - Maaseutu, näyttää olevan kovin vaikeasti sovitettavissa" (ibid).

Noronen etsi selkeitä argumentteja Helsinki-keskeisyyden vastustamispyrkimykselleen. Viipurin musiikkiopisto täytti keväällä 1959 sopivasti 40 vuotta, ja hän saattoi ottaa esimerkkejä tämän kunniakkaan oppilaitoksen sotaa edeltäneestä historiasta ja todeta sen ansiot orkesterisoittajien kasvattajana.⁵ Sodan jälkeen pääkaupunkikeskeisyys oli ollut vaikuttamassa koulutetun musiikkivoiman puutteeseen, kaikilla lahjakkailla nuorilla kun ei ole ollut taloudellisia mahdollisuuksia opiskella Helsingissä (JK VK 1958-1959, 8). Desentralisaatiojulistuksensa teesit Noronen naulasi saman vuosikertomuksen alkupuheenvuoroonsa seuraavasti: "Jos todella määrätietoisesti haluttaisiin saada maamme musiikissa koko valtakunnan hyväksi enemmän aikaa pitäisi 1) vapauttaa tiettyjen vaatimusten mukaisesti musiikkioppilaitokset pahimmista taloudellisista vaikeuksista, 2) perustaa maamme 2-3 asianmukaisesti hoidettua konservatoriota, 3) hävittää kertakaikkiaan naivi ja kehitystä jarruttava arvostelu ja asennoitumisperuste: Helsinki - maaseutu ja 4) suoda enemmän kärsivällisyyttä musiikinopetustyötä kohtaan, sillä tiedämmehän sen vaativan aikaa" (JK VK 1958-1959, 8-9).

Seuraavan vuosikertomuksen saatesanoissaan (JK VK 1959-1960, 5) Noronen osoitti kyllästymistään lehdistön ja radion virheelliseen asennemuokkaukseen; ne eivät hänen mielestään olleet selvillä Helsingin ulkopuolella tapahtuneesta suurenmoisesta kehityksestä. Arvostelun kärki kohdistuu ensimmäisen kerran rahan jakamiseen. Noronen laskee, että yhdeksän kymmenestä musiikin opiskelijasta opiskelee Hel-

1. Komitean mietinnössä kirkkomusiikin kehittämiselle osoitettu suhteellisen suuri huomio johtunee paljolti siitä, että Turun kirkkomusiikkiopisto lopetti toimintansa 1951 ja Helsingin kirkkomusiikkiopisto liitettiin samoihin aikoihin Sibelius-Akatemiaan. Komitean kannanotoissa saattaa heijastua myös vielä 1940-1950-luvuilla vallinnut, Cygnaeuksen ajoilta peräisin oleva hyötyajattelu (katso luku 2.1.1.) monipuolisesti koulutetun kanttorin vaikutusmahdollisuuksista seurakuntansa ulkopuolellakin.
2. Tässä onnistumista saatiin Norosen mukaan kiittää hallitusneuvos Lauri A. Castrenia, jolla riitti laajempaa näkemystä koko valtakunnan hyväksi (JK VK 1962-1963, 9).
3. Yhtenä kriittikoista Suomen Sosiaalidemokraatin Kunnas kirjoitti lehdessään mm. seuraavaa: "näyttivät meille pääkaupunkilaisille, miten ylläpitävä ja mielenkiintoinen hyvin rakennettu ja soitettu kamarimusiikkikonsertti voi olla" (SS, 29.3.1953). Kiittävät arvostelut olivat epäilemättä vaikuttamassa Jyväskylän musiikkiopiston maineeseen pääkaupungissa ja antoivat lisäpontta Norosen vaatimuksille maaseudun musiikkielämän tukemiseksi valtion varoilla.
4. Noronen katkeroitti mielensä siitä, ettei musiikkiopiston orkesterille annettu sen hakemaa valtionapua. Perusteluna opetusministeriö oli Norosen mukaan käyttänyt "arvovaltaista lausuntoa", jonka mukaan eräällä huomattavasti suuremmallakaan laitoksella ei ollut sellaista orkesteria (Noronen 1968 III, 5; VN leikekirja XV, 72). Kun Paavo Rautio ei saanut Jyväskylässä kykyjensä mukaista palkkaa eikä tehtäviä, hän muutti Ouluun (katso luku 8.3.).
5. Viipurin musiikkiopisto oli ennen sotia ainoa musiikkioppilaitos, joka Sibelius-Akatemian ohella sai valtion tukea budjettimäärärahoista jopa omalla momentillaan (Ritaluoto 1996, 24).

singin ulkopuolella, mutta valtion varoista 3/4 eli 70 miljoonaa markkaa saa Sibelius-Akatemia noin 600 oppilaalleen. Muun maan 6000 oppilasta joutuu tulemaan toimeen 1/4 osuudella valtionavustuksesta. Markoiksi muutettuna tämä merkisi yhtä helsinkiläisoppilasta kohtaan 100.000 markkaa muun maan oppilaan 4000 markkaa vastaan. Tämä oli Norosen mielestä epäoikeudenmukaista. Luonnotonta oli myös se, että saman loppututkinnon, esimerkiksi diplomitutkinnon suorittanut opettaja, ei saanut samaa palkkaa maaseudulla kuin kollegansa pääkaupungissa. Noronen kysyykin retorisesti: Hyväksyttäisiinkö tällainen muualla opetustoimen alalla? (JK VK 1959-1960, 6.)

Noronen oli huolissaan myös koulutetun työvoiman riittävydestä musiikkialalla. Tässäkin syyttävä sormi osoittaa Helsinkiin. Maaseudun orkestereista vedetään kyvykkäät soittajat pääkaupunkiin, ja pienet yksiköt joutuvat lainaamaan soittajia toisiltaan voidakseen konsertoida. Samalla kun huomattava määrä musiikkialan vanhemmasta polvesta poistuu aktiivisesta työelämästä, joudutaan Norosen mukaan tilanteeseen, jossa valtiovallan taiteen edistäminen keskittyy entistä enemmän harrastusluonteisen musiikin tukemiseen. (JK VK 1960-1961, 4.) Tämä kaikki johtuu siitä, että maassa pidetään kiinni Helsinkiin keskitetystä koulutusjärjestelmästä. Erityisesti Norosta ihmetytti se, että vielä tässä vaiheessa arvovaltaiselta musiikkitalolta oli esitetty pyrkimys musiikkialan desentralisaation toteuttamiseksi sentralisaation kautta. Tätä lääkettä hän oli Norosen mukaan käytetty pienemmissäkin olosuhteissa vuosikymmeniä, eikä sitä parannusta ollut seurannut. ”Kuka olisi se mies, joka pystyisi saattamaan maamme musiikinopetusolot nykypäivän olosuhteita vastaavalle kannalle?”, kysyi Noronen. (JK VK 1960-1961, 6.)

Lukuvuoden 1961-1962 vuosikertomuksessa Noronen jatkoi valitsemallaan linjalla. Inflaatio oli hieman nostanut oppilaskohtaisia avustusmarkkoja, jotka valtio Norosen mukaan nyt jakoi seuraavasti: 150.000 helsinkiläiselle ja 10.000 markkaa maaseudulla musiikkia opiskelevalle oppilaalle (JK VK 1961-1962, 3-4). Hän perusteli desentralisaatiovaatimuksiaan ottamalla esimerkiksi maahamme perustetut uudet korkeakoulut. Täällä valtakunnan kulttuurielämän vaatimukset olivat hänen mukaansa jo aikaisemmin tulleet arvovaltaisella tavalla ymmärretyiksi ja uusia korkeakouluja oli perustettu Helsingin ulkopuolelle (JK VK 1961-1962, 4).

Norosella oli myös hyvät tiedot maan koululaitoksen demokratioitumisketjityksestä. Esimerkiksi oppikoulujen opettajapula poistui hänen mukaansa heti kun auskultointimahdollisuudet avattiin pääkaupungin ulkopuolella (ibid.). Valtion säveltaidelautakunnan toimia luokitusjärjestelmän saamiseksi hän piti omalatauisina. Myös eduskuntaan jätetyt musiikkioppilaitosten lainsäädäntöä kokevat Jussi Saukkosen laki- ja Matti Kekkonen sekä Veikko Hyytiäisen toivomusaloitteet hämmensivät Norosen käsitystä järjestelmälli-

Kuva 42 Veikko Noronen oli visionääri, jota suorasta toiminnastaan ja häikäilemättömän miehen maineestaan huolimatta arvostettiin valtakunnallisesti pätevänä musiikkialan asiantuntijana. Vaikuttamisensa välineenä hän käytti pääasiassa puheitaan oppilaitoksensa avajaisissa ja päättäjäsissä. Tällä tavoin hän sai sanottavansa leviytykseen lehdistön ja oppilaitoksen painettujen vuosikertomusten kautta. KK valokuva-arkisto, J.M.Eriksson.

syydestä. Hän kysyi: ”Tarvitaanko musiikinopetuksen osuudelta oma lakinsa jokaiselle oppilaitokselle?” (JK VK 1962-1963, 6.) Noronen vetosi vielä kirjoituksessaan eduskunnan lausumaan vuoden 1960 tulo- ja menoarvion saatteeksi, jossa eduskunta odotti hallituksen tekemän selvityksen maassa toimivien musiikkioppilaitosten laadusta ja luokituksesta, jotta avustukset näille oppilaitoksille voitaisiin jakaa tarkoituksenmukaisella tavalla (ibid.).

Luokitusasioissa Noronen oli ollut aktiivinen jo aikaisemmin. Heti Suomen Musiikkioppilaitosten Liiton perustamisen jälkeen pidettiin oppilaitosten laatukriteereitä liiton jäsenten mielestä tärkeänä, olihan opetuksen taso peruste valtonapujen myöntämiselle. Liitto vaatikin vuodesta 1959 alkaen yhä tiukemmin järjestelmän aikaansaamista (Ritaluoto, 1996, 33). Noronen oli SML:n hallituksessa ahkerin ideoitten esittäjä, mikä saattoi johtua hänen suorista suhteistaan ministeriön taideoista esittelevään virkamieheen, hallitussihteerin Olli Närvään (ibid.). Opetusministeriön tietoon vuonna 1960 saatettu liiton omiin vertailulukuihin perustuva paremmuusjärjestys velvoitti myös Norosta, olihan Jyväskylän musiik-

kiopisto silloin arvioitu joukon ensimmäiseksi (JK PK 27.4.1960, liite 1, 1-2). Norosen kiinnostuksen asiaan voikin olettaa johtuneen ensisijaisesti oman laitoksen vahvasta asemasta, mutta myös siitä, että hän uskoi luokituksen nousevan ratkaisevaan osaan tulevan lainsäädännön rahanjakoperusteen, ei ainoastaan musiikkiopistojen, vaan myös Sibeliuksen-Akatemian kohdalla⁶.

SML:n perustaminen merkitsi Noroselle kapinallisuuden nostamista musiikkielämän Helsinki-keskeisyyttä vastaan, tulihan liiton tärkeimmäksi tehtäväksi alusta alkaen lainsäädännöllisten toimenpiteitten aikaansaaminen valtakunnan musiikinopetuksen turvaamiseksi. Vaikka Sibelius-Akatemia oli haluttu alkuneeuvotteluista, vuodesta 1955 asti, mukaan liittoon, ei Ernst Lingon johtama laitos ja sen johtokunta halunneet samaistua yhteen joukkoon maaseutumusiikkiopistojen kanssa (JK VK 1962-1963, 9). Linko ei edes saapunut 1957 liiton vuosikokouksen vieraaksi ja neuvonantajaksi, vaikka hän aluksi oli tarkkailijaksi lupautunut. Noronen muistelee vielä 12 vuotta liiton perustamisen jälkeen elävästi sen epäluulon ja jopa ylimielisyyden, jota liiton perustajille Lahden Felix Krohnille, Kotkan Niilo Heimolalle ja hänelle osoitettiin. Oli selvä, että Sibelius-Akatemia pelkäsi taloudellisen kakun jakajia, ja toisaalla musiikkiopistot arastivat ryhtyä toimenpiteisiin ilman pääkaupungin musiikkielämän hyväksyntää. Liiton perustamisen yhteydessä valittu tärkein päämäärä, lainsäädännön saaminen musiikkiopistoille, oli aivan uusi asia. Sitten Wegeliuksen aikojen ei kukaan ollut sellaista esittänyt. Kaikki olivat vain tyytyneet moittimaan vallitsevia olosuhteita. (Noronen 1968 I, 4.)

Ei ole kovin vaikeaa johtaa näistä tapahtumista jännitettä, joka tästä eteen päin jäi rasittamaan ammatillista opetusta tavoittelevien musiikkioppilaitosten ja Sibelius-Akatemian suhteita. Kesti vuoteen 1961 asti, enenkuin SML sai valmiiksi opetusministeriölle jättämänsä ehdotuksen laiksi musiikkioppilaitosten valtionavusta (Noronen 1968 I, 5). Tätä ennen liiton ja Sibelius-Akatemian edut ehtivät törmätä toisiinsa konkreettisesti silloin, kun korkeakoulu hylkäsi oppilaistosten toiveet musiikinohjaajien koulutusoikeuksien saamisesta (Ritaluoto 1996, 32).

Aktiivisuutensa ja hyvien suhteittensa ansiosta Noronen kutsuttiin yksityisenä asiantuntijana vuonna 1960 eduskunnan valtiovarainvaliokunnan taidejaostoon, missä yhteydessä hän esitti näkemyksiään ennen muuta oppilaitosten ja opettajien luokituksesta. Myöhemmin opettajien luokitusjärjestelmä laadittiin valtion säveltaidelaitekunnan toimesta, joskin tulokseen ei SML:n jäsenten piirissä oltu kovin tyytyväisiä. (Noronen 1968 I, 4-5.) Noronen kutsuttiin eduskuntaan kuultavaksi vielä toistamiseen lokakuun 20. 1962. Tähän

tilaisuuteen hän oli erityisen hyvin valmistautunut. Konservatorion työvuoden 1962-1963 vuosikertomuksen alkusivuilta löytyy dynamiittia. Noronen kirjasi varsin seikkaperäisesti paperille siihen astiset käsityksensä musiikkikasvatusasioiden keskitetystä hoidosta ja kävi rajuun hyökkäykseen Sibelius-Akatemian hegemoniaa vastaan. (JK VK 1962-1963, 3-8.) Hän oli eduskunnassa luvannut ottaa laitoksensa vuosikertomukseen lyhennelmän perusteluistaan, jotka hän esitti tuolloin sivistysvaliokunnalle. Siitä, ettei Noronen katunut sanojaan eikä halunnut hyökkäystään peitellä, kertoo myös se, että hän myöhemmin SML:n vuosikokouksen yhteydessä Jyväskylässä 2.3.1968 tilitti perusteellisesti kollegoilleen vuoden 1963 tapahtumat. (JK VK 1967-1968, 7-12.) Tästä syystä asiasta on säilynyt kirjallista materiaalia varsin runsaasti. Tapahtuma sai luonnollisesti huomattavasti enemmän kaikupohjaa eduskunnan valiokunnalle ja ministereille esitettynä, kuin Norosen tähänastiset, samansuuntaiset kiu-kunpurkaukset, jotka olivat jääneet omissa painotuotteissa julkaistuin melko pienen piirin tietoon. Hieman ylpeänä Noronen kertoo vuosikertomuksensa tietojen palvelleen opetusministeriön 4.11.1962 asettaman toimikunnan puheenjohtajaa "parhaina alustavina lähdetietoina" (JK VK 1962-1963, 11).

Olenaisimmat puutteet Sibelius-Akatemian asemassa olivat Norosen mielestä seuraavat: Yleisesti uskotusta poiketen ei Sibelius-Akatemia ollut valtakunnallinen, vaan helsinkiläinen musiikkioppilaitos (JK VK 1962-1963, 4). Tätä väitettään Noronen perustelee akatemian omista vuosikertomuksista poimimillaan faktoilla. Oppilaiden kotipaikkatietojen perusteella hän saattoi todistella, että helsinkiläisiä oppilaita oli lukuvuosina 1951-1962 opiskellut laitoksessa keskimäärin yli 70%. Toinen Akatemian kannalta mikäli mahdollista kiusallisempi tosiasia paljastui, kun Noronen totesi tarkkoihin tilastotietoihin perustuen, että akatemian oppilaista mainitulla ajalla vain 4-12% oli korkeakoulutasoisia opiskelijoita, muiden kuuluessa joko kirkkomusiikki-, koulumusiikki-, sotilassoitto- tai koulunuoriso-osaston oppilaihin. Tässä valossa valtion musiikkioppilaitoksille jakama raha, 180.000 markkaa Sibelius-Akatemian ja 6500 markkaa maaseutumusiikkioppilaitoksen oppilaalle, oli räikeä epäoikeudenmukaisuus. (JK VK 1962-1963, 4-6.)

Ehkä eniten vihamiehiä Noronen sai väittäessään, että Sibelius-Akatemialla ei ollut osakeyhtiönä oikeudellisia edellytyksiä perustaa professorin ja lehtorin vakansseja, saatikka vaatia niiden palkkauksen rinnastamista todellisten korkeakoulujen viranhaltijoiden vastaaviin (JK VK 1962-1963, 6). Kun tämä informaatio osoitettiin suoraan kansanedustajille, aiheutti se ymmärrettävästi reaktion Sibelius-Akatemiassa.⁷

6. Kun 1960-luvun alussa puhuttiin toimista lainsäädännön aikaansaamiseksi musiikkioppilaitoksille, ajattelivat useimmat sellaista yhtenäislakia, jonka piirissä olisi ollut myös Sibelius-Akatemia.

Kuva 43 Professori Taneli Kuusisto Gummeruksenkadun tilojen vihkiäisjuhlien aikana 6.11.1969, jolloin hänet kutsuttiin konservatorion kunniajäseneksi, luovuttamassa Sibelius-Akatemian juhlamitalia oppilaitoksen edustajille Pekka P. Sipposelle, Einari Kropsulle ja Veikko Hyytiäiselle. KK valokuva-arkisto, T.S.Moilanen.

Opettajapuute oli toinen asia, mistä Noronen eduskunnassa huolestuneena puhui. Kun ammatillisesta koulutuksesta oli tehty arvovaltakysymys ja Sibelius-Akatemian monopoli, ei maahan ollut enää saatu pääkaupunkia lukuun ottamatta koulutettuja muusikkoja. Musiikkikorkeakoulu pystyi tuottamaan vain muutaman diplomitutkinnon vuodessa. Jälleen Noronen käytti perusteena tarkkaan tutkimiaan musiikkikorkeakoulun vuosikertomusten tilastotietoja ajalta 1951-1962, jolloin Sibelius-Akatemiasta valmistuneiden, diplomien suorittaneiden määrät olivat vuositasona ainoastaan 4-12. Näistäkin Norosen laskelmien mukaan yhdeksän kymmenestä jäi töihin Helsinkiin. Noronen pelotti kansanedustajia ajatuksella, että tämä johtaisi ulkomaisen työvoiman käyttöön - monissa maissa kun alalla oli runsauden pulaa. (JK VK 1962-1963, 7.) Lopuksi hän esitti neljän konservatorion perustamista maahan; niiden ei tarvitsisi olla niin yliorganisoituja kuin musiikkikorkeakoulu. Silloin saataisiin syntymään

rehellinen ja tasavertainen kilpailu, jonka tuloksia hän odottaisi mielenkiinnolla, olivathan musiikkilahjakkuudet alan tietokirjojenkin mukaan peräisin 95% muualta kuin pääkaupungista. Viimeiseksi visioksi Noronen piirsi havainnollisen kuvan musiikkikasvatusjärjestelmän keskitetystä ja desentralisoidusta mallista todeten, että viimeksimainittua kaikki toivovat kauneimmista puheissaan, mutta vastustavat jyrkästi käytännössä. (ibid.)

Veikko Noronen oli puhunut lupauksensa mukaan asiat selviksi (Noronen, 1968 I, 3). Vaikka häntä tähänkin asti oli pidetty hankalana ihmisenä suorutensa ja itsepäisyytensä takia, oli selvää, että hän nyt oli sohaissut ampieispesää. Kaiken kukkuraksi Noronen oli ovelasti pyytänyt maan oikeuskanslerin kantaa professorien nimityksiasiaan sillä tavoin, että myös Jyväskylän konservatorio olisi saanut luvan tällaisten virkanimikkeiden käyttöön ottamiseen⁸. Vaikka Olavi

7. Sibelius-Akatemia alkoi Norosen hyökkäyksen jälkeen aktiivisesti hoitaa julkisuustyötään eduskunnan suuntaa kutsuen mm. 14.11.1962 sen jäsenet konsertti- ja informaatiotilaisuuteen Sibelius-Akatemian tiloihin (VN leikekirja XII, 74). Painokkaimmin otettiin tilaisuudessa esille valtionavun epävarmuuteen ja opettajien palkkaukseen liittyvät kysymykset (VN leikekirja XII, 74; HS 30.10.1962).

8. Kirjeessään 31.12.1960 oikeuskanslerille Noronen kysyi, onko konservatorion säätiöllä oikeus muuttaa laitoksen ohjesääntö sellaiseksi, että konservatorioon voitaisiin perustaa professorin- ja lehtorinvirkoja Sibelius-Akatemian osakeyhtiön tavoin? (KK arkisto).

Honka totesi vastauksessaan⁹, ettei hän ota asiaa käsittelyynsä, oli tilanne muodostunut korkeakoululle kestävämmäksi.

Olivat Norosen lopulliset aikomukset sitten mitkä tahansa, ei musiikkilakien säätäminen liene kulkenut aivan hänen nuottiensa mukaan. Sibelius-Akatemian ripeä asiaan tarttuminen ja sen yleisesti tunnustettu asema vaikuttivat siihen, että lainsäädännön valmistelutyö, mitä Noronen oli ajatellut yhteisenä kaikille musiikkioppilaitoksille, päätettinkin käynnistää ensin Sibelius-Akatemiasta, koska sen hallinnollisessa ja taloudellisessa asemassa näytti olevan erityisen paljon korjaamista. Akatemian lainsäädännön nopea käsittely eduskunnassa ja voimaanastuminen jo 1.9.1966 olivat siis pieneltä osin Veikko Norosen, korkeakoulun ärhäkän arvostelijan, ansiota. Hänelle ja muille maaseutumusiikkiopistojen edustajille osoitettiin tämän manöoverin yhteydessä valtakunnan oikea marssijärjestys. Lienee kuitenkin tarvittu juuri Veikko Norosen kaltainen sitkeyden ja itsepäisyyden perikuva herättelemään kansanedustajat näkemään myös muiden musiikkioppilaitosten oikeutetut pyrkimykset oman valtionapulainsäädäntönsä toteuttamiseksi.

Kukapa muu Veikko Norosen aikalaisista olisi parempi antamaan hänestä jälkikäteisarvion, kuin professori Taneli Kuusisto, ensin Norosen vieroksuma musiikkikorkeakoulun rehtori ja säveltaidelahtakunnan puheenjohtaja, myöhemmin vuodesta 1965 veljellinen yhteistyökumppani. Kuusisto teki sen omasta aloitteestaan sanomalehden palstoilla nelisen vuotta Norosen kuoleman jälkeen tämän perustaman laitoksen 25-vuotisjuhlien tunnelmien ja muistikuvien innoittamana. Kuusisto ymmärsi pitkälle Norosen toimintaa tämän luodessa 1958 jälkeen Jyväskylän musiikkiopistolle todellista konservatoriotatusta. "Kun virallinen musiikkipolitiikka samanaikaisesti kohdisti ensisijaisesti huomionsa valtakunnallisen musiikkikorkeakoulun aseman vakaannuttamiseen, oli pakostakin syntyvä vaikeita kriisitilanteita, jotka tuntuivat ennen kaikkea Jyväskylän Konservatorion taloudellisena ahdinkona vaiheissa, jolloin laitos korkeine pyrkimyksineen ymmärrettävästi odotti kaikkea mahdollista tukea. Ei ole mitään ihmettelemistä siinä, että tulisieluinen Noronen alkoi nähdä mustaa. Alkuaikojen vuosikertomusten optimistiset johdantoluvut muuttuvat vuosien mittaan vakaviksi, synkiksi ja lopulta myös syyttäväiksi". (KSML 9.6.1973.)

"Veikko Norosen toiminta korjauksen saamiseksi asiaan oli aktiivista taistelua useammallakin taholla. Onneksi oli määrätietoista toimintaa kohti yhteisiä tavoitteita liikkeellä jo sangen laajalla rintamalla, joten Noronen ehti kokea

9.

Oikeuskansleri vastasi Noroselle hänen 3.1.1961 lähettämäänsä tiedusteluun toteamalla, ettei lausuntojen antaminen yksityiselle henkilölle kuulu oikeuskanslerin virkatehtäviin ja kehoitti tätä kuitenkin ennen asian ratkaisemista pyytämään siitä opetusministeriön lausunnon. Vastauskirje on päivätty 13.1.1961 (KK arkisto).

10.

Tammikuussa presidentti Kekkonen hylkäsi asian ja helmikuun alussa hän vaati lakiin liittyvän asetuksen esittämistä samanaikaisesti. Noronen osallistui asetuksen valmisteluun sairaalasta käsin, jossa hän joutui viettämään syksyn 1967 aina maaliskuulle 1968 asti. Valmistelulla oli kiire, koska laki piti saada presidentin hyväksymäksi ennenkuin 3 kuukautta oli kulunut sen eduskuntakäsittelystä (VN leikekirja XV, 20). Noronen kertoo asiasta varsin perusteellisesti leikekirjansa XV sivulla 20.

myös ne hetket, jolloin kaikkien musiikkioppilaitostemme asemassa tapahtui ratkaiseva käänne valoisimpia päiviä kohden. Ensin valmistui ja astui 1966 voimaan maan musiikkikorkeakoulun aseman vakiinnuttanut laki, ja pian tämän jälkeen laki maan muista musiikkioppilaitoksista". "Veikko Noronen oli palava sielu ja taistelija. Epätoivon aikoina hän saattoi syyllistyä menettelyihin, jotka eivät aina auttaneet asioita hänen toivomaansa suuntaan. Mutta hän suoritti kiistattomasti harvinaislaatuisen elämäntyön kotiseutunsa ja koko maamme musiikinviljelyssä jättäen jälkeensä katoamattomana muistopatsaana Jyväskylän Konservatorion". (KSML 9.6.1973.)

Veikko Norosen kuva musiikkielämän hajakeskityksen esitaistelijana jäisi kuitenkin puutteelliseksi, ellei siihen vielä lisäksi yhtä hänen kauas eteen päin kurkottavaa näkyään ja niitä toimenpiteitä, joita hän ehti käynnistää sen toteuttamiseksi. Konservatorion lukuvuoden 1968-1969 avajaistilaisuudessa Noronen toi julkisuuteen 3-4 vuotta suunnittelemansa hankkeen yhteistyöstä Keski-Suomen suurimpien seudullisten kuntakeskusten kanssa. Noronen halusi laajentaa konservatorion toiminta-aluetta Jämsään, Keuruulle, Saarijärvelle, Äänekoskelle ja Viitasaarelle. (JK VK 1968-1969, 16.) Näiden kuntien kunnallismiesten kanssa hän oli käynyt julkisuudelta piilossa neuvotteluja, ja syksyllä 1968 hän lähestyi kunnallishallituksia tarjouskirjeillä (VN leikekirja XV, 89).

Nähtävästi Noronen oli tajunnut ehkä muita selvemmin ne mahdollisuudet, joita uusi laki musiikkioppilaitosten valtionavusta antoi sen piiriin pääsevälle opistolle. Laki ja asetus, joiden valmistelujen taustalla Noronen oli ollut mukana ja joiden sisällön hän tunsu jo ennen niiden voimaan astumista, oli hyväksytty eduskunnassa joulukuun alussa 1967, ja presidentti vahvisti sen kolmannella esittelykerralla¹⁰ maaliskuun 8. päivänä 1968 (VN leikekirja XV, 20). Noronen näyttää pitäneen täysin varmana Jyväskylän konservatorion hyväksymistä lain piiriin, koska oli jo tältä pohjalta käynnistänyt neuvottelut konservatorion toiminnan laajentamisesta ja samalla sen tulevien valtionapujen käyttämisestä Keski-Suomen läänin tärkeimmissä taajamissa Jyväskylän seudun ulkopuolella.

Itse asiassa opetusministeriön päätöstä valtionavun piiriin pääsystä ja avun prosenttimäärästä saatiin odottaa aina keväälle 1969 asti (JK PK 21.5.1969, liite 1). Olennaista Norosen toiminnassa oli se, että Jyväskylän konservatorion velvollisuus ei olisi ollut pyrkiä suuntaamaan vähäisiä opettaja-

ja talousresurssejaan välittömästi uuden lain voimaantultua Jyväskylän ulkopuolelle. Hänen idealistinen pyrkimyksensä maaseudun musiikkielämän edistämiseksi voitti helpon ja vaikean tien valinnassa. Noronen oli valmis jakamaan valtion tuen sellaisten alueitten kanssa, jotka eivät taatusti olleet uneksineetkaan oman musiikkioppilaitostoiminnan käynnistämisestä puhumattakaan siitä, että olisivat odottaneet saavansa sellaiseen valtion rahaa. Voimakas tahto ja vuorenvarma usko veivät Veikko Norosen viimeisiä kertoja pitkän askeleen kohti hänen suurta näkyään, keskisuomalaisen maaseudun musiikillisesti lahjakkaiden lasten ja nuorten yhteistä opinahjoa.

11. PÄÄTÄNTÖ

Viimeiset viisikymmentä vuotta Jyväskylän kulttuurielämässä muodostavat kolmasosan sen monipolvisista vaiheista. Lähihistorian ymmärtäminen ja tarkempi analysointi vaatii tietoa myös aiemmin eleyistä sadasta vuodesta. Kun kaupungin ikä on vasta hieman yli 160 ajastaikaa, ei ole vaikeaa etsiä ja löytää selityksiä sodanjälkeisen aikakauden suuntauksille tai vastaavuuksia oman ajanjaksomme ilmiöille kolmen, neljänkään sukupolven takaa. Jos vertaa Jyväskylää ja sen sivistysperintöä suomalaisittain vanhaan asutuskeskukseen puhumattakaan muiden eurooppalaisten valtioiden kaupunkikulttuureista, on menneisyys meitä hyvin lähellä. Jyväskylän kehitys on kiistatta millä tahansa mittarilla mitaten ollut sekä aineellisen että henkisen kasvun osalta monia muita kaupunkeja nopeampaa.

Edistyksellisyys ja eteen päin kurkottaminen ovat parhaita epiteettejä, kun halutaan kuvata kulttuurisen toimeliaisuuden ilmenemismuotoja 1800-luvun jälkimmäisen puoliskon tai päättyvän vuosisatamme Jyväskylässä. Täällä sivistyselämän ja koulutuksen edustajat ovat löytäneet henkiselle kasvulle suotuisan ympäristön. Riittävä taloudellinen hyvinvointi ja sen lyhyitä taantumia lukuun ottamatta jatkunut laajentuminen koskettamaan koko väestöä sekä suomenkielisten oppilaitosten saavuttama valtakunnallisesti merkittävä asema ovat stimuloineet myös kulttuurintekijöitä. Jyväskylää voinnee edelleen pitää suomalaisen sivistysharrastuksen tyyssijana, kun arvioimme sen saavutuksia koulutuksen kehittäjänä, koulujen ja korkeakoulujen kaupunkina.

Kansan valtakieleen perustuva kulttuurin kukoistus lähti käytännöllisesti katsoen tyhjästä. Kaupungissa ei ollut millään elämän alueella ruotsinkielisen sivistyneistön vahvaa traditiota. Siksi kehitys eteni innokkaiden suomalaisuusmiesten ajamana ilman kuluttavia kieliriitoja. Sivistysvaltion taitoja ja tapoja ruvettiin opiskelamaan innolla, ja parhaita ohjaajia olivat 1800-luvulla jyväskyläläiset oppilaitosten leh-

torit, jotka itse olivat saaneet vaikutteensa Keski-Europasta, Saksasta ja Sveitsistä. Musiikki oli kulttuurialoista esimerkiksi. Seminaarin suojissa kääntyivät musiikkiopin aakokset kirjaimellisesti kansankielelle, kun W.S. Schildtin kehittämä musiikkisanasto sai suomenkielisen asun. Ensimmäisen kerran E.A. Hagforsin kuorot lauloivat länsimaisen harmoniaopin perusteet äidinkielenä sanoin suomalaisten ihmisten sydämiin. P.J. Hannikaisen koulupoikana Jyväskylässä kuulema neliääninen kuorolaulu merkitsi hänelle ja monelle hänenkaltaiselleen ainutkertaista elämystä ja vallankumouksellista maailmankuvan avartumista. Oli kuin länsimainen kulttuuriperinne olisi 1860-luvun Jyväskylään saavuttuaan hypähtänyt kerralla yli useamman sukupolven ja juurtunut maaperäämme paremmin kuin paljon puuhattu EU-integraatio tänään.

Jotain jyväskyläläisten lehtorien ajasta, opettamisen elämyksistä, uuden oppimisen tuomasta tyydytyksestä, joita nämä viime vuosisadan loppupuolella oppilaineen saattoivat tuntea käsitellessään tiedon siruja omalla kielellään seminaarissa ja lyseossa, on jäänyt perintönä nykypäivänkin opettajille ja oppijoille. Jälkipolville on iskostunut mieleen eteen päin kiirehtimisen ja muutoksen välttämättömyys. On pyritävä ottamaan kiinni välimatkaa, jota ns. vanhat kulttuurit ovat meihin venyttäneet. Progressiivisuus ja dynaamisuus muodostavat edelleen Jyväskylän koulukaupungin vahvuuden ja sen ehtymätön voimavara ovat ennakkoluulottomat ja innostuneet kasvattajat.

Tästä syystä on välttämätöntä tuoda esille se arvokas kulttuurityö, jonka edeltajämme ovat tehneet. Musiikkikasvatuksen kohdalla se merkitsee seminaarin musiikinlehtoreiden, ensimmäisten musiikinopetusalan suomalaisten viranhaltijoiden saavutusten arvioimista ja heidän kehittämiensä opetuksen käytäntöjen seuraamista aina tähän päivään. Esittävän musiikin kohdalla traditioitten johtaminen kaupungin

syntyvaiheiden ajoilta vuosisatamme loppuun saakka suotutkijalle ja lukijalle monta paikallista ylpeyden aihetta. Jyväskylä on ollut valtakunnallinen tiennäyttävä varsinkin kuoromusiikin kehittämisessä. Varhain vilkkaaksi ja kansainväliseksi kohonut konserttielämä on puolestaan antanut elämyksiä jo isovanhemmillemme ja kannustanut monia musiikin harrastajia hiomaan taitojaan kohti korkeita ammatillisia ulottuvuuksia.

Tässä juoksussa viisikymmentä vuotta etäisyyttä ja ajallista välimatkaa Jyväskylän musiikkiopiston syntyyn sekä lähes kolmekymmentä vuotta Veikko Norosen kauden päättymiseen on kertynyt niin paljon, että se mahdollistaa sodanjälkeisen lähihistorian tarkastelun eri suunnilta. Voidaan analysoida melko hyvin ne tekijät, jotka mahdollistivat musiikkioppilaitoksen perustamisen Jyväskylään ja arvioida myös vahvojen persoonallisuuksien kiistaton vaikutus musiikkiopiston ja kaupungin muiden musiikkikulttuuria edustavien instituutioiden syntyyn. Kun liikutaan niinkin herkällä tutkimusalueella kuin taiteen tekeminen ja opettaminen eri muodoissaan edustaa asian käsittelylle on ollut eduksi, että tapahtumista on kulunut aikaa ja pöly on ehtinyt laskeutua. Ainakin Jyväskylän kohdalla musiikkioppilaitoksen kehittäminen näyttää vaatineen melkoisen määrän kitkaa ja kipinöintiä aktiivisten musiikki-ihmisten yrittäessä voimalla ajaa ideoitaan toteuttamiskelpoisiin muotoihin varsin rajallisten resurssien avulla ja ympäristössä, jossa moni käytäntö oli luotava alusta.

Jyväskylän musiikkiriidoista tuli 1950-1960-luvuilla valtakunnallinen käsite. Tämä vähemmän mairitteleva tosiasia kertoo vahvasta tekemisen tarpeesta, suurista tunteista ja itsepäisyyteen asti ulottuvasta määrätietoisuudesta, millä nuorta kulttuurialaa haluttiin kehittää. Niin raskaalta kuin alituisen riitely mahtoi asianosaisista tuntua, niin vastenmieliseltä kuin se ulkopuolisista näytti ja niin ikävältä kuin se vielä jälkeenpäin asioita tutkiessa vaikuttaa, oli sillä myönteisetkin puolensa. Musiikkikasvatuksen asiasta välitettiin Jyväskylässä, siitä kirjoitettiin jopa pääkaupunkia myöten. Kaikille kiistojen osapuolille muodostui julkisuuden tuomia paineita osoittaa osaamistaan, tapahtui se sitten konserttiyleisön edessä tai verbaalisemmin median välityksellä. Tällainen obligatorinen avoimuuteen pyrkiminen merkitsi tulosten arvioinnissa tarpeellista kriittisyyttä, taiteellisen ja pedagogisen tason jatkuvaa kontrollia. Musiikin opettaminen ja esittäminen ei jättänyt kaupungissa ketään kylmäksi.

Johtuiko tunteitten kuohunta henkilöistä ja heidän luonteenpiirteistään on kysymys, jota voisi lähestyä psykologian keinoin. Vastausta kannattaisi etsiä myös yhteiskunnallisia ilmiöitä tutkimalla. Ei tarvitse sosiologin koulutusta voidakseen historian perspektiivistä käsin ymmärtää sen valtavan muutoksen, minkä pikkukaupungin kasvaminen sodan jälkeen eri yhteiskuntaluokkien ja heimojen sulatusuuniksi aiheutti. Kuppikuntien perinteet, joista Eino Roiha varoitti,

muodostivat vielä näinä aikoina edistykselle vastavoimia. Näiden pelkona oli muutos ja yhteisenä tekijänä suvaitsemattomuus. Joukkoon saattoi kuulua henkilöitä hyvin heterogeenisilta ammatti- ja koulutusaloilta. Veikko Norosen persoona, niin pitkälle kun siitä on voinut muodostaa käsitystä hänet tunteneiden ihmisten ja hänen omien kirjoitustensa kautta, herätti aggressioita kaikkialla.

Ikävä kyllä Norosen sosiaalisen käyttäytymisen rajoitteet nostattivat negatiivisia reaktioita rakentavissakin vastavoimissa, joita hän olisi rinnalleen kipeästi kaivannut. Mikäli hän olisi toiminut nykyaikaisen tiimijohtajan tavoin, olisivat oppilaitoksen tulokset saattaneet näyttää 1970-luvulle tultaessa toisenlaisilta. On kuitenkin muistettava, etteivät hyvät opettajat, joita hänellä oli omni pitää lähellään, pysyneet paikoillaan ikuisesti. Oma urakehitys ja haasteellisemmat tehtävät houkuttelivat monia muualle. Päättäjien myötäily, johon Norosella ei ollut taipumusta, olisi saattanut tuoda oppilaitoksen ongelmiin hetkellisiä ratkaisuja. Pitemmällä aikavälillä arvioiden ei Norosen vaikea luonne liene sittenkään ollut merkityksellinen tekijä, ei ainakaan este, oppilaitoksen kehitykselle. Enemmänkin hänen vahvat luonteenpiirteensä, peräänantamattomuus, looginen strateginen ajattelu ja kyky viedä hyvät ideat käytännön toteutukseen, ovat ratkaisevia yritettäessä antaa hänen toimilleen jälkikäteisarvosanaa. Tämän ymmärsivät useimmat hänen työtovereistaan ja tyytyivät Jaakko Linjaman tapaan toteamaan: edistys vaatii hänen tapaisiaan johtajia.

Noronen ei ollut Jyväskylässä aktiivinen musiikintekijä lukuun ottamatta paria hänen sävellyskonserttiaan. Hän oli hallinto- ja talousmies. Tästä saattoi olla enemmän hyötyä kuin haittaa. Konsertoivat opettajat ja taiteilijat saivat häneltä kateuden sijaan kannustusta. Mutta hän vaati alaisiltaan ehdotonta kuuliaisuutta ja sääntöjen noudattamista, mikä johditi ikäviin välirikkoihin. Johtuiko määräilevyys hänen sairautestaan tai komppanianpäällikön manereistaan on mahdoton todeta. Varmaa oli, että hän ei koskaan päässyt eroon luontensa äkkipikaisuudesta.

Norosen suurimmaksi puutteeksi muodostui hänen yhteistyökyvyttömyytensä. Tämä näkyi selvästi vuoden 1955 tapahtumien jälkeen hänen kielteisessä asenteessaan yhdistysmuotoisen orkesterin kehittämiseen. Toinen kompleksinomainen suhde Norosella oli Jyväskylän kasvatustalouden korkeakouluun, vuodesta 1966 yliopistoon. Yhteistyö musiikkikasvatuksen alueella olisi voinut johtaa aivan uusiin ulottuvuuksiin, ellei Noronen olisi kokenut yliopiston pyrkiä itselleen vieraina ja konservatoriolle kilpailu-uhkana. Jyväskylä menetti näin tosiasiallisen tilaisuuden toimia ammatillisen musiikinopetuksen ja musiikinopettajien koulutuksen ensimmäisenä käynnistäjänä Helsingin ulkopuolella aikana, jolloin sen edellytykset yhteispelillä aikaansaatuun opetustarjontaan olivat ylivoimaiset muihin kilpailijoihin nähden.

Norosen vastavoimat olivat pelottavan lukuisat ja voimakkaat. Niihin kuului edustajia orkesteriyhdistyksestä, musiikkilautakunnasta, korkeakoulusta, kulttuuripäiviltä, Sibelius-Akatemiasta ja Helsingin ns. musiikkipiireistä. Häntä arvostelivat julkisesti myös oman kaupungin virkamiehet, musiikkikriitikot ja talosta eronneet opettajat. Toisaalla Norosella oli pieni, mutta vaikutusvaltainen tukijoukko, johon kuului sekä jyväskyläläisiä että helsinkiläisiä yhteiskunta- ja taide-elämän edustajia. Mikä tärkeintä, hänellä oli takanaan omien hallintoelimiensä ja opettajien enemmistön tuki. Ilman sitä hän ei olisi pystynyt toteuttamaan oppilaitoksen kehittämistyötä. Ihme kyllä, jatkuva arvostelu ja julkisuuden paine eivät näyttäneet vaikuttavan rajoittavasti hänen toimintaansa oppilaitoksen johdossa, päin vastoin. Vastustajiensa suureksi harmiksi hän selvisi kaikista hänen syrjäyttämisekseen laadituista taidokkaista manöövereistä. Vastarinta näytti vain kasvattavan hänen uskoaan asiansa oikeutekseen.

Noronen oli taitava taktikko. Hän sai oppilaitokselleen tärkeitä tukijoita käyttämällä hyväkseen heidän musiikkimyönteisyyttään, joskus jopa turhamaisuutta. K. V. Leinolle merkitsivät opiston hallinnolliset tehtävät, kunniajäsenyydet ja ennen muuta Norosen hänelle hankkima kauppaneuvoksen arvo paljon, ne toivat vastapalveluksi musiikkiopistolle miljoonia.

Hannikaiset Noronen veti mukaan kotiseurakauden varjolla, mutta oli myös valmis käytännön toimiin ystävyyden lujittamiseksi. Varsinkin Tauno Hannikainen lienee ollut imarreltu Norosen hankkimasta kunniajäsenyydestä sekä nimensä liittämistä oppilaitoksen yhteyteen. Olipa Norosella vetämässä häntä koskeva taiteilijaeläkeanomuskin. Vastapalveluksi oppilaitos sai vastaanottaa runsain mitoin Hannikaisten suvun arvovaltaista tukea sekä lahjoitus- ja perintöesineistöä. Oli enemmän kuin inhimillistä, että Tauno Hannikainen ei jättänyt Norosta pulaan, kun tällä oli vaikeuksia.

Desentralisaatio kiteytyi Norosen toiminnan johtoajatukseksi. Hän ei ollut teoreetikko eikä hänen aatemaailmansa perustunut poliittiseen tai filosofiseen maailmankatsomukseen. Hajakeskeytyksen tai alueellisen ajattelun perusteet syntyivät Noroselle käytännön sanelemina. Hajasijoittamista valtakunnanpolitiikan välineenä ei 1950-luvulla ollut olemassa eikä alueellisuus käsitteenä käytössä. Puhuttiin yleisesti maaseudun oikeuksista vastakohtana Helsinki-keskeisyydelle.

Pääkaupungin asema varsinkin kulttuuripolitiikan hoidossa oli kiistämätön. Pidettiin itsestään selvyytenä, että ns. korkeakulttuuria edustavat ammattitaiteilijat, muusikotkin, saivat työskentelyedellytyksensä ja elantonsa Helsingissä. Maaseudulla käytiin vain kiertueilla. Norosen taistelu opetusministeriön taloudellisesta tuesta samoin kuin SML:n esitykset maaseutumusiikkioppilaitosten aseman parantamisesta oman lainsäädännön avulla, oli ymmärrettävä aikaansa ja sen ajattelutapaan nähden radikaaleina vaatimuksina.

Moni näki Norosen yksinäisenä "Don Quijotena", jonka ajatukset ammatillisen koulutuksen järjestämiseksi Helsingin ulkopuolella olivat tuulesta temmattuja. Helppoa ei Norosen kaltaisille idealisteille ollut myöntää joutuvansa tappiolle maaseudun kulttuuritarpeitten oikeutuksen puolesta käymään taistelussa. Näin oli kuitenkin käydä kun opetusministeriö priorisoi Sibelius-Akatemian muiden musiikkioppilaitosten edelle ja asetti toimikunnan pohtimaan sen asemaa eikä Norosen vaatimaa maaseutuoppilaitosten ahdinkoa.

Norosella oli kuitenkin omat kanavansa, joita käyttämällä hän pääsi vaikuttamaan suoraan eduskuntaan, säveltaidelahtakunnan ja Sibelius-Akatemian ohi. Jos jokainen musiikkiopiston johtaja olisi yhtä aktiivisesti kuin hän ruvennut hoitamaan alueittensa etuja ja mikäli SML olisi pystynyt yhtenäiseen edunvalvontaan, olisi maaseudun musiikkikasvatuksen ongelmat lainsäädäntöineen voitu hoitaa eduskunnassa ehkä nopeammin kuin mitä tapahtui. Vasta laki musiikkioppilaitosten valtionavustuksesta mahdollisti vakavammat suunnitelmat ammatillisen opetuksen toteuttamiselle Helsingin ulkopuolella ja ohjasi tarpeellisen määrän valtion rahaa maaseudun musiikkikasvatustyölle.

On hyvä muistaa, että maaseutukorkeakoulut kehittyivät vuonna 1919 aloittanutta Åbo Akademiä ja 1920 perustettua Turun yliopistoa lukuunottamatta monialaisiksi yliopistoiksi vasta 1950-, 1960- ja 1970-luvuilla pitkällisen prosessin jälkeen. Norosen kaltaisilla idealisteilla ja heidän vuosikymmeniä jatkuneilla ponnisteluillaan oli Oulun, Jyväskylän ja Tampereen yliopistojen syntymiseen ratkaiseva merkitys. Vasta näiden perustamisen yhteydessä yhteiskuntamme omaksui alueellisen ja sosiaalisen tasa-arvon vaatimuksen koulutus- ja kulttuuripolitiikan tavoitteeksi. Oli kohtalon ivaa, että Noronen omien ponnistelujensa palkaksi sai nähdä musiikkioppilaitoksia koskevan lain toteutuvan ensimmäiseksi kadehtimansa korkeakoulun osalta Helsingissä.

Ammatillisuuden leimaa musiikkiopisto etsi itselleen taipaleensa alusta alkaen. Se merkitsi Noroselle ennen muuta korkeatasoisten opettajien kiinnittämistä. Varsin pian, jo lukuvuoden 1950-1951 aikana sai opisto ensimmäisistä opettajistaan erinomaisen "ykkösketjun", joka takasi määrän tietoisien taiteellisten työskentelyn oppilaitoksen tärkeimmillä, orkesterimusiikin, pianon- ja viulunsoiton, alueilla. 1960-luvulla opettajat vaihtuivat, mutta painopisteet säilyivät entisellään oopperan ja yksinlaulun liittyessä vahvuustekijöihin. Pätevien lehtoreittensa avulla konservatorio pystyi ottamaan 1970-luvun alussa ammatillisen koulutuksen vastuun ja kilpailemaan tasavertaisesti minkä tahansa muun pääkaupungin ulkopuolella sijaitsevan musiikkikaupungin kanssa opetuksen tasossa. Norosen ponnistelut osaavan opettajakunnan houkuttelemiseksi Jyväskylään olivat tuottaneet tuloksen.

Ammatillisuuden tavoittelu ei koskenut ainoastaan opetustyön kehittämistä. Esittävä taide eri ilmenemismuodoissaan oli osaamisen herkkä mittaa. Kaupungin orkesterien

vaiheet, joita tässä tutkimuksessa pyritään yksityiskohtaisesti seuraamaan 1800-luvulta alkaen, ovat hyvä esimerkki esittävän musiikin korkeasta tähtäyksestä. Musiikkiopisto oli yhtenä tulevan kaupunginorkesterin ylläpitäjistä tärkeä lenkki ammattiorkesterin rakentamistyössä. Konserttielämän kehittyminen aina kaupungin ensiaskeleista alkaen, on toinen kiintoisa kulttuurihistorian alue, jolla musiikkioppilaitos on viimeisen puolen vuosisadan ajan toiminut aktiivisena edistäjänä sekä ammatillisen tason kohottajana.

Kohde, jossa tutkijan mieli olisi halunnut viivähtää pidempään, on institutionaalisen musiikinopetuksen kehystistoria ennen musiikkiopiston perustamista. Seminaarin ja sen musiikinlehtorien valtakunnallisesti ottaen suuriarvoinen työ musiikinopetuksen pioneereina jää tässä työssä pakosta liian vähälle huomiolle. Seminaarin historiasta olisi mitä todennäköisemmin voinut johtaa monia musiikinopetuksen traditioita oman aikamme kuoro- ja instrumentaalimusiisoinnin ohjauksen alueelle asti.

Esillä olevassa työssä on kyseessä 50-vuotiaan oppilaitoksen alkuhistoria. Tämä merkitsee tutkimuksen kohteen vuosien 1948-1969 tapahtumien melko yksityiskohtaista esilletuontia ja analyysiä. Välillä tämä saattaa tuntua lukijasta

luettelomaiselta ja ikävystyttävältä detaljien esiinmarssittamiselta. Oppilaitoksen historia ei suinkaan ollut tasaista nousua. Siinä vuorottelivat kriisit ja lama suurten voittojen ja menestyksen kanssa. Aina kun on ollut mahdollista, olen pyrkinyt osoittamaan oppilaitoksen valtakunnallista merkittävyyttä ja sen toiminnan tuloksia, opettajien ja oppilaiden saavutuksia. Niitä löytyy oppilaitoksen alkuvaiheilta yllättävän runsaasti ja ne tuovat sen historiaan hohtoa.

Norosen hahmosta, josta kertoja ei pääse työn edetessä irtautumaan, löytyy dramattisuutta ja jopa tragiikkaa. Valtaosa oppilaitoksen ja sen toiminnan kuvauksesta sisältää kuitenkin hallinnon rakenteita, talouden tunnuslukuja sekä arki-aherruksen mittareita: opetustyötä, tutkintoja, konsertteja ja näytteitä. Kuivilta tilastoesityksiltä ja grafiikalta lukija säästyy.

Tutkimuksen tarkoituksena on ollut otsikkonsa mukaisesti erityisesti seurata kahta oppilaitoksen kehittymisen kannalta tärkeitä kehityslinjaa, toiminnan alueellista ulottuvuutta ja ammatillista vaikuttavuutta. Ne olivat Norosen kaudella järjestelmällisen kehittämistyön kohteena ja ne tulevat olemaan oppilaitoksen puolisatavuotisen historian toisen jakson keskeiset tutkimuskohteet.

Juhani Laurila

Jyväskylän musiikkiopisto
ja konservatorio

1948-1969

LIITTEET

Liite 1 Jyväskylän musiikkiopiston perustamiskirja.

Allekirjoittaneet ovat tänään, huhtikuun 29 päivänä 1948, liittyneet Jyväskylän Musiikkiopiston Kannatusyhdistykseen sen perustajajäseninä:

Nimi	Arvo tai ammatti	Osoite
M. Leino, kauppias		Jyväskylä
M. Lammasa, toimittaja		Kaajuk. 2.
Hannes Harjo, kirjallisuustori		Tellerink. 12.
Eino Tuulikari, opettaja		Tikkakatu 3
Lassi Utejoki, toimittaja		Torikatu 9 B.
Uuno Varnasuo, tarkastaja		Syrjäläntie 6-12 k ¹⁰
Uuno Puttonen, rehtori		Syrjäläntie 42.
Mieskuoro Sirkat r.y.	(pöytä V. Puttonen)	
Jyväskylän Työväen Miesseuran r.y.		
Osasto Marttipää, Oja Wilh. Schuurami	Soi Takuute.	
Jyväskylän Ammattiohjekunta	(pöytä Eino Tuulikari)	
Aatu Nykänen, fil. toht.		Vaasank. 31.
Sirkko Ruokonen, musiikint.		Jyväskylä
Uuno Eteläinen, toimittaja		Puistikatu 1.
Orvola Seuran kultaseppä		Halsink. 12:257.
Atami Leinonen, veterinkuljettaja		Tapionkatu 2. B. 12.
Jyväskylän Rautatieväestön Mieskuoro r.y.	(pöytä A. Leinonen)	
Jouko Leino, Jyväskylän		Kaajukatu 2. B. 8.
W. Wainonen		Seläntie, Pöllö 2

Liite 2 Eräitä piirteitä maamme musiikinopetuksen vaiheista viimeisen 20 vuoden ajalta

Veikko Norosen pitämä esitelmä Jyväskylän Rotary-klubissa v. 1968

Varsinainen järjestelmällinen musiikinopetustoiminta maassamme voidaan katsoa alkaneeksi vuonna 1882, jolloin Wegeliuksen perustama Helsingin Musiikkiopisto alkoi toimintansa. Tasan 42 vuotta myöhemmin eli 1924 se muutti nimensä Helsingin Konservatorioksi ja v. 1939 Sibelius-Akatemiaksi. Sen lisäksi maassa on tällä hetkellä yli 30 muuta eritasoista musiikkioppilaitosta, joista neljä on perustettu 1930-luvulla tai sitä aikaisemmin, neljä 1940-luvulla, kaksitoista 1950-luvulla ja muut 1960-luvulla (karttaselvitys).

Näyttää siltä kuin kehitys olisi ollut vailla yhtenäistä pohjaa ja osittain hapuilevaakin ilman tiettyä päämäärää. Otteet huomioon sodan jälkeisen olotilan luoman kulttuurinäkökäsityksen ja laajentuneen toimintahaluisuuden, ymmärrämme tilanteen. Kentän näin voimakkaasti kasvaessa sen toinen, sitä ylläpitävä puoli, ei jaksanut valitettavasti seurata samaa tahtia. Tästä oli luonnollisena seurauksena riittävän koulutuksen saaneen työvoiman puute ja kasvavat taloudelliset vaikeudet. Innostus on hyvä ja välttämätöntäkin, mutta se ei aina riitä pyrittäessä asioita hoitamaan jatkuvaa kehitystä silmälläpitäen. Useimmiten se on valmis järkkymään vaikeuksien esiin tullessa ja suuntaamaan epäoikeutetun arvostelun vääryllä osoitteella. Toisaalta itse yhteiskunta (valtio ja kunnat) eivät olleet monien muiden heille tärkeiden asioiden vuoksi vielä kypsyneet näkemään musiikin osuutta osana yhteiskuntaa ja sen tarpeita meidän nuorena kulttuurissamme. Näin taloudelliset seikat ikäänkuin syöksyivät keskelle kenttää ja ovatkin siitä alkaen verraten sisukkaasti pitäneet paikkansa, eikä tietenkään ilman aihetta.

Valtakunnan opetustoiminta yleensä on valtiovallan suojeluksessa ja sen riittävän avustuksen varassa, mutta musiikin opetus ei ole vielä sitä sijaa saavuttanut. Valtiovalta on tosin koko sodanjälkeisen ajan koettanut sitäkin tyydyttää, ensin raha-arpajaisten ja myöhemmin veikkauksen tuotolla.

Musiikkikenttä on mielestäni tehnyt eräät pahimmat virheensä siinä, että se on taloudellisten seikkojen vuoksi ottanut liian paljon syyttäjän aseman valtiota ja kuntia vastaan. Suorastaan rienaavissa kirjoituksissa on parjattu olevien olojen surkeutta ja yhteiskuntamme asioita hoitavia sen sijaan, että olisi myöskin toista ymmärtäen ryhdytty esittämään asiallisin perustein heille epäkohtia ja niiden luomia vaikeuksia. Tämän voin teille näin sanoa, koska olen henkilökohtaisesti elänyt sotien jälkeisen ajan aktiivisesti mukana näissä asioissa. En

ole koskaan voinut hyväksyä kaikenlaista kirjoittelua ja asiattomia arviointeja, mutta toisaalta olen henkilökohtaisesti saanut tuntea nuo musiikkikentän heikommatkin piirteet.

Kun olen joutunut henkilökohtaisesti osallistumaan moin toimenpiteisiin musiikkikenttämme hyväksi, niin sallittaneen minun ottaa esille - henkilökohtaisin sävyin, kuten tästä esityksestä sovittaessa on mainittu - eräitä asioita, joissa olen joutunut mukana olemaan.

Sotien jälkeen asetettiin valtiovallan toimesta ns. Taidekomitea, joka jätti mietintönsä vuonna 1950. Kuvaavaa tuon ajan käsityksille oli innokas Helsinki-keskitys. Komitean pääperiaatteet olivat suunnilleen seuraavat:

- komitea ei näyttänyt tuntevan Sibelius-Akatemian lisäksi kuin neljällä rivillä muita musiikkioppilaitoksia. Mainittuina olivat vain Viipurin, Tampereen, Vaasan ja Jyväskylän oppilaitokset.

- kaikille musiikkioppilaitoksille olisi tullut Helsinkiin yhteinen ns. musiikkikansleri, jonka päättäntävaltaan olisi jätetty koko valtakunnan musiikinopetus.

- kansleri olisi saanut määrätä missä, minkälaista ja millä tavoin musiikinopetusta olisi ollut järjestettävä periaatteena, että lahjakkaiden tuli opiskella Helsingissä.

- kanslerille olisi kuulunut myöskin se, millaiset opettaja-voimat ja ketkä opettajat olisivat opettaneet missäkin musiikkioppilaitoksessa.

- Helsingin ulkopuolisten musiikkioppilaitosten olisi tullut antaa vain alkeisopetusta maaräylin rajoituksin.

- valitettavasti kaavailuissa (Ranta) ei puhuttu mitään valtion avustuksesta itse oppilaitoksille, mutta sen sijaan oltiin valmiit suunnittelemaan vakinaiset valtion palkkaamat johtajat (vanhempi lehtori) 2 -3 Helsingin ulkopuolisille laitoksille. Nämä johtajat olisivat olleet suoraan musiikkikanslerin alaisia ja saaneet häneltä toimintaohjeet.

Kun Jyväskylä oli miellyttävällä tavalla huomioitu näissä kaavailuissa yhtenä johtajan kannalta vakinaisten etujen piiriin kuuluvana ja minulle henkilökohtaisesti tarjottiin (Ranta) tehtävää, niin en nähnyt muuta mahdollisuutta kuin kieltäytyä tuosta taloudellisesti turvatusta asemasta. Käsitykseni mukaan kentän kehitys oli jätettävä avoimeksi hautaamatta sitä järjestelmään, jolla ei olisi ollut tulevaisuuden mahdollisuuk-

sia (karttaselvitys). Komitean mietintö jäi sittemmin veran alle.

Näin oli selvästi tässäkin osoitettu se monta kertaa myöhemmin todettu valitettava jakautuminen: Helsinki - maaseutu. Tällaiseen kummalliseen olotilaan olivat ennen muita vaikuttamassa valtiiovallan käytettävissä olevan taloudellisen "kakun" pienuus, suomalaiselle luonteelle erittäin hyvin sopiva pääkaupunki-ylpeys, sen ulkopuolella asuvien ihmeelliset kompleksit ja pääkaupungin olosuhteiden ihannoiminen. Pelättiin ryhtyä toimenpiteisiin ilman pääkaupungin musiikkielämän hyväksyntää. Toisaalta tilanne vahvisti käsitystä kiinteämmän yhteistoiminnan aikaansaamiseksi meidän "maaseudulla" elävien kanssa.

Muistan hyvin ne silmäykset, jotka saimme vielä 1956 siitä, että Lahden, Kotkan ja Jyväskylän yhteistoiminnalla saatiin perustetuksi Suomen Musiikkiopistojen Liitto. Toimenpiteelle suorastaan hymyiltiin. Kun pyysimme v. 1957 silloista Sibelius-Akatemian rehtoria vuosikokouksemme vieraaksi ja neuvonantajaksi, niin hän aluksi kieltäytyi, sittemmin lupasi tulla tarkkailijaksi ja lopulta jäi kokonaan tulematta.

Perustettu liitto asetti tärkeimmäksi päämääräkseen lainsäädännöllisten toimenpiteiden aikaansaamisen valtakunnan musiikinopetusta varten. Asiahan oli tavallaan uutta Suomesa. Kukaan ei ollut Wegeliuksen päivien jälkeen sellaista esittänyt. Kaikki olivat vain tyytyneet toisiaan tai vallitsevia olosuhteita moittimaan. Asiassa yritettiin ensiksi toimenpiteitä kansanedustajain kautta Eduskunta-aloitteiden muodossa. Toimenpiteiden tärkeimmäksi tulokseksi jäi, kun Eduskunta lausui vuoden 1960 talousarviota käsitellessä:

"Edelleen Eduskunta odottaa, että Hallitus tulee toimituttamaan selvityksen maassamme toimivien musiikkioppilaitosten laadusta ja luokituksesta, jotta näille oppilaitoksille voitaisiin jakaa avustukset tarkoituksenmukaisemmalla tavalla.

Olin kuultavana valtiovarainvaliokunnan taidejaostossa, jolloin sain esittää toivomuksen karkean vedoksen.

Tuloksena edellisestä oli, että valtion säveltaidelahtakunnan toimesta suoritettiin maan musiikkioppilaitosten opettajakunnan luokitus (A-C-luokat). Valitettavasti luokituksen perusteet olivat siinä mielessä luvulle sanoen heikot, että ilman varsinaista opiskelupohjaa saattoi henkilö, joka oli tarpeeksi hyvin hoitanut asiansa sanomalehtien kanssa, olla oikeutettu jopa korkeampaan luokkaan. Seuraavana toimenpiteenä Suomen Musiikkiopistojen Liitto jätti Opetusministeriölle oman lakiehdotuksensa v. 1961. On täysin ymmärrettävää, sekä Opetusministeriön suuren työtaakan että asian uutuuden vuoksi se, että esitys jäi makaamaan opetusministeriöön kolmeksi vuodeksi. Asian herättämiseksi saatiin jälleen kansanedustajia tekemään aloitteita, jopa lakiehdotuksia. Näitä Eduskunta ryhtyi asianmukaisessa järjestyksessä

käsittämään. Asioissa kuultiin myöskin eri alojen asiantuntijoita. Myöskin minulle suotiin tällainen tilaisuus tiistaina 20 päivänä lokakuuta 1962. Kun tuo tilaisuus tarjottiin, niin ajattelin, että viimeinkin olisi tullut se hetki, jolloin voisin puhua asiat selviksi. Puheenvuoroni jälkeen jouduin monien kysymysten kohteeksi ja lopuksi eräiden valiokunnan jäsenten (Ensi Partanen, Armas Leinonen ym.) lisäentattavaksi Eduskunnan kahvilassa.

Heidän toimestaan myöskin opetusministerille valaistiin kertomaani tilannetta. Samassa pöydässä opetusministeri päätti toimikunnan asettamisesta ja kehoitti minua, mikäli siihen olisin tilaisuudessa keskustelemaan viipymättä hallitussihteeri Närvän kanssa. Tietenkin olin sellaiseen heti valmis. Toista viikkoa myöhemmin eli 1 päivänä marraskuuta tulikin sitten virallinen päätös toimikunnan asettamisesta julkisuuteen. Toimikunta, joka otti nimekseen Sibelius-Akatemian aseman selvittelytoimikunta, jätti mietintönsä 14.4.1964.

Samanaikaisesti oli saatava myöskin toimikunta muita musiikkioppilaitoksia varten. Sain tietää, että opetusministeriössä kaavailtiin myöskin toimikuntaa tätä tarkoitusta varten, ja että se tultaisiin asettamaan viimeistään silloin, kun edellinen toimikunta oli päättänyt työnsä. En tiedä mitä vaikutusta asialle oli seuraavalla toimenpiteellä, mutta kerron sen kuitenkin teille.

Joulukuussa 1963 tuli yllättäen tieto, että silloinen hallitus tulisi vaihtumaan lähipäivinä. Ajattelin, että seuraava opetusministeri, kuka se sitten lieneekin, saattaisi suhtautua musiikinopetukseen jopa kielteisestikin ja siksi matkustin Helsinkiin. Joulukuun 17 päivänä sain tavata opetusministerin ja esitin hänelle, että hän tekisi vielä yhden hyvän työn. "Mitä te vielä vaaditte minulta", oli kysymys. Esitin toivomuksen toimikunnan asettamisesta tekemään ehdotusta valtakunnan muiden musiikkioppilaitosten taloudellisen aseman korjaamiseksi. Joka tapauksessa sanottu toimikunta asetettiin 18.12.63 silloisen opetusministerin viimeisenä toimenpiteenä.

Sibelius-Akatemiasta on nyt saatu valmis laki ja siihen liittyvä toimeenpanoasetus, mitkä ovat astuneet voimaan 1.9.66. Voitte olla vakuuttuneita siitä, että allekirjoittanut, joka sangen voimakkaasti on joutunut esittämään aikaisemmin tuon laitoksen puutteellisuuksia, on erittäin iloinen siitä, että Akatemian tilanne on nyt saanut sille välttämättömät säädökset ja turvatun toiminnan. Valtakunta tarvitsee musiikkikorkeakoulua. En kuitenkaan usko, että se yksin pystyy rakentamaan valtakunnan musiikkielämää ja täyttämään sotien jälkeen syntyneen vajauksen sekä huolehtimaan vastaisesta tarpeesta. Se tarvitsee rinnalleen myös meitä toisia. Tällä hetkellä me odotamme omaa lainsäädäntöämme, sillä mitä paremmin me pystymme toimimaan, niin sitä ylväämpänä musiikkikorkeakoulumme voi katsella tulevaisuuteen.

Liite 2 Eräitä piirteitä maamme

Tällä hetkellä tuntuu siltä, kuin tuo vahva taiteen aseman iskulause; "teatteritaide loppuu valtakunnassa Pitäjänmäellä" on siirtynyt historiaan. Ainakin musiikin opetuksen alalla valtakunta kokonaisuudessaan näyttää löytävän itsensä. Huoli sen tulevaisuudesta, hätä sen toimeentulosta ja vaikeuksien ymmärtämys ovat muodostumassa yhteisiksi.

Meillekin tarjotaan mahdollisuuksia ja meistä itse kukaan riippuu, haluammeko ottaa ne vastaan. Tiedämme kyllä hyvin, mitkä vaikeudet meidän on voitettava, ennen kuin koneisto saadaan normaaliin käyntiin. Tarkoiton edellisellä sitä yhteistyötä, mitä lopultakin on saatu syntymään Sibelius-Akatemian ja muiden musiikkioppilaitosten kanssa koulutus-pohjan laajentamiseksi.

En tiedä, moniko teistä on tutustunut Sibelius-Akatemian rehtorin viime keväänä pitämään julkiseen lukuvuoden päätäjaispuheeseen, jossa hän kertoi myöskin Sibelius-Akatemian ja muiden musiikkioppilaitosten välisestä yhteistyöstä. Hän piti tällaista kehitystä suuriarvoisena, kuten se onkin. Samalla hän heitti meidän vastaanotettavaksemme haasteen sanoessaan kehityksen osoittavan, millä paikkakunnilla ovat parhaat luontaiset edellytykset muodostua musiikkikoulutuk-

sen keskuspaikoiksi ja mahdollisiksi uusiksi musiikkikorkeakoulukaupungeiksi.

Tällainen haaste tuntuu tällä hetkellä menneiden vuosien taustapohjalta suorastaan yllättävältä, mutta kun hieman ajatella, niin sillä on myöskin ainakin seuraavista syistä todellisuusperustaa. Te tiedätte musiikinopetuskentän laajuuden ja sen koulutetun opettajavoiman puutteen. Te tiedätte esim. kunnallisten orkestereiden jatkuvan lisääntymisen ja siihen liittyvän ammattitaitoisen soittajapulan, te tiedätte koulujen poteman musiikinopettajainpulan jne. Onhan vain ajan kysymys kun esim. kuntaportaisissa aletaan asettamaan orkestereiden soittajille nykyistä palkkausta vastaavat taitovaatimukset. Te tiedätte, että nykyinen valmistus on aivan riittämätön. Ajatelkaapa, että Ruotsissa toimii tällä hetkelle jo kolme musiikkikorkeakoulua (Tukholma, Göteborg ja Malmö) ja että parhaillaan suunnitellaan neljättä Pohjois-Ruotsin uuteen yliopistokaupunkiin, Uumajaan. Näistä huolimatta Ruotsissakin on esiintynyt pulaa, mitä osoittaa monien suomalaisten orkesterisoittajain siirtyminen sinne. Tietenkin tämä omassa maassamme vaatii asian oivallusta ja kulttuuri-tahtoa.

Liite 3 Keski-Suomen konservatorion vaiheita 1948 - 1996

Juhani Laurila 1996

- 14.4.1948 Kansakoulujen taloudenhoitaja V.E.Noronen kutsuu koolle musiikkiopiston perustamista valmistelevan kokouksen
- 23.4.1948 Toimikunta hyväksyy Jyväskylän Musiikkiopiston Kannatusyhdistyksen säännöt
- 29.4.1948 Jyväskylän Musiikkiopiston Kannatusyhdistys ry:n perustava kokous. Valitaan kannatusyhdistyksen väliaikainen hallitus, puheenjohtajaksi V.E. Noronen.
25. 8.1948 Valitaan musiikkiopiston ensimmäiseksi johtajaksi taloudenhoitaja Noronen
- 29.11.1948 Perustetaan musiikkiopiston orkesteri
- 1949 Musiikkiopiston järjestämien ja tukemien konserttien sarja käynnistyy, esiintyjinä mm. David Oistrach, Gaspar Gassado, Shura Cherkassky, Jolanda di Maria-Petris ym.
- 1950 Suurkeräys huoneistotilanteen parantamiseksi. Keräyksen suojelija Jean Sibelius
- 1951 Perustetaan Jyväskylän Musiikkiopiston Säätiö kannatusyhdistyksen rinnalle. Ensimmäiset omat tilat Kilpisenkadulla valmistuvat kauppaneuvos K.V. Leinon lahjoitusten turvin
- 1952-1953 Musiikkiopiston tilat Kilpisenkadulla laajenevat nykyiselleen
- 1954 Taloudellisia vaikeuksia ja "orkesterikriisi"
- 1955 Opiston orkesteri itsenäistyy orkesteriyhdistykseksi, myöhemmin kaupunginorkesteriksi. Professori Ilmari Hannikainen kuoli
- 1956 Perustetaan Suomen Musiikkiopistojen Liitto, Jyväskylän musiikkiopisto perustajajäsen
- 1957 Musiikkiopiston suunnitelmat musiikinopettajien kouluttamiseksi esitellään hallitukselle
- 1958 Opiston kamariorkesteri Paavo Raution johdolla esiintyy menestyksellisesti Helsingissä. Jyväskylän musiikkiopisto muuttuu Jyväskylän konservatorioksi ja säätiö sen ylläpitäjäksi. Kauppaneuvos K.V. Leinon viimeinen lahjoitus, viisi miljoonaa markkaa rahastoidaan tulevaa käyttöä (oppilasa-suntolaa) varten. Lahjoitusten määrä yhteensä 15 vanhaa miljoonaa
- 5.10.1958 P. J. Hannikaisen patsas paljastetaan Lounaispuistossa. Musiikkiopiston vuonna 1954 käynnistämä hanke suurkeräyksineen päättyy
- 3.12.1958 K.V. Leino kuoli
- 1959 Taloudelliset vaikeudet jatkuvat Jyväskylässä ja muissa maaseutusiikkiopistoissa. Nimenmuutos konservatorioksi herättää huomiota, samoin Paavo Raution johtama kamariorkesteri
- 1960 Oopperoiden tuottaminen aloitetaan konservatoriossa, ensimmäinen produktio "Tsaari ja kirvesmies". Lapuan hiipakunnan tuomiokapitulin lupa sivutoimisten kanttoriurkureiden koulutukseen Kirkkohallituksen vahvistamien opetussuunnitelmien mukaisesti
- 1961 Opettajien palkkausta kohennetaan. Suomen Musiikkiopistojen Liitto jättää Opetusministeriölle lakiehdotuksen musiikkioppilaitosten valtionavustuksesta
- 1962 Eduskunnassa useita lakialoitteita musiikkiopistojen taloudellisen aseman turvaamiseksi. Konservatoriossa palkkoja pystytään korjaamaan. Voimakasta kritiikkiä Sibelius-Akatemiaa ja Helsinkikeskeisyyttä vastaan Konservatorion johtajan taholta
- 1963 V.E. Noronen Konservatorion päätoimiseksi johtajaksi. Konservatorioon hankitaan ensimmäiset urut. Opetusministeriö perustaa musiikkioppilaitostoimikunnan, johon jäseneksi kutsutaan kansanedustaja Veikko Hyytiäinen
- 1964 Uusitaan säätiön säännöt: Jyväskylän kaupungin edustajien enemmistö säätiön valtuuskuntaan. Kaupunki parantaa ratkaisevasti avustusosuuksiaan. Kiinnitetään suuri määrä uusia opettajia kategorioihin I, II ja III. Neuvotellaan koulujen musiikinopettajien koulutuksen järjestämisestä Jyväskylässä.
- 1965 Musiikkioppilaitostoimikunta jättää mietintönsä. Konservatorio omistetaan Ilmari ja Tauno Hannikaiselle
- 1966 Laki Sibelius-Akatemiasta voimaan. V.E. Norosen aloite musiikkiluokkien perustamisesta kansakouluun. Yhteistyö musiikkiluokkien kanssa alkaa syksyllä 1967
- 1967 V. E. Norosen aloite kesämusiikkileirien aloittamisesta konservatorion toimesta. Sibelius-Akatemian kanssa aloi-

tettiin konservatorion tutkintojen sensorointi, mistä käytännöstä rehtori Taneli Kuusisto oli jo kehittänyt ns. yhteistutkintojärjestelmän

1968 Jyväskylän yliopiston aloite peruskoulun musiikinopettajien valmistamiseksi. Uuden musiikkiopistolainsäädännön vaatimia valmistelutöitä. Tauno Hannikainen kuoli

1969 Ensimmäinen laki musiikkioppilaitosten valtionavustusta voimaan. Konservatorion lisätilat Gummeruksenkadulla entisessä Keski-suomalaisen kirjapainotalossa valmistuvat. Perustetaan Jyväskylän Konservatorion Opiskelijain asuntolasäätio. Lapsikuoro Sinikellot aloittaa toimintansa. Professori Taneli Kuusisto kunniajäseneksi uusien tilojen vihkiäisjuhlien yhteydessä. Jyväskylän konservatorio hyväksytään uuden musiikkiopistolain piiriin ja se sai asetuksen mukaisen ohjesäännön. Valtionavun piiriin hyväksytään ensin yhdeksän musiikkioppilaitosta 30-50% valtionosuudella

21.9.1969 Johtaja V.E. Noronen kuoli. Kapellimestari Einari Kropsu johtajan sijaiseksi

7.9.1970 Maisteri Juhani Laurila ottaa vastaan konservatorion johtajan tehtävät

1971 Jämsän ja Äänekosken toimipisteet aloittavat toimintansa. Musiikkileikkikoulu käynnistyy konservatoriossa.

1972 Suolahden musiikkileiri aloittaa Keski-Suomen Opistossa.

1973 Ensimmäiset V.E. Norosen pianokilpailut. Opetusministeriö myöntää Konservatoriolle opettajankoulutus oikeudet: Konservatoriosta ammatillinen oppilaitos. Opetusministeriön musiikinopetustoimikunta aloittaa työnsä, jäsenenä ja musiikkiopistojoaoston puheenjohtajana Juhani Laurila.

Jyväskylän maalaiskunnan, Keuruun ja Suolahden toimipisteet aloittavat toimintansa. Konservatorio 25 vuotta, professori Erik Tawaststjerna kutsutaan kunniajäseneksi. Perustetaan Jyväskylän Ooppera ry. esittävän oopperataiteen tukemiseksi. Oopperaluokka jatkaa Konservatoriolla

1974 Musiikinopetustoimikunta jättää mietintönsä

1975 Valtakunnalliset Ilmari Hannikaisen pianokilpailut järjestetään ensimmäistä kertaa. Jämsän-Korpilahden (myöh. Karstulan) ja Keuruun musiikkileirit aloittavat. Konservatorion nuorisoorkesteri aloittaa ja sen yhteydessä käynnistyy tehostettu orkesterimusiikkien koulutus

1976 Kannonkosken musiikkileiri alkaa (siirtyy myöhemmin Karstulaan ja Kivijärvelle). Lasten koulutus Suzuki-metodilla käynnistyy ensin pianossa, myöhemmin viulussa, sellossa ja harmonikassa

1977 Ensimmäiset valtakunnalliset vuorineuvos Juhani Heinosen viulukilpailut. Toimikunta miettii Konservatorion kunnallistamista. Oppilaitos tekee aloitteen valtiollistamisesta. Uusi musiikkioppilaitosasetus voimaan. Konservatorioiden nimi ja status virallisiksi koko valtakunnassa

1978 Konservatorio 30 vuotta, kunniajäseneksi professori Einojuhani Rautavaara. Kannonkosken toimipiste aloittaa toimintansa. Uusi opetussuunnitelma astuu voimaan. Lapsikuoro Sinikellojen asema konservatorion yhteydessä heikkenee, puhetaiteen opetus päättyy

1979 Karstulan ja Saarijärven toimipisteet aloittavat opetustyönsä. Konservatorion hallintoa ruvetaan suunnittelemaan kuntainliittopohjalle. Kirsti Huttuselle Maj Lind - kilpailun I sija.

1980 Yliopisto ja konservatorio suunnittelevat ns. kahden aineen musiikinopettajakoulutusta. Tilanpuute käy sietämättömäksi. Einari Kropsu apulaisrehtoriksi

1981 Maakuntaneuvos Veikko Hyytiäinen jättää säätiön hallituksen puheenjohtajan tehtävät - uudeksi puheenjohtajaksi arkkitehti Martti I. Jaatinen. Uudisrakennushanke edistyy ja nykyinen tontti osoitetaan konservatorion käyttöön. Kuntainliittoneuvottelut edistyvät

1982 Hankasalmen ja Laukaan toimipisteet perustetaan. Keski-Suomen kaikki kunnat ja konservatorion säätiö perustavat Jyväskylän musiikkikeskus oy:n ylläpitämään oppilaitoksen tulevia huoneistoja. Rakennustyöt Pitkälläkadulla käynnistyvät välittömästi. Musiikin aineenopettajakoulutus aloitetaan yhdessä Jyväskylän yliopiston musiikkitieteen laitoksen kanssa

1983 Konservatorion alueellinen musiikinopetusjärjestelmä täydentyy, perustetaan viimeiset toimipisteet Joutsaan ja Jämsänkoskelle. Uuden konservatoriorakennuksen työt valmistuvat, muutto 1.8.1983. Keski-Suomen Konservatorion kuntainliitto perustetaan, jäseniksi kaikki keski-suomalaiset kunnat. Uudisrakennuksen vihkiäiset ja 35-vuotis juhla, kunniajäseneksi professori Veikko Helasvuo. Kauppaneuvos K.V. Leinon valtakunnalliset kitara- ja harmonikkakilpailut ensimmäistä kertaa Jyväskylässä

1984 Konservatorio siirtyy ATK-aikaan. Laaditaan toimipisteiden itsenäistämisohjelma. Ammatillisen koulutuksen kehittäminen nostetaan oppilaitoksen tärkeimmäksi tavoitteeksi. Konservatorion ensimmäiseksi hallintopäälliköksi valitaan Jorma Kilpeläinen. Kuntainliiton ensimmäiseksi valtuuston puheenjohtajaksi valitaan Kaarlo Mirkkola, hallituksen Hannu Mäkinen

1985 Konservatorioiden keskiasteen peruskoulutuksen suunnittelu käynnistetään. Laaditaan yhteistyösopimus Konservatorion säätiön kanssa. Jämsän ja Jämsänkosken toimipisteet itsenäistyvät Jämsänjokilaakson Musiikkikouluksi. Kuntainliiton valtuuston puheenjohtajaksi valitaan Asko Ojamaäki, hallituksen Kaarlo Mirkkola

1986 Konservatorion ns. uuden puolen suunnittelu Pitkänkädun toiselle puolelle käynnistyy. Yhteistyö yliopiston kanssa tiivistyy. Allekirjoitetaan yhteistyösopimus Jyväskylän Lyseon lukion iltalinjan kanssa

1987 Päätöksiä laajennuksen rahoituksesta. Mestarikurssi-toiminta kasvaa kesäleiritoiminnan yhteydessä. Maakuntaan hankitaan edelleen konserttiflyygeleitä ja konserttitoimintaa lisätään kuntainliiton jäsenkuntien alueella. Sinikellojen toiminta oppilaitoksessa päättyy. Uusi musiikkioppilaitoslainsäädäntö astuu voimaan. Pekka Toivonen valitaan konservatorion uudeksi hallintopäälliköksi

1988 Konservatorion laajennusosan suunnittelu käynnistyy. Äänekosken ja Suolahden toimipisteet itsenäistyvät Ala-Keiteleen Musiikkiopistoksi. Konservatorion 40-vuotisjuhlat, kunniajäseneksi professori Tuomas Haapanen

1989 Laajennusosa päätetään vuokrata viideksi vuodeksi Jyväskylän sinfoniaorkesterille. Ammatillisen koulutuksen volyyymi kasvaa tasaisesti - oppilaitoksen valtakunnallinen rooli korostuu

1990 Orkesterin rahoitusvaikeuksien vuoksi vuokrasopimus laajennuksen tiloista solmitaan suoraan Jyväskylän musiikkikeskuksen ja kuntainliiton välille. Konserttisaliin varaudutaan rakentamalla laajennukseen salin näyttämöosa. Dipl. pianisti Markku Pöyhönen valitaan apulaisrehtoriksi

1991 Laajennus valmistuu ilman konserttisalia, jota ei heikkojen taloudellisten suhdanteiden vuoksi rakenneta muuallekaan kaupunkiin. Konservatorio ja maakunnan kansanopistot käynnistävät ammattikorkeakouluhankkeen. Kannonkosken, Karstulan ja Saarijärven toimipisteet itsenäistyvät Pohjoisen Keski-Suomen Musiikkikouluksi. Jukka Finska valitaan konservatorion uudeksi hallintopäälliköksi

1992 Keskisen Suomen Kulttuurialan ammattikorkeakouluhanke haudataan. Laukaan ja Hankasalmen toimipisteet yhdistetään Ala-Keiteleen Musiikkikoulun alaisuuteen

1993 Ns. Lindströmin toimikunnat aloittavat työnsä musiikkioppilaitoslainsäädännön ja ammatillisen koulutuksen uudistamiseksi. Samalla Opetushallitus käynnistää opetussuunnitelmien perusteiden uusimisen. Juhani Laurila jäseneksi sekä Lindströmin työryhmiin että Opetusministeriön musiikkioppilaitoslautakuntaan. Joutsan toimipiste itsenäistyy kansalaisopiston musiikkikouluksi

1994 Konservatorio luovuttaa 200 musiikkikoulu- ja opisto-oppaikkaa Jyväskylän kaupungin musiikkikoululle. Ammatillinen koulutus vahvistuu myös yhteistyöllä Keski-Suomen Lääninhallituksen kanssa, joka ostaa Konservatoriolta täydennys- ja jatkokoulutusta. Aloitetaan oppisopimuskoulutus. Aloitetaan oppilaitoksen strateginen koulutus Yliopiston Täydennyskoulutuskeskuksen johdolla. Kuntainliitto muuttuu kuntayhtymäksi

1995 Uusi musiikkioppilaitoslainsäädäntö astuu voimaan. Samalla käynnistyy keskustelu musiikkioppilaitosten erillislain korvaamisesta lailla taiteen perusopetuksesta. Konservatorion johtokunta tekee esisopimuksen liittymisestä Jyväskylän Ammattikorkeakouluun. Korpilahden ja Muuramen mu-

siikin perusopetuksen oppilaspaikat päätetään siirtää Jyväskylän Musiikkiopistolle. Konservatoriossa aloitetaan kokeilu-olueisesti toisen asteen musiikkialan perustutkintoon johtava koulutus. Keski-Suomen konservatorion arviointi aloitetaan Opetushallituksen kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti. Mukana koulutuksessa ja arviointiprosessissa koko henkilökunta, konsulttina Keski-Suomen Lääninhallituksen sivistysosasto

1996 JAMK eli Jyväskylän Ammattikorkeakoulu saa vaki-naistamisluvan. Konservatorio tulee liittymään ammattikorkeakouluun esisopimuksen mukaisesti vuonna 1998. Käytännön yhteistyö JAMK:n kanssa käynnistyy useilla tasoilla.

Jyväskylän Musiikkiopiston kehitys oli taloudellisesti ankeista alkuvuosista ja suhteettoman julkisuuden saaneista riitaisuuksista huolimatta nopeaa - kiitos tarmokkaan johtajan ja taitavan opettajakunnan. Kuitenkaan ilman vanhanajan mesenaattia ei olisi selvitty yhtä hyvin. Musiikkiopistolla oli onni saada tukijakseen kauppaneuvos K. V. Leino, jonka miljoonat vauhdittivat oppilaitoksen kehitystä, tilojen rakentamista, taisivatpa pönkittää jossain määrin johtajan arvovaltaakin. Musiikkiopiston suhde sen ehkä tärkeimpään taustatyhteisöön ja rahoittajaan Jyväskylän kaupunkiin, oli pitkään traumaattinen, ei vähiten henkilötasolla. Esimerkkinä kiistojen kestoaiheesta voidaan pitää kaupunginorkesterin ja sen musiikkojen asemaa suhteessa musiikkioppilaitokseen.

Jyväskylän Konservatorio, joksi oppilaitos kunnianhimoisesti muutti nimensä jo paljon ennen muita, profiloitui varsin varhain myös ammatillisen koulutuksen antajaksi, mutta se ei unohtanut velvollisuuksiaan ympäröivää maakuntaa kohtaan. Yksi konservatorion menestysstrategioista olikin 12 toimipisteen perustaminen läänin eri puolille, alueille, joissa ei koskaan aiemmin oltu annettu järjestelmällistä musiikkikasvatusta. Samankaltainen ja onnistuneesti toteutunut operaatio oli toimipisteiden itsenäistäminen viideksi seutukunnalliseksi musiikkioppilaitokseksi. Ajallisesti toimipisteiden rakentaminen sattui vuosille 1971-1983 ja niiden itsenäistäminen ja seutukunnallisen taminen vuosille 1985-1995.

Konservatorio tunnetaan musiikkipiireissä lähihistoriansa (neljännesvuosisata) valossa erityisesti opettajakunnastaan, johon etevien kotimaisten pedagogien lisäksi on kuulunut ja kuuluu ulkomaalaisia opettajia Venäjää ja Kiinaa myöten. Opettajien merkitys oppilasrekrytoinnissa ja Konservatorion imagon vahvistamisessa on ollut korvaamattoman tärkeä. Tunnustetun aseman ovat hankkineet niinkään konservatorion järjestämät valtakunnalliset musiikkileirit, jotka edelleen jatkuvat Suolahdessa, Karstulassa ja Kivijärvellä. Kansainvälinen kiinnostus oppilaitoksen opetustarjontaa kohtaan alkoi-

kin juuri musiikkileireiltä, ja se on laajentunut vaihto-oppilasjärjestelmien kautta myös lukuvuosityöskentelyyn.

Uranuurtajan työtä on konservatorio tehnyt maamme musiikkielämän hyväksi järjestämällä vuodesta 1875 alkaen musiikkioppilaitosten välisiä kilpailuja pianossa, viulussa, kitarassa ja harmonikassa. Vanhin näistä, Professori Ilmari Hannikaisen pianokilpailu on pidetty jo kahdeksan kertaa. Suunnitelmat sen kehittämiseksi Jyväskylän pianokilpailuksi ja ensimmäiseksi valtakunnalliseksi pianotapahtumaksi Maj-Lindkilpailun muuttuessa kansainväliseksi, ovat pitkällä.

Yhteistyö korkeakoulujen, Sibelius-Akatemian ja Jyväskylän yliopiston kanssa, ovat myös tuottaneet valtakunnallisesti merkittäviä tuloksia. Sellaisina voidaan pitää esimerkiksi rehtori Taneli Kuusiston aikana alkanutta yhteistutkintojärjestelmää Sibelius-Akatemian kanssa ja vaikkapa Jyväskylän yliopiston ja konservatorion pitkäaikaisen haaveen toteutumista: koulujen musiikinopettajien opetuksen aloittamista Jyväskylässä ensimmäisenä Sibelius-Akatemian ulkopuolella.

Yhteistyö kolmannen korkeakoulun, Jyväskylän ammattikorkeakoulun kanssa näyttää tuovan konkreettisimman ja pysyvimmän tuloksen. Jos kaikki etenee suunnitelmien mukaan, on konservatorio osa ammattikorkeakoulua ja sen kulttuurialaa jo syksyllä 1998. Tällöin toteutuisi oppilaitoksen rohkea visio korkea-asteen opetuksen statuksesta ja oppilaitos sekä sen antama ammatillinen koulutus olisivat löytäneet paikkansa koulutuspoliittisessa järjestelmässämme.

Jyväskylän ja sen musiikkikasvatuksen vahvuus on tulevaisuudessakin musiikin opettajien, ennen muuta soiton- ja laulunopettajien kouluttaminen. Seminaarinaikaiset perinteet, koulukaupungin imago ja erinomaiset yhteistyöverkostot muiden oppilaitosten ja opettajankoulutusyksikköjen kanssa tarjoavat myös Keski-Suomen Konservatoriolle kovasta kilpailusta ja niukentuvista voimavaroista huolimatta oivan tilaisuuden käyttää 50 vuoden aikana hankkimansa kokemuksen ja korkean osaamisen taitonsa yhteiskunnan rakentamisen ja kehittämisen hyväksi.

Liite 4 Keski-suomen konservatorion (1948-1998) hallintokaavio**KESKI-SUOMEN KONSERVATORION (1948-1998) HALLINTOKAAVIO,
YLLÄPITÄJÄT I-VI SEKÄ YHTEISTYÖKUMPPANIT****I Jyväskylän Musiikkiopiston kannatusyhdistys**

Perust. 29.4.1948

Ylläpitäjä 31.7.1958 asti

Jyväskylän Musiikkiopiston Säätiö, rek.

29.12.1951. K.V.Leinon ja V.E.Norosen yksityinen säätiö. Omisti Kilpisenkadun I vaiheenrakennuksen

Jyväskylän Musiikkiopiston Säätiö, aloitti

toimintansa 3.2.1952 siirtämällä säätiön I varoineen ja velkoineen uuden omistukseensa. Rakensi ja hoiti Kilpisenkadun kiinteistöä 31.7.1958 asti

II Jyväskylän Konservatorion Säätiö, ylläpitäjä

1.8.1958-31.12.1963. Omisti myös Kilpisenkadun kiinteistön. Yksityisoikeudellinen ylläpitäjä

III Jyväskylän Konservatorion Säätiö, ylläpitäjä

1.1.1964-2.3.1977. Jatkoj edellisen säätiön omistusta ja ylläpitotehtävää kaupunkienemmistöisen hallituksen johdolla. Osti Gummeruksenkadun tilat

IV Jyväskylän Konservatorion Säätiö, ylläpitäjä

3.3.1977-31.7.1984. Jatkoj "puolikunnallisen" edeltäjänsä omistus- ja ylläpitotehtävää.

Jyväskylän kaupungin enemmistö korvattiin hallinnossa maakunnan ja henkilöstön edustajilla (sääntömuutos 3.3.1977). Myi 10.12.1982 Gummeruksenkadun toimitilat ja osti myynnistä saaduilla tuloilla Jyväskylän Musiikkikeskus Oy:n osakkeita.

Keski-Suomen Konservatorion Säätiö, jatkoj

toimintaansa 1.8.1984 lukien Kilpisenkadun entisten toimitilojen sekä asunto-osakkeiden omistajana. Toteuttaa sääntöjensä mukaisesti valtakunnallisia musiikkikilpailuja ja ylläpitää stipendi- ym rahastoja.

**V Keski-Suomen Konservatorion
kuntainliitto**, ylläpitäjä

Jäseninä kaikki Keski-Suomen läänin kunnat

Otti vastaan konservatorion ylläpitotehtävän säätiöltä 1.8.1984. Jatkoj ylläpitotehtäväänsä kuntayhtymänä 1.1.1995 alkaen.

VI Jyväskylän Ammattikorkeakoulu Oy

Otaa 1.8.1998 vastuun musiikin ammatillisen korkea-asteen koulutuksesta Jyväskylässä. Konservatorion opistoasteen koulutus siirtyy ammattikorkeakouluun viimeistään 1.8.1999 alkaen.

Jyväskylän Musiikkikeskus Oy

Perustettiin 21.10.1981. Osakemerkintään osallistuivat kaikki Keski-Suomen läänin kunnat sekä Konservatorion Säätiö. Aloitti välittömästi uuden konservatoriorakennuksen suunnittelun kaupungin varaamalle tontille Pitkäkatu 18-22. Rakennus valmistui syksyllä 1983 ja otettiin käyttöön välittömästi.

*Jyväskylän Konservatorion Opiskelijain Asunto-**lasäätiö* rekisteröity 4.7.1969. Perustettiin K.V. ja Liisi Leinon lahjarahaston pääoman turvin. Harjoitti asuntolatoimintaa Vaajakoskentiellä ja Voionmaankadulla, kunnes se vuonna 1985 liitettiin Keski-Suomen Konservatorion säätiöön.

Liite 5 Lähdelehtelo

Keski-suomen konservatorion historiaan liittyvä arkistomateriaali

Jyväskylän kaupunginarkisto

- Jyväskylän kansakoulun toimintakertomukset 1946-1963
- Jyväskylän kaupungin musiikkilautakunnan pöytäkirjat 14.9.1953- 1.3.1968

Keski-Suomen konservatorion arkisto

- Jyväskylän musiikkiopiston, Jyväskylän konservatorion ja Keski-Suomen konservatorion vuosikertomukset 1948-1997
 - Em. ylläpitäjien kokouspöytäkirjat 1948 -1997
 - Em. ylläpitäjien virallista kirjeenvaihtoa valtionviranomaisten, kuntien sekä muiden sidosryhmien kanssa vuosina 1948-1969
 - Konservatorion valokuva-arkisto
 - Veikko ja Lea Norosen arkisto
 - V.E. Norosen keräämät lehtiartikkelit koskien Jyväskylän musiikkiopistoa, konservatoriota sekä kaupungin musiikkielämää vuosina 1948-1969, kirjat I-XV. Kirja XVI 1969-1971, osittain rva Norosen täydentämä.
 - V.E Norosen Sibeliuksen kuolemaa ja hautajaisia käsittelevä leikekirja
 - Rva Lea Norosen keräämät lehtileikkeet 1969-1979, kirja I
 - P.J.Hannikaisen patsastoimikunnan arkisto
 - Materiaali vuosilta 1954-1958, yksi kansio
 - Ahti Karjalaisen arkisto
 - Materiaali vuosilta 1952-1955, yksi kansio
- #### **Muut arkistot**
- Keski-Suomen konservatorion säätiön arkisto

- Keski-Suomen museon kuva-arkisto
- Pianotaiteilija Matti Asikaisen arkisto, Dmitry Hintzen järjestämien konserttien lehtileikkeet
- Maakuntaneuvos Veikko Hyytiäisen arkisto, pöytäkirja
- Musiikkineuvos Einari Kropsun arkisto, konservatoriota koskeva aineisto
- Rehtori Juhani Laurilan valokuva-arkisto
- Professori Timo Mäkisen valokuva-arkisto
- Toimitusjohtaja Päiviö Ollilaisen ja Soitinliike Väinämön konserttitoimiston arkisto

Kirjallisuus

- Aro, Mirja, Salmenhaara Anja (toim.), Helsingin konservatorio, Helsinki 1972
- Brummer, O.J., Jyväskylän kaupungin historia 1837-1912. Jyväskylä 1916
- Elmgren-Heinonen, Tuomi, (toim.), Suuri musiikkikirja. Keuruu 1960
- Elmgren-Heinonen, Tuomi, P.J.Hannikainen. Sulho Ranta, Suomen säveltäjiä. Porvoo 1945
- Fredrikson, Erkki, Nelinkertainen mieskvartetti Sirkat. Jyväskylä 1984
- Halila, Aimo, Jyväskylän seminaarin historia. Porvoo 1963
- Heikinheimo, Seppo, Oskar Merikanto ja hänen aikansa. Keuruu 1995
- Helasvuo, Veikko, E.A.Hagfors. Sulho Ranta, Suomen säveltäjiä. Porvoo 1945
- Isopuro, Jukka, Korhonen, Kimmo (toim.), Sävelten maailma 5. Helsinki 1994
- Jalas, Jussi, Kouluaikani musiikkielämästä Jyväskylässä. Jyväskylän Lyseo 1858-1958. 100-vuotishistoria ja juhlaulkaisu. Jyväskylä 1958
- Jalkanen, Kaarlo, Lukkarin- ja urkurinvirka Suomessa 1809-1870. Helsinki 1976
- Jalkanen, Kaarlo, Kirkkomuusikkojen koulutus. Otavan iso musiikkietosanakirja 3. Helsinki 1978
- Jäppinen, Jussi, Jyväskylä-Albumi. Jyväskylä 1977
- Lahti, Louna (toim.), Suomen Ateenasta. Kyösti Sorjosen pakinoita 1945-1990. Jyväskylä 1991
- Malisto, Kyllikki, P.J.Hannikainen aikalaistensa parissa. Joensuu 1980
- Mikkola, Eero (toim.), Jyväskylän Lyseo 1858-1983. Jyväskylä 1983
- Mikkola, J.M. (toim.), Jyväskylän seminaari 1863-1937. Helsinki 1937
- Mäkinen, Timo, Muistojen soittoa. Juva 1990
- Nivarpää, Erkki, Jyväskylän opettajayhdistys 1944-1974. Jyväskylä 1974
- Nummela, Ilkka (toim.), Jyväskylä kirja. Jyväskylä 1997
- Oksala, Päivö (toim.), Jyväskylän Lyseo 1858-1958. 100-vuotishistoria ja juhlaulkaisu. Jyväskylä 1958
- Oksala, Päivö (toim.), Martti Korpilahdi. Jyväskylä 1949
- Peltonen, Martti, Jyväskylän kansakoulun historia. Jyväskylä 1989
- Puttonen, Vilho, Mieskuoro Sirkat 1899-1949. Jyväskylä 1949
- Ranta, Sulho (toim.), Suomen säveltäjiä. Porvoo 1945
- Ranta, Sulho (toim.), Sävelten taitureita. Porvoo 1947
- Rautio, Erkki, Lassi Utsjoki. Jyväskylä 1987
- Renvall, Pentti, Nykyajan historiantutkimus. Juva 1983
- Renvall, Pentti, Historiantutkimuksen työmenetelmät. Turku 1947
- Rinta-Tassi, Osmo, Sirkka lauloi lystikensä. Joensuu 1974
- Ritaluoto, Aimo J., Soikoon Musiikki Laadukkaasti. Helsinki 1996
- Sajakorpi, Elina, Ernst Linko. Tampere 1989
- Tawaststjerna, Erik T. (toim.), Erik Tawaststjerna, Jean Sibelius. Keuruu 1997
- Tommila, Päiviö, (Toim), Jyväskylä 125-vuotias. Jyväskylä 1962

Tommila, Päiviö, Jyväskylän kaupungin historia 1, 1837-1965. Jyväskylä 1972

Tommila, Päiviö, Jyväskylän kaupungin historia 2, 1837-1965. Jyväskylä 1970

Jyväskylän yliopiston opinnäyte- ja tutkimustöitä

-*Fredrikson, Erkki*, Ravintolatoiminta Jyväskylässä 1800-luvulla. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto 1978

-*Koivukoski, Tapio*, Jyväskylän amatööriorkesterin historiallista taustaa, Musiikkitieteen laudaturseminaarin esitelmä, Jyväskylän yliopisto 1982

-*Laitakari, Martta-Leena*, Suomenkielisten kansakouluopettajaseminaarien musiikinopetus vuosina 1863-1925, Musiikkitieteen lisensiaatintyö, Jyväskylän yliopisto 1988

-*Ollilainen, Jukka*, Piirteitä Jyväskylän konserttielämästä vuosina 1951-1954. Harjoitusaine Musiikkitieteen laitoksen Kirjallisen viestinnän seminaarissa, Jyväskylän yliopisto 1979

-*Perälä, Hannu*, Kuinka rakennetaan kärjellään seisova pyramidi? Musiikkitieteen pro gradu -työ, Jyväskylä yliopisto 1993

Lehti- ja vuosikertomusartikkelit sekä painamattomat julkaisut

Laurila, Juhani, Keski-Suomen konservatorion vaiheita, 1996, julkaisematon. Liite 4

Noronen, Veikko, Eräitä piirteitä maamme musiikinopetuksen vaiheista viimeisen 20 vuoden ajalta, 1968 jul-

kaisematon. Esitelmä Jyväskylän Rotary-klubissa. Noronen 1968. Liite 2

Noronen, Veikko, Hajanaisia tietoja Jyväskylän Konservatorion 20-vuotistapaalelta, 1968, julkaisematon (VN leikekirja XV, 55-64). Noronen 1968 II

Noronen, Veikko, Hajanaisia tietoja Jyväskylän Konservatorion 20-vuotistapaalelta, 1968, julkaisematon (VN leikekirja XV, 69-78; JK VK 1967-1968, 7-12). Noronen 1968 III

Noronen, Veikko, Esitelmä Suomen Musiikkiopistojen liitto ry:n vuosikokouksessa Jyväskylässä 2.3.1969 (JK VK 1968-1969, 7-12). Noronen 1969

Noronen, Veikko, Omalla nimellä sekä nimimerkeillä VEN ja Venni kirjoitetut lehtiartikkelit:

-Pöimintoja 125-vuotiaan kaupungin musiikkioloista I-II, IL 22.3.1962, IL 23.3.1962

-Lennart von Zwegberg - Jyväskylän poika, KSML 1964, n:o 365

-Dagmar Hagelberg-Raekallio, KSML 1965, n:o 10

-100 vuotta Jyväskylän ensimmäisestä konsertista, KSML 1965, n:o 36

-Sibeliuksen kuoromusiikki, Sulasol nro 1, 1965

-“Messinginpurijoita” on ollut Jyväskylässä jo vuodes ta 1878, KSML 6.4.1965

-100 vuoden takaista Jyväskylää, KSML 14.11.1965

-Jean Sibelius puolisonsa kuvaamana, IL 8.12. 1965

-Jyväskylän kuorolaulun alkuvaikeuksia ja -intoa. VEN leikekirja, 26, KSML 1966

-Gustav Oskar Schöneman, monitoiminen kirkonmies, KSML 29.5.1966

-Robert Kiljander muusikkona, KSML 12.4.1967

Aiheen kannalta keskeinen lainsäädäntö ja sen valmistelu

Musiikkioppilaitoslait ja -asetukset

-Laki Sibelius-Akatemian järjestysmuodon perusteista ja valtionavustuksesta 1966,

-Asetus Sibelius-Akatemiasta 1966 ja Sibelius-Akatemian ohjesääntö 1966, astuivat voimaan 1.9.1966

-Laki musiikkioppilaitosten valtionavustuksesta (147/68) ja

Asetus musiikkioppilaitosten valtionavustuksesta (206/68), astuivat voimaan 1.1.1969

Opetusministeriön asettamien musiikkialaa koskevien tärkeimpien työryhmien, toimikuntien ja komiteoiden mietinnöt ja selonteot

-Taidekasvatuskomitean mietintö, annettu 15.3. 1951

-Musiikkopilaitostöimikunnan mietintö, annettu 30.11.1965

-Musiikinopetustöimikunnan mietintö, annettu 9.12.1974 (väliraportti 1974)

Haastattelut

Fredrikson, Eero, 30.1.1998

Fredrikson, Erkki, 2.3.1998

Hintze, Dmitry, 26.5.1997

Hyytiäinen, Veikko 2.10, 12.10.1997 ja 5.1.1998

Järvinen, Veli 29.12.1997

Kropsu, Einari, 16.11.1997 ja 4.1.1998

Mäkinen, Timo 16.3.1998

HAKEMISTO

Henkilöt

A

Aalto Alvar 88
 Aaltonen Aarre 19
 Achte L.N. 12
 Ackté Aino 85
 Aho Juhani 15,84
 Ala-Pöllänen Kari 58
 Alestalo Raija 51,95,97
 Almi Alfons 80
 Anderson Marian 90
 Antere Erik 94
 Aronsson Aatos 49,56
 Ashkenazy Vladimir 92
 Asikainen Jouko 92
 Askenaze Stefan 92
 Auer Edward 92
 Auvinen Ritva 76,80,97

B

Basilier Ida 65
 Bernhard Kerttu 90
 Biret Idil 95
 Blomstedt Yrjö 87
 Boije Otto August 66
 Borg Elsi 88
 Borg Kim 91
 Broms Bror 65
 Brummer G. 68
 Brunou C.F. 66

C

Canth Minna 15,66
 Carlsson-Nuotio Greta 95
 Cassado Gaspar 92
 Castren Lauri 17
 Cherkassky Shura 92,114
 Cräutlein Edwin von 69
 Cygnaeus Uno 12,13

D

Dahlström Gustav 66,68
 Doluhanova Zara 92

E

Elimäki Lauri 36
 Ellegaard France 90,95

Erkko J.H. 15
 Eskola Marja 95

F

Facht Marianne 95
 Finska Jukka 116
 Fiorini Augusto 66
 Fransman Holger 73
 Fredrikson Eero 8,33,68
 Fredrikson Eino 85
 Fredrikson Erkki I
 Fredrikson Onni 85
 Fredrikson Signe 84

G

Garam Lajos 56,57
 Gassado Gaspar 114
 Girsén A.J. 86
 Girsén Alice ja Anna 17
 Gould Diana 91
 Granfelt Hanna 90
 Gripenberg Sebastian 87
 Gummerus K.J. 15
 Göös K.G. 15

H

Haahti Marjatta 95
 Haapanen os. Nieminen
 Helena 49
 Haapanen Tuomas 96,
 116
 Haapasalo Arvo 24,46,76
 Haavisto Maila 57,76,
 96,97
 Hagelberg-Raekallio os.

Sarlin Dagmar 84
 Hagfors E.A. II,12,13,14,
 15,66,67,68,83,85,88,105
 Haini Onni 50,59,110
 Haitto Heimo 90,91
 Hakasalo Kimmo 49
 Halila Aimo 3
 Halinen Minne 48,97
 Halinen Mirja 48,56,97
 Halonen Raimo 62
 Hannikainen P.J. 69
 Hannikainen Alli 17,65,68
 Hannikainen Antti 99
 Hannikainen Arvida 19,20
 Hannikainen Arvo 90
 Hannikainen Ilmari 17,18,
 19,22,44,72,82,84,85,90,
 107,114,115,117
 Hannikainen P.J. II,15,

17,19,20,21,28,68,72,83,
 87,88,105,114
 Hannikainen Tauno 17,
 18,19,26,28,29,44,72,10
 7,114,115
 Hannikainen Väinö 18,19
 Hapuoja Jukka 51,75,79
 Hasanen Taisto 57
 Heikkinen Pentti 75
 Heimola Niilo 30,102
 Heino Reino 51,56
 Heinonen Juhani 76, 92,
 115

Heinonen Kalle 33,35,
 36,45,59
 Heiska Joonas 66
 Hela Martti 68,69,85
 Helasvuo Veikko 115
 Helle Anja 38
 Helminen H.F. 65,86
 Hintikka Pekka 29,36
 Hintze Aune 92
 Hintze Dmitry 9,48,49,
 84,92,93,96,97
 Hirn Masse 66
 Hobin (apteekkari) 86
 Holm Bruno 65
 Horpio Hannes 8,110
 Huberman Bronislaw 90
 Huida Väinö 37
 Huovinen Tarmo 96
 Huttunen Jorma 80,90,91
 Huttunen Kirsti 115
 Hyvönen Martti 55,56
 Hyytiäinen Veikko 20,24,
 27,28,30,31,36,37,40,43,
 45,55,61,77,81,101,103,
 114,115
 Hämäläinen Heikki 51
 Hämäläinen Lauri 64,84
 Hämäläinen Reijo 56
 Hämäläinen Tauno 56,57
 Höylä Veikko 49,50

I

Ignatius Anja 90
 Ingman Olavi 9,52
 Isotalo Leea 17,52,
 55,56,97

J

Jaatinen Martti I. I,115
 Jalas Jussi 79,85

Johansson Manasse 33
 Jussila Kari 51,96
 Järnefelt Laura 21
 Järvinen Kalle 8
 Järvinen Mirja 38
 Järvinen Nestor 15
 Järvinen Veli 18,27,28,
 42,44,45,57,62,77

K

Kahelin Karl Henrik 13,
 64,68,83,84
 Kajanus Robert 12
 Kallio Tyyne 25
 Kapanen Salme 53,55,
 56,96
 Karhilo Liisa 97
 Karjalainen Ahti 17,24,46,
 48,50,64,69,72,73,75,79,
 80,92,93,95
 Karjalainen Liidia 73
 Karjalainen Pentti 29,96
 Katainen Teuvo 60
 Kauranen Väinö 8,25,
 36,75,110
 Kekkonen Matti 30,101
 Kekkonen Urho 104
 Kekkonen Vilho 49,51
 Kesäniemi Paavo 85
 Kiiskilä Niilo 9,49
 Kiiskilä Pirkko 86
 Kilanto Fritz 48,71
 Kiljander Nils 66
 Kiljander Robert 66
 Kilpeläinen Jorma 115
 Kimanen Seppo 74
 Kinnunen Kalle 80
 Kiseleff K. 87
 Kivilä Tuure 51
 Kivimaa Olavi 88
 Kock Gustav 66
 Kokkonen Joonas 51,74
 Korhonen Leena 49,71
 Korhonen Sohvi 90
 Korpilahti Martti 68,69
 Korte Kai 31,56
 Koskenniemi Kyllikki 38
 Koskimies I.E. 16,69,70
 Koskimies Pentti 95,97
 Koskinen Antti 72
 Kosonen Eenok 70
 Kostainen Pekka 58
 Krohn Felix 5,28,30,
 53,76,102

HAKEMISTO

- Kropsu Einari 27,46,47,51,56,76,79,81,103,115
Kulovesi Erkki 18,20
Kunelius Anton 12
Kuokkala Pekka 58
Kuosma Kauko 97
Kuosma Venni 93
Kuusisto Taneli 32,52,55,76,99,103,104,115,117
Kähönen Antti 76
Källström M.L. 12
- L**
- Laes Inkeri 50
Lampinen Olavi 73
Launonen Raili 56
Laurila Juhani I,II,115,116
Leinberg Karl Gabriel 14
Leino Eliisa 33,34
Leino K.V. 7,8,9,10,17,33,34,35,36,37,41,45,59,61,92,107,110,114,115,116
Leino Liisi 19,33,37,41
Leinonen Aatami 110
Leinonen Armas 112
Lindberg Helge 85
Lindberg K.J. 64,65
Lindfors Torsten 58
Lindgren Kustaa 30
Lindqvist L.I. 88
Linjama Jaakko 51,69,106
Linjama Jouko 49
Linko Ernst 10,11,17,52,93,102
Linnala Eino 7,10,11
Linnala Taru 73
Liukkonen Armas 51,56,71
Londen K. 89
Loriod Yvonne 92
Louhivuori Jukka I
Louhivuori Pekka 92
Louhos Meri 93,96
Lund Stig 69
Lund Tamara 92
Länkelä Anna 84
Länkelä Jaako 15
- M**
- Maasalo Armas 80
Machula Tibor de 90
Madetoja Leevi 22
- Magaloff Nikita 92
Malkki Osmo 51,56
Mansnerus Ilpo 49,71
Mansnerus Jouko 51
Maria-Petris Jolanda di 92,95,114
Mårtenson Elis 93
Marttinen Tauno 55
Mattinen Sanna 49
Melartin Erkki 82
Mendelin Irene 85
Menuhin Yehudi 91,92
Merikanto Aarre 72
Merikanto Oskar 83,84,85
Metsälä Juha 74
Miettinen Matti 56
Mikkilä Timo 90,91,92,95
Mikkola Tauno 36
Mirkkola Kaarlo 115
Mustapää Aarne 110
Mustonen Annikki 56
Mäkinen Hannu 115
Mäkinen Timo 17,24,46,49,50,72,81,94,97
- N**
- Nallinmaa Eero 29
Niemelä Tii 95
Niininen V.A. 22,46
Nikander Minna 84
Nisula Jorma 54,56,57,97
Noras Arto 92
Noronon Eino 21
Noronon Heikki 21
Noronon Lauri 21,33,35,36,45
Noronon Robert 21
Noronon Veikko I,II,3,5,6,7,8,9,10,11,17,19,20,21,22,23,29,30,31,32,33,35,36,37,39,40,41,43,45,46,47,48,49,50,51,52,53,54,55,56,57,58,59,60,61,62,70,71,72,74,75,76,78,79,83,91,92,95,96,97,98,99,100,101,102,103,104,105,106,107,108,111,114,115
Nummi Seppo 28
Nuotio Pekka 95
Nuottamo Päivi 51
Nurmi Pentti 71
Nykänen os. Launonen Raili 57
- Nykänen Aatu 110
Närvä Olli 25,30,101,112
- O**
- Oistrah David 92,114
Oistrah Igor 72,92
Oittinen Reino 17
Ojala Lauri 73
Ojamäki Asko 115
Oksala Linnea 36
Oksala Päivö 43
Ollilainen Heikki 84,86,89
Ollilainen Päiviö 7,35,36,45,86,92
Ots Georg 92
- P**
- Paasio Pekka 95
Paatola Jorma 25
Pahlman Emil 66
Pahlman O. 12
Pajunen-Kivikäs Terttu 9,49,56,76,80,97
Pakarinen Sergei 80
Palas Irja 50,56
Palas Rainer 50,79
Palmgren Selim 10,11,17,22
Palovesi Eino 28,45
Papp Akos 57
Partanen Ensio 112
Peltonen Onni 36
Pennala Linnea 51,56
Pesonen Ester 49,56
Pesonius G.L. 15
Piipponen Matti 51,74
Piltti Lea 50,51,90,91,95
Plyskov A. 8
Pohjanmies Juhani 68,70
Pohjola Erkki 25
Pohjola Liisa 95,97
Pohjola Paavo 95
Polón Werner 87
Pöyhönen Markku 116
Pugliese Franco 95
Punamäki Erkki 28
Puntila L.A. 99
Puttonen Vilho 8,110
Pöyhönen Reino 27
Pöyry Marja 17,55,57,97
- R**
- Raitio Eino 85
Raitio Väinö 15
- Rancheray Alexandre de la 65
Rancken G. 66
Ranta Sulho 10,48,72,93,99
Rantasalo Inkeri 73,95
Rautasalo Heikki 74,75
Rautavaara Einojuhani 115
Rautawaara Aulikki 72,90
Rautio Erkki 29,95
Rautio Matti 51,95
Rautio Paavo 24,25,46,47,49,50,64,71,72,74,75,76,79,91,94,95,100,114
Ravenna Pia 90
Reinius K.V. 87
Renvall Pentti 3
Ripper Alice 85
Roiha Eino II,5,7,8,16,70,99,106
Roos Hj. 68
Rostad 64
Ruuskanen Sirkka 110
Rydman Kari 94
Rytsölä Airi 38
Räihä Herman 86
Räsänen Jorma 56,57
Räsänen Liisa 58
Rättyä-Pälli Aune 92
- S**
- Saarits Sulo 95
Sailo Alpo 29
Sailo Nina 29
Salojärvi Mauno 36
Salonen Erkki 32
Salmivaara Aarne 110
Sariola Veikko 92
Sarlin (myöh. Hagelberg) Dagmar 84
Saukkonen Jussi 30,101
Schildt Wolmar Styrbjörn 13,83,105
Selin Yrjö 72
Seppänen Felix 99
Sibelius Jean 2,17,20,26,29,39,85,114
Sid Sigurd 95
Siloti Aleksandr 82,85
Sipilä Asser 73
Sipponen Erkki 57
Sipponen M.V. 36

- Sipponen Pekka P. 18,43, 73,77,78,79,103
 Sirpo Boris 5,91
 Sistonen Pentti 74
 Siukonen-Penttilä Leena 97
 Sivori Emil 12
 Soini Oiva 80,90
 Sokolov Grigori 92
 Sola Väinö 80,85,90
 Sonninen Aatto 92
 Sorjonen Kyösti 21,32
 Sourander Rafael 10,35, 91
 Starck Naemi 67
 Starck Väinö 27,43,75, 77,78,79
 Strohofer Johann 29,49, 79,93,94,95
 Suhonen Matti 81
 Szalkiewicz Cyril 90
- T**
- Talpo Erkki 50
 Talvela Martti 92
 Tapala Aatos 92
 Tateno Izumi 95
 Tawaststjerna Erik 115
 Terno Lea 51
 Themeli Georges 95
 Tingvald-Hannikainen Göta 19
 Toini Antonietta 29
 Toivonen Pekka 116
 Tommila Juho 67
 Tsong Fou 92
 Tuimala Aulis 76
 Tulikari Eino 7,8,9, 23,36,110
 Tuloisela Matti 92,97
 Törnwall Jussi 81
- U**
- Utsjoki Lassi 5,9,59, 70,71,97,110
- V**
- Vaajakallio Antamo 75
 Vainio Matti (dir.mus.) 79, 92,97
 Vainio Matti (prof) I
 Valjakka Taru 96
 Valsta Esko 95
 Valsta Tapani 72,95
 Vanttinen Olavi 85
- Varmavuo Uuno 110
 Vehanen Kosti 90
 Viitala os. Linjama Riitta 56,57
 Viljava Aarne 73
 Virkkunen Matti 62
- W**
- Wahlgren Nikolai 87
 Walden Kurt 51,90,95
 Wanne Kerttu 90
 Wasenius C.G.12
 Wasenius Vilhelmina 33
 Wegelius Martin 5,102, 111
 Wicks Camilla 92
 Wirtamo Annikki 90
 Väänänen Marjatta 32
 Vähälä Arto 51
- Z**
- Zweyberg Augusta Sofia von 64
 Zweyberg Lennart von 15,85
- A**
- Åberg Maria Kristiina 64
- Ä**
- Äikää Tauno 95
- Kuorot**
- Akademiska Sångföreningen 12
 Jyvälän Sekakuoro 9
 Jyväskylän lauluseura 66, 67,86
 Jyväskylän musiikkiopiston kuoro 69,70,71,72,73
 Jyväskylän naiskuoro 67
 Jyväskylän Sekakuoro 9, 69,72
 Jyväskylän Työväen Mieslaulajat 10
 Jyväskylän yksityinen lauluseura 66,83
 Kantaattikuoro 9
 Käsityöläisten kuoro 66
 Kaupungin Kirkkokuoro 9
 Kirkkokuoro 68
 Lapsikuoro Sinikellot 115, 116
- Lievestuoreen Sekakuoro 10
 Maaseurakunnan Kirkkokuoro 9
 Mieskuoro Päijänne 10, 69,72
 Mieskuoro Sirkat 9,10,16, 35,68,72,79
 Naiskuoro Vaput 9,10,65, 68,72
 Rautatieläisten Mieskuoro 9,10,35,72
 Saaren naislaulajat 69,72
 Sivistys- ja Huvitusseura, lauluosasto 66
 STM 53
 SULASOL 53
 Suomen ruotsalainen laulu- ja musiikkiliitto 53
 Työväen Mieskuoro 9
 Työväen Mieslaulajat 35
 Työväen Sekakuoro 9
 Työväenyhdistyksen naiskuoro 67
 Työväenyhdistyksen sekakuoro 72
 Vaajan Laulu 10,72
 Vapaapalokunnan kuoro 66
 Vox Aurea 58
 Wiener Sängerknaben 91
 Ylioppilaskunnan Laulajat 15
- Musiikkioppilaitokset**
- Ala-Keiteleen Musiikkikoulu 116
 Etelä-Pohjanmaan musiikkiopisto 6
 Göteborgin musiikkikorkeakoulu 113
 Helsingin kirkkomusiikkiopisto 80
 Helsingin konservatorio 54,111
 Helsingin lukkari- ja urkurikoulu 12
 Helsingin musiikkiopisto 5,6,12,17,31,41,54,111
 Helsingin orkesteriyhdistyksen orkesterikoulu 12
 Hämeenlinnan musiikkiopisto 55
- Imatran musiikkiopisto 6
 Indianan valtionyliopisto 85
 Joutsan kansalaisopiston musiikkikoulu 116
 Jyväskylän kaupungin musiikkikoulu 116
 Jyväskylän konservatorio 100,114,115,116
 Jyväskylän musiikkiopisto 41,93,97,99,100,108,114, 116
 Jyväskylän musiikkioppilaitos 111
 Jyväskylän orkesterikoulu 7,8,97
 Keski-Suomen konservatorio 3,20
 Keski-Suomen musiikkioppilaitos 27
 Kotkan musiikkiopisto 6,31,75,99
 Kuopion musiikkiopisto 31,96
 Kuopion orkesterikoulu 8
 Kuopion Sibelius-Akatemian kirkkomusiikkiosasto 53
 Lahden musiikkiopisto 5,31,99
 Länsi-Helsingin musiikkiopisto 6
 Malmön musiikkikorkeakoulu 113
 Mikkelin orkesterikoulu 8
 Oulun lukkari-urkurikoulu 12
 Oulun musiikkiopisto 31
 Pohjoisen Keski-Suomen Musiikkikoulu 116
 Porin musiikkiopisto (Palmgren-opisto)6,20
 Sibelius-Akatemia 10,12, 17,20,23,28,30,31,35,48, 51,52,53,54,55,56,57,71, 74,96,97,99,100,102,103, 104,107,111,113,114,117
 SML 57
 Suomen Musiikkiopistojen Liitto 28,29,30,31,42, 51,101,102,107,112,114
 Tampereen musiikkiopisto 6,31,99,111

HAKEMISTO

- Tukholman musiikkikorkeakoulu 113
Turun lukkari-urkurikoulu 12
Turun musiikkiopisto 31, 96
Vaasan musiikkiopisto (Kuula-opisto) 20,31,111
Viipurin kirkkomusiikkiopisto 12
Viipurin musiikkiopisto 5,7,91,100,111
Orkesterit ja yhtyeet
Akateeminen orkesteri 12
Avanti 74
Boijen torvisoittokunta 66
Duo Paavo Rautio - Timo Mäkinen 94,95,100
Duo Talvela-Hintze 92
Hagforsin jousikvartetti 68
Hannikaisen perheyhtye 68
Helsingin kaupunginorkesteri 12
Helsingin orkesteriyhdistys 12
Joensuun kamariorkesteri 74
Jyväskylän amatööriorkesteri 4,7,9,35,64,68,69,70,73,75,85
Jyväskylän kamariorkesteri 75
Jyväskylän kaupungin torvisoittokunta 67,86
Jyväskylän kaupunginorkesteri 3,24,25,27,28,42,43,44,56,64,71,75,77,78,80,108
Jyväskylän musiikkiopiston kamariorkesteri 71,100,114
Jyväskylän musiikkiopiston orkesteri 24,25,40,64,69,70,72,73,74,75,76,77,79,93,100
Jyväskylän orkesteri 24,25,75,76,77
Jyväskylän orkesteriyhdistys r.y. 75,76
Jyväskylän sinfoniaorkesteri 116
Kamariorkesteri 3
Kockin torvisoittokunta 64
Konservatorion nuorisoorkesteri 115
Mannerströmin orkesteri 64,69
Orkesteriyhdistyksen orkesteri 64,71
Oulun kaupunginorkesteri 75
Paavo Raution kamariorkesteri 74
Pariisin kamariyhtye 92
Reserviläisten soittokunta 67
Schaumannin Tehtaan soittokunta 9,35
Schaumannin torvisoittokunta 67
Seminaarin torvisoittokunta 67
Sibelius-kvartetti 90
Smetana-kvartetti 95
Sortavalan soittokunta 66
Suhonen-kvartetti 92
Suojeluskunnan torvisoittokunta 67
The Portland Little Chamber Orchestra 91
Trio Hannikainen 85,90
Trio Lötjönen - Höylä - Gothoni 97
Trio Rahkonen - Helander -Garam 97
Työväenyhdistyksen orkesteri 70
Työväenyhdistyksen Soittokunta 9
Työväenyhdistyksen torvisoittokunta 67
Vaajakosken tehtaitten torvisoittokunta 67
Vivo 74
VPK:n torvisoittokunta 67
Yhtyneet Orkesterit 64,70
Seminaari - Korkeakoulu - Yliopisto
Jyväskylän yliopisto II,58,115,117
Kasvatusopillinen korkeakoulu II,35,43,57,59,80,94,95,107
Seminaari I,II,12,13,14,16,20,66,68,69,83,105,108,117
Sortavalan seminaari 66
Säveltäjät
Bach J.S. 29,71,93
Beethoven Ludvig van 70,72,94
Beriot Charles 67
Chopin Frédéric 93,95
Donizetti Gaetano 80
Flotow Friedrich von 80
Händel Georg Friedrich 94
Hannikainen P.J. 72
Haydn Josef 70,72,79,80
Hindemith Paul 94
Janáček Leos 95
Karjalainen Ahti 95
Kuula Toivo 72
Larsson Lars Erik 74
Linjama Jaakko 69,72
Lortzing Albert 80
Maasalo Armas 79
Merikanto Aarre 72
Messiaen Olivier 92
Mozart Wolfgang Amadeus 70,80,81,94
Nielsen Carl 94
Noronen V.E. 95
Palmgren Selim 72
Pergolesi Giovanni Battista 66,80
Prokofjev Sergei 94
Ranta Sulho 72
Schubert Franz 29,70
Schumann Robert 72
Sibelius Jean 29,68,69,72,74,85
Smetana Bedrich 76,80
Tshaikovski Petr 72,92
Vivaldi Antonio 79
Weber Carl Maria von 72,80
Teatterit
Helsingin Suomalainen Ooppera 80
Jyväskylän kaupunginteatteri 80
Jyväskylän Työväenteatteri 10,80
Kansallisooppera 80
Kansanteatteri 65
Suomalainen Kansanteatteri 66
Suomalainen Ooppera 80
Suomalainen teatteri 65